

ISSN 1857-0976

ANALE ȘTIINȚIFICE

**ale Academiei „Ștefan cel Mare”
a Ministerului Afacerilor Interne
al Republicii Moldova**

Științe socioumane

Ediția a XI-a, nr. 1

Chișinău, 2011

CZU 082:378.6(478-25)=135.1

A 15

Aprobate și recomandate spre editare de Senatul Academiei „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova

Colegiul de redacție:

Redactor-șef: **Simion CARP**, dr. în drept, conf. univ., rector al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al RM

Membri:

dr. hab. **Gheorghe Costachi**, profesor universitar, Institutul de Istorie, Stat și Drept al AȘM

dr. hab. **Gheorghe Gladchi**, profesor universitar, Consiliul Național pentru Acreditare și Atestare

dr. **Mihail David**, vicepreședinte IPA România, prodecan al Facultății de Drept și Administrație Publică a Universității „Spiru Haret” din Constanța, România

dr. **Iurie Odagiu**, conferențiar universitar, prim-prorector pentru studii al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

dr. **Iurie Larii**, conferențiar universitar, prorector pentru știință al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

dr. **Tudor Osoianu**, conferențiar universitar, Institutul de Istorie, Stat și Drept al AȘM

dr. **Radion Cojocaru**, conferențiar universitar

dr. **Veaceslav Ursu**, conferențiar universitar

dr. **Ștefan Belecciu**, conferențiar universitar

dr. **Andrei Guștiuc**, conferențiar universitar

dr. **Marian Gherman**, conferențiar universitar

dr. **Alexandru Pinzari**, conferențiar universitar

dr. **Veaceslav Grati**, conferențiar universitar

dr. **Oleg Casiadi**, conferențiar universitar

dr. **Alexandru Pareniuc**, conferențiar universitar

dr. **Igor Trofimov**, conferențiar universitar

dr. **Alexandru Zosim**, conferențiar universitar

dr. **Vasile Florea**, conferențiar universitar

dr. **Valeriu Nour**

dr. **Serghei Maftea**

Ruslan Condrat, master în drept

Articolele au fost recenzate

Responsabilitatea pentru conținutul științific al articolelor revine autorilor

© Academia „Ștefan cel Mare”
a MAI al Republicii Moldova

ISBN 978-9975-935-99-9

CUPRINS:

Științe juridice

Dr. Radion COJOCARU, Sergiu COJOCARU	
Abordări juridico-penale a infracțiunii de contaminare cu maladia SIDA în legislația penală a Republicii Moldova și propuneri de perfecționare a incriminării.....	8
Др. Василе ФЛОРЯ	
Уголовная ответственность за преступления, связанные с незаконным оборотом наркотиков в Республике Молдова (сравнительное правоведение).....	14
Др. Василе ФЛОРЯ	
Уголовная ответственность за врачебные преступления (некоторые итоги исследования).....	18
Др. Василе ФЛОРЯ	
Получение незаконного вознаграждения за выполнение работ, связанных с обслуживанием населения (ст. 256 УК РМ).....	27
Dr. hab. Gheorghe GLADCHI Iurie OANCEA	
Delimitarea proxenetismului de la alte componente de infracțiuni.....	33
Dr. Boris GLAVAN	
Aspecte privind instruirea colaboratorilor MAI al RM în vederea prevenirii și combaterii pedofiliei.....	38
Др. Александр ДЖУЖА, Сергей ЗАГОРНЫЙ	
Понятие и характеристика предмета оперативно-розыскной виктимологии.....	41
Dr. Iurie LARII, Natalia PRIȘCEPA	
Delimitarea omorului intenționat de alte infracțiuni omogene	44
Dr. Oleg RUSU Ion SLISARENCO	
Amestecul în înfăptuirea justiției și în urmărirea penală – cauză a infracțiunilor nedescoperite.....	50
Dr. Ciprian VALAH, Dr. Tatiana VIZDOAGĂ	
Problema accesului liber la justiție din prisma atribuțiilor ofițerului de urmărire penală.....	54
Др. Д.А. БАБИЧЕВ	
Риск в оперативно-розыскной деятельности: определение понятия	58

Др. Мирослав БУЧКО Профессиональный риск и личная безопасность работников органов внутренних дел при исполнении служебных обязательств.....	61
Др. Ирина СЕНЮТА Защита прав человека в сфере здравоохранения сквозь призму деятельности правоохранительных органов (Украинский Опыт).....	64
Anatol ANDRONACHE Aspecte procesual penale vizând examinarea corporală.....	68
О.Б. БОДНАР Понятие личной безопасности человека и его структура.....	72
Marcel BOȘCANEANU Importanța elaborării codului de etică și deontologie pentru activitatea poliției.....	75
Iurie BULAI, Constantin RUSNAC Particularitățile cercetării și fixării mijloacelor tehnice la locul faptei în cazul infracțiunilor în domeniul informaticii și telecomunicațiilor.....	82
Corneliu BURBULEA, Influența colectării și verificării probelor asupra administrării lor.....	90
Andrian CREȚU Grigore ARDELEAN Particularitățile răspunderii subiective și obiective în dreptul mediului.....	96
Irina DUMITRESCU Instrumente internaționale ce vin în apărarea și facilitarea activității polițienești.....	101
Alexandru GHEORGHIȘ Măsurile preventive în sistemul măsurilor de constrângere procesual-penală.....	105
Alexandru GHEORGHIȘ Instituția măsurilor preventive în procesul penal al Republicii Moldova.....	111
Cristina ILIEV Respectarea drepturilor persoanelor: autori sau bănuți de acte teroriste.....	119
Victor MIRZAC, Valoarea juridică a rezultatelor obținute în cadrul testărilor la poligraf.....	126
Sergiu NESTOR Rodica MELINTE Modelele de comparație ale expertizei criminalistice a semnăturii.....	134
Sergiu NESTOR Larisa VOZNIUC Posibilitățile de stabilire a executorului unei semnături (înscris) executate în condiții neobișnuite de scriere.....	137

Sergiu NESTOR Artiom Condrat STOIANOV	
Esența și etiologia infracțiunilor ecologice.....	141
Eduard PUI Vitalie STRUNGARU	
Cadrul legal de aplicare a forței fizice.....	145
Constantin RUSNAC	
Apariția și dezvoltarea instituției legitimei apărări în materie de drept penal al statelor sclavagiste și feudale.....	148
Sergiu SÎRBU Inna ȚINICA	
Repararea prejudiciului moral de afecțiune.....	154
Alexandru STRATULAT Vitalie TELIPAN	
Riscul întemeiat și caracterul contravențional al faptei în legislația Republicii Moldova.....	157
Alexandru STRATULAT Vitalie TELIPAN	
Răspunderea contravențională pentru samavolnicie.....	162
Vitalie STRUNGARU	
Pregătirea efectivului polițienesc pentru acțiuni în situații de risc.....	172
Tatiana TRIBOI	
Prevenirea torturii, tratamentului inuman și degradant în activitatea poliției.....	177

Management, instruire aplicativă și tehnologii informaționale

Dr. Alexandru PÎNZARI Vadim BORDIAN	
Factori stresogeni în activitatea organelor afacerilor interne.....	183
Dr. Alexandru PÎNZARI Vadim BORDIAN	
Leadership-ul eficient în activitatea OAI.....	186
Др. Дмитрий ЗАБРОДА Александр ЩЕРБИНА	
Использование интерактивной аудитории в подготовке участковых инспекторов милиции к правомерным и безопасным действиям при реагировании на факты насилия в семье.....	189

Politologie, psihologie, filozofie și științe istorice

Dr. Aliona BIVOL	
Investigarea comportamentului bănuțitului în procesul audierii.....	195
Dr. Oleg CASIADI	
Migrația internațională și mobilizarea diasporei științifice din Republica Moldova.....	200
Dr. Silvia ȘAPTEFRAȚI	
Charles montesquieu – exponent emblematic al epocii „luminilor”	207
Ludmila BUCIUȘCAN	
Determinarea profilului de personalitate al infractorului – premisă de garantare a succesului intervenției organelor de drept.....	212
Victoria ROTARI	
Cunoașterea de sine.....	217
Victoria ROTARI	
Logica cercetării psihopedagogice.....	222

**ȘTIINȚE
JURIDICE**

Radion COJOCARU,

doctor în drept, conferențiar universitar,
șef al Catedrei drept penal al Academiei „Ștefan cel Mare”

Sergiu COJOCARU,

lector al Catedrei drept penal al Academiei „Ștefan cel Mare”,
master în drept

ABORDĂRI JURIDICO-PENALE A INFRAȚIUNII DE CONTAMINARE CU MALADIA SIDA ÎN LEGISLAȚIA PENALĂ A REPUBLICII MOLDOVA ȘI PROPUNERI DE PERFECTIONARE A INCRIMINĂRII

In the present study are addressed problems of the criminal offense of contamination with AIDS (212 Penal Code of the Republic of Moldova) in terms of its constituent elements and signs. Actuality of such scientific intervention of national criminal law, it follows from the complexity of the problems that raises criminal law enforcement field, which must be consistent with the principle of legality. However, apart from legal issues, criminal offense classification of contamination with AIDS, the author provides the reader some proposes of some law modification, which in his view would be able to improve within the criminalization of this crime.

1. SIDA este o maladie incurabilă descoperită pe 5 iunie 1981 și care a făcut de atunci peste 30 de milioane de victime, a bulversat omenirea într-o asemenea măsură, încât a declanșat un efort deosebit în domeniul prevenirii răspândirii acesteia.

În conformitate cu clasificarea Organizației Mondiale a Sănătății, infecția HIV/SIDA în Republica Moldova se află în stadiul de epidemie concentrată, cu transmiterea preponderentă a infecției pe cale heterosexuale și micșorarea cazurilor noi în rândul utilizatorilor de droguri injectabile.

Se menține la un nivel înalt transmiterea heterosexuale a infecției HIV (81,25%), creșterea ponderii cazurilor noi în populația rurală (34,9%), migrantilor (34%) și reducerea ponderii cazurilor noi în rândul utilizatorilor de droguri injectabile. Anual se înregistrează circa 80 de cazuri noi de infecție HIV în rândurile femeilor gravide. În perioada anilor 1989-2009, în Republica Moldova maladia SIDA a fost diagnosticată la 887 de persoane. În perioada 1987-2009, pe malul drept au decedat circa 500 de persoane cu HIV/SIDA. Pe malul stîng, în perioada 1989-2009, au decedat 490 de persoane cu HIV.¹

¹ Hotărîrea Guvernului privind aprobarea Programului național de prevenire și control al infecției HIV/SIDA și infecțiilor cu transmitere sexuală pentru anii 2011-2015 //Monitorul Oficial 254-256/1286, 24.12.2010.

Prevenirea răspândirii în sânul populației a maladii SIDA se efectuează inclusiv prin mijloace juridico-penale. Întru asigurarea anumitor obligații impuse prin prevederi normative, respectarea cărora asigură prevenirii bolii, legiuitorul a prevăzut răspunderea penală pentru fapta de contaminare cu maladia SIDA la art.212 C.pen.

În cazul art.212 C.pen norma juridico-penală și articolul din Partea specială nu se contopesc, în sensul că articolul conține trei norme juridico-penale în cadrul cărora legiuitorul descrie trei comportamente infracționale diferite.

Astfel, la art.212 alin.(1) este prevăzută răspunderea penală pentru fapta de punere în primejdie de contaminare cu maladia SIDA, la alin.(2) – contaminarea cu maladia SIDA de către o persoană care știa că suferă de această boală; iar la alin.(4) – contaminarea cu maladia SIDA ca urmare a neîndeplinirii sau îndeplinirii necorespunzătoare de către un lucrător medical a obligațiilor sale profesionale.

O asemenea structurare a normei de incriminare se explică prin necesitatea unei diferențieri individualizări legale a răspunderii penale pentru transmiterea maladii SIDA care se face pe plan legislativ în funcție de varianta normativă de comitere a infracțiunii.

2. Obiectul juridic special al infracțiunii, oricare ar fi modalitatea legală de comitere a acesteia este reprezentat de relațiile sociale privitoare la protejarea sănătății publice a cărei ocrotire implică respectarea de către subiecți a anumitor reguli și restricții în vederea prevenirii riscurilor de contaminare a altor persoane cu maladia SIDA.

În cazul punerii în primejdie de contaminare cu maladia SIDA prevăzută de art.212 alin.(1) C.pen. se creează o stare de pericol pentru relațiile sociale protejate de legea penală, pe când în ipoteza contaminării propriuzise a victimei prin variantele normative stipulate la art.212 alin.(2) și (4) C.pen. are loc o vătămare efectivă a acestora.

Obiectul material este format din corpul fizic al persoanei asupra căreia este îndreptată activitatea criminală de contaminare cu maladia SIDA.

3. Latura obiectivă a infracțiunii prevăzute la art.212 alin.(1) CP se realizează prin acțiunea de creare a primejdiei de contaminare cu maladia SIDA a unei alte persoane, care nu suferă de această boală. Cele mai frecvente căi prin care se creează pericolul de transmitere a bolii sunt: folosirea aceluiași seringi pentru consumul drogurilor pe cale intravenoasă; întreținerea de raporturi sexuale sau alte acte sexuale (homosexualism și alte practici sexuale); transfuziile de sânge contaminat; pătrunderea fluidelor de sânge contaminat la efectuarea de tatuaje și piercinguri etc.

Nu va exista componentă de infracțiune dacă acțiunea realizată de către făptuitor, prin natura ei, nu este susceptibilă să creeze pericolul contaminării cu maladia SIDA (de exemplu, se poate exclude posibilitatea de transmitere a maladii SIDA prin secreția oculară (lacrimi), bucală și prin transpirație).

De asemenea, nu poate fi trasă la răspundere penală persoana bolnavă de maladia SIDA, care a respectat măsurile de precauție, iar pericolul contaminării a survenit în urma acțiunii săvârșite de către persoana sănătoasă.

Infracțiunea prevăzută de art.212 alin.(1) CP se consideră consumată din momentul survenirii pericolului real de contaminare a victimei cu maladia SIDA, nefiind necesar ca aceasta să fie efectiv contaminată. Un aseme-

nea pericol poate apărea, de exemplu, în procesul întreținerii unui raport sexual fără utilizarea mijloacelor de protecție, în urma oferirii unei seringi pentru administrarea substanțelor narcotice cu urme de sânge contaminat etc.

Punerea în primejdie care s-a soldat cu infectarea propriu-zisă a persoanei atrage răspunderea penală în baza art.212 alin.(2) C.pen. Într-o asemenea situație activitatea infracțională nu va fi calificată potrivit regulilor concursului de infracțiuni, întrucât punerea în pericol de contaminare cu maladia SIDA nu este altceva decât o etapă premergătoare și inevitabilă contaminării acestei maldaii. Existența unui concurs ideal de infracțiuni între faptele menționate este posibil în cazul existenței unei pluralități de victime în sensul că în privința uneia se produce contaminarea, iar în privința celei de a doua victimă survine pericolul contaminării.

Deși legiuitorul, la descrierea infracțiunii, folosește sintagma „maladia SIDA”, considerăm că pentru existența faptei este suficient să se creeze pericolul preluării de către victimă a virusului HIV.

Potrivit art.2 al Legii cu privire la profilaxia infecției HIV/SIDA, nr. 23-XVI din 16.02.2007 virusul imunodeficienței umane (HIV) constituie un virus care conduce la reducerea și distrugerea sistemului imun al organismului și provoacă maladia SIDA, iar sindromul imunodeficienței dobândite (SIDA) reprezintă o fază a maladii determinată de HIV.

În acest context susținem pe deplin aserțiunea autorului V.Stati potrivit căreia: „Ar fi incorect a afirma că infracțiunea se consideră consumată din momentul apariției maladii SIDA, deoarece legea penală se interesează de momentul când persoana devine purtător al virusului HIV, devenind implicit periculoasă pentru cei din jur, pentru sănătatea publică”².

Într-adevăr, maladia SIDA este provocată de HIV. Acest virus atacă exact celulele care protejează corpul împotriva infecțiilor. Pe măsură ce numărul acestor celule scade, organismul persoanelor infectate cu HIV (seropozitive) nu mai poate face față bolilor (pne-

² Stati V., „Transmiterea unei boli venerice și contaminarea cu maladia SIDA în legea penală a Republicii Moldova” în *Revista națională de drept*, nr.2, 2006, p.52.

umonie, tuberculoză, meningită etc.). Atunci când organismul unei persoane infectate cu HIV ajunge în acest stadiu și nu se mai poate apăra împotriva infecțiilor, aceasta va fi diagnosticată cu sindromul imunodeficienței dobândite, adică SIDA. Prin urmare, virusul imunodeficienței umane (HIV) se transmite, pe când SIDA este un sindrom, un stadiu al bolii.

Plecând de la aceste rațiuni, propunem de lege ferenda ca denumirea art.212 C.pen. să fie schimbată din „Contaminarea cu maladia SIDA”, în „Transmiterea virusul imunodeficienței umane (HIV)”. O asemenea formulare legislativă poate fi întâlnită în legislația penală a Federației Ruse la art.122 C.pen³., României la art.309 alin.(2) etc.⁴,

4. Referindu-ne la conținutul laturii subiective este de menționat că în dispoziția art.212 alin.(1) C.pen. „ad litteram” se prevede că infracțiunea poate fi săvârșită cu intenție. Totodată, în doctrina penală autohtonă sunt expuse trei puncte de vedere în legătură cu forma pe care o poate îmbrăca intenția în cazul infracțiunii de punere în primejdie de contaminare cu maladia SIDA.

Conform primei opinii se consideră că latura subiectivă a infracțiunii prevăzute de art.212 alin.(1) C.pen. se caracterizează prin intenție directă.⁵ Autorul nu aduce careva argumente elocvente din care ar deriva ideea excluderii intenției indirecte ca formă posibilă de manifestare a atitudinii psihice în cazul comiterii infracțiuni analizate.

Potrivit celui de al doilea punct de vedere latura subiectivă a infracțiunii prevăzute la art.211 C.pen. se caracterizează prin intenție directă sau indirectă.⁶

În sfârșit, potrivit celei din urmă accepțiuni se consideră că infracțiunea de punere în primejdie de contaminare cu maladia SIDA se caracterizează numai prin intenție indirectă. Potrivit autorului dacă subiectul, prin contact

sexual sau prin alte acte, a dorit transmiterea virusului imunodeficiar uman altei persoane, dar indiferent de voința lui, contaminarea nu s-a produs, o asemenea acțiune constituie o tentativă de contaminare cu maladia SIDA și trebuie calificată potrivit art.27 și alin. (2) C.pen.⁷

Într-un studiu anterior ne-am solidarizat cu această ultimă opinie și considerăm că contextul infracțiunii de punere în pericol de contaminare cu maladia SIDA (art.212 alin. (1) C.pen.) latura subiectivă se exprimă prin intenție indirectă, adică făptuitorul își dă seama de caracterul prejudiciabil al faptei sale, prevede posibilitatea creării pericolului contaminării unei alte persoane cu maladia SIDA și admite în mod conștient acest lucru. Dacă făptuitorul acționează cu intenție directă de a molipsi o altă persoană, acțiunile lui vor cădea sub incidența art.27, 212 alin.(2) CP.⁸

5. Referindu-ne la subiectul infracțiunii este de menționat că și această problemă este tratată în mod contradictoriu în literatura de specialitate.

V.Stati susține că subiectul infracțiunii analizate poate fi orice persoană fizică responsabilă care, la momentul comiterii faptei a atins vârsta de 16 ani.⁹ Opinia autorului este într-o anumită măsură justificată, întrucât legiuitorul la descrierea infracțiunii nu face referiri la anumite calități suplimentare pentru subiectul infracțiunii. Astfel se face că în tăcerea legii se poate recunoaște posibilitatea identificării unui subiect general al infracțiunii analizate.

La rândul său A.Borodac consideră că subiect al acestei infracțiuni poate fi atât o persoană fizică responsabilă care a atins vârsta de 16 ani și suferă de maladia SIDA, cât și un lucrător medical.¹⁰

În viziunea noastră, subiectul infracțiunii analizate este special și pe lângă condiția de responsabilitate și de vârstă (16 ani pentru

³ Codul penal al României din 21 iunie 1968 cu modificări aduse prin Legea nr. 278/2006 pentru modificarea și completarea Codului penal, Ed. C.H. Beck, 2005, p.97..

⁴ <http://www.ugolkod.ru>

⁵ Palamarcu V., „Analiza juridică a infracțiunii „Contaminarea cu maladia SIDA” prevăzute la art.212 C.pen. RM” în *Revista națională de drept*, nr., 2011, p.52.

⁶ *Ibidem*.

⁷ Borodac A., *op.cit.*, p.246.

⁸ Barbăneagră A. ș.a., *Cod penal al Republicii Moldova, Comentariu*, Chișinău, 2009, p.432.

⁹ Stati V., „Transmiterea unei boli venerice și contaminarea cu maladia SIDA în legea penală a Republicii Moldova” în *Revista națională de drept*, nr.2, 2006, p.52.

¹⁰ Borodac A., *op.cit.*, p.246.

variante tip descrisă la art.212 alin.(1) C.pen. și 14 ani în cazul agravantelor prevăzute de alin.(3) al aceluiași articol) trebuie să fie o persoană care suferă de maladia SIDA.

Întru învederarea acestei soluții poate fi invocat, în primul rând art.14 alin.(3) al Legii cu privire la profilaxia infecției HIV/SIDA, nr.23-XVI din 16.02.2007: “Persoanele cu statusul HIV pozitiv stabilit sînt avizate în scris de către instituția medico-sanitară asupra necesității respectării regulilor de prevenire a răspândirii infecției HIV/SIDA, precum și asupra răspunderii penale pentru punerea intenționată în pericol de contaminare a altei persoane sau pentru infectarea intenționată a acesteia” subl. ns. În același timp potrivit art.29 alin.(2) al Legii menționate: “Persoana care este conștientă de faptul infectării sale cu HIV și pune premeditat în pericol de contaminare o altă persoană poartă răspundere penală în conformitate cu legislația în vigoare”.¹¹

Faptele descrise la art.212 alin.(1) și alin.(2) C.pen. catalogate ca categoria mijloacelor juridico-penale de prevenire a unor comportamente prejudiciabile, care derivă din încălcarea prevederilor legale menționate mai sus.

În doctrina penală rusă, un asemenea mod de abordare a problemei este întâlnit la mai mulți autori¹², inclusiv la L.Cruglicov¹³, potrivit căruia, în contextul acestei incriminări obligația respectării anumitor reguli sanitaro-igienice este prescrisă pentru persoane care sunt purtătoare de virusul imunodeficienței umane (HIV), obligații ce sunt obligatorii de respectat atunci când acestea intră în contact cu alte persoane sănătoase.

Ideea după care subiectul infracțiunii analizate este special rezultă implicit și din dispoziția art.211 alin.(4) C.pen., potrivit căruia în anumite condiții persoana care a săvârșit acțiunile prevăzute la art.212 alin.(1) sau

(2) poate fi liberată de răspunderea penală. În textul de lege se face referire expresă la persoane care suferă de HIV/SIDA, dându-se de înțeles că numai acestea pot fi subiecți a faptelor menționate.

6. Latura obiectivă a infracțiunii prevăzute la art.212 alin.(2) se realizează prin contaminarea victimei cu maladia SIDA. Cel mai frecvent contaminarea cu maladia SIDA este rezultatul întrebuițării de către consumatorii de droguri a acelorași seringi pentru administrarea substanțelor narcotice sau psihotrope pe cale intravenoasă. De asemenea, boala este transmisă deseori și pe cale sexuală. Este de menționat că metodele de comitere a infracțiunii nu au relevanță pentru calificare, însă de ele se va ține cont la individualizarea pedepsei penale.

În ipoteza în care contaminarea este produsă în rezultatul violului sau acțiunilor violente cu caracter sexual, infracțiunea de contaminare cu maladia SIDA este absorbită de art.171 alin.(2) lit.e) sau, după caz, de art.171 alin.(2) lit.d) CP.

Infracțiunea descrisă la art.212 alin.(2) C.pen. are o componentă materială, consumându-se din momentul survenirii urmării prejudiciabile sub forma contaminării victimei cu maladia SIDA, urmare ce urmează a fi constatată prin expertiza medico-legală. Acest ultim aspect derivă din art.19 al Regulamentului de apreciere medico-legală a gravității vătămării corporale din 27.06.2003: “Stabilirea stării (bolii) de narcomanie, toxicomanie, infectare premeditată cu SIDA sau alte boli venere, se efectuează în comisie cu concursul specialiștilor respective”.¹⁴

Pentru existența infracțiunii mai este necesară existența unei legături de cauzalitate dintre acțiunea de contaminare victimei și urmarea survenită.

7. Latura subiectivă a infracțiunii se poate exprima prin intenție directă sau indirectă, precum și prin imprudență sub forma încrederii exagerate.

Infracțiunea se comite cu intenție atunci când făptuitorul știind să suferă de maladia SIDA își dădea seama de caracterul prejudi-

¹¹ Monitorul Oficial nr.54-56/250 din 20.04.2007.

¹² Красиков Ю.А. În: *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации*, 5-издание, под. ред. Лебедева В.М., Москва, 2008, p.332; Ковалев М.И. În: *Уголовное право, Особенная часть, учебник для ВУЗОВ*, под. Ред. Козаченко И. Я., Незнамова З. А., Новоселов Г. П., Москва: Изд. Норма-Инфра, 2001. p.135 etc.

¹³ *Уголовное право России Особенная часть*, под. ред., Кругликов Л. Л. op.cit., p.74.

¹⁴ Monitorul Oficial al R.Moldova nr.170-172/224 din 08.08.2003

ciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, a prevăzut posibilitatea transmiterii virusului unei alte persoane și a dorit acest lucru (intenție directă) sau l-a admis în mod conștient (intenție indirectă).

În cazul imprudenței exprimate prin sine încredere exagerată, subiectul conștientizează că suferă de maladia SIDA, prevede posibilitatea contaminării unei alte persoane, însă consideră în mod ușuratic că această urmare prejudiciabilă va putea fi evitată.

Ca și în cazul infracțiunii incriminate la art.211 C.pen. (transmiterea unei boli venerice), neglijența criminală la contaminarea cu maladia SIDA nu este posibilă, întrucât pentru existența faptei este necesar ca subiectul să cunoască că suferă de o asemenea boală și implicit, să prevadă posibilitatea contaminării unei alte persoane.

Pentru constatarea și probarea faptului intelectual al vinovăției este necesar ca făptuitorul anterior comiterii faptei să fi fost diagnosticat cu statusul HIV pozitiv și avizat în scris de către medic asupra necesității respectării regulilor de prevenire a răspândirii infecției HIV/SIDA.

8. Subiectul infracțiunii este special și poate fi doar persoana fizică, responsabilă cu vârsta de 16 ani, care suferă de infecția HIV/SIDA. La agravantele prevăzute la art.212 alin. (3) CP, condiția de subiect este îndeplinită și atunci când persoana a atins vârsta de 14 ani.

Dacă fapta este comisă de către o altă persoană decât cea care suferă de HIV/SIDA, calificarea se va face în baza art.151 C.pen. (vătămare intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății). Totodată, pentru a se evita încălcarea prevederilor art.3 alin. (2) C.pen., potrivit căruia interpretarea extensivă defavorabilă și aplicarea legii penale prin analogie este interzisă, considerăm necesară suplinea Regulamentului de apreciere medico-legală a gravității vătămării corporale din 27.06.2003¹⁵, astfel încât contaminarea cu maladia SIDA să fie catalogată la categoria vătămărilor grave periculoase pentru sănătatea victimei.

¹⁵ Monitorul Oficial al R.Moldova nr.170-172/224 din 08.08.2003.

În cazul săvârșirii faptei asupra a două sau a mai multor persoane (art.212 alin.(3) lit.a) CP) sau cu bună-știință asupra unei persoane minore (art.212 alin.(3) lit.b) CP) sunt valabile explicațiile oferite în contextul examinării infracțiunii incriminate la art.211 CP.

În ipoteza întreținerii de către făptuitor a unui raport sexual cu o persoană minoră care nu a împlinit vârsta de 16 ani, urmat de contaminarea acesteia cu maladia SIDA se va reține un concurs ideal de infracțiuni: art.174 C.pen. și art.212 alin.(3) lit.b) C.pen.

9. Latura obiectivă a infracțiunii prevăzute la art.212 alin.(4) se realizează prin inacțiunea de neîndeplinire sau acțiunea de îndeplinire necorespunzătoare a obligațiilor profesionale de către un lucrător medical care a avut drept efect contaminarea cu maladia SIDA.

În vederea prevenirii eficiente a răspândirii virusului HIV lucrătorilor medicali sunt obligați să respecte anumite reguli și standarde de precauție pentru prevenirea infectării HIV a pacienților. Ministerul Sănătății elaborează standarde universale de precauție pentru profilaxia infectării cu HIV

Potrivit art.30 al Legii din 16.02.2007: „Conducătorii instituțiilor medico-sanitare publice, departamentale și private sînt obligați să asigure condițiile necesare pentru prevenirea infectării cu HIV a pacienților:

a) în timpul examinărilor instrumentale și de laborator, inclusiv al testării la marcherii HIV, al efectuării intervențiilor chirurgicale, ginecologice, stomatologice, al procedurilor și manoperelor medicale și cosmetologice;

b) la transfuzia sîngelui, componentelor și preparatelor de sînge”.¹⁶

Respectarea acestor standarde este o condiție obligatorie pentru acordarea serviciilor de asistență medicală, pentru oferirea altor servicii care presupun contactul cu sângele și alte fluide ale organismului uman.

De regulă fapta se comite sub forma inacțiunii care presupune comportamentul negativ sau omisiunea subiectului de a îndeplini angajamentele funcționale destinate prevenirii răspândirii infecției HIV (de exemplu, în contextul efectuării transfuziei de sînge lucrătorul medical nu realizează probele necesare iden-

Monitorul Oficial nr.54-56/250 din 20.04.2007.

tificării virusului HIV). Acțiunea presupune îndeplinirea necorespunzătoare a obligațiilor profesionale legate de preîntâmpinarea molișirii pacienților cu virusul HIV (de exemplu, sterilizarea defectuoasă a instrumentelor utilizate la anumite intervenții medicale).

Pentru a determina în situații concrete încălcarea unei obligații profesionale care a cauzat infectarea victimei se efectuează expertiza medico-legală cu participarea obligatorie a unui medic infecționist, specializat pe cazurile de diagnosticare și tratamentul maladiei SIDA.

Urmarea prejudiciabilă constituie un semn obligatoriu al infracțiunii și constă în contaminarea victimei cu HIV/SIDA. Totodată, între acțiunea sau inacțiunea săvârșită de către făptuitor și contaminarea victimei trebuie să existe legătură de cauzalitate.

Sub aspectul structurării semnelor laturii obiective infracțiunea are o componență materială și se consideră consumată din momentul contaminării victimei cu maladia SIDA.

10. Latura subiectivă a infracțiunii se exprimă prin imprudență sub forma încrederii exagerate sau a neglijenței criminale. Infracțiunea este săvârșită prin încredere exagerată dacă persoana își dădea seama că prin neîndeplinirea sau îndeplinirea necorespunzătoare a obligațiilor profesionale pune în pericol de contaminare cu HIV/SIDA o altă persoană, prevede susceptibilitatea survenirii unei asemenea urmări, dar consideră în mod ușuratic că nu va surveni. În cazul neglijenței făptuitorul nu prevede pericolul contaminării victimei cu HIV/SIDA, însă în baza obligațiilor funcționale pe care le exercită trebuia și putea să le prevadă.

În eventualitatea săvârșirii faptei cu intenție considerăm că persoana poate fi supusă răspunderii penale în baza art.151 C.pen.

Subiectul infracțiunii este special și poate fi doar persoana fizic, responsabilă cu vârsta de 16 ani care are calitatea de lucrător medical (medic, asistent medical, infermier etc.).

Potrivit art.31 alin.(3) al Legii cu privire la profilaxia infecției HIV/SIDA: "Instruirea personalului medical în domeniu se efectuează de către administrația instituțiilor medico-

sanitare publice și de către patronii instituțiilor private".¹⁷

Astfel, în situația în care lucrătorii medicali au expuse pericolului de infectare cu HIV sau contaminați efectiv în cadrul activității lor profesionale, drept rezultat la neaplicării de către persoanele cu funcție de răspundere a standardelor și măsurilor de prevenire, acestea vor fi supuse răspunderii penale în baza art.328 C.pen.

12. La art.212 alin.(5) este prevăzută o modalitate specială de liberare de răspunderea penală: „Persoana care a săvârșit acțiunile prevăzute la alin.(1) sau (2) nu este pasibilă de răspundere penală dacă a comunicat din timp persoanei puse în pericol de a fi contaminată despre existența la primul a maladiei SIDA sau dacă persoana pusă în pericol de a fi contaminată știa despre existența acestei maladii, dar benevol a săvârșit acțiuni ce au constituit pericol de contaminare”.

Din textul de lege rezultă liberarea de răspunderea penală pentru faptele menționate poate fi operată în prezența a condiții alternative:

1) făptuitorul a comunicat din timp persoanei puse în pericol de a fi contaminată despre faptul că suferă de maladia SIDA (de exemplu, persoana este avertizată de către bolnav asupra prezenței bolii, însă necătând la aceasta întreține cu ultimul un raport sexual fără a lua măsuri de protecție);

2) persoana pusă în pericol de a fi contaminată știa despre existența acestei maladii la făptuitor, dar benevol a săvârșit acțiuni ce au constituit pericol de contaminare (de exemplu, persoana cunoscând că seringă a fost folosită de către un bolnav își administrează substanțe narcotice expunându-se astfel pericolului de contaminare).

¹⁷ Monitorul Oficial nr.54-56/250 din 20.04.2007.

Василе ФЛОРЕА,

доктор права, профессор Кафедры уголовного права и криминологии
Академии «Штефан чел Маре» МВД Республики Молдова

УГОЛОВНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ЗА ПРЕСТУПЛЕНИЯ, СВЯЗАННЫЕ С НЕЗАКОННЫМ ОБОРОТОМ НАРКОТИКОВ В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА (СРАВНИТЕЛЬНОЕ ПРАВОВЕДЕНИЕ)

Criminal responsibility for these crimes envisaged by Articles 217, 217^{1,2,3,4,5,6}, 218, 219, included in Chapter 8 of the Criminal Code of the Republic of Moldova on April 18, 2002, “Crimes against public health and community settings. “

In the Russian Criminal Code 1996 they are included in Chapter 25, entitled “Crimes against public health and public morals” and provided for by Articles 228, 2,281, 2,282, 229, 230, 231, 232, 233. Assume the title of Chapter 28 of the Criminal Code more successful than the title of Chapter 8 of the Criminal Code of Moldova, as the concept of public morality is more specific and understandable than the concept of coexistence.

The specified crimes in the Criminal Code in 2001 included razdel13, entitled “Crime related to narcotic drugs, psychotropic substances, their analogues or precursors, and other crimes against public health. “ Similarities and differences, the content of these chapters illustrate the name included in their articles listed in the table number 1.

Уголовная ответственность за эти преступления предусмотрена статьями 217, 217^{1,2,3,4,5,6}, 218, 219, включенными в главу 8 УК РМ от 18 апреля 2002 г. «Преступления против общественного здоровья и общежития».

В УК России 1996 они включены в главу 25, озаглавленную «Преступления против здоровья населения и общественной нравственности» и предусмотрены статьями 228, 228¹, 228², 229, 230, 231, 232, 233. Считаю название главы 28 УК РФ более удачной, чем название главы 8 УК РМ, так как понятие общественной нравственности более конкретно и понятно, чем понятие общежития.

Указанные преступления в УК Украины 2001 года включены в раздел 13, озаглавленный «преступления в сфере оборота наркотических средств, психотропных веществ, их аналогов или прекурсоров и иные преступления против здоровья населения». Общие черты и различия, содержание этих глав можно проиллюстрировать названием включенных в них статей, приведенных в таблице № 1.

Подробный комментарий ко всем этим статьям содержится в комментариях к УК РМ, УК Украины, УК России, в постановлениях Пленумов Верховных судов этих стран.

Наиболее сложным при расследовании и судебном рассмотрении этих дел является определение крупного и особо крупного, незначительного, малого размера наркотических средств, влияющих на квалификацию преступления и меру наказания. УК РМ на этот счет не содержит никаких предписаний. В примечании к ст.305 УК Украины указывается, что «Понятие крупный и особо крупный размер наркотических средств, психотропных веществ, их аналогов или прекурсоров, применяемое в настоящем разделе, определяется специально уполномоченным органом исполнительной власти в области здравоохранения».

В Украине данный вопрос подробно регламентирован Таблицами небольших, крупных и особо крупных размеров наркотических средств, психотропных веществ и прекурсоров, находящихся в незаконном обороте, утвержденными

УК РМ	УК Украины	УК России
1	2	3
<u>Ст.217.</u> Незаконный оборот наркотических, психотропных веществ <i>не в целях отчуждения.</i>	<u>Ст.305.</u> Контрабанда наркотических средств, психотропных веществ, их аналогов или прекурсоров.	<u>Ст.288.</u> Незаконное приобретение, хранение, перевозка, изготовление, переработка наркотических средств, психотропных веществ или их аналогов.
<u>Ст.217¹.</u> Незаконный оборот наркотических, психотропных веществ или их аналогов <i>с целью отчуждения.</i>	<u>Ст.306.</u> Использование средств, добытых от незаконного оборота наркотических средств, психотропных веществ, их аналогов или прекурсоров.	<u>Ст.228¹.</u> Незаконное производство, сбыт или пересылка наркотических средств, психотропных веществ или их аналогов.
<u>Ст.217².</u> Незаконный оборот прекурсоров с целью производства или переработки наркотических, психотропных веществ или их аналогов.	<u>Ст. 307.</u> Незаконное изготовление, приобретение, хранение, перевозка, пересылка или сбыт наркотических средств, психотропных веществ либо их аналогов.	<u>Ст.228².</u> Нарушение правил оборота наркотических средств или психотропных веществ. <u>Ст.229.</u> Хищение либо вымогательство наркотических средств или психотропных веществ.
<u>Ст.217³.</u> Незаконный оборот материалов и оборудования, предназначенных для производства или переработки наркотических, психотропных веществ или их аналогов.		
<u>Ст.217⁴.</u> Хищение или вымогательство наркотических или психотропных веществ. <u>Ст.217⁵.</u> Публичное незаконное употребление или организация незаконного употребления наркотических, психотропных веществ или их аналогов.	<u>Ст.308.</u> Хищение, присвоение, вымогательство наркотических средств, психотропных веществ или их аналогов или завладение ими путем мошенничества либо злоупотребления служебным положением.	<u>Ст.230.</u> Склонение к потреблению наркотических средств или психотропных веществ. <u>Ст.231.</u> Незаконное культивирование запрещенных к возделыванию растений, содержащих наркотические вещества.
<u>Ст.217⁶.</u> Незаконное преднамеренное введение в организм другого лица против его воли наркотических, психотропных веществ или их аналогов. <u>Ст.218.</u> Незаконное назначение или нарушение правил оборота наркотических или психотропных веществ.	<u>Ст.309.</u> Незаконное производство, изготовление, приобретение, хранение, перевозка или пересылка наркотических средств, психотропных веществ либо их аналогов без цели сбыта.	<u>Ст.232.</u> Организация либо содержание притонов для потребления наркотических средств или психотропных веществ.
<u>Ст.219.</u> Организация или содержание притонов для потребления наркотических или психотропных веществ.		

УК Украины	УК России
Ст.310. Посев или выращивание снотворного мака или конопли.	Ст.233. Незаконная выдача либо подделка рецептов или иных документов, дающих право на получение наркотических средств или психотропных веществ.
Ст.311. Незаконное производство, изготовление, приобретение, хранение, перевозка или пересылка прекурсоров.	
Ст.312. Хищение, присвоение, вымогательство прекурсоров илбо завладение ими путем мошенничества или злоупотребления служебным положением.	
Ст.313. Хищение, присвоение, вымогательство оборудования, предназначенного для изготовления наркотических средств, психотропных веществ или их аналогов, либо завладение им путем мошенничества или злоупотребления служебным положением и иные незаконные действия с таким оборудованием.	
Ст.314. Незаконное введение в организм наркотических средств, психотропных веществ или их аналогов.	

приказом Министерства здравоохранения.

Примечание: Таким образом, даже неполный перечень статей, включенных в раздел 13 УК Украины от 1 августа 2000 г. [1, стр. 805] (а их всего 16), показывает, что данная проблема решена законодателем более подробно и достаточно полно.

В постановление Пленума Верховного Суда РМ (ныне Высшая Судебная Палата) от 27 марта 1997 г. «О применении судами законодательства по делам о преступлениях, связанных с наркотическими средствами и ядовитыми веществами» в пункте 10 указывается, что при определении крупных размеров наркотических средств должно учитываться не только их количество, но и их свойства, степень их влияния на организм человека, руководствуясь рекомендациями Постоянного комитета РМ по контролю за наркотиками и Международными конвенциями [2, pag. 363].

Коллегия по уголовным делам Высшей Судебной Палаты РМ в решении 1 ч – 683 (2007) усмотрела, что 1,41 г изъятой марихуаны не является крупным ущербом, и содеянное следует квалифицировать как административное правонарушение [3].

В комментарии к УК Российской Федерации приводятся такие цифры: крупный размер установлен для: марихуаны высушенной – 500 г.; невысушенной – 2,5 кг; гашиша (анаши) – 100 г; опия – 50 г; маковой соломы высушенной 1 кг; невысушенной – 5 кг; героина – 1 г; промедола – 3 г; кокаина

– 1 г. [4, стр. 546; 266-267]

Представляется, что требуется более четкая регламентация данной проблемы во избежание разночтения и неправильного применения закона. В этом нас убеждает и практика возбуждения данной категории уголовных дел органами предварительного расследования Республики Молдова. В 2010 г. зарегистрировано 1737 преступлений, связанных с незаконным оборотом наркотиков против 1819 в 2009 г. – снижение на 4,5%.

Цифра немислима в недалеком прошлом, скажем, лет 10-15 назад.

При производстве в Молдове большого количества доброкачественных вин, включая и домашнего приготовления, по сходным ценам, непонятна тяга многих, особенно молодежи, к сильно одурманивающим наркотикам, приводящим к привыканию и разрушению личности.

Вызывает много вопросов и практика возбуждения уголовных дел при обнаружении изъятии наркотических веществ в небольшом количестве, что должно квалифицироваться по ст.85 Кодекса РМ о правонарушениях.

Так, в секторе Центру г. Кишинёва были возбуждены уголовные дела при обнаружении 3,17 г, 7,04, 5 г, 3,5 г, 2 г, 3,3 г марихуана. И таких дел возбуждено множество, которые впоследствии прекращаются.

Для наведения порядка в возбуждении уголовных дел, в необоснованном их

возбуждении требуется специализация офицеров уголовного преследования, что позволит им сосредоточиться на раскрытие и расследовании наиболее тяжких преступлении.

Сноски:

1. УК Украины. Научно-практический комментарий. 3-е издание. Ответственный редактор член-корр. АПрН Украины С.С. Яценко. Изд-во «АСК», Киев, 2003 г., 1088 с.
2. Culegere de Hotărâri ale Plenului Curții Supreme de Justiție a RM) mai 1974 – iulie 2002) Chișinău, 2002, 435 p.
3. Codul penal al RM. Comentariu. Коллектив авторов. Ответ. редактор А.Барбэнягрэ, доктор хабилитат юридических наук, профессор, адвокат. Chișinău, 2009, p.445.
4. Комментарий к УК РФ. Под ред. А.В. Наумова. Изд-во Юрист, Москва, 1997 г., 824 с.; Сборник постановлений Пленумов Верховного суда РФ по уголовным делам. Изд-во «Проспект» Москва, 2003 г., 696 с.; Постановление Пленума Верховного Суда РФ от 27 мая 1998 г. № 9 О судебной практике по делам о преступлениях, связанных с наркотическими средствами, психотропными, сильнодействующими и ядовитыми веществами.

Литература:

1. УК Украины. Научно-практический комментарий. 3-е издание. Ответственный редактор член-корр. АПрН Украины С.С. Яценко. Изд-во «АСК», Киев, 2003 г.
2. Culegere de Hotărâri ale Plenului Curții Supreme de Justiție a RM) mai 1974 – iulie 2002) Chișinău, 2002.
3. Codul penal al RM. Comentariu. Коллектив авторов. Ответ. редактор А.Барбэнягрэ, доктор хабилитат юридических наук, профессор, адвокат. Chișinău, 2009.
4. Комментарий к УК РФ. Под ред. А.В. Наумова. Изд-во Юрист, Москва, 1997 г.
5. Сборник постановлений Пленумов

- Верховного суда РФ по уголовным делам. Изд-во «Проспект» Москва, 2003 г.
6. Постановление Пленума Верховного Суда РФ от 27 мая 1998 г. № 9 О судебной практике по делам о преступлениях, связанных с наркотическими средствами, психотропными, сильнодействующими и ядовитыми веществами.

Василе ФЛОРЯ,

доктор права, профессор Кафедры уголовного права и криминологии
Академии «Штефан чел Маре» МВД Республики Молдова

УГОЛОВНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ЗА ВРАЧЕБНЫЕ ПРЕСТУПЛЕНИЯ (некоторые итоги исследования)

The most profound and the leading impetus for the development of science are practical needs, challenges and issues put forward by the practice itself. If the practice is the criterion of truth, the truly scientific theory is a criterion for the correctness of the practice. Over the last decade after independence, Moldova, Soviet Union and the lack of centralized control over the activities of medical institutions, the introduction of paid medical services in medical institutions of our republic, in other former socialist countries in cases of death of patients or causing them serious injury.

Наиболее глубоким и ведущим стимулом развития науки являются потребности практики, задачи и проблемы, выдвигаемые самой практикой. Если практика есть критерий истинности, то подлинно научная теория есть критерий правильности практики [1, стр. 268-285; 366-368]. За последнее десятилетие, после провозглашения независимости Республики Молдова, распада СССР и отсутствия централизованного контроля над деятельностью медицинских учреждений, внедрения платной медицины, в медицинских учреждениях нашей республики, в других бывших социалистических странах участились случаи гибели пациентов или причинения им тяжких увечий. Это явилось следствием низкой квалификации отдельных недобросовестных врачей, их халатного отношения к своим служебным обязанностям, безразличного отношения к результатам своей деятельности, бездумного отношения к судьбе пациента, низкой требовательности и неэффективного контроля за их деятельностью со стороны органов здравоохранения.

Причины неблагоприятного исхода оказания медицинской помощи: порочная медицинская практика с тяжкими последствиями, отсутствие или засекречивание статистических данных о числе погибших пациентов, некритический анализ подобных случаев со стороны работников Мини-

стерства здравоохранения, корпоративная солидарность медицинских работников с целью увести виновных от ответственности, ведомственная подчиненность судебно-медицинской экспертизы и многие другие причины привели к активизации научного исследования данных проблем учеными-юристами, криминологами, судебными медиками, учеными-медиками других специализаций. Значительно выросло число уголовных дел, возбужденных по факту гибели пациентов вследствие ненадлежащего оказания медицинской помощи и гражданских исков с требованием возмещения материального и морального ущерба.

При этом научные исследования ведутся в двух основных направлениях. Первое направление представляют многие ученые-медики и некоторые юристы, которые пытаются оправдать неосторожные убийства пациентов, утверждая, что врачи, как и специалисты других отраслей деятельности, имеют право на врачебную ошибку, даже если она заканчивается гибелью пациента. Наиболее активно защищают право врача на подобные ошибки доктор медицинских наук профессор, судмедэксперт В. Попов и юрист, доцент Н. Попова, а также С. Стенценко, врач, доктор юридических наук. Авторы утверждают, что в медицинской литературе обще-

признано определение врачебной ошибки, данное профессором И.В. Давыдовским еще в 1928 г., а именно, что это «добросовестное заблуждение врача, основанное на несовершенстве самой врачебной науки и ее методов, или в результате атипичного течения заболевания, или недостаточной подготовки врача, если при этом обнаруживаются элементы халатности, невнимательности или медицинского невежества» [2, стр. 57].

И, действительно, в случае гибели пациента вследствие преступной врачебной небрежности, самонадеянности, невежества медицинские работники, виновные в случившемся, и не думают самокритически анализировать свои ошибки, просчеты, недомыслие, а вместе с членами создаваемых Минздравом ведомственных комиссий вину в случившемся сваливают на индивидуальные особенности организма пациентов, непереносимость, аллергию на некоторые лекарства, атипичное течение заболевания или его редкость, которые врачам Республики Молдова после длительного, многолетнего обучения в ВУЗ-ах, защиты кандидатских и докторских диссертаций, зарубежных стажировок, оказывается, неизвестны.

Так случилось и в случае гибели двухлетнего мальчика в городе Штефан Водэ в июле 2004 г., и во многих других случаях, с использованием запутанной медицинской фразеологии и глубокомысленным выводом о том, что при таком «букете» заболеваний у пациента его смерть была неизбежна даже в случае оказания своевременной и квалифицированной медицинской помощи [3]. В таких случаях следовало бы, чтобы в заключениях ведомственных комиссий имелись бы данные о состоянии здоровья самих членов комиссии, которые бы свидетельствовали о том, что их смерть тоже неизбежна. Разве надо столько лет проучиться и занимать такие ответственные должности, чтобы сообщить родственникам пациента то, что знает любой человек почти с самого рождения, а именно, что смерть любого человека (врача или

пациента) неизбежна.

Другие ученые-юристы и судебные медики, мнение которых мы разделяем, обосновано считают, что врач ни в коем случае не имеет права на лишение жизни пациента по ошибке, что термина «врачебная ошибка» нет ни в одном законе, что ошибка, имеющая следствием гибель пациента, уголовно наказуема, что это квалифицируется как лишение жизни пациента по неосторожности (ст. 149 УК РМ, ст.109 УК РФ). Научное обоснование такой трактовки врачебной ошибки содержится в трудах видного ученого судебного медика Ю.Д. Сергеева, доктора медицинских наук, профессора, юриста, заведующего кафедрой медицинского права Московской академии им. Сеченова, члена-корреспондента Российской Академии медицинских наук по специальности «Медицинское право», член Совета директоров Всемирной ассоциации медицинского права, единственного врача заслуженного юриста России [4].

Для более правильного разрешения вопроса об ответственности медицинских работников за лишение жизни пациентов по неосторожности или причинение им тяжких увечий, для правильной квалификации их действий в юридической и медицинской науке предлагаются различные определения врачебного преступления и врачебной ошибки, критерии их разграничения. Доктор юридических наук профессор В.А. Глушков (Киев) отмечает, что «под преступлением в сфере медицинского обслуживания следует понимать умышленное или неосторожное противоправное, общественно-опасное деяние, которое совершается медицинским работником в нарушение служебных или профессиональных обязанностей, причинившие или могущее причинить существенный вред интересам социалистического государства в сфере охраны здоровья населения, общественным отношениям в области медицинского обслуживания населения, здоровью отдельных граждан» [5, стр. 39].

И Глушков В.А., и другие ученые-юристы, и специалисты в области меди-

цинского права избегают называть эти преступления врачебными, некоторые авторы называют их медицинскими преступлениями. Мы же полагаем, что если ученые-медики на протяжении десятилетий пользуются термином «врачебная ошибка», то и термин «врачебные преступления» имеет право на существование, учитывая наличие в этих случаях специального субъекта, чаще всего врача или другого медицинского работника.

В УК РМ и других стран по субъекту классифицируются также преступления, совершенные должностными лицами (глава XV); воинские преступления (глава XVIII и др.). Так что вполне правомерно в классификацию преступлений против личности выделить в отдельную главу врачебные преступления.

Ю.Д. Сергеев и С.В. Ерофеев под профессиональным преступлением в медицинской деятельности понимают «умышленное или по неосторожности совершенное лицом медицинского персонала в нарушение своих профессиональных обязанностей такое общественно опасное деяние, которое причинило (или реально могло причинить) существенный вред здоровью отдельных граждан или вызвало опасность для их жизни [6, стр. 12].

С.Г. Стеценко определяет профессиональное медицинское преступление как «умышленное или неосторожное деяние, совершенное медицинским работником при выполнении профессиональных обязанностей, запрещенное уголовным законом под угрозой наказания» [7, стр. 313].

Мы полагаем, что не каждое преступление, совершенное медицинским работником при выполнении профессиональных обязанностей, следует отнести к профессиональному медицинскому преступлению, а только те преступления, которые совершаются при оказании медицинской помощи пациентам, влекущие тяжкие последствия. По нашему мнению, более полным и точным будет следующее определение врачебного преступления: «Это общественно опасное, противоправ-

ное, виновное и наказуемое деяние, посягающее на жизнь, здоровье, свободу, честь и достоинство пациентов, их имущество, которое совершается медицинским работником в нарушение закона, моральных, профессиональных или служебных обязанностей, причинившие или могущее причинить существенный вред интересам правового государства в сфере охраны здоровья населения, общественным отношениям в области медицинского обслуживания населения, повлекшее гибель или тяжкие увечья пациента, существенный материальный и моральный ущерб» [8, стр. 9].

Определению врачебных ошибок и их разграничению с врачебными преступлениями также уделяется большое внимание в юридической и медицинской литературе. Причем главное разногласие между юристами и медиками заключается в том, что деяния с тяжкими последствиями, называемые в медицинской литературе «ошибками», на самом деле являются неосторожными преступлениями.

В.Л. Попов и Н.П. Попова определяют врачебную ошибку, как неправильное (ошибочное) действие или бездействие врача при выполнении своих профессиональных обязанностей по диагностике болезни, организации и проведении лечебно-профилактических мероприятий [9, стр. 58-59]. Это определение врачебной ошибки во многом совпадает с диспозицией статьи 329 УК РМ, предусматривающей ответственность за служебную халатность, которая определяется как «(1) Невыполнение или ненадлежащее выполнение должностным лицом своих обязанностей вследствие небрежного или недобросовестного к ним отношения...» (смотрите также ст.293 УК РФ).

С.Г. Стеценко определяет врачебную ошибку как «дефект оказания медицинской помощи, связанный с неправильными действиями медицинского персонала, характеризующийся добросовестным заблуждением при отсутствии признаков умышленного или неосторожного преступления» [10, стр. 534]. Но ведь неправиль-

ные действия медицинского персонала как раз и являются следствием халатного отношения к своим обязанностям и равносильны их ненадлежащему выполнению.

Правда, в указанных статьях 329 УК РМ и 293 УК РФ речь идет о халатности должностных лиц, но не все врачи являются должностными лицами. Но мы полагаем, что халатность, небрежность, невнимательность, самонадеянность могут допускать в своей работе и врач, и шофер, и слесарь, и стрелочник, и другие специалисты, не являющиеся должностными лицами, но могущие иметь тяжкие последствия.

С.Г. Стеценко предлагает также «признать ошибки врачей, произошедшие по причине объективных обстоятельств (несовершенство медицины, отсутствие необходимых лекарственных средств и медицинской техники и др.), ненаказуемыми для конкретных медицинских работников» [11, стр. 535-536]. По логике автора получается, что если пациент погиб в Москве, где имеется все перечисленное автором для его спасения, то врач должен нести ответственность за содеянное, а если это случилось в 100 километрах от столицы, или в далекой тундре, в Африке, то так тому и быть, врач за гибель пациента не несет никакой ответственности.

Подробно останавливается на юридическом значении (точнее было бы сказать юридической квалификации. Прим. автора) медицинской ошибки О.В. Леонтьев, доцент кафедры общественных наук Военно-медицинской академии (Санкт-Петербург, доктор медицинских наук, юрист). Автор приводит несколько примеров врачебных преступлений, которые иные ученые-медики квалифицируют как «врачебные ошибки». Например, врач по ошибке ампутировал здоровую ногу больного, медицинская сестра сделала клизму раствором хлора, что повлекло гибель ребенка и т.д. Леонтьев О.В. под дефектом в проведении (оказании) лечебно-профилактических мероприятий понимает «ошибочное действие (бездействие) медицинского персонала, являющееся на-

рушением действующих руководств, положений и наставлений, директив, приказов, инструкций и правил, выразившееся в неправильном оказании (неоказании) медицинской помощи, диагностике заболевания и лечение заболевших. Дефект в оказании медицинской помощи в ряде случаев может рассматриваться как преступление, и является прерогативой следственных органов [12, стр. 105-110; 63].

Наиболее полно, с учетом всех предыдущих исследований, проблема врачебной ошибки и ответственности за нее раскрыта Ю.Д. Сергеевым и С.В. Ерофеевым. Авторы справедливо указывают, что термин «врачебная ошибка» по сути, указывает на ненадлежащий, неправильный характер действий медиков, подчеркивает его близость к неправомерности, хотя сами медики вкладывают в него противоположный смысл [13, стр. 200-212].

Такими образом, позиция ученых-медиков с юридическим образованием, судебных медиков во многом совпадает со взглядами ученых-юристов, которые мы разделяем: за многими случаями гибели пациентов, которые виновными в этом врачами и учеными-медиками квалифицируются как ненаказуемые, скрываются неосторожные врачебные преступления, за которые виновные, при наличии независимой судебно-медицинской экспертизы, должны нести ответственность.

А если С.Г. Стеценко, вслед за И.В. Давыдовским и другие авторы полагают, что несовершенство самой врачебной науки и ее методов оправдывает врачебные ошибки, неосторожное убийство пациентов, то такие случаи можно избежать при обращении за помощью к более совершенной зарубежной медицине. Так поступил академик Амосов, хорошо знакомый с несовершенством отечественной кардиохирургии, так поступают многие пациенты, тем самым спасая свою жизнь, отказавшись от услуг отечественных эскулапов.

Исследуются основания уголовной ответственности за врачебные преступления и ответственность за некоторые из

них, предусмотренных различными статьями УК РМ. Проанализированы составы врачебных преступлений, которые чаще всего встречаются в судебной практике и имеют наиболее тяжкие последствия. Это статья 213 УК РМ, предусматривающая ответственность за нарушение по халатности правил и методов оказания медицинской помощи, расположенная в главе VIII УК РМ, озаглавленной «Преступления против общественного здоровья и общечеловеческого».

Правильней, на наш взгляд, поступил законодатель в Украине, включив аналогичную статью 140 УК Украины «Ненадлежащее исполнение профессиональных обязанностей медицинским или фармацевтическим работником», в главу о преступлениях против жизни и здоровья личности, так как состав преступления, предусмотренного ст.213 УК РМ, имеется тогда, когда эти нарушения повлекли:

а) причинение тяжкого телесного повреждения или иного тяжкого вреда здоровью;

б) смерть потерпевшего.

То есть, в этом случае вред причиняется не только общественному здоровью, но и жизни пациента. Интересно, что в статье 213 УК РМ законодатель использует термин «халатность» применительно ко всем медицинским работникам, а не только к должностным лицам.

Другой анализируемый состав преступления, который чаще всего встречается в судебной практике – это неоказание помощи больному (статья 162 УК РМ), обоснованно включенный в главу II «Преступления против жизни и здоровья личности». С момента вступления в действие УК РМ 12 июня 2003 г. органами уголовного преследования по этим двум статьям УК РМ 213 и 162 возбуждено свыше 40 уголовных дел. В эту же главу II УК РМ включены статья 148 – лишение жизни по желанию лица (эвтаназия), и статья 158 – принуждение лица к изъятию органов или тканей с целью трансплантации. В работе анализируется также состав преступления, предусмотренного статьей 256 УК РМ –

получение незаконного вознаграждения за выполнение работ, связанных с обслуживанием населения. Указанная статья 256 УК РМ включена в главу X – экономические преступления. Таким образом, из пяти анализируемых нами составов преступлений, четыре включены в главу о преступлениях против жизни и здоровья личности.

Конституция Республики Молдова в соответствии с Всеобщей декларацией прав человека впервые в главе II «Основные права и свободы» провозглашает права личности и в их числе: право на жизнь, физическую и психическую неприкосновенность (ст.24), право на охрану здоровья (ст.36), право на защиту (ст.26), а также закрепляет покровительство семье и несовершеннолетним со стороны государства (ст.48 – семья, ст.49 – защита семьи и детей сирот, ст.50 – защита матерей, детей и молодежи). Однако в реальности права граждан зачастую нарушаются, в связи с чем возникает необходимость их защиты. Определенное место в защите личности и ее прав занимает уголовное законодательство, призванное пресекать и наказывать наиболее опасные посягательства на личность.

Преступления против личности – это группа предусмотренных Уголовным кодексом общественно опасных деяний, направленных против основных личных прав граждан. Большинство этих преступлений относится к тяжким или особо тяжким. Преступлениями против личности любой тяжести потерпевшим может быть причинен физический, моральный и материальный ущерб. При совершении преступлений против личности родовым объектом посягательства является личность – человек, который в обществе выступает не только и не столько как биологический индивид, но и как член общества – участник (субъект) общественных отношений. Прежде всего, именно в этом качестве человек получает от общества защиту, и сам обязан соблюдать правила поведения, установленные в нем.

Преступления против жизни относятся к особо тяжким преступлениям, посягающим на основное благо человека

– жизнь, которое даровано ему природой. Объект посягательства рассматриваемых преступлений – жизнь другого человека. Жизнь человека неотделима от общественных отношений, поэтому объектом посягательства этих преступлений являются и жизнь человека, и общественные отношения, в качестве субъекта которых он выступает. Именно поэтому уголовно-правовой охране в равной мере подлежит жизнь любого человека, независимо от его возраста, физических и моральных качеств [14, стр. 28-31].

Объектом преступлений против здоровья является здоровье другого человека как физиологическое состояние организма, являющееся необходимым условием жизнедеятельности. При этом не имеет значения возраст потерпевшего, наличие или отсутствие у него заболеваний, инвалидности, физических недостатков и т.п. С объективной стороны причинение вреда здоровью может состоять как в действии, так и в бездействии, которые должны находиться в причинной связи с наступившими последствиями. Согласие потерпевшего на причинение вреда его здоровью, по общему правилу, не освобождает виновного от уголовной ответственности. Исключение составляет трансплантация органов (тканей), которая допускается только с согласия живого донора и, как правило, реципиента [15].

Причинение вреда человеком собственному здоровью по УК РМ лишено уголовно-правового значения, за исключением причинения себе телесного повреждения в целях уклонения от военной службы (ст.373 УК РМ) [16, стр. 58-60].

В последние годы в России ученые-юристы, криминологи, судебные медики задумались над необходимостью глубокого научного исследования причин и условий, способствующих совершению врачебных преступлений, определением врачебных ошибок и их разграничением с врачебными преступлениями. В Московской медицинской Академии имени И.М. Сеченова создана первая в России кафедра медицин-

ского права, которую возглавляет ученый с мировым именем профессор Ю.Д. Сергеев. С 2003 г. создано уже четыре Всероссийских съезда (конгресса) по медицинскому праву, проводятся Всероссийские научно-практические конференции с международным участием, издается журнал «Медицинское право», публикуются учебники, обобщается судебно-медицинская практика по делам этой категории, анализируются допущенные ошибки, функционируют курсы по правовому обучению медицинских работников, многие ученые-медики имеют и юридическое образование, что гарантирует строгое соблюдение прав пациентов при осуществлении медицинских вмешательств.

Ученые юристы и медики в Республике Молдова, молодые исследователи также избрали в качестве тем для научных исследований проблемы уголовной, юридической ответственности за врачебные ошибки, врачебные преступления, меры по их предупреждению. Эти вопросы обсуждались на научно-практических конференциях в Академии «Штефан чел Маре» МВД Республики Молдова, в Молдавском государственном университете, в Университете медицины и фармации «Н.Тестимицану», материалы которых опубликованы.

Однако, в большинстве случаев эти публикации носили абстрактно-теоретический, гуманистически характер, в отрыве от повседневной практики медицинских учреждений, судебно-медицинской экспертизы, органов следствия и суда. Иногда они уподоблялись увещаниям кота из басни И.А. Крылова «Кот и повар»: пациента нельзя обманывать, лишать его жизни, вымогать у него деньги и т.д.».

Но, как известно, «Теория, не имеющая среди своих целей соединение с практикой ни в настоящем, ни в перспективе, имеет больше шансов превратиться в бесплодное, пустое теоретизирование, чем теория, ориентирующаяся на такую связь» [17, стр. 279-280].

Научная новизна настоящего исследования состоит и в том, что наряду

с теоретическим исследованием данной проблемы с учетом последних достижений юридической и медицинской науки, сделан поворот к изучению уголовного законодательства об ответственности за врачебные преступления и практики его применения в различных странах. Ученые-юристы, рецензировавшие работы автора, даже отметили «перенасыщение отдельных глав фактическим материалом» [18, стр. 58].

Сосредоточив внимание на практических аспектах проблемы, мы тем самым восполнили пробел, имевшийся в юридической и медицинской науке Республики Молдова до настоящего времени. Одновременно с созданием в 1999 г. неправительственной организации Центра по защите прав пациентов (руководитель В.Сава, кандидат медицинских наук) и при нашем участии было привлечено внимание общественности на многочисленные нарушения прав пациентов, закона о здравоохранении в Республике Молдова, на необходимость правового обучения медицинских работников, что положительно сказалось на практической деятельности медицинских учреждений, органов здравоохранения, их недостатки обсуждались на различных встречах, конференциях, «круглых столах» и предавались большей гласности в средствах массовой информации [19].

В то же время с сожалением отмечаем, что некоторые неправительственные правозащитные организации и даже в Национальном плане по защите прав человека больше внимания уделяется защите прав осужденных, чем правопослушных граждан, пациентов, находящихся нередко в беспомощном состоянии, чья жизнь и здоровье целиком зависят от добросовестного отношения медицинских работников к своим обязанностям, от строгого соблюдения ими прав пациентов, предусмотренных действующим законодательством.

Обосновывается необходимость введения судебно-медицинской экспертизы из ведомственного подчинения министерства здравоохранения, с чем согласны многие ученые-юристы, медики, депутаты

парламента, сами судебно-медицинские эксперты. В 1996 г., заместитель директора Центра судебно-медицинской экспертизы И.Кувшинов, выступал за независимость этой экспертизы от Министерства здравоохранения [20, стр. 12-13]. По этому же вопросу группа юристов и судебных медиков направила в 2002 г. соответствующее письмо председателю Парламентской комиссии по правам человека М. Сидорову. Однако до настоящего времени вопрос не решен, так как в Министерстве здравоохранения хорошо понимают, что если судебно-медицинская экспертиза станет действительно независимой, то многие врачи, виновные в совершении врачебных преступлений, окажутся на скамье подсудимых, что в свою очередь сильно ударит по престижу молдавской медицины, нередко страдающей высоким самомнением, чувством безнаказанности и некритическим отношением к врачебным ошибкам.

Судебная практика по делам о врачебных преступлениях в Республике Молдова характеризуется тем, что редкие возбужденные дела этой категории доходят до суда, а если и выносятся обвинительный приговор (ст. 389 УПК РМ), то назначаются меры наказания, несвязанные с лишением свободы. При этом суды не учитывают такие отягчающие обстоятельства, предусмотренные ст.77 УК РМ, как беспомощное состояние потерпевшего пациента, причинение преступлением тяжких последствий, совершение преступления из корыстных и иных низменных побуждений, совершение преступления с использованием оказанного доверия.

В юридической литературе ученые-криминологи и медики предлагают различные меры по предупреждению врачебных преступлений. В Америке, Германии и некоторых других странах молодых врачей, прежде чем допустить к врачебной деятельности, тренируют на дорогостоящих муляжах в медицине, на искусственных пациентах, что дает положительные результаты.

Важную роль в предупреждении врачебных преступлений может сыграть реа-

лизация Национального плат действий в области прав человека, который, однако, нуждается в существенных дополнениях. Внедрение в здравоохранении медицинского страхования, частной практики, принципов конкуренции, рыночной экономики, аккредитация медицинских учреждений и регулярная аттестация медицинских работников с проверкой знаний не только по специальности, но и действующего законодательства, лишение врачей, допустивших профессиональные ошибки с тяжкими последствиями, права практиковать медицину и другие меры в конечном счете положительно скажутся на качестве медицинского обслуживания, на предупреждение врачебных ошибок и преступлений.

Этой же цели будет способствовать выделение медицинского права в самостоятельную отрасль права, которое мы определяем как совокупность юридических норм, регулирующих правоотношение между врачом и медицинским учреждением, с одной стороны, и пациентом и его родственниками, с другой стороны, возникающие по поводу оказания медицинской помощи, имеющие целью предупреждение врачебных ошибок и правонарушений (защиту) прав пациентов и медицинского персонала от ответственности при обоснованном риске и невиновном причинении вреда.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Алексеев П.В., Панин А.В., Философия. Учебник. Изд-во «Проспект», Москва, 1997 г., стр.268-285. Философский словарь. Редактор Фролов И.Т. 444 с., стр.236, 366-368.
2. Цитируется по: Попов В., Попова Н. Правовые основы медицинской деятельности. Изд-во «Деан», Санкт-Петербург, 1999 г., стр.57.
3. Мелека А. Я не хочу, чтобы еще кто-то испытал такую боль. «Независимая Молдова», 3 ноября 2004 г. Коллектив авторов. Ю.Д. Сергеев и др. Должностные преступления и проявления коррупции в сфере здравоохранения. Москва, 2004, 96 с.
4. Сергеев Ю.Д., Ерофеев С.В. Неблагоприятный исход оказания медицинской помощи. Москва, 2001 г., 288 с. Сергеев Ю.Д. Становление и развитие медицинского права в современной России. Научные труды I Всероссийского съезда. Москва, 2003 г., 274 с.
5. Глушков В.А. Проблемы уголовной ответственности за общественно-опасное деяние в сфере медицинского обслуживания. Докторская диссертация (специальность 12.00.08), Киев, 1990 г., стр.39.
6. Сергеев Ю.Д., Ерофеев С.В. Указ. соч., стр.12.
7. Стеценко С.Г. Медицинское право. Учебник. Изд-во «Юридический центр Пресс», Санкт-Петербург, 2004, 572 с., стр.313.
8. Флоря В. Уголовная ответственность за врачебные преступления (Медицина и право). Кишинев, Изд-во «Реклама», 2004 г., 160 с., стр.9.
9. Попов В.А., Попова Н.П. Правовые основы медицинской деятельности. Изд-во «Деан», Санкт-Петербург, 1999 г., 256 с., стр.58-59.
10. Стеценко С.Г. Указ. соч., стр.534.
11. Стеценко С.Г. Указ. соч., стр.535-536.
12. Леонтьев О.В. Юридическое значение медицинской ошибки. В сборнике: «Проблемы ответственности по обязательствам, возникающим из причинения вреда жизни и здоровью в медицинской деятельности» 119 с., Редактор Хужин С.М. Нижний Новгород, 2002, стр.105-110. Леонтьев О.В. Медицинская помощь: права пациента. Санкт-Петербург, 2002. Леонтьев О.В. Нарушение норм уголовного права в медицине. Санкт-Петербург, 2002, 63 с.
13. Сергеев Ю.Д., Ерофеев С.В. Указ. соч., стр.200-212.
14. Российское уголовное право. Особенная часть. Учебник. Под редакцией Кудрявцева В.Н. и Наумова А.В. Изд-во

- «Юристъ» Москва, 1997, 469 с., стр.28-31.
15. Закон РМ от 25 июня 1999 г. О трансплантации человеческих органов и тканей. (МО № 94-95, стр.474 от 26 августа 1999 г.).
  16. Российское уголовное право. Особенная часть. Под ред. Кудрявцева В.Н., Наумова А.В. Изд-во «Юристъ» Москва, 1998 г., стр.58-60.
  17. Алексеев П.В., Панин А.В. Философия. Учебник. Изд-во «Прспект» Москва, 1997 г., 568 с., стр.279-280.
  18. Карпов Н., Коробенко В. Рецензия на работы Флоря В. «Врачебные преступления недоказуемы и ненаказуемы?» и «Уголовная ответственность за врачебные преступления» «Закон и жизнь» 2004, № 11, стр.58.
  19. Мелека А. Здоровые Зубы на холодную воду не реагируют. «Независимая Молдова» 21 марта 2003 г.
  20. Кувшинов И. Экспертиза должна быть независимой. «Закон и жизнь» 1996 г. № 11, стр.12-13.

Василе ФЛОРЯ,

доктор права, профессор кафедры уголовного права и криминологии
Академии «Штефан чел Маре» МВД Республики Молдова

ПОЛУЧЕНИЕ НЕЗАКОННОГО ВОЗНАГРАЖДЕНИЯ ЗА ВЫПОЛНЕНИЕ РАБОТ, СВЯЗАННЫХ С ОБСЛУЖИВАНИЕ НАСЕЛЕНИЯ (ст. 256 УК РМ)

Of the Criminal Code of the Russian Federation in 1996 disappeared in 1562 article, also includes responsibility for the crime under Art. 256 of the Criminal Code of the RM. Maybe it's because it was used rarely or not at all used, as, indeed, former Article 1603 of the Criminal Code of the RM 1961. The new Criminal Code is Article 354 - Getting illegal remuneration employee of a public enterprise, institution or organization.

Из УК Российской Федерации 1996 г. исчезла статья 1562, также предусматривавшая ответственность за преступление, предусмотренное ст. 256 УК РМ. Возможно, это потому, что она применялась редко или вообще не применялась, как, впрочем, и бывшая статья 1603 УК РМ 1961. В новом УК Украины это статья 354 – Получение незаконного вознаграждения работником государственного предприятия, учреждения или организации.

Исключение этой статьи из УК РФ «воодушевило» многих врачей на беззастенчивое вымогательство у пациентов, их родственников денег и других материальных благ, даже в тех случаях, когда «лечение» заканчивается гибелью пациента [1, стр. 35-38]. Тем самым медработникам как бы дана вольница поступать с пациентами, как им заблагорассудится.

Статья 256 УК РМ предусматривает ответственность за: (1) Получение работником предприятия, учреждения или организации, не являющимся должностным лицом, путем вымогательства незаконного вознаграждения за выполнение работы или оказание услуги в сфере торговли, общественного питания, транспортного, бытового, коммунального, медицинского или иного обслуживания населения, входящих в круг служебных обязанностей этого работника, - наказывается штрафом в разме-

ре до 200 условных единиц или неоплачиваемым трудом в пользу общества на срок от 120 до 180 часов.

(2) То же действие, совершенное:

а) двумя или более лицами;

б) в крупных размерах, - наказывается штрафом в размере от 200 до 400 условных единиц или неоплачиваемым трудом в пользу общества на срок от 180 до 240 часов, или лишением свободы на срок до 2-х лет.

За истекшие 5 лет с 2005 по 2010 годы в Республике Молдова привлечено к уголовной ответственности за различные коррупционные преступления 42 медицинских работника, большинство из которых осуждено к штрафу, хотя УК РМ предусматривает более строгие наказания. Так, статья 324 УК РМ «За пассивное коррумпирование (получение взятки)» предусматривает наказание лишение свободы от 3-х до 7 лет с лишением права занимать определенные должности или заниматься определенной деятельностью.

Такие же строгие наказания предусматривает и ст.330 УК РМ «За получение служащими незаконного вознаграждения».

Полагаем, что столь мягкие уравнивательные наказания не могут достигнуть целей, изложенных в ст.61 УК РМ – исправление осужденного, а также предупре-

ждение совершения новых преступлений как осужденными, так и иными лицами.

Предметом преступления являются: 1) материальные блага и 2) выгоды имущественного характера в любом виде. Материальные блага – это любые материальные ценности: деньги, товары, вещи, движимое и недвижимое имущество и т.п., стоимость которых может быть выражена в денежном эквиваленте.

Под выгодами имущественного характера следует понимать имущественные права, любые действия и услуги имущественного характера. Под действиями и услугами имущественного характера следует понимать выполнение любых работ (например, строительных, ремонтных), предоставление санаторных или туристических путевок, проездных билетов и т.п.

С объективной стороны преступление выражается в получении работником предприятия, учреждения, организации путем вымогательства в каком-либо виде материальных благ или выгод имущественного характера за выполнение каких-либо действий с использованием занимаемого им положения, то есть преступление имеет формальный состав и считается оконченным с момента получения незаконного вознаграждения, независимо от того, выполнены или не выполнены работы или услуги.

При этом по УК Украины ответственность наступает только в случае получения незаконного вознаграждения – подкупа, поскольку обязательным признаком объективной стороны преступления является вымогательство вознаграждения [2, стр. 893-895].

Субъективная сторона преступления предусматривает наличие прямого умысла, корыстного мотива и цели незаконного обогащения. Субъектами преступления являются любые работники (не должностные лица), которые с использованием занимаемого ими положения могут совершать определенные действия в интересах другого лица, за совершение которых они требуют незаконное вознаграждение.

Ответственность наступает при условии, что незаконное вознаграждение получено за выполнение действий, которые: 1) входят в его компетенцию, то есть в круг его профессиональных обязанностей и прав, или 2) входят в компетенцию другого лица, которым эти действия совершаются по просьбе виновного.

Получение незаконного вознаграждения необходимо ограничивать от получения взятки. Главным разграничительным признаком является признак субъекта указанных преступлений. Субъектом первого преступления может быть любой работник, не являющийся должностным лицом; субъектом получения взятки – только должностное лицо [3, стр. 556-558].

27 марта 2000 г. Прокуратура сектора Ботаника, мун. Кишинэу, направила в суд уголовное дело № 2000427007 по обвинению врача-гинеколога Центральной клинической железнодорожной больницы В. в совершении преступления, предусмотренного статьей 1893 ч.1 УК РМ 1961 г. Эта статья предусматривала наказание за «Получение служащим органов публичной власти, других государственных предприятий, учреждений и организаций, не являющимся должностным лицом, незаконного вознаграждения или имущественной выгоды от граждан за выполнение действий или оказание услуг, входящих в круг его служебных обязанностей...» (в новом УК РМ – это статья 330 аналогичного содержания). В. обвинялся в том, что 24 января 2000 г. на врачебном приеме принял гр-ку Р., которая, будучи беременной, попросила врача оформить и выдать обменный лист – документ, который позволил бы ей госпитализироваться в родильное отделение больницы. И, зная, что Р. не относится к категории работников железной дороги, пользующихся правом на бесплатную медицинскую помощь, В. согласился оформить требуемый документ, но за это потребовал от Р. 100 долларов США.

31 января 2000 г. Р. в служебном кабинете В. вручила ему 800 лей, с которыми он был пойман с поличным.

В предъявленном ему обвинении В. виновным себя не признал, однако его вина полностью была доказана собранными по делу доказательствами.

Приговором суда сектора Ботаника от 23 июня 2000 г. В. признан виновным по статье 1893 УК РМ и приговорен к штрафу в размере 50 минимальных зарплат [4].

Полагаем, что из УК России 1996 г. статья 1562, как мы уже отмечали, исключена потому, что после принятия в 1995 г. Гражданского Кодекса Российской Федерации получение незаконного вознаграждения, по существу, стало ненаказуемым.

Согласно ст. 575 ГК России, озаглавленной «Запрещение дарения», не допускается дарение за исключением обычных подарков, стоимость которых не превышает 5 установленных законом минимальных размеров оплаты труда (3000 рублей).

1) от имени малолетних и граждан, признанных недееспособными, их законными представителями;

2) работникам лечебных, воспитательных учреждений, учреждений социальной защиты и других аналогичных учреждений гражданами, находящимися в них на лечении, содержании или воспитании, супругами и родственниками этих граждан;

3) государственным служащим и служащим органов муниципальных образований в связи с их должностным положением или в связи с исполнением ими служебных обязанностей;

4) в отношении между коммерческими организациями.

Статья 1562 была введена в УК РСФСР Указом Президиума Верховного Совета РСФСР от 21 сентября 1981 г.

Аналогичная статья в УК РМ – 1603 была введена через месяц, а именно – 19 октября 1981 г., а статья 1893 введена законом от 19 ноября 1997г.

По примеру ГК России, авторы Гражданского Кодекса РМ, принятого 6 июня 2002 г. и вступившего в силу 12 июня 2003 г., также включили статью 832, озаглавленную «Запрещение дарения».

Вот ее содержание: «За исключением незначительных подарков, преподносимых с целью выполнения моральных обязательств, не допускается дарение:

а) от имени недееспособных лиц;

б) собственникам, администраторам, или работникам лечебных, воспитательных учреждений, учреждений социальной защиты и других подобных учреждений лицом, находящимся в этих учреждениях, или его супругом либо родственником до четвертой степени родства включительно. Это правило не распространяется на отношения между родственниками до четвертой степени родства включительно.

в) в отношениях между юридическими лицами, целью которых является получение прибыли.

При применении ст. 832 ГК РМ сразу возникает вопрос, какие подарки считать незначительными. Вероятно, это будет зависеть от имущественного положения дарителя и лица, принимающего дар. Для богатых людей незначительным может оказаться и дорогой подарок.

Поэтому правильно поступили авторы ГК России, которые посчитали необходимым определить все же стоимость незначительного подарка пятью минимальными размерами оплаты труда – 3000 рублей, хотя эта сумма сама по себе, скажем для пенсионеров, весьма значительна. Опасаемся, что включение статьи 832 в ГК РМ также может свести на нет применение ст. 256 УК РМ.

А ведь в первые годы после введения этих норм в УК РСФСР, Республики Молдова и других союзных республик проблеме ответственности за вышеуказанные преступления уделялось большое внимание.

Сначала 5 октября 1982 г. Пленум Верховного Суда Российской Федерации, а затем 1 декабря 1983 г. Пленум Верховного суда СССР рассмотрели вопрос «О применении судами законодательства об ответственности за получение незаконного вознаграждения от граждан за выполнение работ, связанных с обслуживанием населения (постановление Пленума ВС СССР от

1 декабря 1983 г., № 11). Пленум отметил, что борьба с этими преступлениями велась еще недостаточно активно, и дал судам необходимые разъяснения по всем вопросам, возникшим в судебной практике при рассмотрении данной категории дел. В пункте 3 Постановления разъясняется, что «Субъектом преступления, предусмотренного ст. 1562 УК РСФСР и соответствующими статьями УК других союзных республик может быть лишь не должностное лицо, служебные обязанности которого состоят в непосредственном обслуживании населения (работники торговли, общественного питания, ателье, мастерских, автотехнических предприятий, жилищно-коммунальных хозяйств, вокзалов, предприятий связи и др.) Непонятно, почему в этот перечень субъектов преступлений не были включены медицинские работники, среди которых и тогда, и сейчас вымогательство незаконного вознаграждения имело и имеет большое распространение.

В пункте 5 Постановления Пленума Верховного Суда РСФСР разъясняется, что «Под вымогательством незаконного вознаграждения путем умышленного поставления гражданина в условия, при которых он вынужден уплатить такое вознаграждение для предотвращения вредных последствий его законным интересам, следует понимать, в частности, совершение работником сферы обслуживания населения действий, препятствующих выполнению работы или оказания услуги в установленном порядке и в определенные сроки, либо необоснованный отказ от выполнения возложенных на него служебных обязанностей (ссылки на дефицит необходимых товаров, продуктов, лекарств, книг и т.п., отсутствие запасных частей и материалов, недостаточность времени, трудоемкость или невозможность выполнения работы без дополнительных затрат и т.п.) [5, стр. 254-261].

Пленум Верховного суда Республики Молдова 8 июня 1992 г. также рассмотрел вопрос «О применении в судебной практике законодательства, регулирующего отношения по обслуживанию населения».

Однако в нем не рассматривались вопросы медицинского обслуживания населения, а только вопросы гражданско-правовой ответственности по договорам бытового проката, безвозмездного пользования имуществом, бытового заказа, по договору комиссии, по договору хранения [6, стр. 278-288].

Несколько иначе решается вопрос об ответственности за получение незаконного вознаграждения (незаконных благ) по УК Румынии.

Статья 256, озаглавленная «Получение неположенных выгод» (*Primirea de foloase necuvenite*) предусматривает ответственность за «Получение служащим, прямо или косвенно, денег или других выгод, после выполнения действия, входящего в его служебные обязанности и которое поэтому он обязан был выполнить, - наказывается лишением свободы на срок от 6 месяцев до 5 лет.

Деньги, ценности или какие-либо другие полученные блага конфискуются, а если они не обнаружены, осужденный возмещает их стоимость в деньгах».

Это требование совпадает с разъяснениями Пленума Верховного Суда РСФСР, пункт 9 о том, что «Деньги и иные ценности как незаконное вознаграждение от граждан за выполнение работ, связанных с обслуживанием населения, признанные вещественными доказательствами, подлежат обращению в доход государства в соответствии с п. 4 ст. 86 УПК РСФСР, а в случае их не обнаружения неосновательно приобретенное взыскивается с виновного в доход государства на основании ст. 473 ГК РСФСР.

Кроме того, для ответственности по УК Румынии не требуется, чтобы имело место вымогательство вознаграждения. И еще одно существенное различие. В случае, если служащий претендовал на получение неположенного вознаграждения до выполнения действий, входящих в его служебные обязанности, тогда его действие квалифицируется как получение взятки [7, стр. 134].

При этом авторы также не упоминают врачей в качестве возможных субъектов этого преступления.

Некоторые авторы (судебные медики) обосновывают право медицинского работника получать различные материальные ценности от пациента, его родственников – «от скромных кондитерских изделий и сельхозпродуктов до значительных денежных сумм, движимого и недвижимого имущества». Забывая при этом, что подобное «дарение» должно осуществляться нотариально оформленным договором дарения с уплатой государственной пошлины, с декларированием этих дополнительных доходов и уплатой с них налогов.

В противном случае медицинский работник – получатель значительных денежных сумм, движимого и недвижимого имущества, может быть привлечен к уголовной ответственности по ст.198 УК Российской Федерации за уклонение от уплаты налогов [8, стр. 109-112; 13-15].

Ещё один «аргумент» указанных авторов, Ст.575 ГК РФ ограничивает размер обычного подарка от пациента врачу пятью установленными законом минимальными размерами оплаты труда, в то время 1500 руб. х 5 = 7500 руб. Можно себе представить, каково для гражданина среднего достатка, а тем более для пенсионера облагодетельствовать врача на 7500 руб. Причем авторы полагают, что после выписки из больницы пациент может «дарить» и бóльшую сумму. Как гласит пословица «аппетит приходит во время еды» [9, стр. 111].

Обратимся ещё раз к тексту ст. 575 ГК РФ, озаглавленной «Запрещение дарения», размещенной в главу 32 ГК РФ «Дарение». «Не допускается дарение ...

2) работникам лечебных, воспитательных учреждений, учреждений социальной защиты и других аналогичных учреждений гражданами, находящимися в них на лечении, содержании или воспитании, супругами и родственниками этих граждан».

Таким образом, запрет на дарение

пациентами медицинским работникам различных материальных ценностей, денежных средств, движимого и недвижимого имущества прямо вытекает из закона. Другое дело, как понимают и как толкуют закон указанные авторы. Из сказанного вытекает ошибочность и последнего аргумента авторов, что благодарность пациентов врачам из рук в руки, помимо кассы, без заключения договора дарения, без уплаты соответствующих платежей, «не следует считать чем-то противозаконным, и тем более, криминальным» [10, стр. 111-112].

Все это диктует настоятельную необходимость восстановления в УК РФ статьи, аналогичной статье 1562 УК РСФСР и более активного применения правоохранительными органами Республики Молдова и Украины статей УК, предусматривающих ответственность за вышеуказанное преступление.

Сноски:

1. Егизарова С.В. Должностные преступления в сфере здравоохранения: получение взятки, служебный подлог. «Медицинское право» 2003, № 2, с.35-38.
2. Уголовный кодекс Украины. Научно-практический комментарий. 3-е издание. «АСК» Киев, 2003, 1088с., с.893-895.
3. Codul penal al RM. Comentariu, p. 556-558. Redactor A. Barbăneagră, Centrul de Drept al Avocaților, Chișinău, 2009, 860 р.
4. Обвинительное заключение по делу № 2000427007. Прокуратура сектора Ботаника, 2000 г.
5. Судебная практика по уголовным делам. Сборник постановлений Пленумов Верховных судов СССР, РСФСР и Российской Федерации. Изд-во «Экзамен», Москва, 2001 г., с. 254-261.
6. Сборник постановлений Пленума Верховного суда Республики Молдова (1990-1993 г.) Кишинев, 1994, с. 278-288.
7. Dobrinou V., Conea N. Dreptul penal.

- Partea specială. Vol. II. Lumina LEX; București, 2000, с. 134.
8. Рамишвили А.Д., Витер В.И., Неволин Н.И. Правовая оценка материальных отношений между пациентами и медицинскими работниками. Научные труды I Всероссийского (Национального конгресса) по медицинскому праву, том I, Москва, 2003, с.109-112; «Медицинское право», 2004, № 2, с.13-15.
  9. Там же, стр.111.
  10. Там же, с.111-112.
- I Всероссийского (Национального конгресса) по медицинскому праву, том I, Москва, 2003, с.109-112; «Медицинское право», 2004, № 2, с.13-15.

Литература:

1. Должностные преступления и проявления коррупции в сфере здравоохранения. Под общей редакцией член-корреспондента РАМН, заслуженного юриста России, д.м.н. проф. Сергеева Ю.Д. и д.ю.н. Трунцевского Ю.В. Москва, ИГ «Юрист, 2004 г., 96 с.
2. Егизарова С.В. Должностные преступления в сфере здравоохранения: получение взятки, служебный подлог. «Медицинское право» 2003, № 2, с.35-38.
3. Уголовный кодекс Украины. Научно-практический комментарий. 3-е издание. «АСК» Киев, 2003, 1088с., с.893-895.
4. Codul penal al R.M. Comentariu. Redactor A. Barbăneagră. Editura ARC, Chișinău, 2003, стр. 556-558.
5. Обвинительное заключение по делу № 2000427007. Прокуратура сектора Ботаника, 2000 г.
6. Судебная практика по уголовным делам. Сборник постановлений Пленумов Верховных судов СССР, РСФСР и Российской Федерации. Изд-во «Экзамен», Москва, 2001 г., с. 254-261.
7. Сборник постановлений Пленума Верховного суда Республики Молдова (1990-1993г.) Кишинев, 1994, с. 278-288.
8. Рамишвили А.Д., Витер В.И., Неволин Н.И. Правовая оценка материальных отношений между пациентами и медицинскими работниками. Научные труды

Gheorghe GLADCHI,

doctor habilitat în drept, profesor universitar

Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova

Iurie OANCEA,

Universitatea Liberă Internațională din Moldova, doctorand

DELIMITAREA PROXENETISMULUI DE LA ALTE COMPONENTE DE INFRAȚIUNI

For delineation of the offense of pimping thread corpus delicti, among which we can mention human trafficking (Article 165 of the Criminal C. R. Moldova) and trafficking (Article 206 of the Criminal C. R. Moldova) by the Plenum of Supreme Court Decision No. 37 was prepared on 22 November 2004, on the practical application of the law in cases of human trafficking and child trafficking “, which was supplemented and amended by Supreme Court Decision no.9 of Justice of 22 December 2008.

Pentru delimitarea infracțiunii de proxenetism de la alte componente de infracțiuni, printre care putem să menționăm, traficul de ființe umane (art.165 C. penal al R.Moldova) și traficul de copii (art.206 C. penal al R.Moldova) de către Plenul Curții Supreme de Justiție a fost elaborată Hotărârea nr.37 din 22 noiembrie 2004 „Cu privire la practica aplicării legislației în cauzele despre traficul de ființe umane și traficul de copii”, care a fost completată și modificată prin Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr.9 din 22 decembrie 2008.¹ Potrivit punct.15/1 din Hotărârea nr.37 din 22 noiembrie 2004, delimitând traficul de ființe umane de proxenetism, urmează de avut în vedere următoarele: a) Distincția dintre infracțiunea de trafic de persoane în scopul exploatarei sexuale ori practicării prostituției, prevăzută de art. 165 și 206 C. penal al R.Moldova , și cea de proxenetism, prevăzută de art. 220 C. penal al R.Moldova, este dată de obiectul juridic generic diferit al celor două incriminări, respectiv de valoarea socială diferită, protejată de legiuitor prin textele incriminatorii: în cazul traficului de persoane aceasta fiind apărarea dreptului la

libertatea de voință și acțiune a persoanei, iar în cazul proxenetismului-apărarea bunelor moravuri în relațiile de convețuire socială și de asigurare licită a mijloacelor de existență; b) Mai mult, în raport cu conținutul dispozițiilor legale menționate în art. 220 C. penal al R.Moldova, pe de o parte, și art. 165 și 206 C. penal al R.Moldova, pe de altă parte, infracțiunea de trafic de persoane se poate realiza numai prin acte de constrângere ori asimilate acestora; c) Drept urmare, în cazul când o persoană, fără a recurge la mijloace de constrângere, îndeamnă sau îlesnește practicarea prostituției, ori trage foloase de pe urma practicării prostituției, săvârșește infracțiunea de proxenetism, prevăzută de art. 220 C. penal al R.Moldova; d) În situația unor acte de recrutare, transportare, transferare, adăpostire sau primire a unei persoane, prin amenințare, violență, răpire, înșelăciune, abuz de autoritate, de starea de vulnerabilitate sau prin alte forme de constrângere, ori profitând de imposibilitatea altei persoane de a-și exprima voința, sau prin oferirea, darea, acceptarea sau primirea de bani ori de alte foloase pentru obținerea consimțământului persoanei care are autoritate asupra altei persoane, în scopul exploatarei acestei persoane, fapta întrunește elementele constitutive ale infracțiunii de trafic de persoane, prevăzută de art. 165 și 206 C. penal al R.Moldova; g) Așadar, traficul este o infracțiune contra persoanei, impusă prin

¹ Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr.9 din 22 decembrie 2008 „Pentru modificarea și completarea Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr.37 din 22.11.2004 „ Cu privire la practica aplicării legislației în cauzele despre traficul de ființe umane și traficul de copii”//www.csj.md.

constrângere în diverse ei forme. Proxenetismul este o infracțiune contra sănătății publice și convețuirii sociale.

Direcția de generalizare a practicii judiciare și analiză a statisticii judiciare a Curții Supreme de Justiție a analizat informația cu privire practica judiciară pe cauzele cu privire la traficul de ființe umane, traficul de copii și proxenetism, examinate în perioada 2004 - 9 luni ale anului 2005. Au fost studiate 34 dosare intentate în baza art.165 C. penal al R.Moldova în privința a 46 de persoane, 7 dosare în baza art.206 și 207 C. penal al R.Moldova în privința a 10 persoane și 66 dosare în baza art.220 C. penal al R.Moldova în privința a 89 persoane. Rezultatele generalizării practicii judiciare au demonstrat că instanțele de judecată întâmpină dificultăți la calificarea acțiunilor condamnaților în baza art.165 C. penal al R.Moldova, deoarece în mai multe dosare studiate acțiunile lor sunt recalificate de la art.165 C. penal al R.Moldova la art.220 C. penal al R.Moldova, precum și alte articole prevăzute de Codul penal.

Prin sentința Judecătoriai Cahul din 28.03.2005, acțiunile inculpatei B.M. au fost recalificate de la lit.a), b) alin.(1) art.165 C. penal al R.Moldova la alin.(1) art.220 C. penal al R.Moldova și a fost aplicată amnistia, deși ea, prin înșelăciune, a recrutat-o, a transportat-o și a transmis-o pe pătimită B.E. în Turcia unui proxenet pe nume N. în scop de exploatare sexuală comercială. Atunci când pătimită B.E. refuza să se prostitueze, inculpata și proxenetul turc o amenințau că o vor vinde la alți proxeneți.

Acuzatorul de stat în ședința de judecată a susținut corect calificarea acțiunilor lui B.M. în baza art. lit.a), b) alin.(1) art.165 C. penal al R.Moldova, însă dintr-un motiv necunoscut nu a contestat hotărârea în instanța de apel.

În această ordine de idei, considerăm că acuzatorul de stat corect a calificat acțiunile inculpatei în baza lit. a), b) alin.(1) art.165 C. penal al R.Moldova, deoarece în acțiunile lui B.M, se conțin semnele componente de infracțiune menționate și anume: recrutarea, transportarea prin înșelăciune în scop de exploatare sexuală comercială.

Din materialele dosarului penal Nr.1-379/04 intentat în privința lui C.S., C.T. și G.N. reiese că ei, în luna septembrie 2000, având o înțelegere prealabilă, prin înșelăciune, au recrutat-o și au transportat-o în Turcia cu scopul practicării prostituției pe D.I., a.n. 1979. În Turcia ei au transmis-o pe D.I. proxenetilor turci, primind pentru aceasta 400 dolari SUA. În Turcia, D.I. a fost deposedată de documente și transportată la un apartament unde ea, fiind supusă violenței fizice și psihice, a fost impusă să se ocupe cu prostituția pe parcursul a 3 ani.

Organele de urmărire penală le-au înaintat învinuire lui C.S, C.T. și G.N. în baza alin.(1) art.220 C. penal al R.Moldova și procurorul a fost de acord cu această acuzare, întocmind astfel rechizitoriul.

Prin sentința Judecătoriai Buiucani, mun. Chișinău din 04.10.2004, dosarul a fost clasat prin amnistie. Considerăm că în cauza dată a fost comisă o greșală prinipială la calificarea faptei săvârșite, deoarece acțiunile lui C.S, C.T. și G.N. conțin semnele infracțiunii prevăzute de lit.d) alin.(2) art.165 C. penal al R.Moldova. Ei au săvârșit nu doar recrutarea, ci și transportarea persoanei cu scopul exploatarei sexuale comerciale, ceea ce este caracteristic pentru traficul de ființe umane.²

Faptul că instanțele de judecată incorect delimitează infracțiunea de proxenetism de traficul de ființe umane și ca urmare greșit califică acțiunile persoanei în baza art.220 C. penal al R.Moldova se confirmă și prin exemplele aduse în Nota informativă cu privire la practica examinării de către instanțele de judecată a cauzelor penale, pe parcursul perioadei 2006-2008, intentate în baza art.165 C. penal al R.Moldova, art.206 C. penal al R.Moldova și art.220 C. penal al R.Moldova.³

² Informație cu privire la rezultatele generalizării practicii judiciare pe cauzele cu privire la traficul de ființe umane, traficul de copii, scoaterea ilegală a copiilor din țară și proxenetism // Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2006, nr.5, p.15-17.

³ Nota informativă cu privire la practica examinării de către instanțele de judecată a cauzelor penale în baza art.165 Cod penal (traficul de ființe umane), art.206 (traficul de copii) și art. 220 Cod penal (proxenetismul) // www.csj.md.

Astfel potrivit notei menționate:

L.C. și S.P., prin sentința Judecătorei Sîngerei din 02.10.2006, au fost condamnați în baza alin.(1) art.220 C. penal al R.Moldova: L.C. la amendă în mărime de 250 unități convenționale; S. P. la amendă în mărime de 200 unități convenționale.

Curtea de Apel Bălți, prin decizia din 17.01.2007, a casat sentința primei instanțe cu adoptarea unei noi hotărâri, prin care L.C. și S.P. au fost recunoscuți vinovați în săvârșirea infracțiunii prevăzute de lit.d) alin.(2) art.165 C. penal al R.Moldova și condamnați, cu aplicarea prevederilor art.79 CP, L.C. la închisoare pe un termen de 6 ani 6 luni în penitenciar pentru femei; S.P. la închisoare pe un termen de 6 ani 6 luni în penitenciar de tip închis.

L.C. și S.P. au fost condamnați de instanța de apel pentru faptul, că în luna iulie 2006, în s.Pepeni, r-nul Sîngerei, printr-o înțelegere prealabilă, din interes material, au recrutat-o pe L.A., urmărind scopul exploatării ei sexuale peste hotare. După ce, prin înșelăciune, primind acordul ultimei de a pleca la lucru în Turcia în calitate de deridicatoare în hotel, i-au procurat bilet de călătorie cu avionul și au transportat-o pe L.A. în Turcia unde contrar promisiunilor a fost impusă să acorde servicii sexuale împotriva voinței sale.

Curtea de Apel Chișinău corect a calificat acțiunile inculpaților L.C. și S.P., în baza lit.d) alin.(2) art.165 C. penal al R.Moldova, deoarece în acțiunile ultimilor se conțin semnele componenței de infracțiune menționate și anume: recrutarea și transportea în scopul exploatării sexuale săvârșite prin înșelăciune.

Prin sentința Judecătorei Ciocana mun. Chișinău din 13.03.2007, E.Bu. a fost recunoscută vinovată în săvârșirea infracțiunii prevăzute în art.220 C. penal al R.Moldova și condamnată, cu aplicarea prevederilor art.79 C.penal al R.Moldova, L.C. la închisoare pe un termen de 6 ani 6 luni, în aceea că, în perioada lunilor martie-aprilie 2006, având scopul îndemnării persoanelor la practicarea prostituției, aflându-se în mun.Chișinău, a îndemnat-o și a determinat-o pe pătimită C.N. la practicarea prostituției, înșelând-o că va fi remunerată în decurs de o lună cu 2000 dolari SUA, având

la rândul său foloase de pe urma acestei fapte și a recrutat-o în Turcia, or.Antalia, unde în perioada de timp de la 07.04.2006 până la 07.05.2006 a practicat prostituția fără plată.

Tot ea, în perioada martie-aprilie 2006, având scopul îndemnării persoanelor la practicarea prostituției, aflându-se în mun.Chișinău, a îndemnat-o și a determinat-o pe pătimită G.I. la practicarea prostituției, înșelând-o că va fi remunerată în decurs de o lună cu 2000 dolari SUA, având la rândul său foloase de pe urma acestei fapte și a recrutat-o în Turcia, or.Antalia, unde în perioada de timp de la 07.04.2006 până la 07.05.2006 a practicat prostituția fără plată.

Pentru aceste acțiuni E.Bu. în baza alin. (1) art.220 C. penal al RM a fost condamnată, cu aplicarea art.80 C. penal al R.Moldova, la amendă în mărime de 200 unități convenționale.

Reieșind din faptul că în cazul dat instanța de judecată a recunoscut că inculpata E.Bu. le-a recrutat pe C.N. și G.I. să practice prostituția în Turcia prin înșelăciune, iar dispoziția art.165 C. penal al R.Moldova prevede, printre altele, ca acțiune infracțională -recrutarea și ca mijloc de efectuare a traficului - înșelăciunea, considerăm că acțiunile E.Bu. trebuiau să fie calificate mai corect în baza art.165 C. penal al R.Moldova.

La acest capitol este de menționat că, inculpata E.Bu. a urmărit scopul exploatării sexuale ale pătimitilor C.N. și G.L., ceea ce se confirmă prin faptul că pătimatele fiind recrutate prin înșelăciune în Turcia au practicat prostituția fără plată, iar E.Bu tragea de foloase materiale de pe urma practicării prostituției.

În contextul propunerii de a completa prevederile art.220 C.penal al R.Moldova cu constrângerea la practicarea prostituției, dorim să menționăm următoarele deosebiri care există între această acțiune și acțiunile similare incriminate în cazul traficului de ființe umane și traficului de copii (art.165 C. penal al R.Moldova, art.206 C. penal al R.Moldova) :

1) Constrângerea la practicarea prostituției constă în silirea unei persoane să practice prostituția, poate fi atât fizică, cât și psihică și poate fi realizată prin orice mijloace.

Latura obiectivă a traficului de ființe umane se formează din două categorii de acțiuni de sine stătătoare legate între ele. Prima categorie de acțiuni infracționae include: recrutarea, transportarea, transferul, adăpostirea, primirea unei persoane, care trebuie să fie comise în scop de exploatare sexuală comercială sau necomercială, prin muncă sau servicii forțate, pentru cerșetorie, în sclavie sau în condiții similare sclaviei, de folosire în conflicte armate sau în activități criminale, de prelevare a organelor sau țesuturilor. Acțiunile infracționale din a două categorie pot fi realizate prin: amenințare cu aplicarea sau aplicarea violenței fizice sau psihice nepericuloase pentru viața și sănătatea persoanei, inclusiv prin răpire, prin confiscare a documentelor și prin servitute, în scopul întoarcerii unei datorii a cărei mărime nu este stabilită în mod rezonabil, precum și prin amenințare cu divulgarea informațiilor confidențiale familiei victimei sau altor persoane atât fizice, cât și juridice; înșelăciune; abuz de poziție de vulnerabilitate sau abuz de putere, darea sau primire a unor plăți sau beneficii pentru a obține consimțământul unei persoane care deține controlul asupra unei alte persoane. Putem să observăm că, latura obiectivă a infracțiunii de trafic de ființe umane are un caracter complex fiind compusă din două categorii de acțiuni, ceea ce nu există în cazul acțiunii de constrângere la prostituție. Prin urmare, în cazul în care făptuitorul constrânge victima la practicarea prostituției, fără a comite recrutarea, transportarea, transferul, adăpostirea, primirea acesteia, acțiunile acestuia urmează a fi calificate în baza prevederilor art.220 C. penal al R.Moldova, proxenetismul realizat prin constrângerea la practicarea prostituției;

2) În cazul traficului de ființe umane latura subiectivă include scopul pe care îl urmărește făptuitorul: 1) de exploatare sexuală comercială sau necomercială; 2) prin muncă sau servicii forțate; 3) exploatare în sclavie sau în condiții similare sclaviei; 4) de folosire în conflicte armate; 5) de folosire în activități criminale; f) de prelevare a organelor sau țesuturilor pentru transplotare. Potrivit punct.4.1. din Hotărârea Plenului Curții Su-

preme de Justiție nr.37 din 22.11.2004, prin exploatare sexuală trebuie de înțeles impunerea persoanei la practicarea prostituției sau a altor acțiuni cu caracter sexual. Totodată, prin exploatarea sexuală comercială se înțelege activitate aducătoare de profituri, care are drept urmare majorarea activului patrimoniului făptuitorului sau a altor persoane, exprimându-se în folosirea victimei prin constrângere în prostituție sau industria pornografică. Prin exploatare sexuală necomercială înțelege activitatea care nu are nici un impact direct asupra mărimii patrimoniului făptuitorului sau altor persoane, exprimându-se în căsătorie (inclusiv pligamică), concubinaj sau alte asemenea forme de coabitație.⁴

În cazul proxenetismului exprimat prin acțiunea de constrângere la practicarea prostituției nu se urmărește scopul exloatării sexuale comerciale sau necomerciale.

3) Latura obiectivă a componentei de infracțiune traficul de minori prevăzută la alin. (1) al art.206 C. penal al R.Moldova include următoarele acțiuni: recrutarea, transportarea, transferul, adăpostirea sau primirea unui copil, precum și darea sau primirea unor plăți ori beneficii pentru obținerea consimțământului unei persoane care deține controlul asupra copilului, care trebuie să fie comise în scopul: a) exploatării sexuale, comerciale și necomerciale, în prostituție sau în industria pornografică; b) exploatării prin muncă sau servicii forțate; c) practicării cerșetoriei sau în alte scopuri josnice; d) exploatării în sclavie sau în condiții similare sclaviei, inclusiv în cazul adopției ilegale; e) folosirii în conflicte armate; f) folosirii în activitate criminală; g) prelevării organelor sau țesuturilor umane; h) abandonării în străinătate; i) vânzării sau cumpărării. Latura obiectivă a infracțiunii de proxenetism, realizat prin constrângerea la prostituție nu cuprinde acțiunile enumerate, precum și scopul prevăzut în art.206 C. penal al R.Moldova.

⁴ Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr.9 din 22 decembrie 2008 „Pentru modificarea și completarea Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr.37 din 22.11.2004 „ Cu privire la practica aplicării legislație în cauzele depre traficul de ființe umane și traficul de copii”//www.csj.md.

4) În cazul infracțiunilor traficului de ființe umane și traficului de copii, făptuitorul urmărește scopul de a atrage victima în slujba lui, deseori prin înșelăciunea și privarea de libertate a victimei. În cazul proxenetismului, manifestat prin constrângerea la practicarea prostituției, deși victima este silită să practice prostituția, însă nu se află în slujba proxenetului.

În calitate de exemplu al comiterii infracțiunii de proxenetism prin constrângerea la practicarea prostituției pot servi următoarele cazuri: constrângerea de către făptuitorul-proprietarul unei saune a persoanelor la practicarea prostituției în incinta saunei, fără ca făptuitorul să urmărească scopul să obțină profituri sau careva avantaje materiale din practicarea prostituției; silirea exercitată prin aplicarea violenței de către un membru al familiei față de un alt membru sau alți membri ai familiei pentru a impune acestora practicarea prostituției în scopul de a întreține familie; silirea exercitată de făptuitor față de persoana care deși practică benevol prostituție la îndemnarea acestuia, însă refuză din anumite motive să întrețină raporturi cu anumite persoane.

Putem să observăm că în cazurile invocate lipsesc atât acțiunile ale laturilor obiective ale componentelor de infracțiune prevăzute de art.165, art. 206 C. penal al R.Moldova, cât și scopul de exploatare comercială sau necomercială, care este parte componentă a laturilor subiective ale infracțiunilor menționate.

Din studiul realizat putem să tragem următoarele concluzii:

1) propunem modificarea și completarea normei din articolul 220 C.penal al R.Moldova după cum urmează: 1) din alin.(1) cuvântul „determinarea” se exclude; 2) din alin.(2) se exclud sintagmele „săvârșite față de două sau mai multe persoane”, „săvârșite cu aplicarea violenței nepericuloase pentru viața sau sănătatea persoanei ori cu amenințarea aplicării ei față de persoana care practică prostituția sau față de rudele sau apropiații și se introduce sintagma „ constrângerea la practicarea prostituției”; 3) se introduce alin.(3) cu următorul cuprins: Aceleași acțiuni: a) săvârșite față de două sau mai multe persoane; b) săvârșite

cu bună știință în privința unui minor; c) săvârșite de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală.

2) proxenetismul realizat prin constrângerea se deosebește de componentele de infracțiune traficului de ființe umane și traficului de copii, prin: a) latura obiectivă a infracțiunii de trafic de ființe umane, care un caracter complex fiind compusă din două categorii de acțiuni, ceea ce nu există în cazul acțiunii de contrângere la prostituție. Prin urmare, în cazul în care făptuitorul constrânge victima la practicarea prostituției, fără a comite recrutarea, transportarea, transferul, adăpostirea, primirea acesteia, acțiunile acestuia urmează a fi calificate în baza prevederilor art.220 C.penal al R.Moldova, proxenetismul realizat prin constrângerea la practicarea prostituției; b) în cazul proxenetismului exprimat prin acțiunea de contrângere la practicarea prostituției nu se urmărește scopul exploatării sexuale comerciale sau necomerciale; c) În cazul infracțiunilor traficului de ființe umane și traficului de copii, făptuitorul urmărește scopul de a atrage victima în slujba lui, deseori prin înșelăciunea și privarea de libertate a victimei. În cazul proxenetismului, manifestat prin constrângerea la practicarea prostituției, deși victima este silită să practice prostituția, însă nu se află în slujba proxenetului.

Boris GLAVAN,

doctor în drept, lector superior al Catedrei investigații operative
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al RM

ASPECTE PRIVIND INSTRUIREA COLABORATORILOR MAI AL RM ÎN VEDEREA PREVENIRII ȘI COMBATERII PEDOFILIEI

„Pedophilia is gaining in Moldova” - this phrase is heard increasingly frequently in various media sources: television, radio, print etc..

Expansion of anti-social phenomenon is confirmed by official statistics on the level of crime in our country. Thus we find an increase in the number of offenses against family and children by 21.5% in 2010 over the previous year (158 - and 192 offenses in 2009 - crimes in 2010) and 34.8% for sexual offenses (347 - in 2009 and 504 offenses - offenses in 2010).

„Pedofilia ia amploare în Republica Moldova” – această expresie se face auzită din ce în ce mai frecvent în diferite surse de informare în masă: televiziune, radio, presa scrisă etc.

Expansiunea acestui fenomen antisocial este confirmată și de datele statistice oficiale referitoare la nivelul infracționalității în țara noastră. Astfel constatăm o creștere a numărului de infracțiuni contra familiei și minorilor cu 21,5% în anul 2010 față de anul precedent (158 - infracțiuni în 2009 și 192 - infracțiuni în 2010) și cu 34,8% a infracțiunilor privind viața sexuală (347 - infracțiuni în 2009 și 504 - infracțiuni în 2010).

Este foarte important să conștientizăm faptul că pericolul pedofiliei spre deosebire de alte fenomene antisociale, se manifestă prin disprețul vădit față de societate, producerea pagubei morale irecuperabile victimei, provocarea unor tulburări psihice acesteia care uneori au un final și mai tragic – moartea sau sinuciderea. Pe de altă parte, studiile științifice au demonstrat că majoritatea femeilor ce au fost violate în vârstă fragedă, tind spre cea mai veche meserie din lume - prostituția.

Printre cele mai relevante cauze determinante ale fenomenului în cauză sunt: decăderea moralității sociale, culturii, propaganda dezmățului și desfrânării. Filmele pornografice și erotice ușor accesibile conduc la educarea multor tineri și tinere în spiritul disprețului față de alte persoane, educă cruzimea și ne-

păsarea față de sănătatea altuia. „Libertatea” sexuală în majoritatea țărilor lumii inclusiv și în Republica Moldova a condus la extinderea maladiei SIDA și a altor boli venerice.

Sunt binevenite și demult așteptat semnalul de alarmă pe care îl transmite evenimentul de astăzi în încercarea de a ne consolida forțele și a opune rezistență hidrei pedofilice ce ne amenință copiii, neamul și viitorul prosper al societății noastre.

Desigur un rol important în contracararea criminalității în general și a pedofiliei în mod special îi revine organelor de drept din țara noastră și mai cu seamă colaboratorilor MAI.

În acest context este de remarcat faptul că Academia „Ștefan cel Mare” are ca sarcină de bază pregătirea profesională și recalificarea specialiștilor de înaltă competență profesională și maturitate civică, în corespundere cu necesitățile M.A.I., capabili să rezolve probleme ce țin de combaterea criminalității și menținerea ordinii de drept în teritoriu.

Înainte de a vorbi despre nivelul instruirii profesionale a colaboratorilor MAI în vederea prevenirii și combaterii pedofiliei remarcăm faptul că termenul „pedofilie” este de natură medicală, sexologică, iar în jurisprudența modernă acest termen nu se folosește, Legea penală națională nu face referiri la pedofilie ca fapta de sine stătătoare, dar, ținând cont de latura obiectivă, unele infracțiuni ce

atentează la viața sexuală și au ca victime minori, apreciem ca se pot subscrie pedofiliei.

Infrațiunile privitoare la viața sexuală reprezintă fapte grave de încălcare a libertății și moralității vieții sexuale cu repercusiuni grave asupra persoanei. Întrucât consecințele sunt mai profunde în cazul minorilor, legiuitorul a sancționat în mod expres într-un șir de articole din Codul penal faptele comise asupra acestora, fiind vorba despre:

- „Violul săvârșit cu bună știință asupra unui minor” – alin.2 al art.171 CP;
- „Violul unei persoane minore în vârstă de până la 14 ani” – alin.3 al art.171 CP;
- „Acțiuni violente cu caracter sexual săvârșit cu bună știință asupra unui minor” – alin.2 al art.172 CP;
- „Acțiuni violente cu caracter sexual săvârșite asupra unei persoane minore în vârstă de până la 14 ani” – alin.3 al art.172 CP;
- „Raportul sexual cu o persoană care nu a împlinit vârsta de 16 ani” - art.174 CP;
- „Acțiuni perverse săvârșite față de o persoană despre care se știa cu certitudine că nu a atins vârsta de 16 ani” - art.175 CP;
- „Traficul de copii săvârșit în scopul exploatării sexuale, comerciale și necomerciale, în prostituție sau în industria pornografică” - art.206 CP;
- „Pornografia infantilă” - art.2081 CP.

Anume prin prisma investigării respectivelor infrațiuni sub aspect juridico-penal și criminologic, investigativ-operativ, criminalistic și procesual penal cadrele polițienești sunt instruite la orele de predare a disciplinelor corespunzătoare din cadrul catedrelor: „Investigații Operative”, „Procedură penală și criminalistică”, „Drept penal și criminologie”, „Științe reale și tehnologii informaționale”.

De asemenea este de remarcat că aspectele psihologice ale personalității infractorului inclusiv și ale pedofilului sunt abordate în cadrul orelor de predare a disciplinei „Psihologie judiciară” din cadrul catedrei „Științe socio-umane”.

Normele juridice internaționale ce garantează drepturile și libertățile copilului și a familiei sunt detaliat studiate la orele de predare a disciplinei „Drepturile omului” a cate-

drei „Drept public”.

Academia „Ștefan cel Mare” prin prisma „Facultății Drept” și a „Facultatea Securitate și Ordine Publică” pregătește specialiști cu studii superioare juridice universitare licențiate în drept în conformitate cu Nomenclatorul domeniilor de formare pentru învățământul superior.

Formarea profesională continuă a cadrelor de specialiști pentru organele și subdiviziunile Ministerului Afacerilor Interne este asigurată de Institutul de formare profesională continuă și cercetări științifice aplicative care constituie o subdiviziune funcțională a Academiei „Ștefan cel Mare”.

Investigarea fenomenului infracțional, în general, și a abuzurilor sexuale săvârșite asupra minorilor cuprinse generic în conceptul de pedofilie, în mod special, reprezintă un proces continuu de pregătire profesională a cadrelor polițienești.

Este de menționat și faptul că experiența internațională privind prevenirea și combaterea pedofiliei este preluată cu mare interes de Academia „Ștefan cel Mare” în corelație cu forurile internaționale la care participă cadrele didactice ale instituției noastre de învățământ.

Recent, în perioada 14-18 martie 2011, în incinta Centrului de Combatere a Traficului de Persoane al Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova s-a desfășurat seminarul științifico-practic „Combaterea exploatării minorilor prin internet” organizat de Agenția de Imigrare și Serviciul Vamal (ICE), SUA la care am participat personal împreună cu profesorii catedrelor de profil. Printre cele mai importante subiecte abordate în cadrul seminarului așa enuța:

- cadrul normativ privind exploatarea copiilor;
- audierea persoanelor implicate în exploatarea minorilor prin internet;
- identificarea persoanelor suspecte ca exploatare ai minorilor prin internet;
- turism sexual cu implicarea minorilor;
- trafic în scopul exploatării sexuale.

Vreau să menționez că astfel de întruniri sunt extrem de importante și necesare

pentru mediul nostru academic, astfel experiența internațională fiind transmisă organelor de drept de la noi din țară.

În final, axându-mă pe cunoștințele pe care le posed în domeniul prevenirii și combaterii infracțiunilor ce se subscriu fenomenului pedofiliei și având în vedere faptul că prin evenimentul de astăzi se urmărește identificarea soluțiilor în vederea contracarării fenomenului în discuție, găsesc necesară mărirea pedepselor unor infracțiuni menționate anterior, devenind astfel posibil exploatarea întregului potențial investigativ-operativ, fiind vorba despre „Interceptarea convorbirilor telefonice și a altor convorbiri”, „Culegerea informației de la instituțiile de telecomunicație” etc., măsuri care potrivit legislației în vigoare pot fi realizate doar în cazul infracțiunilor sancționate cu o pedeapsă mai mare de 5 ani privațiune de libertate.

Александр Николаевич ДЖУЖА,

проректор НАВД по научной работе, д.ю.н.,
профессор, Заслуженный юрист Украины

Сергей Викторович ЗАГОРНЫЙ,

руководитель представительства Фонда Г.Зайделя в Украине

ПОНЯТИЕ И ХАРАКТЕРИСТИКА ПРЕДМЕТА ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКНОЙ ВИКТИМОЛОГИИ

It is known that victimology today - is a comprehensive study of people who are in a state of crisis (victims of crime, natural disasters, catastrophes, economic and political exclusion, refugees, social organizations and the like), and activities by such persons.

Such an understanding of the subject and understanding of victimology is a new relationship and the dynamic relationships between the victims and the social dangers of the environment, integrating together the best achievements of the traditional, well-established doctrines

Известно, что виктимология сегодня - это комплексное учение о лицах, которые пребывают в кризисном состоянии (жертвы преступлений, стихийных бедствий, катастроф, экономического и политического отчуждения, беженцы, социальные организации и тому подобное), и мероприятиях помощи таким лицам.

Современная виктимология реализуется в таких своих направлениях, как:

- общая (фундаментальная) теория виктимологии, которая описывает феномен жертвы социально опасного проявления, его зависимость от общества и взаимосвязи с другими социальными институтами и процессами;

- отдельные виктимологические теории среднего уровня (криминальная виктимология, деликтная виктимология, травматическая виктимология и т. п.);

- прикладная виктимология (эмпирический анализ, разработка и внедрение специальной техники превентивной работы с жертвами, технологий социальной поддержки, механизмов реституции и компенсации, страховых технологий и тому подобное).

Такое понимание предмета и системы виктимологии служит осмыслению новых взаимоотношений и динамичных связей между жертвами и социально опасными проявлениями окружающей среды, интегрируя воедино лучшие достижения

традиционных, устоявшихся учений.

По мнению Л.В. Франка и Ю.М. Антоняна виктимология, возникшая как научное направление в криминологии, должна со временем превратиться в междисциплинарную отрасль научных знаний, отдельную самостоятельную дисциплину, выступая как дополнительная для криминологии, криминалистики, уголовного права и процесса, а также по нашему мнению и оперативно-розыскной деятельности.

При таком подходе виктимология выводится за рамки криминологии и должна развиваться в качестве поставщика информации о потерпевшем всем наукам в том числе и оперативно-розыскной деятельности.

Практическое использование виктимологии в ОРД как направления связано с ответами на следующие вопросы: почему некоторые лица быстрее либо чаще становятся жертвами преступления (потерпевшими), чем другие; какая роль жертвы (потерпевшего) в механизме преступления; какое значение в оперативно-розыскном и криминологическом плане имеют отношения, которые связывают лицо, которое совершило преступление и потерпевшего; в какой мере опасность преступника зависит от уязвимости жертвы. В зависимости от их изучения оперативно-розыскная виктимология «выводит» на конкретную личность и виктимологическую ситуацию, анализ которых в совокупности с другими

сведениями обеспечивают успех в раскрытии преступления.

Оперативно-розыскная виктимология есть новое направление исследований, которое активно развивается. Она осваивает значительную по объемам информацию и о жертве, и о ситуации совершения различных видов преступлений. Соответственно оперативно-розыскная виктимология изучает потерпевшего от преступления как отдельно взятого индивидуума не только с позиций криминологов, но и на психологическом уровне. Оперативно-розыскная виктимология рассматривает жертву преступления также с позиции уголовного права и процесса, а также оперативно-розыскной деятельности.

Следовательно, оперативно-розыскная виктимология является отдельной виктимологической теорией, которая изучает жертву преступной деятельности с точки зрения ее признаков (морально-психологические, социальные, криминогенные и тому подобное характеристики), исследование которых важно для обеспечения раскрытия преступления и установления лиц, к нему причастных.

Соответственно предметом изучения оперативно-розыскной виктимологии является лицо, которому преступлением нанесен физический, моральный или материальный вред; их поведение, находящееся в той или другой связи с совершенным преступлением (включая поведение и после него); отношения, которые связывали лицо, совершившее преступление и жертву до времени совершения преступления; ситуации, в которых произошло нанесение вреда. Таким образом, оперативно-розыскная виктимология изучает: морально-психологические и социальные характеристики потерпевшего лица; отношения, которые связывают лицо совершившее преступление и потерпевшего; ситуации, предшествующие преступлению, а также ситуации непосредственного совершения преступления; систему мероприятий профилактического характера.

При определении предмета оперативно-розыскной виктимологии нельзя не

учитывать, что она как сфера научного знания формируется в соответствии с определенными логико-методологическими принципами. Важнейший из них – обязательное соответствие системы знаний природе объекта, который она отображает. Целесообразно использовать и такие познавательные процедуры системного подхода, как принцип функциональной зависимости и принцип включения. В нашем случае они позволяют путем «включения» оперативно-розыскной виктимологии в систему оперативно-розыскных знаний.

Теория оперативно-розыскной деятельности, как и любой другой науки, познает определенные закономерности и основывается на них в своем развитии. Для оперативно-розыскной деятельности это закономерности возникновения информации о событии преступления, ее исследования, оценки и использования с целью эффективного раскрытия, расследования и предотвращения преступлений.

Предмет оперативно-розыскной виктимологии – не постоянная, стабильная система. Являя собой диалектическое единство неизменности и изменчивости, эта система развивается, совершенствуется: в соответствии с требованиями оперативно-розыскной практики и новыми возможностями, которые появляются в связи с достижениями естественных и технических наук, меняется «удельный вес» отдельных структурных элементов и их отношений, появляются новые компоненты, которые также требуют углубленного анализа и тому подобное.

Оперативно-розыскная виктимология как отдельная оперативно-розыскная теория и наука, которую она представляет, соотносятся как часть и целое. Соответственно оперативно-розыскная виктимология имеет немало общего и тесно взаимодействует с рядом других теоретических институтов ОРД, в частности, о способе совершения преступлений и тактикой оперативно-розыскного документирования.

Содержание оперативно-розыскной виктимологии, в частности, ее объект как наглядная область, в которой проявляют-

ся закономерные связи между преступником и его жертвой, определяют место этой отдельной оперативно-розыскной теории в структуре науки ОРД. Определяющим при этом является и то, что изучение отношений «преступник – жертва – среда» в оперативно-розыском аспекте нацелена на разработку методики расследования преступлений (общих вопросов методики раскрытия и расследования преступлений, общих вопросов методики раскрытия и расследования отдельных видов преступлений, отдельных методик расследования отдельных однородных групп преступлений определенного вида). Все это позволяет прийти к выводу, что оперативно-розыскная виктимология должна занять свое надлежащее место в теории оперативно-розыскной деятельности – и как науки, и как учебной дисциплины.

Dr. Iurie LARII,

prorector pentru știință al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,
conferențiar universitar

Natalia PRIȘCEPA,

cercetător științific al Centrului de cercetări științifice
al Academiei „Ștefan cel Mare”

DELIMITAREA OMORULUI INTENȚIONAT DE ALTE INFRAȚIUNI OMOGENE

Un homicide est l'action d'un humain qui tue un autre être humain. Dans la majorité des sociétés, quelle qu'en soit la raison, l'acte d'homicide est considéré comme l'un des crimes les plus graves pouvant être commis. Comme moyen de régler un conflit, l'homicide devient intolérable et la société ne peut plus s'abaisser à une vengeance sanglante mais se doit de comprendre le criminel pour le punir plus adéquatement.

Din cele mai vechi timpuri, viața persoanei a fost protejată de societate prin diverse mijloace, inclusiv cu ajutorul normelor de moralitate, religie și drept. Viața omului este bunul cel mai de preț, suprema valoare biologică, socială și filosofică, deoarece este de ordine divină.

Dreptul la viață, din momentul apariției ei, este ocrotit de normele de drept, dar cel mai efectiv - de legea penală, în egală măsură pentru toate persoanele. Nu are importanță dacă victima a fost o persoană tânără sau bătrână, sănătoasă sau bolnavă, era angajată în câmpul muncii sau nu, avea un comportament violent sau ducea o viață normală, era de o anumită rasă sau naționalitate, confesiune.[1, p. 74].

În formarea sistemului părții speciale a dreptului penal, legiuitorul a adoptat drept criteriu principal de distincție - obiectul juridic al infracțiunilor. Având în vedere acest criteriu precum și importanța valorilor sociale apărute împotriva activităților infracționale, prin incriminarea ca infracțiuni a faptelor ce prezintă pericol social și sunt comise cu vinovăție, se realizează delimitarea faptelor care, din punct de vedere obiectiv, produc rezultate identice.[2, p.80]

O astfel de situație se poate întâlni în cazul în care o faptă, pe lângă producerea rezultatului morții unei persoane, conține, ca element constitutiv urmărirea unui alt interes. Apărarea vieții persoanei prin mijloacele drep-

tului penal se realizează prin incriminarea infracțiunilor contra vieții ce cuprind faptele de ucidere a unei persoane săvârșite cu intenție sau din imprudență. Valoarea socială lezată în principal prin săvârșirea acestor fapte este viața persoanei. Există însă infracțiuni care, deși sunt îndreptate împotriva altor valori sociale, produc, pe lângă rezultatul urmărit de făptuitor și moartea unei persoane. Obiectul juridic secundar al acestor fapte îl constituie viața persoanei, dar deoarece această valoare este lezată în subsidiar, asemenea fapte sunt incriminate în cadrul altor grupe de infracțiuni.

Este discutabilă deosebirea dintre infracțiunea de omor intenționat și cea de vătămarea intenționată gravă a integrității corporale care a provocat decesul victimei, astfel încât se impune evidențierea diferențelor.

Vătămările intenționate grave ale integrității corporale sau ale sănătății prevăzute la alin. 1 sau 2, care au provocat decesul victimei (alin. 4 art. 151 CP) constituie o infracțiune unică complexă, ce constă din două acțiuni infracționale:

a) vătămarea intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății, prevăzută de alin. 1, 2 art. 151 CP, și

b) lipsirea de viață din imprudență, prevăzută de art. 149 CP.

În cazul art. 151 CP vătămările intenționate grave ale integrității corporale sau ale sănătății, legiuitorul folosește expresia ” ac-

țiunile prevăzute la alin.(1) sau (2), care au provocat decesul victimei”, deci avem, pe de o parte, vătămare gravă, care nu provoacă în mod obișnuit, prin ea însăși rezultatul letal, iar pe de altă parte moartea - condiție specială de existență a acestei infracțiuni - elementul său circumstanțial.

Deci, noțiunea de deces al victimei formulată la alin.(4) al art. 151 CP presupune vătămarea intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății victimei și lipsirea de viață a acesteia din imprudență, reunite într-o singură faptă. Infracțiunea este comisă cu două forme de vinovăție.[3, p.304]

Delimitarea infracțiunii de vătămarea intenționată gravă a integrității corporale care a provocat decesul victimei de omor intenționat poate fi stabilit prin latura subiectivă ca element constitutiv al componenței de infracțiune, unde este necesar de a recurge la o analiză juridică complexă a tuturor împrejurărilor în care a fost săvârșită fapta, în corelație cu atitudinea psihică a persoanei trase la răspundere penală, față de fapta pe care a săvârșit-o.

De aceea latura subiectivă a infracțiunii date trebuie determinată separat pentru fiecare acțiune infracțională menționată. Potrivit art. 19 CP: „Dacă drept rezultat al săvârșirii cu intenție a infracțiunii, se produc urmări mai grave, care conform legii, atrag, după sine, înăsprirea pedepsei penale și care nu erau cuprinse de intenția făptuitorului, răspunderea penală pentru atare urmări survine numai dacă persoana a prevăzut urmările prejudiciabile, dar considera în mod ușuratic că ele vor putea fi evitate sau dacă persoana nu a prevăzut posibilitatea survenirii acestor urmări, deși trebuia și putea să le prevadă. În consecință infracțiunea, se consideră intenționată”, sunt definite ca infracțiuni săvârșite cu două forme de vinovăție.

Deci, trebuie să determinăm dacă intenția făptuitorului a fost îndreptată numai spre cauzarea vătămării grave și dacă decesul victimei a survenit din imprudență.

Dacă la pricinuirea vătămării corporale a existat intenția în cauzarea morții, atunci fapta trebuie calificată potrivit art. 145 CP. chiar dacă moartea n-a survenit, fapta trebuie

calificată ca tentativă de omor. Este de observat că nu are importanță faptul dacă moartea a survenit imediat după cauzarea vătămării grave sau după un anumit timp.

Un criteriu distinctiv se desprinde, deci, și din specificul raportului causal. La infracțiunea de omor intenționat, procesul causal este liniar, în sensul existenței unei legături imediate de la cauza primară la efect, în cazul concurenței unor cauze echivalente (de natură violentă și de natură patologică), dacă în determinismul decesului fiecare cauză, luată independent, ar putea produce rezultatul letal, fapta va trebui încadrată la infracțiunea de omor și nu la cea de vătămarea intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății care au provocat decesul victimei. În acest caz, efectul primar (vătămarea) este absorbit în mod natural de efectul secundar mai grav (moarte), urmând ca fapta să fie încadrată la omor intenționat, neputându-se reține imprudența.[2, pp.82-83]

Potrivit p. 8 al Hotărârii Plenului din 15 noiembrie 1993, trebuie să delimităm omorul intenționat și lipsirea de viață din imprudență de vătămarea intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății, în urma căreia a survenit moartea victimei.[4, pct.8] Această delimitare trebuie făcută numai potrivit laturii subiective a faptei comise.

Infracțiunea de omor intenționat se săvârșește cu intenție directă sau indirectă, după cum făptuitorul prevede rezultatul faptei sale și urmărește producerea lui sau, deși nu-l urmărește, acceptă posibilitatea producerii morții celui agresat, ca rezultat al acțiunii sale.

Într-o speță din practica judiciară autohtonă, s-a efectuat reîncadrarea celor săvârșite din vătămarea intenționată gravă, care a provocat decesul victimei din imprudență, în omorul intenționat, deoarece din concluzia expertizei medico-legale a rezultat că loviturile aplicate de către inculpați au fost îndreptate asupra organelor vitale ale victimei, din care reiese că inculpații au urmărit intenția omorului, și nicidecum a vătămării intenționate grave.[5]

Prin urmare, sub aspectul laturii subiective, omorul se deosebește de vătămarea inten-

ționată gravă a integrității corporale sau a sănătății care au provocat decesul victimei prin faptul că, în cazul celei din urmă infracțiuni, făptuitorul acționează cu intenția de a lovi sau a vătăma integritatea corporală sau sănătatea victimei fără să prevadă sau să accepte ca rezultat al faptei moartea acesteia, care survine în depășirea intenției sale.[6, pp.79-80]

Plenul Judecătoriei Supreme a Federației Ruse în Hotărârea sa din 27 ianuarie 1999, subliniază că la delimitarea acestor fapte trebuie să reieșim și din totalitatea circumstanțelor cauzei.[7, p.143] În special, trebuie luată în considerare metoda și mijloacele săvârșirii infracțiunii, numărul, caracterul și localizarea vătămarilor, cauzele încetării acțiunilor infractorice, precum și conduita făptuitorului și a victimei atât până la comiterea infracțiunii, cât și după consumarea ei, relațiile lor reciproce.

În această ordine de idei, se înscrie și comportamentul post-infracțional al infractorilor, care se manifestă prin lipsa acțiunilor de a-i acorda ajutor victimei, inclusiv, în neîntreprinderea măsurilor de a solicita îngrijiri medicale de urgență și calificate.[8] Deci, nu poate fi luată drept criteriu de delimitare durata perioadei de la cauzarea plăgii până la momentul decesului victimei. Ori, decesul care s-a produs imediat după cauzarea plăgii, fără a fi luate în considerație celelalte circumstanțe obiective și subiective, nu este o condiție suficientă pentru a exclude orice incertitudine în ce privește prezența la făptuitor a intenției de a lipsi de viață victima.[9, p.106]

Delimitarea omorului intenționat cu bună știință asupra unui minor de pruncucidere impune deasemenea unele dificultăți prin prisma calificării corecte a acestora.

Infracțiunea de pruncucidere se aseamănă cu celelalte infracțiuni din grupa omuciderilor prin obiectul juridic și material, cât și prin activitatea tipică, dar se deosebește de fiecare dintre aceste infracțiuni prin calitatea subiectului - numai mama nou-născutului poate fi autoare în cazul infracțiunii de pruncucidere, iar în calitatea de victimă - trebuie să fie nou-născut, condiția specială cerută pentru latura obiectivă pentru ca uciderea să aibă loc imediat după naștere și condiția specială ceru-

tă pentru latura subiectivă privind ”starea de tulburare” a autoarei.

Față de omorul cu bună știință asupra unui minor prevăzut la art. 145, al.2, lit. (e), pruncuciderea se deosebește prin condiția „stării de tulburare” pricinuită de naștere, sub aspectul laturii subiective și prin condiția „imediat după naștere” sub aspectul laturii obiective.[2, p.180]

În Comentariul Codului civil al RM este indicat că starea psihofiziologică provocată exclusiv de procesul nașterii poate apărea ca urmare a unor acțiuni determinate de toxicoze în perioada gravidității, a șocului hemoragic, ceea ce corespunde înțelesului dispoziției articolului cercetat. Totodată, se menționează că această stare poate fi provocată și de nașterea copilului în condiții neobișnuite sau poate avea drept cauză sentimentul de rușine, frică de consecințele sociale, familiale, de reacția părinților, de ostilitatea celor din jur, etc.[10, p.76]

Pruncuciderea, fiind o varietate de omucidere, se comite prin orice acțiune sau inacțiune în măsura să suprimă viața victimei: sufocarea, lovirea, abandonarea în frig, îngroparea de viu, neacordarea la timp a îngrijirilor absolut necesare vieții etc. Fapta trebuie să fie comisă în timpul nașterii sau imediat după naștere, când pe corpul copilului să mai fi existat urmele nașterii recente - fapt care delimitează infracțiunea de omor intenționat de pruncucidere. Dacă uciderea a avut loc mai târziu, mama răspunde potrivit art. 145, alin.2, lit.(e) a CP al RM.[11, p.313]

În raport cu delimitarea perioadei „imediat după naștere”, decurg câteva consecințe importante din punctul de vedere al încadrării juridice a faptei de pruncucidere. Astfel, constituie infracțiune de pruncucidere numai uciderea de către mamă a copilului după naștere și înăuntrul perioadei imediat acesteia, până la limita arătată. Fapta constituie pruncucidere și în cazul în care acțiunea de ucidere a avut loc în interiorul acestei perioade, dar moartea a survenit ulterior acesteia. Dimpotrivă, fapta nu va constitui infracțiune de pruncucidere, ci infracțiune de omor, dacă uciderea copilului a fost comisă, nu în intervalul de timp imediat după naștere, ci într-un moment posterior

acesteia, chiar dacă starea de tulburare psihică persistă elementul material constă dintr-o acțiune (inacțiune) de omucidere exercitată asupra victimei, prin orice mijloace apte a suprima viața acesteia, rezultat care se constată, de regulă, prin acte medico-legale. Infracțiunea se poate manifesta prin omisiunea îndeplinirii unor acte de importanță vitală pentru copil, cum ar fi nehrănirea copilului, lăsarea în frig, abandonarea copilului într-un loc sau mod care să-l expună la moarte și pe care mama avea obligația legală să le execute.

Astfel, sub aspectul laturii subiective, este necesar ca intenția de a ucide care prezidează săvârșirea faptei să se fi născut sau să se fi format ca urmare și sub impulsul stării de tulburare psihică consecutiv nașterii, în condițiile unei responsabilități afectate de această stare. Intenția de a ucide s-ar putea manifesta în acest caz ca una spontană sau impetuoasă, caracterizată prin aceea că se naște și se execută sub influența acestei tulburări psihice, simultan sau în intervalul de timp cât aceasta persistă, fiind incompatibilă cu premeditarea, starea de tulburare trebuie să fie pricinuită anume de naștere.

Acțiunile care pot fi întreprinse în cadrul omorului copilului nou-născut sunt similare celor săvârșite la omorul intenționat. Nealimentarea copilului, de exemplu, se consideră infracțiune realizată prin inacțiune...

În cazul în care, hotărârea de a ucide copilul este anterioară, preexistentă apariției tulburării consecutive nașterii nu mai poate fi vorba despre o intenție de a ucide formată ca efect și sub imperiul respectivelor stări de tulburare psiho-patologică și, în consecință, nici de încadrarea faptei ca infracțiune de pruncucidere prevăzută de art.147 CP al RM. În aceste cazuri, hotărârea de a ucide copilul ce se va naște este luată, de regulă, cu mult timp înainte. [2, p.174]

Dovedirea premeditării exclude încadrarea juridică a faptei în infracțiunea de pruncucidere, făptuitorul purtând răspundere pentru omor săvârșit în circumstanțe agravate.

Pregătirea sau tentativa de infracțiune de pruncucidere sunt imposibile, fiindcă starea emoțională psihică a făptuitorului se

manifestă într-o formă de responsabilitate cu caracter diminuat, influențează conținutul, forma și gradul de vinovăție, iar intenția este spontană și de scurtă durată. [3, p.298]

În continuare vom pune în discuție deosebirea între omorul intenționat de eutanasiere.

Viața constituie o valoare primară și absolută, importanța primordială a cărei constă în faptul că, procesul ei fiind întrerupt pe deplin, nu mai poate fi restabilit.

Problema eutanasiei este o problemă relativ nouă pentru societatea noastră, iar pentru a o putea înțelege cât mai bine este nevoie de o analiză profundă, prin prisma elementului comparativ între infracțiunea de lipsire de viață la dorința persoanei și omorul intenționat.

Necesitatea efectuării acestei delimitări constă în faptul că societatea noastră, aflându-se în fața stigmatelor create de eutanasiere, deseori o confundă cu omorul intenționat și invers. Legiuitorul autohton a pășit cu un pas înainte în comparație cu legiuitorii din alte țări atunci când a introdus fapta de lipsire de viață la dorința persoanei în cadrul infracțiunilor contra vieții și sănătății persoanelor – spre exemplu legislația României sau a Federației Ruse, în cadrul cărora nu este prevăzută infracțiunea de eutanasiere. La o primă vedere, am putea considera că fapta respectivă este agreată, acceptată de legislațiile acestor țări, însă, practica judiciară a acestora ne contrazice; în realitate, fapta de lipsire de viață la dorința persoanei în legea penală română și cea rusă se califică ca omor intenționat, și nu constituie o formă atenuantă a unei astfel de infracțiuni.

Așadar, în momentul în care legiuitorul nostru a introdus în cadrul infracțiunilor contra vieții și sănătății persoanei fapta de eutanasiere, el a delimitat-o pentru totdeauna de infracțiunea de omor intenționat. Consecința unică comună a acestor infracțiuni constă în lipsirea sau privarea de viață a unei persoane, adică moartea acesteia. Considerăm că delimitarea acestor două infracțiuni ar trebui făcută în baza terminologiei de definire a acestora.

Savantul rus A.V.Kuznețov definește noțiunea de omor intenționat ca acea faptă socială periculoasă săvârșită cu vinovăție și prevăzută de legea penală, care atentează la viața

persoanei cauzându-i acesteia moartea [12, p. 118]. Autorul moldovean C. Roșca definește omorul ca „lipsirea ilicită, culpabilă (premeditat sau din imprudență) de viață a altei persoane” [13, p. 9].

În literatura de specialitate, eutanasia este definită ca „lipsirea de viață a persoanei în legătură cu o maladie incurabilă sau cu caracter imposibil al suferințelor fizice, dacă a existat dorința victimei sau, în cazul minorilor, a rudelor acestora” [14, p. 314].

Pornind de la etimologia cuvântului, provenit din limba greacă (eu – ușor, bun, tănatos – moarte), ea prezintă eutanasia ca fiind o moarte ușoară și blândă prin care se poate pune capăt durerilor, suferințelor, bolilor incurabile, precum și altor probleme. Ea presupune consimțământul omului, fiind de fapt o sinucidere rațională.

În Dicționarul medical, eutanasiilor se dă următoarea definiție: acea metodă de provocare de către medic, rudă sau terță persoană a unei morți precoce, nedureroase unui bolnav, incurabil, pentru a-i curma o suferință grea și prelungită [15, p. 183]. În cazul eutanasiilor, legea ocrotește dreptul la viață și însăși viața persoanei care suferă de o maladie incurabilă sau de o altă boală care provoacă suferințe fizice insuportabile; pe când în cazul omorului intenționat se protejează dreptul la viață și însăși viața ca valoare supremă, ca un bun absolut, la care nimeni nu are dreptul să atenteze [9, p. 54]. Obiect de atentare în cazul omorului intenționat poate fi orice persoană, indiferent de vârstă, sex, statut, stare socială, medicală [16, p. 43], iar pentru calificare acțiunilor făptuitorului ca eutanasia trebuie să existe următoarele condiții obiective:

Victima să sufere de o boală incurabilă sau de o altă boală gravă care îi provoacă bolnavului suferințe insuportabile;

Să existe dorința proprie a victimei mature de a fi lipsită de viață. Dacă muribundul ori suferindul a fost silit prin diverse metode de violență fizică sau psihică aplicate asupra lui sau asupra unor rude apropiate să înainteze cerința de a fi lipsit de viață, atunci va decădea unul dintre elementele de bază ale acestei forme de încetare a vieții persoanei, cum ar

fi „la dorința victimei”, și în asemenea cazuri vor fi prezente semnele infracțiunii prevăzute de art. 145 CPRM- omor intenționat;

Să existe dorința muribundului sau ale suferindului minor [17, p. 66].

Privarea de viață (ucidere) se poate manifesta atât prin acțiuni, cât și prin inacțiuni. După cum am menționat anterior, acțiunile se pot efectua prin utilizarea:

- forței musculare a făptuitorului;
- armei de foc;
- unor substanțe toxice;

Unor mijloace medicale, cum ar fi injectările, operațiile chirurgicale efectuate vădit neprofesional, iradierea supradotată cu radiații, ș.a., acțiuni foarte asemănătoare cu săvârșirea infracțiunii de eutanasia prin acțiune, acțiunile manifestându-se prin injectarea unei substanțe care va provoca decesul persoanei, prin oprirea aparatelor ce mențin pacientul în viață.

Atât infracțiunea de omor intenționat, cât și eutanasia se săvârșesc cu vinovăție sub formă de intenție directă sau indirectă.

În latura subiectivă se include motivul și scopul infracțiunii. Însă, chiar dacă nu s-ar stabili scopul și motivul omorului intenționat, acestea nu au un rol important la calificare, pe când în cazul eutanasiilor scopul și motivul joacă un rol important la calificarea faptei.

Scopul - lipsirea de viață a altei persoane care suferă de o maladie incurabilă sau de o altă boală, care îi provoacă victimei suferințe fizice insuportabile.

Motivul - constă în sentimentul de compasiune, de scutirea victimei de suferințe fizice insuportabile sau de lungă durată.

Un lucru se cere a fi menționat: în calitate de autor al infracțiunii de eutanasia pot fi lucrătorii medicali (medici, infirmieri ș.a.) [17, p. 67]. Legiuitorul nu cere nici o calitate specială pentru subiect; în calitate de subiect pot apărea atât medici, cât și asistenți sociali sau orice altă persoană. Infracțiunea de eutanasia, la fel ca și cea de omor, se poate săvârși și printr-o formă simplă sau complexă de participare. Toți participanții vor purta răspundere penală conform art. 148 CPRM, dacă vor fi respectate cerințele indicate de

norma respectivă. În caz contrar, acțiunile participanților vor fi calificate, după caz, în conformitate cu art. 145 CPRM [6, p. 83].

În lumina celor prezentate putem desprinde ideea că deosebirea omorului intenționat de alte infracțiuni omogene se efectuează prin prisma obiectul juridic al infracțiunii – care constituie un criteriu pentru delimitarea faptelor ce produc, din punct de vedere obiectiv, rezultate identice. Un alt element ce permite diferențierea acestor infracțiuni este reprezentat de forma de vinovăție cu care acționează făptuitorul în comiterea acestor fapte, fie intenționat, fie din imprudență.

În cele din urma putem desprinde faptul că viața persoanei este o valoare fundamentală apărută de legea penală prin prisma incriminărilor a diverselor fapte ce pot atenta la viața și sănătatea persoanei, dar care necesită a fi încadrate cât mai corect, ținându-se cont de momentul consumării infracțiunii, intențiile făptuitorului, forma de vinovăție, precum și timpul de încadrare a faptei prejudiciabile.

Bibliografie:

1. R. Butmalai, „Delimitarea eutanasiei de omorul intenționat și pruncucidere”, în *Revista Națională de Drept*, nr.2, 2007.
2. A. Boroi, *Infracțiuni contra vieții*, Ed. ALL BECK, București, 1999.
3. A. Barbăneagră, G. Alecu, V. Berliba, V. Budeci, T. Carpov, R. Cojocar, ș.a., *Codul penal al RM: Comentariu*, Ed. Cartier, Chișinău, 2009.
4. Hotărârea Plenului JS a RM nr.9 din 15 noiembrie 1993, din „Culegere de hotărâri ale Plenului Judecătoriai Supreme a Republicii Moldova (1990-1993)”, Chișinău, Ministerul Justiției Republicii Moldova, 1994.
5. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a RM nr. 1ra- 171/2005 din 05.04.2005, Moldinfolex.
6. A. Borodac, *Drept penal. Partea specială*, Vol. I, Chișinău, 1996.
7. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации/ под общ. ред. В.М. Лебедева. – Москва: Норма, 2007.
8. S. Furdui, „Distincția dintre omorul intenționat și vătămarea intenționată gravă a integrității corporale care a provocat decesul victimei”, în *Avocatul Poporului*, nr. 5 din 2007.
9. S. Brînză, X. Ulianovschi, V. Stati, I. Țurcan, V. Grosu, *Drept penal. Partea specială*, Vol. II, Ediția a II-a, Ed. Cartier juridic, Chișinău, 2005.
10. R. Butmalai, „Delimitarea eutanasiei de omorul intenționat și pruncucidere”, în *Revista națională de drept*, nr.9, 2007.
11. Codul penal al Republicii Moldova, Comentariu, sub redacția Alexei Barbăneagră, Chișinău, ed. „ARC”, 2003.
12. А.В. Кузнецов, *Уголовное право и личность*, Изд. Юридическая Литература, Москва, 1964.
13. C. Roșca, *Infracțiunea contra persoane*, Cartea Moldovenească, Chișinău, 1979.
14. A. Barbăneagră, V. Berliba, C. Gurschii, V. Holba, T. Popovici, G. Ulianovschi, X. Ulianovschi, N. Urschi, *Codul Penal Comentat și Adnotat*, Ed. Cartier, Chișinău, 2005.
15. *Dicționar medical*, Vol. I: A-H, Editura Medicală, București, 2000.
16. В. Павлов, *Субъект преступления и уголовная ответственность*, Санкт-Петербург, 2000.
17. M. Avram, T. Popovici, V. Cobîșneanu, *Cercetarea infracțiunii contra persoanei. Ghidul ofițerului de urmărire penală*, Ed. ARC, Chișinău 2004.

Oleg RUSU,

doctor în drept, lector al Catedrei drept penal
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Ion SLISARENCO,

lector asistent al Catedrei drept penal
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept

AMESTECUL ÎN ÎNFĂPTUIREA JUSTIȚIEI ȘI ÎN URMĂRIREA PENALĂ – CAUZĂ A INFRAȚIUNILOR NEDESCOPERITE

It is well known that for Moldova, a first step in the transition to a free democratic society will be justice reform, ie, the creation of an independent and incorruptible judiciary. Cases of interference in the administration of justice and the criminal activity in arm with another vicious phenomenon like corruption, are real threats to democracy in the state, the rule of law, social equity and justice. They erode the principles of efficient administration and undermine the constitutional ordering endanger the stability of state institutions.

Este bine cunoscut faptul că pentru R. Moldova, un prim pas în tranziția la o societate democratică liberă va fi reforma în justiție, adică, crearea unui sistem judiciar independent și incoruptibil. Cazurile de imixtiune în înfăptuirea justiției precum și în activitatea de urmărire penală la braț cu un alt fenomen vicios cum este corupția, constituie amenințări reale pentru democrația în stat, pentru supremația dreptului, a echității sociale și a justiției. Acestea erodează principiile unei administrații eficiente, subminează orânduirea constituțională și pun în pericol stabilitatea instituțiilor statale.

Justiția – fiind una din cele trei puteri principale în stat, se înfăptuiește în scopul apărării și realizării tuturor drepturilor și libertăților persoanelor, precum și a celorlalte drepturi și interese legitime deduse organelor judiciare.

În același timp, realizând funcția de apărare a intereselor cetățenilor și ale societății, justiția însăși rămâne vulnerabilă față de un șir de fapte social periculoase, a căror amprentă diminuează considerabil autoritatea și încrederea societății în autoritățile publice abilitate cu dreptul de a înfăptui justiția în stat, iar alături de justiție în aceeași postură rămân și toți subiecții care participă nemijlocit sau tangențial la înfăptuirea acesteia dintre care fac parte și funcționarii organelor afacerilor interne.

Luând în considerație această realitate obiectivă, în scopul asigurării îndeplinirii de către justiție a sarcinilor sale deosebit de complexe și importante, iar de către participanții la înfăptuirea justiției a atribuțiilor lor de serviciu precum și a drepturilor și îndatoririlor lor profesionale, statul, prin intermediul legiuitorului, a constatat necesitatea de a incrimina toate cazurile de imixtiune în activitatea de înfăptuire a justiției și în urmărirea penală ca fiind infracțiuni care împiedică înfăptuirea justiției.

În conformitate cu art.114 din Constituția R. Moldova, justiția se înfăptuiește numai în numele legii. Această prevedere constituțională protejează justiția de orice amestec în activitatea instanțelor judecătorești și a altor organe de drept, care contribuie la înfăptuirea justiției a persoanelor fizice și juridice, precum și a altor puteri publice ale statului. [1, p. 465-466]

Astfel, la alin. (1) al art.116 din Constituția Republicii Moldova, este consfințită prevederea precum că judecătorii instanțelor judecătorești sunt independenți, imparțiali și inamovibili, potrivit legii.

Întru susținerea aceluiași deziderat, alin. (1) al art. 26 din Codul de procedură penală al Republicii Moldova, declară că judecătorii ju-

decă cauzele penale pe baza legii și în condiții care exclud orice presiune asupra lor.

Având scopul nobil de a pune în aplicare practică aceste idei călăuzitoare, ridicate la nivel de principii fundamentale ale activității de înfăptuire a justiției, legiuitorul a incriminat la art.303 CP al R. Moldova componența de infracțiune care interzice orice imixtiune în înfăptuirea justiției și în efectuarea urmăririi penale.

În opinia autorului Gheorghe Ulianoschi, aplicarea măsurilor de constrângere penală pentru faptele social periculoase ce împiedică realizarea cu succes a justiției este unul din cele mai puternice și efective mijloace de apărare a ei. De aceea fiecare stat este interesat ca înfăptuirea justiției să fie nu numai strict reglementată, dar și garantată prin incriminarea faptelor ce împiedică normala ei desfășurare.[2, p. 9]

Experiența combaterii formelor de imixtiune în înfăptuirea justiției, din ultimul deceniu, demonstrează că majoritatea acțiunilor întreprinse s-au concretizat, în principal, în măsuri de combatere, punitive, al căror efect nu a fost, nici pe departe, cel scontat. Încă în perioada renescentistă, Thomas Morus susținea că sunt lipsite de efect chiar și cele mai dure sancțiuni, dacă nu va fi îmbunătățită starea economică a societății sau dacă nu vor fi luate alte măsuri pentru lichidarea cauzelor fenomenului criminalității.[3, p. 11]

În acest context, apare necesitatea de a stabili dacă merită a fi continuată această politică a controlului social represivă sau este necesar de amplificat practicile consensuale și multisectoriale de prevenire a fenomenului respectiv.

Voința clară a unui cetățean educat în spiritul respectării legilor susține necesitatea declanșării unei vaste ofensive pe frontul prevenirii corupției și a altor forme de imixtiune în înfăptuirea actului de justiție, căci, de altfel, întreaga societate urmărește reducerea oportunităților de comitere a acestor fapte ilegale și oprirea evoluției extrem de riscante a formelor diverse ale acestora, cele mai grave prin care persoane, grupuri de persoane, și alte entități publice sau private ar putea influența,

prin astfel de acte, procesele de guvernare și de adoptare a legislației sau de luare a deciziilor în scopul obținerii unor profituri ilicite sau pentru alte interese personale.

În opinia savantului rus V. Kudreavțev, toate infracțiunile nedescoperite reprezintă acele fapte, ce n-au fost relevate de sistemul justiției penale și din aceste considerente, față de faptele în cauză nu au fost aplicate acel cumul de măsuri statale și sociale de constrângere, iar persoanele ce au comis aceste fapte rămân în afara sferei de influență a sistemului dat, ceea ce din punct de vedere a eficienței justiției penale este un fenomen inadmisibil în cadrul unui stat de drept și democratic.[4, p. 77]

În societate, în permanență se raportează despre lichidarea totală a criminalității organizate, diminuarea fenomenelor infracționale și descoperirea maximă a acestora, Însă ținem să remarcăm faptul că, rezultatele controalelor din teritoriu a disciplinei de evidență și înregistrare a infracțiunilor ne dau posibilitatea să concluzionăm că, trimestrial, numărul infracțiunilor tănuite se estimau la 9-11%, din numărul total al celor înregistrate.[5]

Conform analizelor efectuate, de regulă, organele de poliție înregistrau preponderent doar infracțiunile unde erau stabiliți autorii, iar cele în care făptuitorii nu erau stabiliți erau tănuite și astfel rămâneau nedescoperite.

Făcând un studiu amplu a datelor statistice din primele 9 luni ale anului curent vizând tendințele de evoluție a criminalității din R. Moldova, putem concluziona că nivelul criminalității pe teritoriul Republicii Moldova se află în creștere cu 34,6% în comparație cu aceeași perioadă a anului precedent.[6]

Analizând situația criminogenă din republică, s-a constatat o dinamică neuniformă ce ține de primirea, înregistrarea și evidența sesizărilor și altor informații despre infracțiuni, fenomen moștenit și implementat adânc în conștiința angajaților MAI încă din perioada URSS.[7] Cercetările efectuate ne arată că drept motiv de creștere a criminalității apare faptul că, anterior, de către funcționarii MAI nu se puneau la evidență toate crimele nedescoperite sau cele a căror făptuitori nu erau cunoscuți, și această politică era promovată zi

de zi, an de an, cu un scop bine determinat – goana după indici statistici înalți privind descoperirea infracțiunilor înregistrate, lăsând în umbră o mulțime de fapte infracționale neînregistrate, și ca urmare a acestui fapt – nedescoperite.

În vederea aprecierii reale a situației privind numărul de infracțiuni comise pe teritoriul țării, excluderii posibilităților de tănuire a informațiilor despre infracțiuni, parvenite în organele de poliție și obținerii încrederii cetățenilor în organele de poliție, a fost aprobat Regulamentul privind criteriile de evaluare a activității organelor afacerilor interne (Ordinul MAI nr. 164 din 26.05.2010), prin care au fost schimbați indicii cantitativi de apreciere a activității colaboratorilor poliției, cu indicii calitativi, care, cu adevărat, atestă aportul efectiv al poliției în lupta cu criminalitatea.

Potrivit prevederilor legislației în vigoare, funcționarii organelor afacerilor interne precum și alți colaboratori ai organelor de drept sunt obligați de a primi, înregistra și examina toate sesizările și alte informații despre infracțiuni parvenite de la cetățeni însă, cu părere de rău, aceste imperative nu de fiecare dată se respectă. Riscurile la care este expus funcționarul organelor afacerilor interne sau alt colaborator al organelor de drept constau în faptul că fie anume acești subiecți sunt cei care nemijlocit săvârșesc imixtiuni în activitatea de desfășurare a justiției sau în urmărirea penală, ori asupra acestora se exercită presiunile de a lua o anumită decizie sau de a se abține de la săvârșirea a careva acțiuni ce intră în atribuțiile lor de serviciu, în acest caz aceștia având calitatea de victime ale tentativelor de amestec în desfășurarea justiției.

Referindu-ne la cazurile de amestec în desfășurarea justiției sau în urmărirea penală ca cauze ale infracțiunilor nedescoperite putem remarca că acestea sunt niște fenomene și procese sociale negative cu caracter ilicit, care generează și mențin existența criminalității nedescoperite provocând creșterea ori descreșterea ei, astfel influențând în ansamblu asupra criminalității în general iar asupra criminalității latente în special.[8]

Aceste fenomene social-inadmisibile

primare apar în calitate de cauze ale altui fenomen mult mai complex precum este criminalitatea nedescoperită. Un anumit fenomen poate apărea în calitate de cauză a altui fenomen numai dacă primul îl precedă pe al doilea fenomen în timp, fiind totodată o legitate și o premisă necesară pentru apariția celui alt fenomen pe care îl generează și a cărui apariție nu este deloc întâmplătoare.

Aria tot mai largă, complexitatea și continua diversificare a formelor de amestec în desfășurarea justiției, împreună cu tendințele de globalizare a fenomenului corupției, impun conceperea și elaborarea unor strategii adecvate noi, care să abordeze științific și sistematic aceste surse criminogene și să ofere instrumente eficiente pentru prevenirea și controlul social al acestora.

În vederea determinării problematicii și depășirii cauzelor și condițiilor care generează acest fenomen, consolidării eforturilor comune în acest scop, trebuie întreprinse măsuri radicale, care să determine o reducere efectivă a ariei de manifestare a tentativelor, pe alocuri reușite, de a da un alt curs activității de desfășurare a justiției, curs care contravine prevederilor legislației în vigoare.

Astfel, evidențiem necesitatea declanșării unei largi ofensive pe frontul prevenirii tuturor formelor de imixtiune în activitatea de desfășurare a justiției sau în urmărirea penală, precum și împotriva fenomenului corupției.

Suștinem că doar un program național de prevenire a corupției precum și a tuturor formelor de imixtiune în activitatea de desfășurare a justiției sau în urmărirea penală, bine articulat în strategii sectoriale de prevenire orientate spre cele mai vulnerabile ținte cum sunt administrația și justiția, va constitui modul cel mai eficient de protejare a acestor instituții statale în general, iar privitor la funcționarii care activează în această sferă și sunt supuși zilnic riscurilor profesionale, în special.

Considerăm că responsabilitatea și succesul implementării unui astfel de program depinde de fiecare din noi, depinde de conjugarea demersurilor tuturor instituțiilor statului, precum și de realizarea unui parteneriat permanent cu societatea civilă, cu O.N.G.-uri-

le, mass-media, în vederea diminuării surselor criminogene și consecințelor acestora la toate nivelele și în toate sectoarele.

Bibliografie:

1. Borodac A., *Manual de drept penal. Partea specială*, Chișinău, 2004.
2. Ulianovschi G., *Infrațiuni care împiedică înlăptuirea justiției*, Ed. Garuda-art, Chișinău, 1999.
3. Долгова А. И., *Криминология*, Москва, 1997.
4. Кудрявцев В.Н., *Причины правонарушений*, Москва, 1976.
5. Ministerul Afacerilor Interne - la un an de reforme și realizări, Raportul Ministrului Afacerilor Interne pe perioada unui an de activitate.
6. Raport vizând tendințele de evoluție a criminalității din R. Moldova pe perioada a 9 luni ale anului 2010, comunicat de presă al Procuraturii Generale // www.evenimentul.md.
7. Ministerul Afacerilor Interne - la un an de reforme și realizări, Raportul Ministrului Afacerilor Interne pe perioada unui an de activitate.
8. Larii I., *Criminologie*, Chișinău, 2004.

Ciprian VALAH,

doctor în drept, lector superior

Tatiana VIZDOAGĂ,

doctor în drept, conferențiar universitar

PROBLEMA ACCESULUI LIBER LA JUSTIȚIE DIN PRISMA ATRIBUȚIILOR OFIȚERULUI DE URMĂRIRE PENALĂ

The criminal investigation body is the person, that according to the state's authority and within the established functions, performs the criminal investigation in criminal cases and as a subject of the criminal procedure is one of the participants of the accusation party.

Because of that, we can certainly affirm that the legal competence circle, as in case of the prosecutor compiles the obligation to undertake all the legal measures to investigate fully, completely and objectively all of the circumstances that prove the guilt of the suspect, accused as well as the circumstances that are aggravating or diminishing its liability.

Taking into consideration the above said, we can certainly affirm that the majority of the activities connected to the normal criminal investigation activity are performed by the criminal investigation body and we can not neglect and exclude the possibility to restrict the free access to justice of the crimes victims and their possibility to redress the infringement of their rights and liberties, a situation that leads not only to a isolated impact, but can lead to the criminality growth

Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale nu prevede expres principiul accesului liber la justiție. Însă din economia prevederilor art.6 deducem dreptul fundamental al oricărei persoane la o judecată în mod echitabil, în mod public și într-un termen rezonabil a cauzei sale de către o instanță independentă, imparțială, instituită prin lege care va decide asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil, vizând temeinicia oricărei acuzații în materie penală.

O garanție suplimentară se regăsește și în art.13, unde se prevede dreptul persoanei de a se adresa efectiv unei instanțe naționale, iar art.2 al Protocolului 7 CEDO, care dezvoltă ideea accesului liber la justiție în materie penală, prevede că orice persoană declarată de un tribunal vinovată de o infracțiune este în drept să solicite examinarea declarației de condamnare de către o jurisdicție superioară.

Constituția Republicii Moldova în art.20 garantează oricărei persoane dreptul la o satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime și că nici o lege nu poate îngreuna accesul liber la justiție. Prin generalitatea formulării sale,

textul constituțional permite oricărei persoane accesul la justiție – cetățean al Republicii Moldova, străin sau apatrid – și vizează apărarea oricărui drept sau libertăți și a oricărui interes legitim, indiferent dacă acesta rezultă din Constituție sau din alte legi.

Însă, așa cum s-a subliniat în doctrină, sintagma „interese legitime” nu impune o condiție de admisibilitate a acțiunii în justiție, căci caracterul legitim sau nelegitim al pretențiilor formulate în acțiunea în justiție rezultă numai în urma judecării cauzei respective și va fi constatată printr-o hotărâre judecătorească.

Codul de procedură penală (CPP) prin dispozițiile art.19 aduce anumite precizări în conținutul accesului liber la justiție. Astfel:

– orice persoană are dreptul la examinarea și soluționarea cauzei sale în mod echitabil, în termen rezonabil, de către o instanță independentă, imparțială, legal constituită, care va acționa în conformitate cu prevederile procesual-penale;

– persoana care efectuează urmărirea penală și judecătorul nu pot participa la examinarea cauzei în cazul în care ei, direct sau indirect, sunt interesați în proces;

– organul de urmărire penală are obli-

gația de a lua toate măsurile prevăzute de lege pentru cercetarea sub toate aspectele, completă și obiectivă, a circumstanțelor cauzei, de a evidenția atât circumstanțele care dovedesc vinovăția bănuitului, învinuitului, inculpatului, cât și cele care îl dezvinovătesc, precum și circumstanțele care îi atenuează sau agravează răspunderea.

În cele ce vor urma, vom reflecta asupra rolului pe care îl are ofițerul de urmărire penală în facilitarea accesului la justiție prin prisma anumitor atribuții cu care l-a înzestrat legiuitorul.

Potrivit art.57 CPP și art.1 din Legea privind statutul ofițerului de urmărire penală, ofițerul de urmărire penală este persoana cu funcție de răspundere care, în numele statului și în limitele competenței sale, efectuează nemijlocit urmărirea penală în cauze penale.

În calitatea sa de subiect al procesului penal ofițerul de urmărire penală este unul dintre participanții părții acuzării. De aceea se poate afirma în mod întemeiat că cercul competențelor legale, ca și în cazul procurorului, cuprinde obligația de a lua toate măsurile prevăzute de lege pentru cercetarea sub toate aspectele, completă și obiectivă, a tuturor circumstanțelor care dovedesc vinovăția bănuitului, învinuitului, precum și cele care îl dezvinovătesc, atât circumstanțele care îi atenuează, cât și cele care îi agravează răspunderea (art.19, alin.(3); art.96 alin.(1); art.254 alin.(1) din CPP).

S-ar putea afirma că marea majoritate a activităților legate de desfășurarea urmăririi penale sunt realizate de către ofițerul de urmărire penală.

Totodată, reținem că ofițerul de urmărire penală nu poate să desfășoare urmărirea penală fără să fie necesară și intervenția procurorului, căci, potrivit art.52 alin.(1), pct. 3 CPP, acesta din urmă conduce personal urmărirea penală și controlează legalitatea acțiunilor procesuale efectuate de organul de urmărire penală, iar anumite instituții procesuale sunt puse numai la dispoziția procurorului: punerea sub învinuire și înaintarea acuzării, încetarea urmăririi penale, clasarea cauzei penale, scoaterea de sub urmărire penală, întocmirea

rechizitoriului și transmiterea cauzei în instanța de judecată etc.

O particularitate specifică activității ofițerului de urmărire penală constă în lipsa tangenței cu activitatea jurisdicțională. Organul de urmărire penală nu participă sub nici o modalitate la desfășurarea judecării cauzelor penale, nu poate înainta demersuri către judecătorul de instrucție în vederea obținerii autorizațiilor pentru efectuarea acțiunilor procesuale prin care sunt îngădite drepturile și libertățile constituționale ale persoanei. De aceea putem afirma că acest subiect procesual nu cooperează niciodată în mod direct cu instanțele judecătorești în realizarea procesului penal.

În atribuțiile ofițerului de urmărire penală se înscrie efectuarea tuturor acțiunilor procesuale, cu excepția celor date prin lege în competența exclusivă a procurorului, iar prin prisma sarcinilor care îi revin ofițerul de urmărire penală este înzestrat cu unele drepturi, printre care:

- asigură înregistrarea, în modul stabilit, a sesizării privind pregătirea sau comiterea unei infracțiuni.

În cazul în care sesizarea nu a fost înregistrată de conducătorul organului de urmărire penală, urmărirea penală nu începe; în cazul în care din cuprinsul actului de sesizare sau al actelor de constatare nu rezultă o bănuială rezonabilă că a fost săvârșită o infracțiune, propune procurorului încetarea urmăririi penale, clasarea cauzei penale sau refuzul de a începe urmărirea penală.

Printr-un studiu recent¹, s-a constatat un motiv major de îngrijorare în legătură cu metodele de înregistrare a infracțiunilor. Experții au concluzionat că deseori datele cu privire la infracțiuni pot fi manipulate în funcție de registrul în care se ia la evidență o infracțiune sau alta. Astfel, fapta penală este înregistrată de ofițerul de serviciu în registrul de evidență a sesizărilor cu privire la infracțiuni (acestea sunt, de regulă, fapte ilicite cu un anumit grad

¹ A se vedea Performanțele justiției penale prin prisma drepturilor omului. Evaluarea procesului de transformare a sistemului de justiție penală în Republica Moldova, Fundația Soros-Moldova, noiembrie 2009.

de pericol social, pe care ofițerul de urmărire penală le consideră astfel, fie comisarul, atunci când verifică registrele respective). Însă infracțiunile ușoare sau mai puțin grave deseori nu sunt înregistrate ca infracțiuni, ele fiind reflectate în registrul de evidență a altor informații cu privire la infracțiuni.

În contextul metodelor de înregistrare a infracțiunilor, nu este exclusă îngrădirea accesului liber la justiție a victimelor infracțiunilor și a imposibilității lor de a obține recunoașterea violării drepturilor și libertăților ocrotite de legea penală, situație care poate avea nu numai un impact negativ izolat, ci poate conduce chiar la creșterea infracționalității;

– citează și audiază persoane în calitate de bănuit, parte vătămată, martori.

Nu suscită discuții afirmația că bănuitul nu poate fi în prealabil audiat în calitate de martor, deoarece în asemenea cazuri se încalcă atât dreptul la apărare, cât și principiul libertății de mărturie împotriva sa (art.21 CPP). Depunerea declarațiilor este un drept, și nu o obligație a bănuitului. Totuși s-a constatat cu regret² că din cauza lipsei facilităților tehnice și a experienței adecvate a ofițerilor de urmărire penală, investigațiile la faza prejudiciară a procesului penal sunt axate preponderent pe recunoașterea vinovăției, deseori obținută sub presiune, și aceasta în condițiile în care în procesul penal nu pot fi admise ca probe și necesită excluderea din dosar a datelor care au fost obținute prin aplicarea violenței, amenințărilor sau altor mijloace de constrângere, prin încălcarea dreptului la apărare și altele (art.94 CPP). O dovadă elocventă în acest sens sunt rapoartele independente ale Comisariatului European pentru Drepturile Omului și Amnesty International, dar și numeroasele condamnări ale Republicii Moldova pentru violarea art.3 din CEDO³.

Pentru ameliorarea situației pe acest segment, prin Ordinul Procurorului General nr.261/11 din 19.11.2007 „Cu privire la organizarea urmăririi penale a cazurilor de

tortură, tratament inuman sau degradant”, procurorii militari au fost investiți cu atribuții de investigare a tuturor acuzațiilor de tortură. Totodată, prin Legea nr.13-XVI din 14.02.08 (MO nr.51-54 din 14.03.2008, art.161), Codul de procedură penală a fost completat la art.10 „Respectarea drepturilor, libertăților și demnității umane” cu alin. (3)-(1), care prevede că sarcina probațiunii neaplicării torturii și a altor tratamente sau pedepse crude, inumane sau degradante îi revine autorității în a cărei custodie se află persoana privată de libertate.

O problemă nu mai puțin importantă este asigurarea protecției martorilor și a victimelor⁴. Există un mecanism funcțional de protecție (cum este Direcția protecție a martorilor din cadrul MAI) și totuși ofițerii de urmărire penală de multe ori nu sunt în măsură să asigure o protecție reală persoanelor ce colaborează în desfășurarea procesului penal. Cea mai deplorabilă stare de lucruri în acest sens se atestă în cazul infracțiunilor de violență în familie, când indiferent că făptuitorul este pus în arest preventiv sau în cazul lipsei unui astfel de mandat nu este exclusă posibilitatea victimizării ulterioare;

– recunoaște persoanele ca parte vătămată, parte civilă, parte civilmente responsabilă; întreprinde măsuri, prevăzute de lege, pentru asigurarea reparării prejudiciului cauzat prin infracțiune.

De cele mai multe ori, cei prejudiciați prin infracțiune prin cauzarea de daune fizice materiale sau morale, sunt preocupați de timpul și modul în care vor obține repararea daunelor și poate mai puțin de măsura de pedeapsă la care va fi supus făptuitorul. Cu regret, aceasta nu reprezintă o prioritate a activității ofițerului de urmărire penală, deși ar trebui să întreprindă și măsuri asiguratorii prompte. De fapt, fiind presați de timp, ofițerii de urmărire penală sunt preocupați apriori de administrarea probelor în acuzare pentru demascarea făptuitorului infracțiunii. În cazul înaintării cererilor privind constituirea în ca-

² Ibidem.

³ Până în prezent, începând cu anul 2005, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a constatat violarea art.3 CEDO în peste 20 de cauze.

⁴ A se vedea Performanțele justiției penale prin prisma drepturilor omului. Evaluarea procesului de transformare a sistemului de justiție penală în Republica Moldova, Fundația Soros-Moldova, noiembrie 2009.

litate de parte civilă, deseori ofițerul de urmărire penală se limitează doar la a explica celor interesați dreptul de a se constitui în această calitate prin înaintarea unei cereri în ordinea procedurii civile și nimic mai mult;

solicită oficiului teritorial al Consiliului Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat desemnarea avocatului care va acorda asistență juridică garantată de stat în cauza penală respectivă.

Asistența juridică calificată se acordă de către avocați publici și avocați care acordă asistență juridică la cerere⁵. S-ar părea că la acest capitol nu ar trebui să existe deficiențe, însă tradiția practicilor de proastă calitate și a motivației financiare prioritare a degenerat într-un fenomen dăunător actului justiției, numit „avocați de buzunar”, când aceștia intervin în proces în calitate de apărător care asigură asistența juridică calificată, dar nu apără clientul în mod corespunzător, ci se rezumă doar la îndeplinirea unor formalități procesuale. Chiar și așa, nu sunt rare cazurile în care avocații semnează procese-verbale ale acțiunilor procesuale la care de fapt nu au participat⁶. Regretabil, dar se mai întâlnește și tandemul periculos între ofițerul de urmărire penală și avocatul care a fost în trecut angajat al organelor de urmărire penală, dar care rămâne cuprins de nostalgia trecutului în detrimentul clientului său;

– adoptă ordonanțe referitoare la cererile persoanelor participante la proces în legătură cu cauza penală.

Principiul oficialității procesului penal prescrie ofițerului de urmărire penală un rol activ, obligându-l să efectueze acțiunile necesare în vederea constatării faptei penale și a persoanei vinovate. De altfel, legiuitorul stabilește necesitatea de a constata sub toate aspectele, complet și obiectiv circumstanțele

cauzei, de a scoate în evidență nu doar aspectele favorabile acuzării, ci și toate împrejurările care neagă sau pun la îndoială vinovăția, precum și cele care atenuază răspunderea bănuțului, învinuitului. Realitatea ne arată de multe ori că acțiunile desfășurate în cursul urmăririi penale urmăresc doar scopul administrării probelor în acuzare.

În contextul dezbaterii acestui subiect – problema accesului liber la justiție – nu putem să nu amintim și despre necesitatea respectării principiului egalității armelor ca element indispensabil dreptului bănuțului, învinuitului la un proces echitabil. Din această perspectivă este foarte importantă relația dintre ofițerul de urmărire penală (procuror) și avocat, în special la abordarea principiului egalității armelor, care presupune ca fiecare parte să poată obține posibilitatea rezonabilă de a-și prezenta cauza în condiții care să nu o plaseze într-o situație dezavantajoasă în raport cu adversarul său. Or, între părți se cere menținerea unui echilibru corect.

Garanțiile dreptului la un proces echitabil nu se aplică în exclusivitate procedurii judiciare stricto sensu, ci se extind și asupra etapelor ei precedente și ulterioare. Ceea ce constatăm, în procedura prejudiciară, este însă o tendință greșită de limitare a apărării în activitatea de administrare a probelor. Or, din economia prevederilor art.100 CPP, deducem posibilitatea administrării probelor în favoarea făptuitorului de către organul de urmărire penală la cererea apărătorului sau altor participanți la proces. Însă, de cele mai multe ori, asemenea cereri sunt respinse pe motivul că ar urmări scopul tergiversării urmăririi penale sau nu ar fi relevante pentru cauză.

În concluzie, ne exprimăm speranța că problemele la care ne-am referit pot fi depășite prin eforturi comune, atât la nivel de politici statale în domeniul justiției penale și al cadrelor în organele de urmărire penală, cât și prin contribuția individuală a fiecărui actor al actului de justiție, fie el judecător, procuror, ofițer de urmărire penală, avocat și chiar simplu cetățean.

⁵ A se vedea Legea cu privire la asistența juridică garantată de stat, nr. 198 din 26.07.2007 // Monitorul Oficial 157-160/614, din 05.10.2007.

⁶ În cadrul unui studiu realizat de Institutul de Reforme Penale în 2008, privitor la situația persoanelor aflate în arest preventiv, din 363 arestați 118 au declarat că fiind reținuți au fost audiați de către ofițerii de urmărire penală fără participarea avocatului. www.irp.md

Д.А. БАБИЧЕВ,

кандидат юридических наук, ведущий научный сотрудник НИЛ

по изучению правовых и организационно – тактических проблем ОРД

Луганского государственного университета внутренних дел имени Э.А. Дидоренко,

старший научный сотрудник

РИСК В ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ: ОПРЕДЕЛЕНИЕ ПОНЯТИЯ

Risk as part of any activity, is the subject of study in economics, sociology, political science, and even in the technical sciences. He is not deprived by attention of scientists and legal profile. The most common problem is the risk analysis of the solution of theoretical and practical aspects of the fight against crime. At the same time on the whole, fairly saturated background undisputed leadership belongs to the theory of operatively-search activity, where the risk of having the prefix “operatively-search”, then rises to the heights of philosophy, then descends to the primitive

Риск, как составляющая любой деятельности, является предметом исследования в экономике, социологии, политологии и даже в технических науках. Не обделен он и вниманием ученых юридического профиля. Наиболее часто проблема риска анализируется при решении теоретических и практических аспектов борьбы с преступностью. При этом на общем, достаточно насыщенном фоне бесспорное лидерство принадлежит теории оперативно-розыскной деятельности, где риск, получив приставку «оперативно-розыскной», то поднимается к высотам философии, то опускается до примитива [1, стр. 197-207].

Проведенное нами исследование* свидетельствует о том, что определенные аспекты проблемы оперативного риска остаются не решенными. В частности, в теории ОРД недостаточно четко разработано понятие оперативного риска, интерпретация которого в большинстве случаев отражает вариантное объединение разных по содержанию и формулировкам признаков.

Не останавливаясь на цитировании и анализе авторских точек зрения по рассматриваемой проблеме*, обозначим, что наиболее существенными признаками риска являются: оперативность, направленность на достижение оперативно значимой цели, альтернативность выбора как минимум из двух возможных вариантов, информационная неопределенность, вероятность причинения вреда правоохраняемым интересам.

Первый признак – оперативность. Он является антиподом пассивного отношения работника оперативного подразделения к результативной борьбе с преступностью и раскрывается в своевременности риска, так как динамичность оперативно-розыскной ситуации, как объективный фактор риска, может снизить потенциальную возможность получения положительного результата до того уровня, когда обращение к риску утрачивает смысл. В этом контексте представляется аргументированной позиция В.П. Крошко: „достижение цели в конкретной ситуации, а тем

* В рамках диссертации «Принятие решений в состоянии риска о проведении оперативно-розыскных мероприятий подразделениями органов внутренних дел».

* Были проанализированы работы Л.Ш. Берекашвили, А.Ф. Возного, Д.В. Гребельского, Э.А. Дидоренко, Е.С. Дубоносова, А.С. Звонка, И.П. Козаченко, В.П. Крошко, В.В. Николюка, В.А. Олейникова, Е.П. Приходько, П.П. Побрызгаева, Б.Г. Розовского, Г.К. Синилова, А.Ю. Шумилова, а также других ученых и исследователей.

боле в экстремальной, требует от работника оперативного подразделения способности быстро реагировать на меняющуюся ситуацию, безошибочно анализировать ее, принимать решения, связанные с ответственностью, уметь воплощать решения в практику...” [2, стр. 48].

Второй существенный признак оперативного риска – направленность на достижение оперативно значимой цели. В оперативно-розыскной теории цель ассоциируется с идеальным предвидением в сознании результатов оперативно-розыскной практики, на достижение которых направлены соответствующие действия. Ее значение определяется допустимой степенью фиксации фактических данных о противоправных деяниях отдельных лиц (групп) и возможностью их использования для предупреждения тяжких и особо тяжких преступлений, а также их раскрытия.

Альтернативность выбора, как минимум, из двух возможных вариантов, как третий существенный признак риска, играет в большей степени техническую роль. Как подчеркивает А.П. Альгин, там, где нет выбора, не возникает рискованная ситуация, и, соответственно, не будет риска” [3, стр. 30]. Одновременно, нельзя приуменьшать практическое значение рассматриваемого признака в борьбе с преступностью. Например, при принятии соответствующих оперативно-розыскных решений, выбор осуществляется с привлечением всех аналитических способностей работника оперативного подразделения. Осуществляется он вплоть до качественной и количественной оценки вероятных последствий каждой их альтернатив, то есть всего, что может случиться после принятия решения [4, стр. 133], в том числе и вероятного вреда вследствие провала замысла инициатора, а также путей его минимизации. Оптимизация и рационализация такого решения предусматривает выбор такой альтернативы, которая в наибольшей степени содействует достижению цели.

Четвертым признаком оперативного риска выступает информационная не-

определенность. В ОРД ее сущность проявляется, прежде всего, в недостаточности (дефиците) и противоречивости знаний (оперативно-значимой информации*) о событии, которое имеет признаки преступления, и лицах, причастных к его совершению.

В целом информационную неопределенность в ОРД можно определить, как отражение в сознании работника оперативного подразделения существенной недостаточности либо противоречивости информации, необходимой для полного и достоверного установления фактов, представляющих оперативный интерес, что обуславливает формирование вероятностных решений и поиск дополнительной информации.

Пятым значительным признаком риска является вероятность причинения вреда правоохраняемым интересам. Этот признак обусловлен активным предоставлением преимущества варианту с большей опасностью, но и более ожидаемой пользой [5, стр. 28]. В частности, в оперативно-розыскной практике риску подвергаются интересы общества; собственность; имущество и интересы проверяемого лица; личность, имущество и интересы граждан; интересы негласных работников; интересы работника оперативного подразделения; престиж оперативного подразделения. Одновременно, соответствующие рискованные действия направлены на достижение наивысшей цели – защиту прав и интересов человека от противоправных посягательств.

Таким образом, комплекс обозначенных признаков оперативного риска

* Под оперативно значимой информацией понимаем совокупность определенных данных, которые характеризуют некоторые стороны оперативной обстановки, психологические черты объектов ОРД, виды и способы совершенных ими преступлений, а также имеют непосредственное значение для планирования, осуществления ОРМ, проведения аналитической работы либо осуществления судопроизводства.

позволяет предложить следующую формулировку его понятия: риск в оперативно-розыскной деятельности – направленный на достижение оперативно-значимой цели альтернативный выбор, как правило, негласных оперативно-розыскных мероприятий, который осуществляется работниками оперативных подразделений в условиях информационной неопределенности и вероятного причинения вреда правоохраняемым интересам.

Сноски:

1. Бабичев Д.А. Существующая концепция оперативного риска дискредитирует ОРД как науку // Спеціальний випуск Вісника Луганської академії внутрішніх справ МВС ім. 10-річчя незалежності України № 4. У двох частинах. – 2005. – Ч. 2. – С. 197 – 207.
2. Крошко В.П. Теоретические и практические проблемы профессионального (оперативного) риска в деятельности органов внутренних дел. – К., 1995. – С. 48.
3. Альгин А.П. Риск и его роль в общественной жизни. – М.: Мысль, 1989. – С. 30.
4. Див.: Ойгензихт В.А. Воля и волеизъявление. (Очерки теории, философии и психологии права). - Душанбе: Дониш, 1983. – С. 133.
5. Див.: Задорожнюк И.Е., Зозулюк А.В. Феномен риска и его современные экономико-психологические интерпретации // Психологический журнал. - 1994. – Т. 15. – С. 28.

Мирослав БУЧКО,

кандидат юридических наук, доцент,
начальник Прикарпатского юридического института
Львовского государственного университета внутренних дел
Украины

ПРОФЕССИОНАЛЬНЫЙ РИСК И ЛИЧНАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ РАБОТНИКОВ ОРГАНОВ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ ПРИ ИСПОЛНЕНИИ СЛУЖЕБНЫХ ОБЯЗАТЕЛЬСТВ

Among the hazardous service and employment of employees of the Interior conditions, factors, processes, objects, objects of a particular place is an occupational hazard. «Risk, both physical and psychological, is now the objective component of professional law enforcement officers, and special work to ensure their personal safety, the targeted reduction of est of the risk to really possible limit, it is extremely important».

Среди опасных для служебно-трудовой деятельности работников органов внутренних дел условий, факторов, процессов, объектов, предметов особое место занимает профессиональный риск. «Риск, как физический, так и психологический, является сегодня объективной составляющей профессиональной деятельности работников правоохранительных органов, и специальная работа по обеспечению их личной безопасности, то есть целенаправленное уменьшение такого риска к реально возможному пределу, чрезвычайно актуально» [5, с. 146]. Профессиональный риск, которому подвергаются работники органов внутренних дел в процессе своей правоохранительной и правообеспечивающей функции, является одной из форм опасности. В.Д. Шиян констатирует, что проблема безопасности работников органов внутренних дел тесно сопряжена с проблемой профессионального риска. Ситуация опасности всегда содержит в себе тот или иной риск для личности. Соответственно существует непосредственная связь между минимизацией этого риска и обеспечением личной безопасности сотрудников ОВД [7, с.165]. О важности обеспечения жизнедеятельности работников органов внутренних дел путем уменьшения профессионального риска указывал О.В. Шаповалов [6, с. 71-74].

В научной литературе понятие риска

определяется по-разному. Вот самые существенные точки зрения ученых по данному вопросу. 1. Риск - вероятность того или иного случая, когда человек может испытать негативное влияние факторов естественного или техногенного происхождения, что приведет к потере жизни или здоровья отдельного человека или группы людей. Это оценка опасности, осознанная возможность ее существования [6, с. 79]. 2. Риск - это система действий относительно целеполагания и целеосуществления с наличием прогнозируемых оценок относительно вероятности достижения поставленных и решаемых задач [2, с. 150]. 3. Риск - это социально-профессиональное условие деятельности многих категорий работников [4, с. 220]. 4. Риск как ситуация выбора между двумя возможными вариантами действия: менее привлекательными, но более надежными и более привлекательным, однако менее надежным (исход которого является проблематичным и связан с возможными неблагоприятными последствиями) [3, с. 195].

Следовательно, основными признаками риска являются: существование определенной опасности, б) вероятность воздействия такой опасности на определенный объект, в) присущие многим видам профессиональной деятельности; г) возможность угрозы для жизни, здоровья, собственности, чести, достоинства или не-

прикосновенности человека, гражданина, работника.

Учитывая профессиональную деятельность работников органов внутренних дел отметим следующее: риск в служебно-трудовой деятельности лиц рядового и начальствующего состава - обстоятельство вынужденное. В основном профессиональный риск обусловлен экстремальными ситуациями, в которых осуществляется деятельность (действия работников в условиях необходимой обороны, защиты субъектов, предотвращение преступлений и т.п.). Неожиданность экстремальных ситуаций, неподготовленность работников органов внутренних дел к деятельности в условиях угрозы для жизни значительно увеличивает вероятность неблагоприятного исхода, может привести к ранению или даже гибели.

“Довольно печальная статистика свидетельствует, что от 7 до 12 процентов работников органов внутренних дел погибают, подвергаются тяжелым физическим и психическим травмам при исполнении служебных обязанностей и так или иначе связанных с ними действий и острых постекстремальных переживаний. К сожалению, сегодня еще существует мнение, что при условиях строгого соблюдения сотрудниками ОВД правовых и организационных требований в служебной деятельности, экстремальные ситуации являются чрезвычайными и нетипичными. Но это не соответствует действительности: проведенные исследования показывают, что экстремальные ситуации являются достаточно типичными в функциональном смысле практической деятельности специалистов определенных служб и подразделений. По результатам опроса признаны потенциально экстремальными служебные ситуации таких подразделений ОВД: следствия - 50%, милиции общественной безопасности - 52%, криминальной милиции - 60% и спецподразделений - 64%, - констатирует О.В. Шаповалов [6, с.81]. И.В. Власенко в статье “Исследование риска работников милиции” отмечает, что наиболее существенным показателем состояния опасности для работников милиции есть число

погибших. Только во время несения службы ежегодно погибает 14-32 работников милиции, а общие потери более чем в 4 раза больше. Получают травмы и ранения еще большее количество работников милиции, только во время несения службы санитарные потери ежегодно составляют 218-410 человек [3, с.2].

К основным способам и средствам профилактики и снижения уровня травматизма в подразделениях ОВД можно отнести:

- подготовку и переподготовку кадров;
- профессиональный отбор;
- соответствующую огневую, физическую и психологическую подготовку;
- подробные инструктажи и анализ типичных ошибок в работе;
- индивидуальные и коллективные средства защиты;
- режим труда и отдыха;
- оценку обстановки;
- оценку риска, [6, с.171].

С целью уменьшения уровня травматизма и опасности для работников милиции крайне важно применять комплекс профилактических мероприятий, в первую очередь, осуществляя оценку риска. Оценка риска - это научный анализ его генезиса (происхождение риска), включая его выявление, определение степени опасности в конкретной ситуации [1, с.147].

Оценка риска состоит из следующих элементов:

- оценка способностей милиционера;
- оценка опасных и вредных факторов;
- оценка оперативной обстановки;
- оценка возможного хода событий [3, с.3].

Опасность, риск - признаки, которые изначально присущи профессии сотрудника органов внутренних дел. И задача, причем одна из важнейших, руководства органов системы Министерства внутренних дел состоит в способности реально обеспечить безопасные условия профессиональной деятельности работников ОВД Украины. Атрибутивным признаком создания любой системы является ее способность обеспечить главную потребность человека - безопасность. Именно поэтому пода-

вляющей причиной образования системы безопасности является не столько желание отстаивать какую-то идею, сколько желание обеспечить собственную безопасность, обезвредить источник угрозы.

Вопрос безопасности деятельности работников органов внутренних дел имеет и кадровую составляющую. Чем выше профессиональная защищенность работников, тем стабильнее есть кадровый потенциал органов, служб и подразделений внутренних дел. Стабильность, постоянство, живучесть, целостность государственной службы в органах внутренних дел напрямую зависит от качества организационно-управленческих и правовых мер, применяемых в процессе обеспечения безопасности деятельности работников ОВД.

Подытоживая отметим: опасность и факторы риска в профессиональной деятельности работников органов внутренних дел уменьшаются или нейтрализуются органической системой взаимосвязанных и взаимообусловленных мероприятий организационно-управленческого и правового характера.

Это означает, что организационно-правовые меры должны включать в качестве элементов содержания также кадровое, материально-техническое, экономическое, социальное, психологическое и иное обеспечение безопасности деятельности работников органов внутренних дел. Задача правового обеспечения в этой сфере заключается в легализации всех важнейших моментов осуществления организационно-управленческой функции.

Такое понимание содержания средства безопасности дает нам ответ на вопрос о том, каким образом наиболее рационально можно достичь цели безопасности, осуществить управленческую деятельность в сфере безопасности. Средства, используемые системами безопасности, призванные обеспечить высокую эффективность деятельности в предупреждении, выявлении и пресечении угроз и опасностей, способность к развитию, творческой инициативы каждого работника милиции.

Обеспечение безопасности деятель-

ности работников органов внутренних дел тесно связано с уровнем их подготовки в сфере обеспечения личной безопасности, как можно констатировать из ежедневной практики, к сожалению, значительно отстает от достаточного уровня.

Негативные тенденции в этой сфере должны заставить серьезно задуматься о решении этой проблемы не только на уровнях МВД, но и в рамках национальных и международных программ.

Литература:

1. Власенко І.В. Дослідження ризику працівників міліції / І.В. Власенко, М.В. Лещин // <http://www.nbuv.gov.ua>.
2. Власенко І.В. Методика оцінки ризику службової діяльності МВС / І.В. Власенко, Ю.Ю. Головінов, Р.Г. Кужель // Право і безпека. – 2002. – Т.1. – №1. – С.147–150.
3. Кисіль З.Р. Професійний ризик в діяльності працівників органів внутрішніх справ України / З.Р. Кисіль // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. – 2008. – №1. – С.195–203.
4. Легецький М.П. Професійний ризик в діяльності ОВС / М.П. Легецький // Науковий вісник Київського Національного університету внутрішніх справ. – 2006. – №5. – С.220–226.
5. Лумеровский С.В. Профессиональный риск как личная безопасность сотрудников ОВД / С.В. Лумеровский // Вісник Луганської академії МВС. Спецвипуск. – 2004. – С.146–154.
6. Шаповалов О.В. Складові ризику травматизму та загибелі співробітників органів внутрішніх справ / О.В. Шаповалов, А.В. Юрченко, І.О. Лук'яненко // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. – 2001. – №4. – С.71–87.
7. Шиян В.Д. Основи особистої безпеки та професійного ризику в діяльності ОВС / В.Д. Шиян, О.М. Хлонь // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. – 1996. – №1. – С.165–171.

Ирина СЕНЮТА,

кандидат юридических наук, доцент, адвокат, президент юридической фирмы «MedLex», президент ВОО «Фундация медицинского права и биоэтики Украины», член Консультативного совета при Комитете Верховной Рады по вопросам здравоохранения, член Всемирной ассоциации медицинского права (WAML)

ЗАЩИТА ПРАВ ЧЕЛОВЕКА В СФЕРЕ ЗДРАВООХРАНЕНИЯ СКВОЗЬ ПРИЗМУ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРАВООХРАНИТЕЛЬНЫХ ОРГАНОВ (УКРАИНСКИЙ ОПЫТ)

The State recognizes the right of every citizen of Ukraine for health care and provide for its protection (Article 8 of the Law of Ukraine «Basic Law of Ukraine on Healthcare»). Therefore, as the rights and legitimate interests of patients may suffer as a result of treatment of non-conformity to expectations the patient, and defects in medical care, it is important to know that there are various forms of protection of violated rights of individuals who receive medical care, including those which are carried out by law enforcement.

Государство признает право каждого гражданина Украины на здравоохранение и обеспечивает его защиту (ст. 8 Закона Украины «Основы законодательства Украины о здравоохранении»). Поэтому, поскольку права и законные интересы пациентов могут пострадать как в случаях несоответствия результата лечения ожиданиям пациента, так и при дефектах оказания медицинской помощи, важно знать о наличии различных форм защиты нарушенных прав физических лиц, которые получали медицинскую помощь, в том числе и те, которые осуществляются правоохранительными органами.

Одной из внесудебных форм защиты прав человека в сфере здравоохранения является обращение в органы прокуратуры. Согласно п. 9 раздела 15 «Переходные положения» Конституции Украины и ст. 19 Закона Украины «О прокуратуре» от 05.11.1991 г., органы прокуратуры Украины осуществляют надзор за соблюдением и применением законов, в том числе в области здравоохранения органами исполнительной власти, органами местного самоуправления, их должностными и служебными лицами.

Согласно ст. 12 Закона Украины «О прокуратуре», прокурор рассматривает заявления и жалобы о нарушении прав граждан. Принятое прокурором решение

может быть обжаловано вышестоящим прокурором или в суде. После принятия решения по жалобе Генеральным прокурором Украины производство по таким жалобам в органах прокуратуры прекращается. Таким образом, обращение в органы прокуратуры осуществляется согласно принципам территориальности и подконтрольности.

Порядок работы с обращениями граждан в органах прокуратуры регламентирован в Инструкции о порядке рассмотрения и решения обращений и личного приема в органах прокуратуры Украины, утвержденной приказом Генерального прокурора Украины от 28.12.2005 №9гн (изменения от 19.09.2007). В процессе проверки по заявлению гражданина прокурор имеет право требовать от руководителей отделов и управлений здравоохранения местной государственной администрации проведения проверок, ревизий деятельности подчиненных и подконтрольных лечебно-профилактических учреждений и других структур независимо от форм собственности, а также выделить специалистов для проведения проверок, ведомственных и вневедомственных экспертиз. Если во время проверки по заявлению или жалобе гражданина будут выявлены нарушения закона, прокурор или его заместитель, согласно ст. 20 Закона Украины «О

прокуратуре», в рамках своей компетенции имеют право, в частности:

1) возбуждать в установленном законом порядке уголовное дело (досудебное следствие в медицинских делах, как правило, осуществляют органы внутренних дел), процедуру дисциплинарного производства или производство по делу об административном правонарушении, передавать материалы на рассмотрение общественных организациях;

2) давать предписания об устранении очевидных нарушений закона;

3) вносить представление в государственные органы, общественные организации и должностным лицам об устранении нарушений закона и содействующих им условий;

4) обращаться в суд с заявлениями о защите прав и законных интересов граждан, государства, а также предприятий и других юридических лиц.

Органы прокуратуры не заменяют органы ведомственного управления и контроля и не вмешиваются в хозяйственную деятельность, если она не противоречит действующему законодательству. Прокурор имеет право доступа к документам и материалам, необходимым для проведения проверки, в том числе по письменному требованию, содержащим конфиденциальную информацию (в контексте здравоохранения это, например, документы, которые содержат информацию, составляющую медицинскую тайну). Кроме того, имеет право письменно требовать подачи в прокуратуру для проверки необходимых документов и материалов.

Еще одной формой юрисдикционной защиты является обращение в органы внутренних дел с соответствующими заявлениями о преступлении против жизни и здоровья гражданина. Эта форма защиты не так распространена, поскольку, до внесения изменений в ч. 2 ст. 112 Уголовно-процессуального кодекса Украины, эта категория дел относилась к подследственности органов прокуратуры.

При получении обращения с за-

явлением о преступлении управление органов внутренних дел в порядке, предусмотренном ст.ст. 94 и 95 Уголовно-процессуального кодекса Украины, должно не позднее трехдневного срока принять одно из следующих решений:

1) возбудить уголовное дело;

2) отказать в возбуждении уголовного дела;

3) отправить заявление или сообщение по принадлежности.

Если заявление или сообщение о преступлении необходимо проверить до возбуждения дела, такая проверка осуществляется в срок не более 10 дней путем взятия объяснений от отдельных граждан или должностных лиц или путем истребования необходимых документов (п. 4.2 Приказа МВД Украины «О порядке приема, регистрации и рассмотрения в органах и подразделениях внутренних дел Украины заявлений и сообщений о содеянных или готовящихся преступлениях» от 14.04.2004 № 400).

Порядок работы с обращениями граждан регламентирован в приказе МВД Украины «Об утверждении Положения о порядке работы с обращениями граждан и организации их личного приема в системе Министерства внутренних дел Украины» от 10.10.2004 г. № 1177.

Согласно ст. 99 Уголовно-процессуального кодекса Украины, при отсутствии оснований для возбуждения уголовного дела следователь, орган дознания своим постановлением отвечают отказом в возбуждении уголовного дела, о чем уведомляются заинтересованные лица и предприятия, учреждения, организации. В случае возбуждения уголовного дела следователь осуществляет досудебное следствие с целью доказательства или опровержения вины в совершении преступления лиц, относительно которых предоставлено такое заявление, для чего производит все необходимые следственные действия и сбор доказательств.

На практике следователи при проведении досудебного следствия по медицинским делам нередко осуществляют та-

кое следственное действие, как выемку, а именно - выемку первичной медицинской документации. Согласно ст. 178 Уголовно-процессуального кодекса Украины, выемка производится в случаях, когда имеются точные сведения о том, что предметы или документы, которые имеют значение для дела, находятся у определенного лица или в определенном месте. Должностные лица и граждане не имеют права отказать предъявить или выдать документы, их копии или другие предметы, которые требует следователь во время выемки. Выемка, кроме неотложных случаев, должна проводиться днем.

Перед выемкой следователь предъявляет постановление лицам, которые занимают помещение, или представителю предприятия, учреждения или организации, в которых проводится выемка, и предлагает им выдать указанные в постановлении предметы или документы. В случае отказа выполнить его требования следователь проводит выемку в принудительном порядке. В ходе выемки могут быть изъяты только предметы и документы, имеющие значение для дела. Все документы и предметы, подлежащие изъятию, следователь должен предъявить понятым и другим присутствующим лицам и пересчитать в протоколе выемки или в прилагаемой к нему описи с указанием их названия, количества, меры, веса, материала, из которого они изготовлены, и индивидуальных признаков. При необходимости случаях изъятые предметы и документы должны быть на месте выемки упакованы и опечатаны.

Выемка проводится на основании мотивированного постановления следователя. Выемка проводится в присутствии двух понятых и лица, занимающего данное помещение. Выемка в помещениях, которые занимают предприятия, учреждения и организации, проводится в присутствии их представителей.

Протокол о проведении выемки следователь составляет в двух экземплярах. В протокол выемки вносятся все заявления и замечания присутствующих во время

выемки лиц, сделанные ими в отношении тех или иных действий следователя. Оба экземпляра протокола, а также опись изъятых предметов подписывают следователь, лицо, у которого проводилась выемка, и приглашенные присутствующие лица. Второй экземпляр протокола выемки, а также второй экземпляр описи вручается лицу, у которого проводилась выемка. При проведении выемки на предприятии, в учреждении или организации второй экземпляр протокола и описи вручается представителю предприятия, учреждения или организации.

При необходимости проведения экспертизы (на этапе доследственной проверки, до возбуждения уголовного дела – экспертное исследование) следователь составляет мотивированное постановление, в котором указывает основания проведения экспертизы, фамилию эксперта или название учреждения, экспертам которой поручает провести экспертизу, вопросы, по которым эксперт должен дать заключение, объекты, которые должны быть исследованы, а также перечисляет материалы, которые предъявляются эксперту для ознакомления. Согласно ст. 212 Уголовно-процессуального кодекса Украины, досудебное следствие заканчивается составлением обвинительного вывода или постановления о закрытии дела. Постановление о закрытии дела может быть обжаловано в суде.

Характерным для данной формы защиты прав человека в сфере здравоохранения является то, что все действия, необходимые для привлечения виновного в совершении преступления лица к ответственности, выполняют органы внутренних дел, в то время как сам заявитель в данном процессе участия практически не принимает, за исключением случаев обжалования бездеятельности самих сотрудников органов внутренних дел при ведении досудебного следствия по уголовному делу.

Пример из практики:

02.09.2009 г. было рассмотрено дело в В. горрайонном суде по жалобе гр. К. на

постановление В. ГО УМВД Украины в М.обл. от 31 июля 2009 г. о закрытии уголовного дела, возбужденного по факту смерти гр. О. в результате ненадлежащего исполнения профессиональных обязанностей врачами В. ЦРБ по признакам ч. 1 ст. 140 УК Украины («Ненадлежащее исполнение профессиональных обязанностей медицинским или фармацевтическим работником»). 10.08.2009 г. гр. К. обратилась в суд с жалобой на постановление органа внутренних дел о закрытии уголовного дела, возбужденного по факту смерти гр. О. в результате ненадлежащего исполнения профессиональных обязанностей врачами больницы. С данным постановлением жалобщица была не согласна, поскольку, по ее мнению, решение является необоснованным и незаконным, а следствие проведено поверхностно и односторонне, кроме того выводы следователя не соответствуют фактическим материалам дела. Выслушав гр. К., ее адвоката, мнение прокурора, исследовав материалы дела, поступившие в суд, и материалы, которые стали основанием для возбуждения уголовного дела, суд пришел к выводу, что следствие по данному делу проведено поверхностно. После проведения дополнительной комиссионной судебно-медицинской экспертизы и получения заключения эксперта следователем не проведено ни одного следственного действия. Хотя в заключении дополнительной экспертизы указано, что участковый врач неправильно оценил степень тяжести состояния здоровья умершего, не проследил его динамику, а ухудшение состояния здоровья было обусловлено тем, что врачами было назначено недостаточное лечение, которое не соответствовало тяжести состояния больного. Ссылаясь на отсутствие причинной связи между действиями врачей и смертью гр. А. следователь преждевременно закрыл производство по делу ввиду отсутствия в действиях врачей состава преступления, не оказав должную оценку доказательствам, которые содержатся в материалах дела. Следовательно, Суд постановил жалобу

гр. К. на постановление органа внутренних дел от 31 июля 2009 г. удовлетворить, постановление отменить, материалы вернуть для возобновления следствия.

Анализ судебной практики свидетельствует, что приведенный выше пример, является неединичным случаем по этой категории дел, что обусловлено различными факторами. Из них, сложность самого вида дел, обогащенные необходимостью знаний по медицинскому праву (в частности, специальной законодательной базы, тактики сбора доказательств в этом контексте), продолжительность производства как на этапе досудебной проверки, так и досудебного следствия, не всегда корректная оценка собранных доказательств по делу, которая обусловлена, с одной стороны, определенной новизной медицинских составов преступления (криминализация состоялась на основании Уголовного кодекса Украины 2001 г.), с другой, дискреционностью в реализации определенных служебных полномочий. Следовательно, очерченные формы защиты прав человека в сфере здравоохранения являются наиболее востребованными механизмами, но требуют «работы» над знаниями и правоприменительной практикой компетентных субъектов, нормативных корректив.

Anatol ANDRONACHE,

șef adjunct al Catedrei procedură penală și criminalistică
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

ASPECTE PROCESUAL PENALE VIZÂND EXAMINAREA CORPORALĂ

One of the most common reasons for committing crimes is profit, it occurs because of economic status in Moldova. Under these conditions, traditional, old crime, even in their application clever and experienced, not sufficient. Today it is necessary to “modernize” both legislation and judicial bodies work, especially the criminal investigation, namely because they are those that accumulate evidence to prove the guilt of a person or dinpotrivă, excuse it. Judicial bodies are obliged to proceed without delay to solve criminal cases that all the rights of the parties and the rules prescribed by law.

Unul din cele mai des întâlnite motive de comitere a infracțiunilor este profitul, aceasta se manifestă datorită stării economice în R. Moldova.

În aceste condiții, metodele tradiționale, vechi de combatere a criminalității, chiar la aplicarea lor iscusită și cu experiență, nu sunt suficiente.

Astăzi este necesar de a „moderniza” atât legislația, cât și activitatea organelor judiciare, dar mai ales a organelor de urmărire penală, fiindcă anume ele sunt acele care acumulează probe pentru a dovedi vinovăția unei persoane sau, dinpotrivă, a o dezvinovăți.

Organele judiciare sunt obligate să procedeze fără întârziere la soluționarea cauzelor penale cu respectarea tuturor drepturilor părților și regulilor prevăzute de lege.

Subiectul de bază al activității procesual-penale este ofițerul de urmărire penală, deci anume de el depinde succesul combaterii, descoperirii și cercetării infracțiunilor.

În cadrul cercetării infracțiunilor legate de aplicarea violenței asupra persoanei (cauzarea leziunilor corporale grave, violul, jaful, tâlhăria, șantajul ș.a.) pentru constatarea caracterului și mărimea pagubei cauzate sănătății, obligatoriu se recomandă expertiza medico-legală.

Uneori până la recomandarea expertizei, ofițerii de urmărire penală recurg la efectuarea examinării corporale a victimei, părții

vătămate, bănuțului, învinuțului, chiar și a martorului, pentru a constata dacă pe corpul lor există urme ale infracțiunii sau semne particulare.

Este greu de așteptat rezultate pozitive în descoperirea infracțiunii dacă acțiunea de urmărire penală dată va fi efectuată fără implicarea specialiștilor din cadrul serviciului de expertize criminalistice la depistarea, fixarea și ridicarea urmelor infracțiunii, nu numai la locul comiterii faptei, ci și pe corpul și hainele părții vătămate, care a fost victimă a infracțiunii și care a avut legătură directă cu făptuitorul.

Una din principalele sarcini ale examinării corporale este căutarea urmelor legate de contactul direct al victimei cu făptuitorul. De regulă astfel de urme nu se observă cu ochiul liber, neînnarmat. Este vorba, în primul rând, de fire de păr, țesătură a îmbrăcăminte și de alte micourme, probabil lăsate de infractor pe corpul și pe îmbrăcăminte victimei.

Din păcate, practica pe cauzele penale legate de aplicarea violenței asupra persoanei ne arată că identificarea urmelor specifice, adică a micourmelor este foarte rară, chiar în timpul efectuării cercetării la fața locului. Activitatea ofițerului de urmărire penală ulterioară se limitează la examinarea hainelor, care se efectuează superficial nu sub toate aspectele. Cu toate că micourmele, spre exemplu, rămășițe de pământ, lut, praf, cioburi de sticlă, uleiuri, micourme de proveniență biologică (fire de

păr, pete de sânge, salivă, spermă și alte urme provenite de la organismul uman) în interacțiune cu alte urme pot constitui probe pe cauza penală. Aceste urme pot într-o mare măsură să caracterizeze făptuitorul, servesc la identificarea lui, iar după efectuarea expertizelor, la depistarea locului aflării lui.

Descoperirea obiectivă pe corpul victimei sau părții vătămate a microurmelor sau a microobiectelor pot reda și confirma alte surse de probă, spre exemplu, declarațiile ei, declarațiile martorilor, rezultatele cercetării la fața locului, precum că asupra ei a fost aplicată violența, au fost folosite chiar și arme.

Reieșind din sarcinile puse în fața organelor de urmărire penală, când se observă o creștere a infracțiunilor violente, este necesar de acordat o atenție mai sporită la implicarea în efectuarea acțiunilor de urmărire penală, nu numai ale medicilor legiști, ci și a specialiștilor din cadrul subdiviziunilor criminalistice a MAI. Participarea lor în cadrul examinării corporale, împreună cu medicii de specialitate, la examinarea corporală a victimei și a părții vătămate sau a bănuțului, considerabil va permite influențarea asupra efectuării mai obiective a acestei acțiuni de urmărire penală.

Continuarea activității împreună cu specialistul, în cadrul efectuării examinării corporale, permite lărgirea orizontului și a cunoștințelor despre mecanismul comiterii infracțiunii, personalitatea făptuitorului, modul de operare și obținere altor probe pentru identificarea făptuitorilor.

Din dispozițiile articolului 119 Cod de procedură penală rezultă că scopul efectuării examinării corporale este de a constata dacă pe corpul bănuțului, învinuitului, inculpatului, martorului sau al părții vătămate există urme ale infracțiunii sau semne particulare, atunci când nu este nevoie de o expertiză medico-legală.

Din alin. (4) al aceluiași articol rezultă că în cazul în care acest act implică dezbrăcarea persoanei examinate, ofițerul de urmărire penală nu asistă la examinarea corporală, în acest caz el încredințează efectuarea examinării corporale unui medic.

Pentru respectarea acestei cerinți legale,

ofițerul de urmărire penală, pregătindu-se de efectuarea examinării corporale, întreprinde următoarele acțiuni: încercuiește sau îngădește locul unde se va efectua examinarea corporală cu o portieră. Aflându-se în altă jumătate a încăperii, el poate să întocmească procesul-verbal, fixând în el datele parvenite de la medic.

Pe lângă acest fapt, pregătirea pentru efectuarea examinării corporale mai include:

- întocmirea de către ofițerul de urmărire penală a ordonanței privind efectuarea examinării corporale (în cazul în care lipsește consimțământul persoanei care urmează a fi supuse examinării corporale);

- întocmirea de către ofițerul de urmărire penală a raportului privind inițierea procedurii de obținere a autorizației privind efectuarea examinării corporale;

- obținerea autorizației de efectuare a examinării corporale de la judecătorul de instrucție;

- alegerea încăperii care trebuie să corespundă cerințelor sanitare și să fie bine luminată. Această încăpere poate fi biroul de lucru al ofițerului de urmărire penală sau o altă încăpere din sediul organului de poliție, totodată mai poate fi un birou din cadrul instituției medicale, dacă partea vătămată se află internată pentru tratament;

- înștiințarea la timp și în modul prevăzut de lege a părinților sau a reprezentanților legali ai persoanei examinate, ce nu a atins vârsta majoratului ;

- înștiințarea apărătorului despre efectuarea examinării corporale, dacă persoana examinată este în calitate de bănuț, învinuit sau inculpat ;

- pregătirea mijloacelor tehnice, legate de descoperirea, fixarea și ridicarea urmelor infracțiunii (aparatură de fotografiat, lupa, foi adezive, hârtie, material de pansament etc.). Aceste materiale și obiecte le pregătește specialistul, invitat pentru a participa la acțiunea de anchetă dată;

- soluționarea problemei cu privire la participarea medicului, pentru descoperirea și ridicarea urmelor de sânge, spermă, salivă, fire de păr;

– stabilirea timpului cu privire la desfășurarea acțiunii de urmărire penală dată, împreună cu specialistul, medicul și cu alți participanți.

Ofițerul de urmărire penală trebuie să aibă în vedere că tergiversarea efectuării examinării corporale poate duce la dispariția urmelor infracțiunii de pe corpul sau îmbrăcămintea persoanei examinate. O mare parte din microureme dispar în timpul spălării pe mâini, poate avea loc chiar și lichidarea intenționată a lor de către bănuit în timp ce se află izolat (în urmare scuturării hainelor, curățarea mâinilor).

Din aceste considerente, ofițerul de urmărire penală, imediat după audierea bănuitului, trebuie să efectueze examinarea corporală.

Partea vătămată la fel trebuie să fie examinată corporal, imediat după de a dat depoziii referitoare la împrejurările în care a fost comisă fapta și i-a fost cauzat prejudiciul material, fizic, moral.

Timpul efectuării examinării corporale nu are importanță în cazurile în care scopul efectuării acestei acțiuni de urmărire penală este îndreptat spre constatarea unor semne particulare, cum ar fi tatuaje, pete din naștere, ș.a. și atunci când se primesc mostre de sânge, salivă, fire de păr, de la persoanele examinate.

Ordonanța privind efectuarea examinării corporale autorizată la judecătorul de instrucție este obligatorie pentru persoana în privința căreia a fost dată. În cazul în care dacă această persoană refuză să fie examinată corporal, atunci ofițerul de urmărire penală este în drept de a efectua această acțiune în mod forțat. Totuși de fiecare dată ofițerul de urmărire penală, ciocnindu-se de o asemenea situație de conflict, după posibilități, trebuie să folosească metode de convingere asupra acelei persoane, pentru a evita măsurile de constrângere.

În timpul pregătirii către examinarea corporală, ofițerul de urmărire penală are obligația să-i aducă la cunoștință specialistului materialele cauzei penale, în primul rând procesul-verbal de cercetare la fața locului, procesul verbal de cercetare a obiectelor (cele ridicate cu prilejul efectuării cercetării la fața

locului, ridicate de la participanții la procesul penal sau obținute prin alte mijloace de probă) și totodată a proceselor verbale de audiere a martorilor, a părții vătămate, a bănuitului ș.a.

Odată cu stabilirea primelor date, ofițerul de urmărire penală stabilește și întocmește planul efectuării examinării corporale, plan ce trebuie coordonat cu specialistul. De exemplu, dacă din materialele cauzei penale rezultă că leziunile corporale cauzate părții vătămate de către bănuit în timpul unei certe, care apoi s-a transformat în bătaie, atunci aceasta presupune că pe corpul atât al părții vătămate, cât și l bănuitului pot fi depistate fibre de ață de la haine, fire de păr, pete de sânge pe haine și alte microureme.

Bineînțeles, gradul leziunilor corporale și caracterul lor pot fi constatate numai cu dispunerea expertizei medico-legale, însă cu ocazia efectuării examinării corporale, leziunile corporale și microuremele se depistază și apoi se fixează în procesul-verbal, anexând fotografiile corespunzătoare, care pot fi ca mijloc de probă. Este de dorit ca fotografiile să fie efectuate pe peliculă colorată.

Examinarea corporală a persoanelor, de regulă, începe cu examinarea îmbrăcămintei, apoi se recurge la examinarea corporală, începând de la cap și se închiee cu examinarea picioarelor. Cu o deosebită atenție sunt examinate șanțurile flexorale ale palmelor și degetelor. Când avem date despre un contact al victimei cu făptuitorul, atunci de la ambii se ridică conținutul de sub unghii. Pentru aceasta de la fiecare deget, cu foarfecele se taie unghiile sau cu anumite unelte se selectează conținutul de sub unghii. Conținutul de la fiecare mână se împachetează separat în plicuri curate.

Din dispozițiile art.119 Cod procedură penală rezultă că examinarea corporală se efectuează cu scopul de a constata dacă pe corpul bănuitului, învinuitului, inculpatului, martorului sau părții vătămate există urme ale infracțiunii sau semne particulare.

Din punct de vedere criminalistic, examinarea corporală a persoanei și a îmbrăcămintei acesteia necesită o abordare complexă. Cercetarea îmbrăcămintei, în egeală măsură ca și examinarea corporală, este legată de re-

strângerea drepturilor persoanei supuse examinării. Pentru că această acțiune de urmărire penală nu poate fi îndeplinită în cadrul examinării corporale. Cercetarea îmbrăcămintei poate fi efectuată în cadrul unui alte acțiuni de urmărire penală, și anume cercetarea și examinarea obiectelor.

O mare parte din codurile procesual-penale ale țărilor CSI prevăd două forme de folosire a cunoștințelor speciale la efectuarea examinării corporale: participarea specialistului la examinarea corporală, efectuată de ofițerul de urmărire penală și efectuarea examinării corporale personal de către specialist, la indicația și în prezența ofițerului de urmărire penală. A doua formă de efectuare a examinării corporale este mai răspândită și mai eficientă, deoarece specialistul folosește pe larg cunoștințele din domeniu, cu aplicarea mijloacelor tehnice, pentru depistarea și ridicarea micro-urmelor.

Organul de urmărire penală, conform atribuțiilor prevăzute în Codul de procedură penală, dispune prin ordonanță efectuarea examinării corporale iar judecătorul de instrucție pentru a decide asupra autorizării privind efectuarea examinării corporale sau a refuzării autorizării de efectuare a acestei acțiuni de urmărire penală trebuie să verifice următoarele:

- dacă ordonanța de efectuare a examinării corporale este adoptată de către ofițerul de urmărire penală care efectuează urmărirea penală într-o cauză penală;

- dacă ordonanța respectivă corespunde după formă și conținut în conformitate cu cerințele stipulate în art.255 și 304 C.pr.pen.;

- dacă efectuarea examinării corporale nu încalcă prevederile art.11 C.pr.pen. care prevede respectarea drepturilor, libertăților și demnității umane, art. 12 C.pr.pen., care prevede garantarea inviolabilității persoanei;

- dacă efectuarea acestei acțiuni de urmărire penală este oportună și există motive temeinice justificate;

- dacă în ordonanța ofițerului de urmărire penală sunt indicate numele de familie, prenumele persoanei care urmează a fi supusă examinării corporale;

- dacă organul de urmărire penală și procurorul au creat toate condițiile pentru a evita încălcarea drepturilor și libertăților fundamentale și la inviolabilității persoanei.

О.Б. БОДНАР,

аспирант Института государства и права

Академии Наук Украины

ПОНЯТИЕ ЛИЧНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ЧЕЛОВЕКА И ЕГО СТРУКТУРА

Based on the fact that the man is single and indivisible entity of any society, which acts at the level of social ties as a person, that person is the starting point of different social systems, which has a fundamental social value and significance. Usually, the functional-historical development of the individual and society is held together, and the person becomes a person only in a society, thanks to the inclusion in public relations. But society is developing thanks to the people in the form of their joint activities. The higher the level of public relations, the higher the development of personality. At the same person occurs only when one has the opportunity to choose their behavior, that is, in a certain scale of freedom. In this sense, the freedom of the individual determines its safety. Personality acts support a wide range of public relations as many plays of social roles to meet diverse needs.

Исходя из того, что человек является единым и неделимым субъектом любого социума, который выступает на уровне социальных связей как личность, именно личность есть точкой отсчета различных социальных систем, имеющая принципиальную социальную ценность и значимость. Обычно, функционально-историческое развитие личности и общества проходит одновременно, и личностью человек становится только в обществе, благодаря включению в общественные отношения. Но и общество развивается благодаря деятельности людей в форме их совместной деятельности. Чем выше уровень общественных связей, тем выше развитие личности. При этом личность развивается только тогда, когда имеет возможность выбора своего поведения, то есть в условиях определенного масштаба свободы. В этом смысле свобода личности предопределяет ее безопасность. Личность выступает носителем широкого спектра общественных отношений так как исполняет много социальных ролей для удовлетворения разносторонних потребностей. Здесь речь, соответственно, идет не о конкретном человеке, а об абстрактной совокупной модели в определенном обществе.

Проблема безопасности как социального явления выделяется как одна из глобальных проблем современности. Особен-

ность этой проблемы в том, что она носит комплексный характер, так как любая социальная проблема в конечном счете так или иначе отображает один из аспектов безопасности.

Следует отметить, в первую очередь, что согласно с теорией мотивации, которая обуславливает иерархию потребностей человека, безопасность, наряду с физиологическими потребностями (в еде, одежде и т.п.), является одной из главных потребностей. Безопасность является своеобразной характеристикой и необходимым условием жизнедеятельности и жизнеспособности личности, общества, государства.

В самом широком плане категория «безопасность» характеризует такое состояние человеческого общества, при котором обеспечивается нормальное его существование (выживание) и развитие. Безопасность понимается как критерий, обстоятельство сохранности объекта и надежности его функционирования. Другими словами, она являет собой комплекс сформированных и оптимально сбалансированных внешне- и внутриполитических условий, которые составляют основу комфортной жизнедеятельности людей и гарантируют позитивный результат любого изменения, происходящего в ней.

Проведенное нами исследование позволяет сделать вывод, что безопасность

- это состояние защищенности определенного объекта и обеспечения надежности его функционирования. С философской точки зрения - это состояние обеспечения максимальной адаптации системы, которая защищается, к изменениям во внешней или внутренней среде; с социальной точки зрения, основывающаяся на понятии "интерес", - как состояние защищенности национальных интересов от внутренних и внешних угроз, которое обеспечивает устойчивое прогрессивное развитие личности, общества и государства. Относительно участников общественных отношений, безопасность выступает неотъемлемым, существенным свойством и в то же время необходимым условием жизнедеятельности и жизнеспособности личности, общества и государства. Особенность безопасности как социального явления заключается в том, что она имеет комплексный характер, поскольку любая социальная проблема определенным образом отображает один из аспектов безопасности.

Мы исходим из того, что в широком смысле безопасность понимают как: 1) гарантированную конституционными, законодательными, и практическими мероприятиями защищенность и обеспеченность жизненно важных интересов объекта от внешних и внутренних угроз; 2) как состояние защищенности человека, общества и государства от внешних и внутренних опасностей и угроз, которое базируется на деятельности людей, общества, государства, мирового содружества относительно изучения, выявления, идентификации и аутентификации, предупреждения и устранения опасностей и угроз, минимизации действия негативных последствий, способных поставить в опасность фундаментальные ценности антропо-социокультурной среды, навредить устойчивому развитию системы безопасности; 3) как состояние управления опасностями и угрозами, когда последние могут играть конструктивную роль (синергетический подход); 4) органичную систему организации государственной власти относительно реали-

зации потребностей и интересов человека, фундаментальная основа существования любой системы; 5) как явление, которое тождественное гомеостазиса системы, под которым понимают тип динамического равновесия, что является характерным для сложных систем, которые саморегулируются, и заключается в поддержке существенно важных для сохранения системы параметров в допустимых границах; 6) как состояние защищенности личности, общества, государства от внутренних и внешних угроз, которое базируется на деятельности людей, общества и государства, мирового содружества народов относительно выявления (изучения), предупреждения, послабления, устранения (ликвидации) и отражения опасности и угроз.

Если абстрагироваться от конкретного вида безопасности, то практически везде в основе этого понятия лежит одна из качественных характеристик философской категории «состояние». Выбор именно этой категории, без сомнений, верный, поскольку состояние есть категория научного познания, которая характеризуется способностью движущейся материи к проявлению в различных формах с присущими им свойствами и отношениями.

Центральным компонентом системы национальной безопасности является безопасность человека или личная, индивидуальная.

Главными объектами защиты системы обеспечения национальной безопасности государство определяет: гражданин – его права и свободы; общество – его духовные и материальные ценности; государство – его конституционный строй, суверенитет и территориальную целостность.

По своему содержанию «безопасность человека» предусматривает, с одной стороны отсутствие опасности, а с другого - наличие состояния защищенности жизненно важных интересов личности, от внутренних и внешних угроз, посягательств и опасностей, своеволия власти, ее представителей в центре и на местах. В таком кон-

тексте дается онтологическая смысловая нагрузка «безопасности» - как определенных качеств бытия человека, его константы. Отсюда ее можно рассматривать как цель, средство и результат деятельности человека по защите от грозящих факторов, представишь, событий и процессов.

Подытоживая вышеупомянутые определения безопасности человека можно выделить несколько подходов к этой проблеме.

Первый подход связан с защитой собственных интересов от угроз. Безопасность человека при этом определяется как обеспечение личных интересов; как защищенность гражданина; совокупность государственно-правовых и общественных гарантий, которые обеспечивают защищенность; степень защищенности интересов и прав; состояние защищенности жизненно важных интересов личности; состояние жизнедеятельности человека, при котором обеспечивается реализация жизненно важных интересов и их защита; способность общества своевременно обнаружить и оценить угрозы и принять необходимые меры; интегральная мера оценки уровня угроз интересам и тому подобное.

При втором подходе «безопасность человека» понимается как средство осуществления саморазвития; система гарантий; обеспечение жизнеспособности человека; степень обеспечения развития человека; совокупность свойств социальной системы – стабильность, стойкость, жизнеспособность и тому подобное.

По нашему мнению, наиболее оптимальным является первый подход, при котором внимание сосредоточивается на определении безопасности человека как состояния жизнедеятельности или его защищенности, обеспечивающий реализацию жизненно важных интересов и их защиту. То есть, в данном случае безопасность человека рассматривается как ценность государства и общества, что является основой жизнедеятельности и сосуществования многообразных социальных структур. В отличие от предложенного, второй подход

отображает лишь отдельные способы, порядок, направления обеспечения безопасности и, таким образом, является логичным продолжением первого подхода.

Marcel BOȘCANEANU,
 lector metodist al Facultății de Drept
 a Academiei „Ștefan cel Mare”, master în drept

IMPORTANȚA ELABORĂRII CODULUI DE ETICĂ ȘI DEONTOLOGIE PENTRU ACTIVITATEA POLIȚIEI

Ethics and deontological code of police officer is an instrument for the police personnel and a mean of transparency as well through which the citizens and other authorities can learn the principles that lead police work the community.

In recent years in terms of policing developed in different specialties and pragmatizată fragmented to a maximum, the necessity of forming a new legal and ethical value system would be an effective mechanism in the restructuring of our democratic society. Particular police officer has a key role in achieving ethical imperatives, first of the general and last but not least, to the professional, establishing a dialectic between scientific and moral unity between life and value appreciation priority principle of fairness and equity dictated by socio-economic interests.

Ideea codurilor deontologice este foarte răspândită în Occident, fiecare profesie își are propriul său cod: de la cei ce lucrează în domeniul relațiilor cu publicul pînă la cei din serviciile funerare, existînd chiar o modă printre corporații și companii să-și scrie propriul lor cod, să-l afișeze și să-l facă public. Aceste coduri au cunoscut o evoluție vertiginoasă, de la primul cod de etică adoptat în 1847 de Asociația Medicală din SUA pînă în secolul XX, cînd a ajuns să fie un indiciu al profesionalismului¹.

În ultimii ani în condițiile unei activități polițienești dezvoltate, fragmentată în diferite specializări și pragmatizată pînă la maximum, a apărut necesitatea formării unui nou sistem etico-normativ și valoric care ar fi un mecanism eficient în restructurarea democratică a societății noastre. Aname colaboratorului de poliție îi revine un rol determinat în realizarea imperativelor etice, mai întîi a celor generale și, nu în ultimul rînd, a celor profesionale, stabilind o unitate dialectică dintre științific și moral, între aprecierea prioritară a valorii vieții și principiul justeții și echității, dictat de interesele socio-economice. În fața activității polițienești contemporane erau un șir de contradicții și dileme, soluționarea cărora necesitau elaborarea unor norme deontologice, care ar ajuta colaboratorul de poliție în actul de

luare a unor atitudini și decizii determinante, reieșind din responsabilitatea sa morală și profesională, dar obligatoriu în favoarea siguranței și beneficiului cetățeanului. De aceea a fost bine venită ideea adoptării unui cod de conduită pentru polițiști.

Odată cu elaborarea codului de etică și deontologie polițienească sa contribuit la rezolvarea unor probleme de natură etico-morală ale activității lucrătorului de poliție, probleme inevitabile în perioada de tranziție de la o rînduire socială la alta.

Deoarece poliția este un organ armat al administrației publice centrale și locale (cap. II, art 2), colaboratorul de poliție este un funcționar public ceea ce ne permite de a face o asociere cu cuvîntul deontologie polițienească în știința administrativă unde s-au formulat mai multe obligații cu caracter moral dintre care unele au dobîndit și caracter de obligații profesionale.

De fapt, ce este codul deontologic? Este un contract dintre sectorul sau profesia respectivă și societatea pe care o deserveste, și nu, după cum cred unii, o carte de rețete pe care o citești cînd stai în fața unei dileme. Codul deontologic al polițistului sporește simțul comunității, simțul apartenenței la un grup ce împărtășește aceleași valori și are aceeași misiune, în societate.

De ce a fost nevoie de un cod de etică polițienească?

¹ Codul de etică adoptat în 1847 de Asociația Medicală din SUA,

- pentru a defini comportamentul acceptabil, sau acceptat în societate;
- pentru a promova standarde de excelență ale polițistului;
- pentru a oferi standarde la care să se alinieze colaboratorii de poliție în procesul de auto-evaluare;
- pentru a stabili cadrul responsabilităților colaboratorilor, al comportamentului profesionist;

Ce trebuie să promoveze un cod de etică?

- standarde înalte și consecvente de conduită;
- lucrul în echipă, colegialitatea;
- servicii de calitate;
- rezolvarea problemelor în mod deschis și în baza unor anumite valori;
- echitatea, dreptatea și responsabilitatea polițiștilor;
- grija față de beneficiari;
- imagine bună a polițistului în societate;
- încredere corporativă.

Ce ar trebui să prevină codul de etică?

- tentațiile de a o lua pe ocolite pentru a atinge scopurile;
- înșelătoria și fraudă în atingerea scopurilor;
- manipularea și tratarea persoanelor drept obiecte;
- comportamentul părtinitor, discriminarea în baza naționalității, sexului, statutului social sau religiei;
- beneficiul propriu, folosirea resurselor instituției în scopul propriu;
- pasivitatea, reacționarea la probleme în locul rezolvării lor.

Cele patru valori ale codului de etică:

- adevărul;
- responsabilitate față de servicii și produse, transparența;
- promovarea lucrului în echipă, respectul față de cei din jur, toleranța față de opiniile altora;
- echitatea, procesul de perfecționare continuă.

Scopurile codului de etică polițienească:

- îmbunătățirea lucrului și comunicării

în echipă, ridicarea moralului;

- îmbunătățirea culturii interne și imaginii publice;
- rezolvarea problemelor fără a crea altele;
- ridicarea imaginii bune în societate a colaboratorului de poliție;
- educarea toleranței față de opiniile altora.

Cunoașterea principiilor organizării activității polițienești din R. Moldova și a instituțiilor implicate în asigurarea securității publice și menținerea ordinii de drept reprezintă o condiție necesară pentru formarea oricărui polițist. Modul cum sunt organizate și funcționează instituțiile care fac parte din sistemul polițienesc constituie premisa desfășurării eficiente a activității de către acesta. În același timp, orice polițist trebuie să conștientizeze care este rolul său într-o societate democratică.

Din această perspectivă, cunoașterea principiilor sub care își va exercita profesia, a garanțiilor oferite de lege, a incompatibilităților, interdicțiilor și a îndatoririlor profesionale este o necesitate pentru orice polițist.

Excelenta pregătire profesională a unei persoane nu este prin ea însăși, suficientă pentru ca aceasta să fie un bun colaborator MAI. Din totdeauna, conduita polițistului a fost percepută de societate ca un important factor în realizarea credibilității de a asigura respectarea legii, menținerii liniștii și ordinii publice.

Tocmai de aceea, în procesul de pregătire a polițistului, o importantă coordonată o reprezintă și modelarea personalității sale, prin dezvoltarea însușirilor și aptitudinilor etice și deontologice de care acesta va trebui să dea dovadă în activitatea propriu zisă.

În acest sens, sa urmărit elaborarea unui cod deontologic care va continua cu cunoașterea dispozițiilor cuprinse în Codul de Etică și Deontologie al Polițistului, dar și abordarea unor alte teme de importanță, unde polițistul trebuie să prezinte o flexibilitate în analizarea situațiilor profesionale cu care se confruntă și exprimarea punctului de vedere, identificarea problemelor etice ale polițiștilor și găsirea de soluții, rolul polițistului în societate.

În scopul prevenirii atitudinii neadecvate a colaboratorilor poliției față de reprezentanții societății, reformarea activității poliției în conformitate cu standardele europene în sfera drepturilor omului sa adoptat Hotărârea de Guvern, nr. 481 din 10. 05. 2006 prin care a fost aprobat Codul de etică și deontologie al polițistului, publicat Monitorul Oficial nr. 75-78/527 din 19.05.2006 și anunțat prin ordinul MAI nr.190 din 07.06.2006, cît și în scopul implementării prevederilor Planului Național privind realizarea Programului Comun al Comisiei Europene și Consiliului Europei pentru susținerea reformelor democratice în Republica Moldova pe anii 2004-2006, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.1077 din 13 octombrie 2005 (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005 nr.139-141, art.1156).

Studierea codului de etică și deontologie al polițistului sa introdus în cadrul lecțiilor de pregătire profesională la toate subdiviziunile MAI și nu numai, chiar în Planul de Dezvoltare instituțională a Ministerului Afacerilor Interne pe anii 2009-2011 ce a fost aprobat prin Hotărârea Colegiului Ministerului Afacerilor Interne nr. 9 din 25 iulie 2008 sa specificat la capitolul 3 „Analiza punctului extern și impactul acestuia”, la punctul 3.1.2 managementul activităților – managementul resurselor umane, că se asigură implementarea Codului de etică și deontologie a polițistului. În instituțiile de învățămînt ale MAI, a Institutului de pregătire profesională continuă a fost introdusă ca disciplină de bază „Etica și deontologia polițienească” în toate planurile de studii a tuturor seriilor.

Obiectivele codului de etică și deontologie al polițistului urmăresc să asigure creșterea calității sevicei polițienesc, o bună administrare în realizarea interesului public, precum și să contribuie la eliminarea birocrăției și a faptelor de corupție din organele de poliție, prin:

a) reglementarea normelor de conduită profesională necesare realizării unor raporturi sociale și profesionale corespunzătoare creării și menținerii la nivel înalt a prestigiului activității colaboratorilor de poliție.

b) informarea publicului cu privire la

conduita profesională la care este îndreptățit să se aștepte din partea colaboratorilor de poliție în exercitarea atribuțiilor de serviciu;

c) crearea unui climat de încredere și respect reciproc între cetățean și polițist, pe de o parte, și între cetățeni și organele polițienești, pe de altă parte.

Actualul Cod de conduită a definit drept principiu care guvernează conduita profesională a polițistului următoarele:

a) supremația Constituției și a legii, principiu conform căruia colaboratorii de poliție au îndatorirea de a respecta Constituția și legile țării;

b) prioritatea interesului public, principiu conform căruia colaboratorii de poliție au îndatorirea de a considera interesul public mai presus decât interesul personal, în exercitarea atribuțiilor de serviciu;

c) asigurarea egalității în îndeplinirea atribuțiilor profesionale și aplică tratamente egale tuturor persoanelor luînd aceleași măsuri pentru situații identice sau similare;

d) profesionalismul, principiu conform căruia colaboratorii de poliție au obligația de a îndeplini atribuțiile de serviciu cu responsabilitate, competență, eficiență, corectitudine și conștiinciozitate;

e) independența, principiu conform căruia colaboratorul de poliție este obligat să aibă o atitudine obiectivă, neutră față de orice interes politic, economic, religios sau de altă natură, în exercitarea funcției publice;

f) integritatea morală, principiu conform căruia colaboratorul de poliție trebuie să aplice un așa comportament care se practică și este acceptat de societate;

g) libertatea gândirii și a exprimării, principiu conform căruia colaboratorul de poliție pot să-și exprime punctul de vedere și să-și fundamenteze opiniile, cu respectarea ordinii de drept;

Prin intermediul unui asemenea cod în exercitarea atribuțiile polițienești, colaboratorii de poliție au obligația de a avea un comportament profesionist, precum și de a asigura în condițiile legii, transparența administrativă, pentru a câștiga și a menține, încrederea publicului, societății în integritatea, imparțiali-

tatea și eficacitatea autorităților și organelor polițienești.

Acest cod de etică și deontologie al polițistului conceput pentru a răspunde nevoii de reglementare a standardelor internaționale de conduită pentru polițiști este și suma unor principii și reguli care, în viitor, vor constitui un criteriu important în evaluarea calității activității și integrității polițistului. Potrivit acestuia, serviciul polițienesc se realizează în interesul persoanei și al comunității, în sprijinul instituțiilor statului, polițistului fiindu-i interzis să desfășoare activități care aduc atingere imaginii instituției. Acțiunile de forță se vor subordona unor principii stipulate în actele normative, codul de conduită iar autoritatea funcției nu poate fi exercitată în folosul personal. De asemenea, polițistului îi este interzis să recurgă la forță, să aplice, să încurajeze și să tolereze acte de tortură, tratamente și pedepse inumane sau degradante², constrângeri fizice ori psihice. Tot în noul cod se specifică faptul că polițistul nu va putea uza de calitatea sau funcția sa pentru a-și rezolva interesele de ordin personal.

Codul de etică și deontologie a polițistului statuează principiile și regulile care guvernează conduita polițistului, precum și modul de comportare al acestuia în situații speciale, cum sunt: relația cu publicul, recurgerea la forță, sau activitatea de cercetare a suspectilor și a faptelor ilicite. Pentru cazurile în care intervenția polițistului presupune restrângerea temporară a exercitării unora dintre drepturile și libertățile persoanelor, au fost prevăzute reguli care să asigure reducerea atingerii acestora la timpul minim necesar îndeplinirii obiectivului legitim care l-a determinat să aplice măsurile polițienești. Referirile exprese la poliție, ca instituție, existente în cod, au fost introduse ca atare pentru a reliefa și mai pregnant faptul că polițistul funcționează într-un sistem contextual, într-un minister al cărui nivel de prestanță etică și deontologică, se prezintă ca sumă a comportamentelor individuale. Codul se susține, de altfel, pe

dispozițiile actelor normative care reglementează organizarea și funcționarea Ministerului Afacerilor Interne și a structurilor sale, precum și statutele profesionale ale personalului. Cod de etică și deontologie polițienească realizează extinderea ariei de aplicare a normelor etice și deontologice pe care le conține, asupra tuturor structurilor cu atribuții în domeniul ordinii și siguranței publice. Codul este astfel structurat în IX capitole și 30 articole, încât regulile pe care le prevede pot fi identificate cu ușurință după titlurile articolelor care le includ.

Adoptarea Codului de etică și deontologie a polițistului a reprezentat o etapă importantă a procesului de profesionalizare a poliției, de dezvoltare pe baze noi a culturii organizaționale, de modificare a atitudinilor față de fenomenul corupției și față de actele de comportament neadecvate. Codul de etică și deontologie a polițistului va reprezenta, totodată, un instrument util pentru membrii societății civile care, astfel, vor cunoaște comandamentele etice și deontologice sub imperiul cărora trebuie să funcționeze serviciile polițienești și vor avea, ca urmare, posibilitatea să pretindă, în cunoștință de cauză, un comportament corect din partea personalului împuternicit cu aplicarea legii. Este important de subliniat în aceeași măsură și faptul că documentul în cauză nu a fost conceput ca un nou mijloc de constrângere a polițiștilor ci, dimpotrivă, ca îndrumar comportamental destinat, printre altele, să le ofere acestora protecția unor norme etice și deontologice concrete, aplicabile atât întregului sistem cât și fiecărei colaborator în parte.

Este important de menționat că codul de etică și deontologie polițienească este o evoluție a lucrurilor în cadrul organelor afacerilor interne ce ține de comportamentul colaboratorilor, iar evoluția trebuie să facă obiectul unor programe de acțiune – strategii. Se vorbește adesea despre cultura și despre deontologia polițienească. Ea joacă un rol important, fiind o parte componentă a funcționării activității polițienești și se materializează în „codul de etică și deontologie polițienească”.

Codul deontologic al polițistului enumără principiile și normele cărora trebuie să se con-

² Art. 16, cap. VI, lit. a,b, codul de etică și deontologie al polițistului;

formeze toți membrii serviciului polițienesc.

Se consideră că, codul deontologic reprezintă atât un instrument de muncă pentru personalul poliției, cât și un mijloc de transparență, prin care cetățenii și celelalte autorități pot să cunoască principiile care conduc munca poliției din cadrul comunității.

Una dintre valorile fundamentale în cultura și deontologia polițienească este „integritatea”. Acest principiu se bucură de o atenție deosebită din partea cetățenilor și a autorităților, constituind o măsură a succesului și buneii funcționări a serviciului polițienesc. În fapt, se consideră că orice încălcare a acestei norme, orice comportament al polițiștilor care trece dincolo de granițele legilor (pe care de fapt trebuie să le aplice și să le apere), aduce atingere credibilității poliției, atât în plan intern, cât și în plan extern. Încrederea cetățenilor și a autorităților în poliție este afectată de devierile comportamentale ale membrilor poliției, iar această încredere variază în funcție de credibilitatea asupra fiecărei subdiviziuni a MAI în parte, în ansamblul său.

Acest cod enumără o serie de principii care sunt specificate la cap. IV, cu denumirea „principiile care guvernează conduita profesională a polițistului” și anume în art. 6 este descris fiecare principiu care guvernează conduita profesională a polițiștilor ca:

- a) legalitatea;
- b) egalitatea, imparțialitatea și nediscriminarea;
- c) transparența;
- d) capacitatea și datoria de exprimare;
- e) disponibilitatea;
- f) prioritatea interesului public;
- g) profesionalismul;
- h) confidențialitatea;
- i) respectul;
- j) integritatea morală;
- k) independența operațională;
- l) loialitatea.

Tot în acest cod este schițat și principalele sarcini ale poliției, care citite de cetățeni la prima vedere le vor fi de înțeles, ele sunt³:

a) asigurarea respectării legii, menținerii liniștii și ordinii publice în societate;

b) protecția și respectarea libertăților și drepturilor fundamentale ale omului;

c) combaterea criminalității;

d) acordarea asistenței și serviciilor populației în conformitate cu legislația în vigoare.

Implimentarea acestui cod ar trebui să ne aducă în stradă un nou polițist, civilizată, care să dea dovada de amabilitate și sollicitudine, adoptând o atitudine politicoasă și fermă. Acest act normativ prevede un lucru important că polițistului îi este interzis să tolereze corupția, să pretindă sau să accepte bani, bunuri sau valori pentru a îndeplini sau pentru a se abține de la îndeplinirea atribuțiilor profesionale⁴. Pe lângă îndatoriri, codul deontologic cuprinde și protecția drepturilor și libertăților colaboratorilor de poliție de către autoritățile publice centrale și locale în cazul unor suspiciuni nefondate privitor la exercitarea funcțiilor sale⁵. Astfel codul de etică și deontologie a polițistului nu este un mijloc de constrângere sau de restrângere a drepturilor polițienesci ci urmărește profesionalizarea activității polițistului în relațiile cu cetățenii.

În situația în care colaboratorul de poliție a încălcat normele privind deontologia polițienească, respectiv, și-a încălcat obligațiile profesionale deduse din raportul de angajat în cadrul MAI, precum și normele de comportament în interiorul instituției, subdiviziunii în care activează, la care intervine răspunderea disciplinară a acestuia. Prin astfel de abateri disciplinare, colaboratorul de poliție își lezează demnitatea și prestigiul, statutul socio-profesional și moral.

Conduita profesională a colaboratorilor de poliție trebuie să se încadreze în anumite limite generale conform codului de etică și deontologie polițienească, care se completează din punct de vedere special și cu prevederile Legii cu privire la poliție nr. 416-XII din 18 decembrie 1990 cu modificările ulterioare, unde din art. 1 ne informează „Poliția Republicii Moldova este un organ armat de drept al

³ Art. 5, cap. II, codul de etică și deontologie al polițistului;

⁴ Art 25, lit. a,c, cap. XIII, codul de etică și deontologie al polițistului;

⁵ Art. 29 codul de etică și deontologie al polițistului;

autorităților publice, aflat în componența Ministerului Afacerilor Interne, chemat să apere, pe baza respectării stricte a legilor, viața, sănătatea și libertățile cetățenilor, interesele societății și ale statului de atentate criminale și de alte atacuri nelegitime”.

Aceste limite nu sunt determinate numai de obligațiile pe care le prevede legea din punct de vedere profesional, ci și din consacrarăa unor interdicții și incompatibilități, care, dacă ar fi încălcate, ar atrage numai răspunderea disciplinară în prealabil, iar în raport cu gravitatea lor concretă se vor putea încadra și în fapte care să atragă răspunderea contravențională, civilă sau penală așa cum se specifică în art. 30 din cod unde spune „Încălcarea prezentului cod atrage răspundere disciplinară, contravențională, civilă sau penală în condițiile legii”⁶.

Din punct de vedere moral, colaboratorul de poliție are obligația unui comportament bazat pe respect, bună credință, corectitudine și amabilitate, de a nu aduce atingere onoarei, reputației și demnității persoanelor din cadrul subdiviziunii în care își desfășoară activitatea prin întrebuițarea unor expresii jignitoare. În activitatea sa, colaboratorul de poliție trebuie să adopte o atitudine imparțială și justificată pentru rezolvarea clară și eficientă a problemelor cetățenilor, cu respectarea principiului egalității acestora în fața legii și a autorității. În acest scop, colaboratorul de poliție trebuie să promoveze situații similare de încălcare a normelor protejate de lege, fără a fi influențat de considerente etnice, de naționalitate, rasă, religie, opinie politică sau de orice altă opinie vîrstă, sex, orientare sexuală, avere, origine națională, socială sau decurgînd din altă situație⁷.

Drepturile omului sunt consfințite și garantate de Constituție, protejate de lege, reglementate în codul de etică și deontologie al polițistului, iar respectarea valorilor și principiilor enunțate reprezintă o îndatorire de onoare pentru fiecare dintre polițiști, care nu au voie să încalce, sub nici o formă, exact

⁶ Art. 30, cap. IX, codul de etică și deontologie al polițistului;

⁷ Art. 6, cap. IV, codul de etică și deontologie al polițistului;

aceleași drepturi pe care ei sunt chemați să le mențină.

Întreaga activitate a poliției se realizează în interesul persoanei, al comunității, precum și în sprijinul instituțiilor statului, exclusiv pe baza și în executarea legii. În îndeplinirea misiunilor ce îi revin, poliția cooperează cu instituțiile statului, asociațiile și organizațiile neguvernamentale, precum și cu persoanele fizice și juridice pentru a limpezi lucrurile ce sunt specificate în cod și necesită a fi respectate.

Evoluția sistemului de ordine publică în R. Moldova și procesul de aliniere la standardele acceptate la nivel european au condus în prezent la conturarea unei instituții polițienești în serviciul cetățeanului, în spiritul democrației, polițistul avînd un rol primordial în apărarea vieții, integrității corporale și libertății persoanelor, proprietății private și publice, a celorlalte drepturi și interese legitime ale cetățenilor și ale comunității așa cum e și specificat și în codul de etică și deontologie polițienească.

Prin apărarea drepturilor cetățeanului se înțelege nu numai protejarea acestuia împotriva criminalității ci și apărarea și respectarea, în deplină concordanță cu standardele europene, a drepturilor celor care comit fapte antisociale.

Astfel, au fost luate măsuri în vederea pregătirii personalului polițienesc în spiritul respectării drepturilor persoanelor cercetate, reținute sau arestate,

Concluzionînd, consider că rolul poliției, în cadrul societăți democratice prin prisma acestui cod deontologic, este esențial în contextul în care se urmărește afirmarea cu tărie a principiului supremației legii, realizarea protecției drepturilor omului și respectiv garantarea exercitării acestora de către oricare cetățean. Prin urmare, consider că organele polițienești realizează o protecție reală a drepturilor omului (protejează viața, sănătatea, proprietatea persoanelor etc.), dar, în același timp, prin natura atribuțiilor se poate face responsabilă și de violarea drepturilor omului, printr-o recurgere excesivă la forță ori prin unele practici discriminatorii.

Este foarte important ca cetățenii R.

Moldova să aprecieze polițiștii ca niște agenți activi în procesul protecției drepturilor omului și nevoia de a proceda la sensibilizarea instituției /reprezentanților acesteia, pentru ca drepturile omului, printre care dreptul la viață, dreptul la libertate și dreptul la securitatea persoanei să fie pe deplin respectate.

Pe această temă se apreciază că exercițiul forței polițienești respectând codul poate contribui fie la consolidarea, fie la subminarea drepturilor esențiale într-un stat de drept, într-o democrație (ex: dreptul la un proces echitabil, dreptul la libertate și la întrunire pașnică). De asemenea, se poate aduce atingere unor importante drepturi individuale (ex.: dreptul la respectarea vieții private) și poate avea efecte pozitive asupra unei comunității, în măsura în care polițiștii au arătat, respectul cuvenit a măsurilor destinate prevenirii discriminării și promovării drepturilor omului. Poliția, în mod evident, nu are dreptul de a încălca aceste legi în momentul în care impune respectarea acestora de către alții.

După cum am văzut, suntem martorii unei perioade a reformelor din R. Moldova atât în societate, cât și în activitatea poliției. Noile imperative ale comunității contemporane au impus la o revizuire a multor criterii și valori.

Bibliografie:

1. Legea cu privire la poliție nr. 416-XII din 18 decembrie 1990.
2. Codul de etică adoptat în 1847 de Asociația Medicală din SUA.
3. Hotărârea de Guvern, nr. 481 din 10.05.2006 cu privire la aprobarea Codul de etică și deontologie al polițistului, publicat Monitorul Oficial nr. 75-78/527 din 19.05.2006.
4. Planul de Dezvoltare instituțională a Ministerului Afacerilor Interne pe anii 2009-2011 ce a fost aprobat prin Hotărârea Colegiului Ministerului Afacerilor Interne nr. 9 din 25 iulie 2008.

Iurie BULAI,

lector al Catedrei procedură penală și criminalistică
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, magistrul în drept

Constantin RUSNAC,

lector asistent al Catedrei procedură penală și criminalistică
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, magistrul în drept

PARTICULARITĂȚILE CERCETĂRII ȘI FIXĂRII MIJLOACELOR TEHNICE LA LOCULUI FAPTEI ÎN CAZUL INFRAȚIUNILOR ÎN DOMENIUL INFORMATICII ȘI TELECOMUNICAȚIILOR

Scientific and technical progress contributes to development of human society, one of the means which is used widely in various fields as electronic computing equipment, called simply the people - the computer. Currently, human activity is inconceivable without the use of technical means to manage air traffic, the work stations atomic sphere of banking, military, etc.

Progresul tehnico-științific își aduce contribuția la dezvoltarea societății umane, unul dintre mijloacele care este folosit pe larg în diferite domenii fiind tehnica electronică de calcul, numită simplu în popor – computer. Actualmente este de neconceput activitatea umană fără utilizarea acestui mijloc tehnic la gestionarea traficului aerian, a activității stațiilor atomice, sfera bancară, militară etc. Pe parcursul evoluției homo sapiens sa străduit să elaboreze mijloace de a ușura și facilita activitatea zi de zi unul dintre fiind computerul. Din păcate, actualmente computerele sunt folosite nu doar spre beneficiile societății umane, ci și în detrimentul ei, de către unii indivizi certați cu legea. Activitatea acestor indivizi denumiți „hakeri” pot avea consecințe catastrofale atât pentru o țară, cât și pentru o regiune sau întregul mapamond. Tot mai frecvent în diferite părți ale globului sunt atestate atentate în lumea virtuală ce vuzează sursele financiar - bancare virtuale, având ca obiect al atentării datele electronice în scopul stragerii, modificării, distrugerii. Toate acestea au impus modificarea legislațiilor penale naționale și internaționale, crearea unor subdiviziuni specializate pe cercetarea infracțiunilor în domeniul informaticii. Una dintre măsurile care asigură succesul investigării reușite a infracțiunilor informatice precum și afectarea profundă ulterioară în cazul admiterii erorilor este cercetarea la fața locului. Cercetarea

la fața locului este una dintre cele mai importante activități care se desfășoară de către organele judiciare în vederea realizării scopului procesului penal.

Legiuitorul autohton reglementează cercetarea la fața locului în cadrul art. 118 din Codul de Procedură Penală al R.M., ca fiind o acțiune realizată în scopul descoperirii urmelor infracțiunii, a mijloacelor materiale de probă pentru a stabili circumstanțele infracțiunii ori alte circumstanțe care au importanță pentru cauză, organul de urmărire penală efectuează cercetarea la fața locului a terenurilor, încăperilor, obiectelor, documentelor, animalelor, cadavrelor umane sau de animale¹.

Ca obiecte ale cercetării pe lângă locul faptei se cercetează și alte obiecte care pot servi ca probe, precum și sectoare, încăperi ce nu nimeresc sub noțiunea de locul faptei, spre exemplu, un loc părăsit pe teritoriul orașului, un sector de câmp, pădure unde se presupune că s-a deplasat infractorul sau realizat unele acțiuni, încăperea unde a locuit persoana care a dispărut fără veste.²

L. Coman și M. Constantinescu susțin că cercetarea la fața locului presupune perceperea nemijlocită, de către organul de urmărire penală sau instanța de judecată, a locului unde s-a săvârșit fapta, a urmelor și a altor mijloa-

¹ Codul de procedură penală al Republicii Moldova

² И Ф Герасимов, Л Я Драпкина, *Криминалистика*, М., 2000, с. 247-248

ce de probă, spre a fi în măsură să desprindă o concluzie justă, cu privire la modul în care infracțiunea a fost comisă și la identificarea făptuitorului.³

În accepțiunea savanților V. Bercheșan, C. Pletea, Ion-Eugen Sandu cercetarea la fața locului reprezintă o activitate procedurală și de tactică criminalistică, al cărei obiect îl constituie perceperea nemijlocită a locului unde s-a săvârșit infracțiunea, descoperirea, relevarea, fixarea, ridicarea și examinarea urmelor și a mijloacelor materiale de probă, precizarea poziției și a stării acestora, având ca scop stabilirea naturii și împrejurărilor comiterii faptei, precum și a datelor necesare identificării făptuitorului.⁴

Savantul A. Ciopraga consideră: „Cercetarea la fața locului reprezintă o activitate procedurală, al cărei obiect îl constituie percepția nemijlocită, de către organele judiciare, a locului unde s-a săvârșit activitatea infracțională, descoperirea, fixarea și ridicarea urmelor și a mijloacelor materiale de probă, în vederea stabilirii naturii și împrejurărilor comiterii infracțiunilor, a elementelor care să conducă la identificarea făptuitorului.⁵

Este necesar de delimitat două noțiuni diferite: locul infracțiunii și locul faptei. Locul faptei este locul sau încăperea în limitele căruia sunt depistate urme ale infracțiunii (arma infracțiunii, cadavrul), însăși infracțiunea poate fi comisă în alt loc. Locul infracțiunii este încăperea sau porțiunea de teren unde nemijlocit a fost săvârșită infracțiunea, deși urme ale acestei infracțiuni pot fi depistate și în alt loc.⁶

Considerăm că cercetarea la fața locului este o activitate cu o natură complexă, procedurală și de tactică criminalistică - care poate fi

dispusă și efectuată, atât de către de organele de anchetă cât și de către instanța de judecată - ce constă în descoperirea, fixarea procesuală, ridicarea și interpretarea naturii, stării și poziției urmelor și a mijloacelor materiale de probă, a legăturilor dintre acestea, precum și obținerea de date privind numărul și identitatea făptuitorilor, natura și împrejurările în care a fost săvârșită fapta. Cercetarea la fața locului nu trebuie privită simplist, aceasta, în opinia mea, este caracterizată de efectuarea unui complex de activități, desfășurate cu profesionalism, pe mai multe planuri. Ținând seama de o normală cerință de sistematizare, bazată, în primul rând, pe considerente de natură psihopedagogică, se poate spune că activitatea de cercetare la fața locului, se desfășoară pe două planuri:

Unul, cu un accentuat caracter tehnic, în care tehnicianul de la fața locului, în principal cel criminalist, dar și medicul legist și alți diferiți specialiști, în funcție de domeniul de activitate în care s-a săvârșit infracțiunea sau de natura locului cercetat, desfășoară activități specifice, ce au ca scop descoperirea, relevarea, examinarea și fixarea prin metode și procedee tehnice, a tuturor schimbărilor din sistemul de referință cercetat, cauzate de săvârșirea infracțiunii.

Altul, caracterizat de efectuarea de diferite activități, dintre care subliniez, cu caracter exemplificativ: identificarea și ascultarea persoanelor vătămate, a martorilor oculari, a făptuitorilor, a altor persoane care cunosc date despre împrejurările în care a fost săvârșită infracțiunea; efectuarea de percheziții corporale asupra persoanelor găsite la locul săvârșirii infracțiunii; ridicarea de obiecte și înscrisuri descoperite la fața locului și care prezintă importanță pentru cercetare; interpretarea existenței, naturii, stării, poziției, formei urmelor și mijloacelor materiale de probă, împreună cu tehnicienii de la fața locului; reconstituirea unor situații de fapt, existente înainte, în timpul și după săvârșirea infracțiunii, de către ceilalți membri ai echipei, pe care îi voi numi, în continuare, anchetatori și care au calitatea de organe de urmărire penală. Trebuie subliniat că toate cele arătate se desfășoară în ide-

³ L. Coman și M. Constantinescu, *Tratat practic de criminalistică*, vol. 1, pag 25, Serviciul Editorial al M.I. 1986, cu trimitere la V. Dongoroz și alții, *Explicații teoretice ale Codului de Procedură Penală Român*, vol. I, Editura Academiei București, 1975, pag. 293.

⁴ V. Bercheșan, C. Pletea, Ion-Eugen Sandu, *Tratat de Tactică Criminalistică*, Ed. Carpați, Craiova 1992, pag. 26.

⁵ A. Ciopraga, *Tratat de Tactică Criminalistică*, Ed. Gama, Iași, 1996, pag. 31.

⁶ А. Г. Филиппов, *Криминалистика*, М., 2008, с. 163.

ea stabilirii, încă de la începutul cercetărilor, a naturii și a împrejurărilor comiterii faptei, precum și stabilirea identității subiectului infracțiunii.

În cazul infracțiunilor în domeniul informaticii prevăzute în Codul penal al Republicii Moldova, capitolul XI, intitulat „Infracțiuni informatice și în domeniul telecomunicațiilor” cuprinse în art. art. 259-2611 locul infracțiunii nu se limitează la o anumită porțiune de teren (la o anumită încăpere sau clădire). Locurile ce urmează a fi cercetate pot fi amplasate la distanțe considerabile unele de altele. Astfel, de exemplu: Accesul ilegal la informația computerizată, art. 259 CP al RM poate fi realizat dintr-o locație, iar consecințe să survină în alta. Același fapt putem să-l menționăm cu privire la crearea, folosirea și răspândirea programelor virulente sau încălcarea regulilor de exploatare a tehnicii electronice de calcul (TEC), sistemelor TEC sau a rețelelor lor. Utilajul tehnicii de calcul poate să reprezinte o unitate aparte a TEC, care soluționează sarcini autonome, precum și un calculator ce reprezintă o parte componentă a unui sistem computațional sau a unei rețele. Când calculatorul se folosește în scopuri criminale nu ca o parte componentă a unui sistem sau a unei rețele, locul săvârșirii infracțiunii se limitează cu încăperea unde este instalat. Iar dacă el face parte dintr-un sistem sau rețea, atunci limitele cercetării se vor mări.

Obiectele supuse cercetării la fața locului:

– locul păstrării și prelucrării informației computaționale care a devenit obiect al atentării infracționale;

– locul folosirii nemijlocite a utilajului computațional pentru realizarea accesului nesancționat la bazele, băncile de date de date protejate, folosirea și răspândirea programelor „virulente”;

– locul păstrării informației obținute ilegal de pe purtătorii de informație, în mașinile electronice de calcul, sisteme , rețele TEC;

– locul unde s-a încălcat nemijlocit regulile de exploatare a unității, sistemului, rețelei TEC;

– locul unde au survenit consecințele negative (nimicirea , deteriorarea nesancțio-

nată, blocarea, modificarea sau copierea informației protejate de lege - LEGEA Nr.17 din 15.02.2007 cu privire la protecția datelor cu caracter personal Publicat :27.07.2007 în Monitorul Oficial Nr. 107-111 art. Nr : 468 MODIFICAT LP141-XVI din 26.07.08, MO140-142/01.08.08 art.572), precum și perturbarea lucrului unității, sistemului, rețelei TEC (tehnicii electronice de calcul).

Locul accesului ilegal în sistemul sau rețeaua computațională se poate stabili cu anumite dificultăți, deoarece asemenea locuri pot fi câteva. În practică cel mai frecvent se depistează locul accesului ilegal la informație cu scopul sustragerii surselor financiare, dar pentru aceasta este necesar de scos în evidență toate calculatoarele care sunt conectate în rețeaua unică.⁷

Sosind la fața locului este necesar de întreprins măsuri pentru păstrarea informației existente în TEC pentru aceasta este necesar:

– a interzice, a nu permite persoanelor care lucrează la moment sau se află din alte cauze la fața locului să se atingă de utilajul computațional;

– a nu permite personalului să deconecteze obiectele de la sursa de energie;

– a nu realiza de sine stătător manipulări cu tehnica computațională dacă nu se cunoaște din timp rezultatul acestor manipulări.

La efectuarea cercetării la fața locului este necesar de luat în considerare următorii factori nefavorabili:

– posibilele tentative de nimicire a informației și datele prețioase de către funcționarii din personal cointerestat în camuflarea infracțiunii;

– existența în TEC a mijloacelor de protecție contra accesului nesancționat, mijloace care dacă nu primesc în timpul stabilit codul special automat nimicesc toată informația;

– posibila prezență în TEC a altor mijloace de protecție a informației contra accesului nesancționat precum și alte surprize.

În această ordine de idei este foarte important ca la etapa inițială de efectuare a

⁷ Е. П. Ищенко, А. А. Топорков, *Криминалистика*, М., 2007, с. 714.

cercetării la fața locului să participe specialiștii precum și un șir de colaboratori de poliție. Astfel, în cadrul cercetării la fața locului în componența grupei operative, în funcție de situația concretă trebuie să facă parte următoarele persoane:

- ofițerul de urmărire penală specializat pe tipul respectiv de infracțiune, superiorul grupei operative;
- specialistul-criminalist ce cunoaște particularitățile lucrului cu urmele prezente la investigarea infracțiunilor din domeniul informaticii și telecomunicațiilor;
- specialist în TEC;
- specialistul din cadrul Ministerului Tehnologiilor Informaționale și Comunicațiilor sau din cadrul Direcția investigare a fraudelor;
- specialistul pe tehnologiile de rețele a TEC (în cazul prezenței la locul faptei a utilajului periferic pentru acces de la distanță sau în cazul prezenței unei rețele computaționale locale);
- specialistul pe sistemele de legătură, comunicație (în cazul transmiterii la distanță a datelor folosind canalele de transmitere prin eter);
- colaboratorii serviciului poliției criminale și serviciilor informație și securitate;
- inspectorul de sector care deservește teritoriul în cauză;
- inspectorul pazei paramilitare ce desfășoară paza fizică a instituției;
- funcționarul din cadrul serviciului securitate informațională a instituției (care asigură securitatea și protecția informației computaționale a instituției
- în cazul în care există acest tip de subdiviziune în cadrul instituției);
- reprezentanții administrației instituției în cauză.

Cercetarea mijloacelor tehnice electronice de calcul

Cercetarea TEC care a fost utilizată la comiterea infracțiunii se realizează pentru asigurarea următoarelor scopuri:

- depistarea urmelor, apărute în rezultatul incidentului sau săvârșirii infracțiunii,

pentru depistarea probelor materiale în vederea stabilirii de către cine, cu ce scop și în ce circumstanță a fost comisă infracțiunea;

- stabilirea ambianței incidentului în vederea reconstituirii mecanismului de săvârșire a infracțiunii
- stabilirea stării tehnice a TEC

Pentru realizarea primului scop este necesară participarea specialistului criminalist precum și a specialistului în domeniul TEC și a tehnologiilor informaționale. În realizarea celorlalte două scopuri participarea nemijlocită participarea nemijlocită a specialistului criminalist nu este obligatorie. În dependență de specificul TEC cercetate acțiunea de urmărire penală preconizată e necesar să fie implicați următorii specialiști:

- specialist de deservire și reparare a TEC (pentru cercetarea utilajului TEC și a fi-relor de conexiune pe calculator – inginerul tehnic de sistem);
- specialistul în domeniul tehnologiilor de rețea (pentru cercetarea TEC folosite în sistemele de transmitere a datelor la distanță/online –rețelelor de calculatoare, echipamentului periferic de acces de la distanță, a terminalelor aflate la distanță)
- specialistul pe mijloacele de legătură și telecomunicație (pentru cercetarea utilajului de telecomunicație, folosită pentru transmiterea datelor și comenzilor din/pentru calculator, de asemenea și TEC ce servesc drept mijloace de legătură);
- operatorii TEC, rețelelor de paging și telefonie mobilă, contabilul specializat în primirea și transmiterea plăților electronice (pentru cercetarea exterioară TEC)
- funcționarul Serviciului Standartizare și Metrologie al Republicii Moldova, al Ministerului Tehnologiilor Informaționale și Comunicațiilor (pentru cercetarea mijloacelor tehnice speciale de asigurare a protecției a încăperilor unde se află TEC, de protecție a informației contra accesului neautorizat, precum și a scurgerii sau interceptării ilegale a ei, se va acționa în vederea depistării utilajului specializat de spionaj și de stocare și transmitere neautorizată a informației);
- inginerul-programator (pentru cer-

cetarea și evaluarea softului a TEC, în vederea determinării a principiilor de funcționare, scoaterea în evidență a urmelor digitale a infrafracțiunii în mediul electronic al calculatorului).

Am fi vrut să menționăm în vederea preîntâmpinării distrugerii-deteriorării a TEC, precum și a urmelor infrafracțiunii în procesul activității de cercetare computerului și altor surse mecanisme de prelucrare electronică a datelor desfășurată de specialistul criminalist nu se admite categoric utilizarea materialelor, uneltelor, dispozitivelor, utilajelor ce au în componență magneți, surse electromagnetice de iluminare direcționate (prafuri, pensula magnetică, magnetului electric, detectorului de metale, lampelor puternice de iluminare, surselor puternice de emiterie a razelor ultraviolete și infraroșii etc.), tot odată am remarca inadmisibilitatea folosirii materialelor ce conțin baze și acizi precum și utilizarea dispozitivelor de încălzire.

La cercetarea locului faptei precum și la executarea altor acțiuni de urmărire penală cu materiale și utilajul menționate mai sus este necesar de folosit cu o precauție deosebită folosindu-se la o distanță de circa 1 metru de TEC și de firele de conexiune.

În procesul - verbal de cercetare a TEC se fixează următoarele date:

– tipul, marca, configurația, culoarea și numărul oferit de producător (numărul de inventarie sau de evidență) a obiectului cercetat;

– tipul (destinația), culoarea și particularitățile individuale a firelor de conexiune și de asigurare cu energie electrică;

– starea TEC la momentul desfășurării cercetării (conectat sau deconectat);

– starea tehnică – exteriorul integritatea carcasei, completarea TEC – prezența și funcționalitatea blocurilor, detaliilor, nodurilor necesare precum și corectitudinea conexiunii existente între ele, prezența materialelor de consum, tipul purtătorului tehnic de informație etc. (verificarea o realizează specialistul abilitat);

– tipul sursei de asigurare cu energie electrică, caracteristicile sale tactico-tehnice

și starea tehnică (tensiunea de lucru, frecvența curentului electric, prezența siguranței, a stabilizatorului, a filtrului de rețea, numărul dispozitivelor electrice conectate, numărul surselor de conexiune, a prizelor etc.);

– prezența conexiunii la pământ (împământarea conexiunii) a TEC și starea ei tehnică;

– prezența precum și posibilitatea tehnică la TEC a utilajului periferic sau posibilitatea a TEC de conectare față de astfel de tip de utilaj, sau de conexiune la canalele de telecomunicații (se determină de către specialist în cazul prezenței la TEC a conexiunilor și a porturilor);

– defecțiuni, modificări constructive în arhitectura structurii TEC a pieselor sale (părților și blocurilor care nu sunt prevăzute de standarte) în deosebi acelea care puteau apărea în urma accidentului, sau infrafracțiunii precum și care puteau provoca crearea unei situații tehnice inadecvate (catalizator al apariției și declanșării accidentului);

– urmelor activității infrafracționale (instrumente de spargere a carcasei, pătrundere în interiorul TEC, urme de mâini, conexiuni nesanționate la TEC a dispozitivelor tehnice străine, prezența urmelor de lipire cu canifoliu și flus, precum și alte substanțe chimice, fragmentelor de fire și materialelor de izolare, prezența urmelor biologice sînge, sudoare, fire de păr, materie etc.);

– amplasarea TEC în spațiu în coraport cu utilajul periferic și cu alte dispozitive electrotehnice;

– ordinea precisă a conexiunii TEC cu alte dispozitive tehnice;

– categoria de informație ce circulă în TEC (caracterul acesteia public sau confidențială);

– prezența sau lipsa mijloacelor de protecție individuală a TEC cercetate, precum și a informației ce o posedă contra accesului nesanționat, scurgerii și interceptării datelor (în deosebi acelor care automat nimicesc informația și PTI în cazul încălcării procedurii de accesare a TEC, a ordinii de folosire sau a regulilor de lucru cu informația) se determină de către specialistul corespunzător;

– amplasarea mecanismelor de lucru a TEC și caracterul imaginii de pe monitor sau fereastra de vizualizare și control (a printeurului, aparatelor de casă, a mecanismelor de control și trecere, a aparatelor digitale de asigurare a comunicării etc.) în cazul în care la momentul cercetării ele funcționează;

– toate acțiunile de bază desfășurate de către specialist la cercetarea TEC, (ordinea de tastare a butoanelor, de manipulare a butoanelor, mecanismelor de blocare, de stopare corectă a lucrului și închidere a operațiunii sau programului ce funcționează, deconectarea TEC, decuplarea de la sursa de energie electrică, decuplarea sau cuplarea TEC sau a părților componente, decuplare cablurilor și a firelor electrice și de comunicație, rezultatele măsurării parametrilor tehnici cu echipamentul de control și măsurare sau de testare etc.).

Cercetarea Purtătorului Tehnic de Informație (PTI)

Cercetarea PTI poate să fie realizată atât în cadrul cercetării la fața locului cât și în cadrul unei acțiuni de urmărire penală de sine stătătoare.

Cercetarea PTI se realizează cu participarea specialistului având drept scop stabilirea tipului, genului, destinației, parametrilor tehnici, precum și a caracterului informației gestionate. La PTI de obicei sunt atribuite discurile magnetice (floppy, sticuri, vinchester, băncile de date și zip); CD-uri, DVD, bandă perforată din hârtie și bandă magnetică (în bobine și casete); perfo cartele din hârtie și cartele magnetice (în exemplar unic sau în seturi, complete); cartele din plastic, carduri din plastic, micro scheme integrate, inclusiv cele ce se află în diferite TEC în calitate de memorie operativă sau în calitate de dispozitiv de memorizare în calculatoarele personale, pager, celulare, dispozitive de telecomunicație, electronic notebook, translator și carte electronică de referință portabile, bancomate, dispozitive de control și de asigurare a accesului etc.

În procesul-verbal de cercetare la fața locului trebuie să fie fixate următoarele date:

– tipul, genul, marca, destinația, culoarea, numărul oferit de producător (sau numărul

de evidență al purtătorului);

– prezența, particularitățile individuale și starea tehnică a husei (cutiei, ambalajului a dispozitivului tehnic special) – tipul, dimensiunile, culoarea, materialul, deteriorările fizice, colantele, principiile de funcționare, volumul etc.;

– starea tehnică – dimensiunile purtătorului starea exterioară, tipul de material al carcasei PTI, integritatea lui sa, particularitățile individuale, materialul stratului de bază purtător de informație precum și integritatea sa (defecțiuni mecanice, zgârieturi, deformații ale stratului purtător etc.), prezența și poziția (integritatea) dispozitivelor de protecție contra ștergerii nesanționate (reînsciere) a informație (a cheilor, plombelor, marcherilor, a capacelor ce limitează accesul la informație), prezența și starea tehnică a mecanismului de protecție a materialului purtător de informație (orificiilor ferestrelor destinate pentru citirea și înscrierea informației);

– prezența, dimensiunile, culoarea, marca, starea tehnică a punctelor de conexiune, pentru conectarea la dispozitivul special de citire a datelor;

– prezența specificării exterioare, culoarea sa, dimensiunile (colantele producătorului sau utilizatorului cu textul ori notele speciale prezente).

– prezența, particularitățile individuale a protecție purtătorului contra accesului nesanționat (tipul, holograma, codul de bare, ștanțare, simbol fluorescent, perforare, laminare, ștanțarea termică a semnăturii utilizatorului etc., dimensiunea, culoarea, genul).

– semnamentele contrafacerii materiale a PTI și a protecției lor prin radiere, răzuire, corodare, folosire a factorului termic, realipirea (lipirea, supraalipirea, alipirea), completare, înlocuire, reștanțarea etc.

– capacitatea de lucru și parametrii interni – numărul de serii sau codul; parametrii marcajului (pentru discuri după volumul informației înscrise, pentru pelicule după durata înscrierii); dimensiunea sectorului PTI ocupată de informație precum și dimensiunea celei libere; numărul și cantitatea zonelor, sectoarelor, cilindre avariate; numărul și can-

titatea de programe și fișiere directoriu și sub-directoriu, a datelor structura lor, denumirea (titlu sau extensia), dimensiunea și volumul pe care îl ocupă numele fișierului, data și timpul creării (sau timpul ultimei modificări), de asemenea marcajul special sau simbolul (de sistem, arhivat, ascuns, doar pentru citire sau pentru efectuarea inscripțiilor etc.); prezența fișierelor (programeelor) ascunse sau anterior șterse precum și caracteristicile lor (numele, volumul data și timpul de creare sau ștergere);

– rezultatul cercetării conținutului fișierelor (programeelor informației computaționale), înscrise în PTI sau care se află în memoria operativă a TEC și au o importanță pentru cauza penală;

– toate manipulările (tastarea butoanelor etc.) realizate cu mecanismele tehnicii de calcul în timpul cercetării la fața locului;

– particularitățile individuale a TEC folosite în procesul cercetării la fața locului – tipul genul, marca, denumirea, numărul oferit de producător sau cel de înregistrare (evidență) etc;

– nota cu privire la fapta că TEC folosită în cadrul cercetării la fața locului înainte de începerea acțiunii de urmărire penală a fost testată de specialist care a stabilit lipsa programelor virulente.

Notă:

Acțiunile prevăzute în punctele 6 și 7 sunt realizate de către specialistul corespunzător cu utilizarea mijloacelor tehnice destinate pentru cercetarea și citirea datelor – și dispozitive de iluminare ce permit a vedea purtătorul de informație în lipsa umbrelor, cu folosirea dispozitivelor cu radiație ultravioletă, infraroșie, laser, dispozitivelor electromagnetice, electro-optice, electromecanice de citire și scanare; dispozitivelor de mărire, instrumentelor de măsurare a aparatului de control și măsurare.

Acțiunile prevăzute în punctele 8 și 9 sunt desfășurate de către specialistul în domeniul tehnicii de calcul cu folosirea TEC special testate și care corespund unui soft standardizat (a sistemelor de operare, programeelor de

diagnostică și control inclusiv programelor antivirus). Caracteristicile tehnico-tactice și semnele particulare de bază a astfel de TEC se fixează în procesul - verbal de cercetare la fața locului – tipul, marca, modificarea, numărul oferit de producător sau alte numere etc. Este de dorit imprimarea întregii informații ce se află în PTI, memoria operativă sau obținute în urma utilizării programelor de diagnosticare și control. Informația deținută în dispozitivul de gestionare a memoriei operative trebuie să fie înscrisă în dispozitive care păstrează informația permanent, datorită faptului că are loc distrugerea automată a informației la deconectarea TEC de la curentul electric, la restartarea (schimbarea) sistemului de operare a calculatorului personal.

Bibliografie:

1. Codul de procedură penală al Republicii Moldova
2. Legea nr.17 din 15.02.2007 cu privire la protecția datelor cu caracter personal. Publicat : 27.07.2007 în Monitorul Oficial Nr. 107-111 art. Nr : 468 MODIFICAT LP141-XVI din 26.07.08, MO140-142 /01.08.08.
3. Legea nr. 264 din 15.07.2004 cu privire la documentul electronic și semnătura digitală Publicat : 06.08.2004 în Monitorul Oficial Nr. 132-137 art Nr : 710 Data intrării in vigoare : 06.11.2004.
4. Legea nr. 982 din 11.05.2000 privind accesul la informație Publicat :28.07.2000 în Monitorul Oficial Nr. 88.
5. Legea nr. 1069 din 22.06.2000 cu privire la informatică Publicat 05.07.2001 în Monitorul Oficial Nr. 073 art Nr. 547 Promulgat: 29.06.2001.
6. И. Ф. Герасимов, Л. Я. Драпкина, *Криминалистика*, М., 2000.
7. L. Coman și M. Constantinescu, *Tratat practic de criminalistică*, vol. 1, pag 25, Serviciul Editorial al M.I., 1986, cu trimitere la V. Dongoroz și alții, *Explicații teoretice ale Codului de Procedură Penală Român*, Vol. I, Editura Academiei, București, 1975.
8. V. Bercheșan, C. Pletea, Ion-Eugen Sandu,

- Tratat de Tactică Criminalistică*, Ed. Carpați, Craiova, 1992.
9. Ciopraga, *Tratat de Tactică Criminalistică*, Ed. Gama, Iași, 1996.
  10. Г. Филиппов, *Криминалистика*, М., 2008.
  11. Е. П. Ищенко, А. А. Топорков, *Криминалистика*, М., 2007.

Corneliu BURBULEA,

lector superior al Catedrei procedură penală și criminalistică
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, magistrul în drept

INFLUENȚA COLECTĂRII ȘI VERIFICĂRII PROBELOR ASUPRA ADMINISTRĂRII LOR

Collecting and verifying evidence for or against the accused, defendant, by authorized subjects of criminal proceedings, which includes criminal investigation officer, prosecutor and court (paragraph (1) Article 100 CPP RM) can be done only by processes evidence provided by the Code of Criminal Procedure in criminal prosecution or trial.

According to para. (2) Article 100 CPP RM, for taking of evidence, defense counsel admitted in criminal proceedings, as provided by CPP RM, is entitled to request and submit objects, documents and information required for legal assistance, including to conduct interviews with individuals if they agree to a hearing as provided by law.

Colectarea și verificarea probelor, în favoarea sau defavoarea învinutului, inculpatului, de către subiecți împuterniciți ai procesului penal, din care fac parte ofițerul de urmărire penală, procurorul și instanța de judecată (alin. (1) art.100 CPP RM), poate fi înfăptuită doar prin procedeele probatorii prevăzute de Codul de procedură penală în cadrul urmăririi penale sau judecării cauzei.

Conform alin.(2) art.100 CPP RM, în scopul administrării probelor, apărătorul admis în procesul penal, în modul prevăzut de CPP RM, este în drept să solicite și să prezinte obiecte, documente și informații necesare pentru acordarea asistenței juridice, inclusiv să poarte convorbiri cu persoane fizice dacă acestea sunt de acord să fie audiate în modul stabilit de lege.

Din altă categorie a subiecților probațiunii fac parte participanții la procesul penal cum ar fi: bănuitul, învinutul, partea vătămată, partea civilă, partea civilmente responsabilă și reprezentanții acestora, care în conformitate cu alin. (3) art. 100 CPP sunt în drept să prezinte informații orale și scrise, obiecte și documente care pot fi utilizate ca mijloace de probă. Obiectul sau documentul prezentat de ei va deveni probă doar cu condiția că cererea cu privire la anexarea lor la dosar va avea avizul ofițerului de urmărire penală, procurorului sau a instanței de judecată.

Astfel, participanții la procesul penal

analizați colectează nu probe, ci doar obiecte și documente, pe care le pot prezenta ofițerului de urmărire penală, procurorului sau instanței de judecată, iar ultimii soluționează chestiunea la posibilitatea anexării lor la materialele dosarului penal și contribuiri lor ca statut de probe. Până la soluționarea volitivă de către persoanele împuternicite prin lege, documentele scrise și obiectele nu au caracter procesual.

Analizând normele legii ce determină statutul procesual al bănuitului, învinutului, părții vătămate, părții civile, părții civilmente responsabile și al reprezentanților acestora, se poate vedea că e vorba de prezentarea de către părțile acuzării și apărării a documentelor și altor mijloace de probă pentru a fi anexate la dosarul penal, stipulate în alin.(3) art.100 CPP RM, dar nu de „prezentarea probelor” (art. 60, 62, 64, 66, 68, 74, 78, 80 CPP RM.). De aici rezultă ce au dreptul să facă participanții la proces, care nu au împuterniciri autorizate – nu să prezinte probe, ci doar să colecteze și să prezinte documente și alte mijloace de probă pentru a fi anexate la dosarul penal. Poate să se formeze o părere precum că probele pot fi prezentate de participanții la proces din propria lor inițiativă. Evident, lucrurile nu stau așa.

Trebuie avut în vedere că documentele și alte mijloace de probă prezentate de către părți pentru a fi anexate la cauza penală de către persoanele competente – ofițerul de urmă-

rire penală, procurorul sau instanța de judecată trebuie să le verifice, cerceteze, aprecieze și doar apoi să le recunoască ca probe și în calitate de acestea din urmă să le anexeze la materialele cauzei penale. Până la recunoașterea lor ca fiind din acestea, orice date, documente și obiecte nu au statut de probe.

O opinie analogică a fost enunțată de către C. A. Șeifer, care consideră că a recunoaște obiectul prezentat ca probă, a-l introduce în dosar, adică a-l include în sistemul de probe deja colectate este prerogativa exclusivă a organului de urmărire penală, a procurorului și a instanței de judecată¹. Luarea hotărârii privitoare la anexarea obiectului sau a documentului la dosar în esență actul de fixare a probelor, momentul final al formării probelor. Câtă vreme o astfel de hotărâre nu există nu poate fi vorba despre probe.

În legislația procesuală a Federației Ruse și anume pct. 2 alin.(1) art.53 CPP, e stabilit că apărătorul colectează și prezintă probele, necesare pentru acordarea asistenței juridice în ordinea stipulată în art.86 CPP FR, dar ordinea însăși a unei astfel de activități în articolul dat este lipsă.

În legătură cu aceasta mai departe A.V. Pobedkin scrie: deoarece „în CPP nu sunt norme care ar obliga apărătorul să prezinte probele colectate organelor competente de stat, urmările neglijenței (sau ale poziției conștiente) ale legiuitorului pot fi imprevizibile. Astfel, de exemplu, nu se exclude formarea de către apărător «ale dosarelor penale paralele», prezentarea lor direct în instanța de judecată; înaintarea cererilor în instanța de judecată cu privire la includerea datelor neprezentate de către organele de stat competente în concluzia de învinuire etc. Totodată, probe de această natură apriori sunt admise, deoarece procedura obținerii lor de către apărător practic nu este prevăzută, ceea ce înseamnă, că nici nu poate fi încălcată”.

Cu o astfel de opinie e greu să cazi de acord. Într-adevăr, ordinea de colectare a probelor de către apărători în art. 86 CPP nu este

prevăzută. Dar ea nici nu poate fi, deoarece nu e greu să observi că în alin.(1) art.86 CPP apărătorul, ca subiect de colectare a probelor, nu este numit, în consecință, el este lipsit de posibilitatea de a da informației obținute forma procesuală de probă. Pe lângă aceasta, „a obliga apărătorul de a prezenta” materialele colectate echivalează cu lezarea drepturilor lui, încălcarea principiului competitivității părților, unde părțile acuzării și apărării sunt egale în fața instanței de judecată (alin.(4) art.15 CPP FR).

Unii juriști, de asemenea, constată cu satisfacție, că noul CPP al Federației Ruse a recunoscut dreptul apărătorului de a colecta probe, ceea ce „este un pas important în reforma procesual-penală, depășirea viziunii privind materialele acumulate de către apărător, ca materiale de calitate procesuală mult mai joase, «denaturate» în favoarea clientului”. Actualmente acest drept este fixat în CPP al FR.

A.A. Davletov, criticând pe drept această opinie, atrage atenția asupra faptului că în realitate „CPP al FR nu a investit apărătorul cu dreptul de a colecta probe de sine stătător”, „nu l-a transformat în parte a procesului competitiv în faza de urmărire penală a procesului penal în vigoare”, deoarece „a declara dreptul și a garanta realizarea lui, pe de o parte, nu este unul și același lucru”. Apărătorul poate „doar să ajute” organelor de urmărire penală la colectarea probelor, deoarece legiuitorul doar „a declarat dreptul apărătorului de a colecta probe”, dar „în realitate acest drept nu este asigurat”². Confruntarea drepturilor apărătorului în ce privește colectarea probelor, expuse în pct.2 alin.(1) art. 53 CPP al FR cu noțiunea „Probe”, dată în art.74 CPP al FR, demonstrează, că documentele, obiectele obținute de apărător nu corespund unei astfel de calități obligatorii a probelor, ca admisibilitatea, deoarece ele nu pot fi obținute în ordine procesuală și fixate în formă procesuală. În alin.(2) art.74 CPP al FR sunt formulate clar și univoc șase tipuri de date procesuale, care

¹ С.А. Шейфер, «Доказательства и доказывание по уголовным делам», în *Проблемы теории и правового регулирования*, Тольятти, 1998 стр. 54.

² А.А. Давлетов, «Право защитника собирать доказательства», în *Российская юстиция*, 2003 № 7, стр. 50-51.

sunt probe în cauza penală. Printre ele nu sunt nici audierea persoanelor, nici obiecte, documente și alte date, colectate de apărător în ordinea prevăzută de art.86 CPP. În consecință, nu e clar care este statutul juridic al datelor obținute de către apărător și cum pot fi ele introduse în cauza penală. Aceste chestiuni în lege nu sunt soluționate, deși practica aplicării dreptului cere răspunsuri la ele.

Cel mai mare număr de neclarități revine chestiunii cu privire la metoda colectării de către apărător a probelor, expusă în pct.2 alin. (3) art.86 CPP al FR „audierea persoanelor cu acordul lor”. Care este mecanismul organizării de către apărător a audierii persoanelor? Care este ordinea de fixare a datelor obținute? Care este ordinea aprecierii admisibilității unor astfel de „probe”? Indicații în această privință în CPP nu sunt.

În legislația procesuală a Republicii Moldova și anume art.100 alin.(2), pct.I „În scopul administrării probelor, apărătorul admis în procesul penal, în modul stabilit de CPP a RM, este în drept să solicite și să prezinte obiecte, documente și informații necesare pentru acordarea asistenței juridice, inclusiv să poarte convorbiri cu persoanele fizice dacă acestea sunt de acord să fie audiate în modul stabilit de lege.”

Se pare că convorbirea organizată de apărător trebuie să arate în felul următor: cu acordul persoanei, apărătorul poate comunica cu persoana în scopul obținerii datelor ce permit a dovedi nevinovăția clientului sau prezența circumstanțelor care atenuează vinovăția lui. Rezultatul unei astfel de convorbiri poate fi fixat în formă liberă, unde vor fi indicate datele de anchetă ale persoanei și conținutul datelor obținute, semnate de persoană și apărător, precum și numele, prenumele apărătorului și numărul baroului de avocați, în care acesta activează. E posibil ca apărătorul să poată ruga ca persoana cu mâna proprie să expună datele pe care le cunoaște cu indicarea propriilor date de anchetă și datelor apărătorului.

Sub acest aspect, datele obținute de către apărător sunt doar informații, care fără perfectarea corespunzătoare nu vor căpăta

semnul veridicității, fără de care nu va deveni probă, adică bază pentru luarea deciziei juridice. Pentru a opera în procesul penal cu datele expuse la ascultare, trebuie organizată audierea persoanei cu respectarea tuturor cerințelor procesuale. Altminteri, partea acuzării este în drept să prezinte în fața instanței de judecată demersul cu privire la excluderea rezultatelor ascultării ca probe din motivul inadmisibilității lor în conformitate cu art.94 alin.(1) pct. 4 CPP al RM.

Unicele din cele prezentate de către apărător ce pot fi imediat anexate la cauza penală în calitate de probe sunt certificatele, caracteristicile și alte documente care, în conformitate cu art.100 alin.(2), pct.2 CPP al RM, posedă forma procesuală legitimă. Însă și ele pot fi supuse verificării în ce privește veridicitatea de către persoana cu funcții de răspundere abilitată, prin urmare și în acest caz pentru ca în cauză să apară probele se cere acordul subiecților probațiunii ce au împuterniciri autorizate.

Astfel, se impune următoarea concluzie: pentru ca informațiile stabilite și colectate de către apărător să devină probe, ultimul trebuie să facă un demers cu privire la anexarea la dosar a obiectelor, documentelor, certificatelor. Dacă ofițerul de urmărire penală, procurorul sau instanța de judecată satisface demersul dat, atunci datele colectate vor obține statut de probe. Cu această opinie sunt de acord majoritatea procesualiștilor.

Ca argument poate servi declarația savantului procesualist A.A. Davletov, că dacă subiectul nu dispune de împuterniciri de sine stătător să efectueze acțiuni de urmărire penală și alte acțiuni procesuale și este nevoit să se adreseze către o altă persoană abilitată cu rugămintea să transforme datele pe care le deține în probe utile, atunci un astfel de subiect nu colectează probe, ci doar contribuie la colectarea lor³.

Din alt punct de vedere, apărătorii invocă deseori faptul că organele judiciare dețin o putere autoritară în ceea ce privește

³ А.А. Давлетов, «Право защитника собирать доказательства», в *Российская юстиция*, 2003, № 7, стр. 52.

recunoașterea datelor în calitate de probă, ceea ce duce uneori la lezarea dreptului la apărare a clienților lor.

În aceeași Federație Rusă chestionările apărătorilor, înfăptuite după adoptarea CPP a FR, au arătat că, în pofida declarației posibilității apărării de a colecta probe și a schimbării ordinii de organizare a dezbaterilor judiciare, din lipsa posibilităților apărării și părții vătămate de a influența asupra procesului de colectare a probelor, nu au avut loc nici un fel de schimbări esențiale în această situație. În particular, apărătorii au indicat că practic pe fiecare caz penal ei dețin în numele clienților lor informații suplimentare, care îndreptătesc clientul sau atenuează vinovăția lui, dar pornind de la motive tactice, „o stopează” până la efectuarea punerii pe rol a cauzei penale sau pe timpul ședinței de judecată. În majoritatea cazurilor cercetate reprezentanții părții apărării, ale căror demersuri privitoare la colectarea probelor au fost respinse de organele de urmărire penală, ulterior, ori la punerea pe rol a cauzei penale ori pe timpul ședinței de judecată, iarăși ridicau aceleași întrebări. De fapt, se înfăptuia „revizia” hotărârii luate de organul de urmărire penală. În consecință, instanța de judecată era nevoită să cheltuiască mijloace considerabile pentru soluționarea situațiilor de conflict ce apăreau încă la etapa prejudiciară.

Analiza normelor CPP dau temei de a conchide că legiuitorul, reglementând ordinea de urmărire penală și examinarea cauzelor penale în instanța de judecată, a tratat foarte serios chestiunile privind respectarea formelor procesuale. Nu întâmplător principiul legalității în sistemul altor principii este prevăzut în lege printre primele (art.7 CPP RM). Prevederile legislației procesual-penale înaintează cerințe destul de drastice față de activitatea organelor de urmărire penală, procuror, instanță de judecată, îndeosebi la colectarea, fixarea și verificarea probelor.

Totodată, legiuitorul în unele cazuri a comis inexactități sau a admis lacune ale reglementării de drept a colectării probelor, ceea ce duce la apariția unor probleme în aprecierea lor ca fiind admisibile. Astfel, metode prin-

cipale de obținere a datelor probatorii sunt acțiunile de urmărire penală, efectuate de organele împuternicite competente în scopurile formării probelor. Admisibilitatea probelor se garantează prin respectarea următoarelor reguli de efectuare a acțiunilor de urmărire penală:

- alegerea corectă a numelui a acelei acțiuni de urmărire penală care este mai potrivită prin construcția ei lăuntrică de cunoaștere și de drept pentru reflectarea acestui tip de urme;
- utilizarea corectă a procedurilor de cunoaștere puse la baza construcției acțiunilor de urmărire penală;
- fixarea corectă din punct de vedere procesual a datelor obținute la efectuarea acțiunilor de urmărire penală privitoare la urmele infracțiunii.

Încălcarea acestor reguli va duce la faptul că datele obținute nu vor corespunde cerințelor admisibilității și nu vor putea fi utilizate ca probe. Problemele admisibilității probelor prin respectarea procedurii efectuării acțiunilor de urmărire penală sunt elaborate în literatura de specialitate destul de detaliat, de aceea vom evidenția doar în aspect general unele probleme privind reglementarea lor juridică.

În primul rând, aceasta se referă la posibilitatea efectuării acțiunilor de urmărire penală până la pornirea urmăririi penale.

În practică, se recurge pe larg la constatările tehnico-științifice și medico-legale până la începerea urmăririi penale întru stabilirea anumitor circumstanțe care au importanță pentru începerea urmăririi penale. Practica respectivă există de mai mult timp, însă apare un semn de întrebare asupra legalității efectuării acestei acțiuni de urmărire penală.

În acest sens, Colegiul penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova prin decizia nr. 1ra-55/2010 din 19.01.2010 a declarat ilegală efectuarea constatării tehnico-științifice până la începerea urmăririi penale. În argumentarea deciziei respective instanța a indicat asupra faptului că potrivit alin.(1) al art.279 Cod de procedură penală, organul de urmărire penală efectuează acțiuni de urmărire penală în strictă conformitate cu prevederile Codului de procedură penală și numai după

pornirea urmăririi penale, cu excepția acțiunilor prevăzute în art.118 Cod de procedură penală (cercetarea la fața locului) și în art.130 Cod de procedură penală (percheziția corporală sau ridicarea), care pot fi efectuate și până la pornirea urmăririi penale. Este de menționat că faza actelor premergătoare începerii urmăririi penale nu este partea componentă a procesului penal, însă acestea se efectuează în vederea pornirii urmăririi penale. Reieșind din cele menționate, raportul de constatare tehnico-științifică, care a fost efectuat până la începerea urmăririi penale, nu poate constitui mijloc de probă, în sensul prevederilor art.93 Cod de procedură penală și prin prisma art.94 alin.(1) pct.8 Cod de procedură penală urmează a fi respins ca inadmisibil⁴.

Apar unele probleme și la efectuarea unei astfel de acțiuni de urmărire penală cum ar fi verificarea declarațiilor la locul infracțiunii (art.114 CPP RM). Destul de frecvent în practică se întâlnesc cazuri când această acțiune de urmărire penală e necesară a fi efectuată la domiciliu (de exemplu, atunci când bănuitul face declarații privind săvârșirea unui furt din apartament, explicând că ține minte nu doar amplasamentul odăilor, calea de pătrundere în domiciliu, ci și acele locuri de unde a sustras proprietatea etc.). În caz de imposibilitate de ridicare a celor sustrate, în urma vânzării bunurilor unei persoane necunoscute sau a pierderii bunurilor, verificarea declarațiilor infracțiunii este foarte importantă pentru confirmarea vinovăției bănuitului sau învinutului. Însă în CPP RM nu sunt norme care ar garanta în cazul dat dreptul la inviolabilitatea domiciliului și ar reglementa mecanismul de îndeplinire a acțiunii în cazul în care proprietarul domiciliului nu permite accesul. Nu apar probleme dacă acordul pentru îndeplinirea verificării declarației la domiciliu este dat de persoanele ce locuiesc acolo. Dar dacă un astfel de acord lipsește, atunci va fi încălcat dreptul constituțional al persoanei cu privire la inviolabilitatea domiciliului. În practică deseori se întâlnesc cazuri în care partea vătămată în

cazul penal refuză categoric să dea consimțământul la efectuarea acțiunii de urmărire penală indicate în apartamentele lor din diferite motive. Ca să nu fie încălcate drepturile lor constituționale, după întocmirea cererii corespunzătoare, verificarea declarațiilor bănuitului la locul săvârșirii infracțiunii nu se va efectua, drept care probele ce confirmă sau infirmă participarea lui la această infracțiune nu au fost dobândite, iar urmărirea penală în privința persoanei date este încetată.

Specificul verificării declarațiilor la locul infracțiunii sunt de așa natură, încât a-l efectua în cazuri de neamănat nu este necesar. Prin urmare, în viziunea noastră într-o astfel de situație poate fi utilizată institut ordinii judiciare de obținere a permisiunii la efectuarea acțiunilor de urmărire penală prevăzută de art.301 CPP RM., respectiv art.114 CPP RM urmează a fi completat cu un nou alineat „Verificarea declarațiilor la locul infracțiunii fără permisul persoanei căreia i se limitează dreptul prevăzut în art.12 CPP RM se efectuează în baza ordonanței motivate a organului de urmărire penală, cu autorizația judecătorului de instrucție”.

Următorul element al procesului de probațiune în conformitate cu legea este verificarea probelor, care prezintă activitatea ofițerului de urmărire penală, procurorului, instanței de judecată în analiza probelor administrate, coroborarea lor cu alte probe, administrarea de noi probe și verificarea sursei din care provin probele, în conformitate cu CPP RM, prin procedee probatorii respective⁵. Scopul verificării probelor constă în stabilirea veridicității lor, adică corespunderii sau necorespunderii datelor ce se află în ele, faptelor și circumstanțelor, care au importanță pentru soluționarea corectă a cauzei penale. Pe parcursul verificării în mod obligatoriu se examinează și admisibilitatea probelor corespunzătoare formei lor, cerințelor legale de administrare.

Noțiunea folosită în art.99 CPP RM „verificarea probelor” și noțiunea „cercetarea

⁴ Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr. 1ra-55/2010 din 19.01.2010.

⁵ Codul de procedură penală al RM, art.99, alin.(4).

(examinarea) probelor” (art. 314⁶, 347⁷ CPP RM) sunt utilizate de legislator în esență ca fiind identice. Însă analiza de conținut a acestor și altor articole CPP duc la concluzia, că termenul „cercetarea” se folosește în lege, totuși într-un sens mai larg decât „verificarea”. Cercetarea include atât procesul obținerii datelor (audierea martorului), cât și verificarea datelor obținute (art.314 CPP RM). Cercetează proba atât subiectul activității procesuale, care a colectat-o, cât și alți subiecți. Astfel, probele, colectate de ofițerul de urmărire penală le cercetează procurorul la punerea sub învinuire și întocmirea rechizitoriului, apoi „probele sunt supuse cercetării nemijlocite ” de către instanța de judecată.

Determinarea judiciară a definiției „verificarea probelor” în CPP lipsește. În literatura de specialitate, de asemenea, nu există o opinie unică în ceea ce privește verificarea probelor. Autorii Teoria probelor în procesul penal sovietic în genere nu delimitau colectarea și verificarea probelor, considerând că aceste etape de probațiune se desfășurează prin unele și aceleași metode. P.E. Pașkevici folosea termenul „cercetarea probelor”, înțelegând prin acesta activitatea subiecților probatoriu-lui pentru studierea probelor și verificării lor; el scria că „doar în urma cercetării amănunțite a probelor se creează posibilitatea de a le da aprecierea corectă”. A.M. Larin includea noțiunea de verificare a probelor în noțiunea de apreciere a lor. El remarcă: „... a analiza comparația probelor înseamnă aprecierea probelor”. M.S. Strogovici spunea că verificarea probelor constă în atestarea corectitudinii sau incorectitudinii lor, numind în calitate de metode de verificare – cercetarea probelor înseși, căutarea de noi probe care confirmă sau infirmă proba inițială, compararea probelor existente cu probele noi primite. În opinia V.V. Vandășev, verificarea probelor este o relație de drept, în activitatea participanților la proces rolul determinat avându-l ofițerul de urmărire penală, procurorul și instanța de judecată în stabilirea

contradicției între probe și lichidarea lor. Termenul „cercetarea probelor” este întrebuințat de A.R. Belkin, înțelegând prin el cunoașterea de către subiectul probatoriu-lui a conținutului lor, a verificării veridicității existenței a acelor date faptice care alcătuiesc acest conținut, determinarea apartenenței și stabilirea concordanței cu toate celelalte probe în cauză. Alți autori, de asemenea, numesc verificarea probelor „cercetare”.

⁶ Art.314 CPP RM, „Nemijlocirea, oralitatea și contradictorialitatea judecării cauzei”.

⁷ Art.347 CPP RM „Prezentarea și examinarea listei probelor”.

Andrian CREȚU,

șef adjunct al Biroului de migrație și azil al MAI,

doctorand

Grigore ARDELEAN,

lector al Catedrei drept civil

a Academiei MAI „Ștefan cel Mare”, doctorand

PARTICULARITĂȚILE RĂSPUNDERII SUBIECTIVE ȘI OBIECTIVE ÎN DREPTUL MEDIULUI

The increase of the importance of such issues as environment protection, ensuring ecological human security for the public opinion, both for certain states and for the international community represents the topicality of studying the ecological rights of citizens as a means of ensuring law supremacy.

În procesul evoluției sale, omul permanent a desfășurat o activitate orientată spre asigurarea confortului, siguranței și statutului său social, fără de care existența sa ar fi precară. În scopul obținerii acestor comodități, omul exploatează un volum necontrolat de resurse pe care natura i le oferă gratis, însă fără să țină cont de consecințele nefaste ale excesului în exploatare, ignorând vădit normele reglementate de legislație. În general se prezumă că orice activitate desfășurată de om implică un nivel sporit sau redus de prejudiciere a mediului.

Astfel, apare poluarea, aspect implicit al vieții, în desfășurarea căreia unele produse devin reziduuri care pot să incomodeze bunul trai în funcție de natura și cantitatea lor. În trecut, când densitatea redusă a populației, precum și folosirea, aproape în exclusivitate, a produselor naturale, nu diferențiau mult viața omului de modul de existență și nu se produceau atât de multe reziduuri, însă odată cu marile progrese științifice, cantitatea și natura lor s-a schimbat esențial. În ultimele decenii, procesul de degradare a factorilor de mediu de pe întinsul planetei noastre a avut o evoluție din ce în ce mai îngrijorătoare, cantitatea de poluanți ajungând la parametri ce depășesc orice limită. Prevenirea fenomenului poluării depinde mult de comportamentul individului în procesul folosirii, dezvoltării și conservării factorilor de mediu. Nu orice conduită umană are relevanță din punct de vedere juridic, ci

numai aceea care cade, într-o formă sau alta, sub incidența normelor juridice. Conduita umană poate să fie conformă normelor juridice sau, dimpotrivă, să contravină acestora, orice abatere, atrage după sine răspunderea juridică, cel vinovat fiind obligat să suporte consecințele faptelor sale.

În domeniul protecției mediului, pentru atingerile aduse acestuia prin săvârșirea de fapte ilegale, dar și pentru daunele ecologice produse, s-a impus necesitatea stabilirii răspunderii juridice. Conștiința de mediu este considerată în doctrină ca fiind una din cele mai importante căi de realizare a cointeresării protecției și dezvoltării mediului. Realitatea confirmă însă că această conștiință ecologică fie este doar în formare, fie lipsește, iar consecințele negative asupra mediului sunt evidente. Din aceste motive, se apelează la legislație pentru suplinirea lipsei acestei conștiințe și pentru educarea oamenilor, chiar pe cale coercitivă. Dreptul stabilește regulile de conduită în domeniul protecției mediului, dar și sancțiunile care pot interveni în situațiile în care aceste reguli se încalcă prin săvârșirea de fapte daunătoare mediului. Pe lângă cointeresarea bazată pe conștiința de mediu, răspunderea juridică reprezintă una din căile importante și eficiente de realizare a cointeresării în domeniul protecției și dezvoltării mediului. Comportamentul oamenilor poate fi dirijat în direcția respectării regulilor de conduită

impuse de dreptul mediului, prin instituirea unor forme de răspundere juridică severă. În scopul intensificării măsurilor de reprimare a faptelor de poluare a mediului, legiuitorul oferă posibilitatea aplicării mai multor forme ale răspunderii juridice pentru faptele încadrate. Faptele concrete în care se aplică dispozițiile referitoare la răspundere penală, civilă, administrativă sunt pe larg reglementate de legislație, însă cu referire mai vagă la aspectul răspunderii subiective și obiective. În domeniul protecției mediului, caracterul răspunderii subiective este aplicat pe larg, fiind foarte limpede, în sensul că sunt aplicate în cazul în care, faptele unor persoane sunt încadrate juridic și conțin cumulativ semnele componenței unei fapte ilicite, fiind tras la răspundere subiectul ce a comis o faptă contra mediului. În procesul evoluției societății, faptele ilicite de natură să prejudicieze mediul capătă o formă mult mai complexă, de natură să pună la îndoială cadrul juridic existent. În condiția în care mediul este poluat continuu, sursă constituind mijloacele utilizate în procesul avansării economice fără de care existența omului ar fi precară, atunci când toți indivizii utilizează tehnici admise de legislație, dar care constituie sursă de poluare, formele răspunderii aplicate în prezent sunt insuficiente. Luând în considerare fenomenul poluării colective, legislația în vigoare întâmpină dificultăți serioase la capitolul aplicării răspunderii ecologice. În acest context vom încerca să analizăm acest aspect ținând cont de problema individualizării subiectului responsabil de cauzarea prejudiciului ecologic, având ca reper scopul și caracterul răspunderii obiective. Înainte de a analiza acest subiect, vom scoate în evidență importanța determinării legăturii cauzale între prejudiciul ecologic și subiectul responsabil de producerea acestuia, obiectivizarea răspunderii de mediu, precum și calitatea subiectului ce reclamă despăgubire în cazul unui prejudiciu ecologic.

Definirea noțiunii de prejudiciu ecologic a suscitat o serie de discuții în literatura de specialitate, discuții care nu s-au finalizat cu identificarea unei definiții unanim acceptate, acest insucces datorându-se faptului că se pornește de la premisa greșită că prejudiciul

ecologic este un prejudiciu adus în exclusivitate omului. Problema aplicării incorecte a răspunderii pentru daune de mediu rezidă în definirea necorespunzătoare a prejudiciului ecologic corelat cu interesul apărat.

Astfel, în literatura de specialitate, dauna ecologică este considerată ca fiind cea vătămătoare care aduce atingere tuturor factorilor de mediu, sub o formă sau alta, cu efecte ireversibile și cu consecințe greu de stabilit. Noțiunea de „daună ecologică” include prejudiciile cauzate mediului natural și artificial, protejate din punct de vedere juridic. Cu privire la victima daunei ecologice în literatura juridică au existat controverse, respectiv, dacă victima unei asemenea daune este mediul sau omul. Există opinii după care mediul este considerat cauza poluării și nicidecum victima pagubelor. Alți autori consideră că dauna ecologică este provocată mediului de către om. În consecință, daunele ecologice, chiar dacă nu sunt aduse direct persoanelor, sunt cauzate mediului, iar consecințele unui mediu poluat amenință direct viața și sănătatea omului. În acest context, deducem situația unui circuit natural al consecințelor, adică, dacă mediului i se aduce un prejudiciu, incontestabil este faptul că va fi prejudiciat și omul. Astfel, susținem noțiunea conform căreia prejudiciul ecologic reprezintă cea vătămătoare care aduce atingere tuturor factorilor de mediu, sub o formă sau alta, cu efecte ireversibile și cu consecințe greu de stabilit. Faptul că în noțiune nu vom menționa persoana în calitate de victimă a prejudiciului ecologic, nu dă temei că aceasta nu este prejudiciată, ci dimpotrivă, persoana este unicul subiect ce va suporta consecințele unui mediu poluat. De altfel, vom și puși în fața unui paradox potrivit căruia răspunderea de mediu la prima vedere s-ar putea exclude în totalitate, deoarece poluarea mediului reprezintă o consecință a activității omului, iar ulterior victima a prejudiciului ecologic devine tot omul. Însă în cadrul aplicării răspunderii subiective și obiective de mediu, se ia în considerare vinovăția subiectului concret, având în vedere că într-o societate nu toți indivizii au o conduită ce ar prejudicia mediul, în consecință doar o parte din subiecți aduc un prejudiciu care

prin intermediul factorilor de mediu prejudiciază întreaga societate și pe ei înșiși, cărora le revine sarcina probei.

Deși daunele ecologice se răsfrâng în cele din urmă asupra omului, raportul de cauzalitate este cel dintre fapta ilicită și modificarea adusă mediului, indiferent dacă aceasta a condus sau nu la prejudicierea unor persoane. Tocmai în aceasta constă specificul răspunderii pentru prejudiciile cauzate mediului. Prejudiciile ecologice pot fi cauzate factorilor naturali sau artificiali, și în funcție de gravitatea lor se grupează în deteriorări ale mediului și dezastre ecologice. Victima poluării este titularul unui drept sau interes, care reclamă o vătămare a integrității sale fizice, a unui interes de natură patrimonială sau care acționează ca gestionar sau apărător al unor elemente de mediu. Victima poluării are dreptul la repararea integrală a prejudiciului ecologic suferit, ceea ce implică o echivalență între paguba cauzată și repararea acesteia. Poluatorul mediului poate fi, în termeni generali, orice persoană fizică sau juridică, precum și natura, în termeni juridici, poluator al mediului este acea persoană care a cauzat prejudiciu mediului și care răspunde juridic pentru consecințele negative ale faptelor sale produse mediului. Aici fără îndoială vor fi aplicate principiile răspunderii obiective. Ca subiect al raportului juridic de mediu, poluatorul este acea persoană care răspunde atât pentru pagubele cauzate prin poluare, cât și pentru faptele de încălcare a normelor juridice de mediu fără consecința poluării (în calitate de subiect de drept). Evaluarea și repararea daunelor ecologice reprezintă o altă particularitate a răspunderii subiective și obiective. În practica judiciară străină s-au conturat următoarele căi fundamentale de evaluare a daunelor ecologice care constau în evaluarea pagubelor ecologice cauzate integrității persoanelor și bunurilor lor sau activităților comerciale, evaluarea pagubelor aflate în afara circuitului civil, evaluarea daunelor ecologice prin negocierea acestora dintre reprezentanții statului, poluatorului, victimelor etc. O altă problemă apare atunci când este necesar de făcut o delimitare între efectul poluării, precum și vic-

tima ce a fost prejudiciată direct sau indirect, dacă prejudiciul suportat se datorează poluării sau unui alt factor, cu atât mai mult în cazul identificării subiectului responsabil de reparare a prejudiciului. Din acest considerent este necesar de a porni de la identificarea sursei de poluare, a titularului acestei surse, fiind foarte dificil de identificat în situația în care toți indivizii sunt titulari ai acestor surse indispensabile pentru existență. Dar totuși și în acest caz nu putem afirma că nimeni nu va fi tras la răspundere din lipsa metodei de identificare a subiectului. Pentru evitarea acestor dificultăți este indispensabilă aplicarea principiilor răspunderii obiective de mediu conform căreia prejudiciul va fi reparat de titularul sursei de poluare, prezumându-se că cel care este proprietar al unui bun, iar acel bun constituie o sursă de poluare, acesta și se face vinovat de poluarea mediului. Practica juridică de mediu cunoaște o asemenea reglementare, exemplu fiind o lege japoneză din 1973 care stabilea un fel de prezumție de cauzalitate pentru unele maladii zise specifice, determinante de poluanți, precum mercurul, cadmiul și arseniul. Repararea pagubelor ecologice însă constituie o activitate dificilă și complexă ce nu se poate asigura de fiecare dată complet și perfect, deoarece prejudiciul nu este reparabil întotdeauna în natură, sursa poluării este de multe ori imprecisă și din acest motiv autorul poluării nu se poate identifica. Repararea daunelor ecologice presupune în prealabil stabilirea responsabilului (persoana fizică sau juridică, instituție sau autoritate publică), identificarea victimei poluării, stabilirea modalității de reparare a prejudiciului ecologic cauzat. Stabilirea unei legături de cauzalitate între poluare și paguba rezultată este dificilă, deoarece de cele mai multe ori paguba, vătămarea se produce mai târziu, fapt pentru care, în acest sens, se instituie o prezumție a probabilității legăturii cauzale. Legătura de cauzalitate este dificil de stabilit adesea și datorită pluralității surselor potențiale de prejudiciu ecologic și mai ales datorită caracterului acestora.

Astfel, problema cauzalității și respectiv, cea a determinării poluatorului este dificilă și pentru că paguba ecologică poate fi consecin-

ța mai multor fapte ale aceleiași persoane, sau poate fi consecința unui sistem de acțiuni-inacțiuni exercitate de mai multe persoane, caz în care se pune problema identificării și individualizării acestora. Când poluatorul nu poate fi identificat sau atunci când poluarea este rezultatul unui fenomen natural, repararea prejudiciului se va face dintr-un fond special, extrabugetar, iar în cazul activităților generatoare de risc major este obligatorie asigurarea pentru daune, situație în care obligația de reparare a prejudiciului ecologic revine societății de asigurări căreia poluatorul ei plătește asigurarea respectivă. Modalitatea cea mai privilegiată și mai corectă de reparare a prejudiciului ecologic este repararea în natură, însă distrugerea fizică face dauna ireversibilă de cele mai multe ori, situație în care se impune reparația prin echivalent. Deoarece evaluarea exactă a prejudiciului nu este posibilă întotdeauna, Legea cu privire la protecția mediului înconjurător prevede obligația poluatorului de a repara prejudiciul cauzat și de a reface cadrul natural deteriorat, încercând o restabilire a condițiilor anterioare producerii prejudiciului, urmărindu-se prin aceasta o restitutio in integrum în dreptul mediului. Există prejudicii ecologice cauzate prin fapta ilicită a unei singure persoane, dar există prejudicii ecologice cauzate prin fapta ilicită a mai multor persoane. Necesitatea obiectivizării răspunderii juridice în dreptul mediului a fost susținută de o serie de autori, fiind fondată pe ideea de risc, după care orice activitate desfășurată de o persoană creează un risc pentru alta, făcând responsabil pe autorul sau pentru prejudiciul pe care îl poate cauza fără a mai fi nevoie de dovada culpabilității. Răspunderea celor care au determinat o acțiune asupra mediului, modificând și afectând calitățile sale, se antrenează sub forma obligării acestora la repararea prejudiciilor provocate. Răspunderea pentru riscul ecologic se angajează în situațiile în care poluarea este determinată de activitatea generală a unor agenți economici. Fiind rezultatul acumulării lente a unor efecte negative care produc latent consecințe negative, periculoase, grave asupra mediului, poluarea impune reguli particulare în privința răspun-

derii pentru pagubele cauzate. Spre exemplu, regimul răspunderii civile pentru risc impune indemnizația victimei, indiferent de culpa autorului, singurul caz de exonerare de răspundere fiind forța majoră. Pe lângă principiul special al răspunderii civile obiective independente de culpă, Legea cu privire la protecția mediului înconjurător consacră în materie de răspundere pentru prejudiciu și răspunderea soildară, în cazul pluralității autorului. Prin instituirea acestor principii complementare, se urmărește satisfacerea cerințelor principiului fundamental poluatorul plătește. Prin instituirea răspunderii obiective, independente de culpă, victima poluării va trebui să dovedească numai existența prejudiciului și raportul de cauzalitate între faptă și pagubă, eliminându-se proba culpei, care este deosebit de dificilă în materie de mediu. Caracterul obiectiv al răspunderii juridice pentru cauzarea prejudiciilor ecologice prezintă următoarele caracteristici:

- poluatorul, parte a raportului juridic de răspundere, este responsabil indiferent dacă este sau nu vinovat;
- poluatorul este ținut responsabil în anumite condiții chiar și pentru cazul de forță majoră;
- poluatorul este exonerat de răspundere juridică în cazul unui cataclism natural și în cazul în care prejudiciul ecologic a fost cauzat prin fapta victimei;
- victima prejudiciului ecologic, parte și ea în raportul juridic de răspundere, are dreptul să pretindă repararea prejudiciului suferit prin dovada pagubei cauzate;
- indiferent de atitudinea subiectivă a poluatorului, victima prejudiciului ecologic are dreptul la despăgubire;
- culpa autorului nu trebuie dovedită, ea este prezumată, singurul raport causal dintre fapta ilicită și rezultatul ei dăunător asupra mediului fiind un temei suficient pentru antrenarea răspunderii reparatorii, eliminându-se astfel obstacolul probei culpei, fapt foarte dificil în materie ecologică;
- răspunderea obiectivă, prin dreptul mediului, reprezintă o excepție de la regulă, după care se răspunde dependent de vinovă-

ție, spre deosebire de răspunderea din dreptul civil unde regula generală este răspunderea întemeiată pe greșeală.

În concluzie, menționăm că importanța reglementării instituției răspunderii subiective și obiective în dreptul mediului este indispensabilă pentru această ramură, reieșind din necesitatea conferirii unui aspect clar metodologiei privind aplicarea corectă a formelor de răspundere pentru daune de mediu, având în vedere aspectul obiectivizării răspunderii, identificarea subiectului responsabil de poluare, precum și legătura cauzală. Posibilitatea determinării responsabilului de poluare a mediului fără utilizarea normelor răspunderii obiective poate fi pusă la îndoială, creând condiții favorabile pentru subiecții ce în permanență prejudiciază mediul, cu atât mai mult cu cât dezvoltarea și evoluția unei societăți necesită exploatarea unei cantități impunătoare de resurse naturale, tehnici ce constituie o sursă a poluării permanente.

Bibliografie:

1. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994.
2. Codul civil al Republicii Moldova din 06.06.2002.
3. Legea Republicii Moldova privind protecția mediului înconjurător nr.1515-XII din 16.06.93.
4. Mircea Duțu, *Dreptul mediului*, București, 1996.
5. Igor Trofimov, *Dreptul mediului*, Chișinău, 2002.
6. Daniela Marinescu, *Tratat de dreptul mediului*, București, 2008.

Irina DUMITRESCU,
specialist principal al DCI și IE a MAI al RM, doctorand

INSTRUMENTE INTERNAȚIONALE CE VIN ÎN APĂRAREA ȘI FACILITAREA ACTIVITĂȚII POLIȚIENEȘTI

In a democratic Europe where borders are increasingly blurred, governed by the principle of legality, the police has its traditional role of preventing, combating and detecting crime, protection of the public peace, respect for law and order and protection of fundamental rights of the individual. However, the police provide various social services, supporting other activities.

Citizens of democratic states opt for a state guarantee of legality and development, to ensure individual freedom and security of citizens, police, as part of the company, its noble task and duty to know and guarantee human values. Police is a true reflection of society. Citizens are becoming increasingly demanding from their police. On the one hand, they know their rights and demand better compliance, on the other hand, the police expect a greater implication in the humanitarian field

Într-o Europă democratică în care frontierele se estompează tot mai mult, guvernată de principiul legalității, poliția își are rolul tradițional de prevenire, de luptă și de detectare a criminalității, de ocrotire a liniștii publice, de respectare a legii și ordinii publice și de protejare a drepturilor fundamentale ale individului. Totodată, poliția asigură diverse servicii cu caracter social, care sprijină celelalte activități.

Cetățenii statelor democratice optează pentru un stat garant al respectării și dezvoltării legalității, în scopul asigurării libertății individuale și securității cetățenilor, poliției, ca parte integrantă a acestei societăți, îi revine sarcina nobile și obligația de a cunoaște și garanta valorile umane. Poliția este o reflecție fidelă a societății. Cetățenii devin din ce în ce mai exigenți față de poliția lor. Pe de o parte, ei cunosc mai bine drepturile lor și cer respectarea lor, pe de altă parte, așteaptă din partea poliției o mai mare implicație în domeniul umanitar.¹

Această transcendență se apreciază în toate domeniile vieții cotidiene, ca o instituție de apărare a drepturilor și libertăților individuale unde acțiunea poliției trebuie să aflu o influență notorie, remarcabilă asupra vieții tuturor cetățenilor.

Totodată, suntem îngrijorați de faptul că, în ultima perioadă, polițiștii cad tot mai de drept victime a criminalilor care devin tot mai violenți, mai mulți și mai curajoși în săvârșirea unor agresiuni cu arme de foc, cu toate măsurile preconizate de minister privind ordinea publică, în timp ce polițiștii se străduie să-și îndeplinească cât mai bine atribuțiile riscându-și chiar și viața. Cu o protecție slabă, cu o dotare neperformantă, cu cote reduse de combustibil, cu ore suplimentare neplătite, cu egalitarismul salarial și al pensiilor de bugetar fluturat ca remediu al crizei economice și morale actuale, pus la cale de persoane fără griji și cu serviciu lejer, polițiștii se întrebă pe bună dreptate, DE CE SĂ MAI RIȘTE?

Deocamdată polițistul trebuie să prevină infraționalitatea, să protejeze și să consilieze pe cetățean, să fie disponibil față de acesta, să trateze egal în fața legii toate persoanele indiferent de rang, notorietate publică sau avere, dar trebuie să aibă asigurate mijloacele necesare pentru misiuni și cele necesare unei conduite pentru a se feri să nu depășească el însuși limitele legii.

Eficacitatea ripostei la criminalitate depinde, în mare, de armonizarea unei legislații coerente și unor politici concentrate. Această condiție devine o necesitate imperativă ținând cont de extinderea și amploarea fenomenelor criminalității organizate, corupției, traficului ilicit de persoane, arme, substanțe psihotro-

¹ Ș. Stamatin, C. Creangă, *Ghidul deontologiei polițienești*, Chișinău, 2004.

pe, etc., care, în majoritatea cazurilor, nu se limitează la frontierele unui stat, capătă un caracter internațional și față de care sistemele naționale riscă să pară insuficientă.²

Luând în considerație, schimbările continue pe arena internațională, estomparea tot mai mare a frontierelor, putem scoate în vileag stringenta necesitate de colaborare a instituțiilor polițienești pe arena internațională, necesitate comună a tuturor statelor, de a duce o luptă eficace contra criminalității, la nivel național, cât și pe plan internațional.

Întru asigurarea unei eficiente colaborări pe plan internațional a organelor polițienești s-a luat în calcul și s-a creat un cadru normative internațional care permite simplificarea la maxim a colaborării dintre instituțiile polițienești și respectiv eventualitatea creării unor grupe mixte de cercetare a cazurilor de infracționalitate internațională, cum este și Convenția de cooperare polițienească pentru Europa de Sud-est³, un tratat internațional ce vine în ajutorul polițiștilor și instituțiilor polițienești. Bazându-se pe angajarea reciprocă în scopul creării premiselor necesare pentru cooperarea avansată cu Europolul și solicitând intensificarea solidarității în regiune prin acordarea asistenței reciproce în standardele Uniunii Europene / Schengen într-o abordare regională, Convenția reprezintă rezultatul negocierilor comune în cadrul a cinci runde de consultări / negocieri, care s-au desfășurat în a doua jumătate a anului 2005 – prima jumătate a anului 2006.

Eforturile partenerilor au fost susținute de Europol, Germania și Austria.

Din punct de vedere al conținutului juridic, Convenția reglementează situațiile posibile ce au tangență cu combaterea crimei organizate, traficului ilicit de droguri și substanțe psihotrope, terorismului și altor tipuri de infracțiuni grave.

În ultimele decenii, a luat amploarea formarea organizațiilor criminale internaționale. Pe de o parte, expunerea în creștere la

piața mondială a condus la un proces de pauperizare, ceea ce a determinat multe persoane să se organizeze în activități criminale. Pe de altă parte, numeroase războaie civile care au avut loc după 1990 au constituit un impuls adițional în angajarea în asemenea activități criminale. Pentru a purta un război e nevoie de mari sume de bani care pot fi obținuți cele mai ușor prin traficul de droguri sau de ființe.

O asemenea creștere a activității criminale a evidențiat necesitatea cât mai intense cooperări internaționale, prin intermediul organizațiilor internaționale. În acest sens au fost create mai multe organizații și inițiative internaționale, printre care EUROPOL și INTERPOL, pentru lupta cu criminalitatea internațională organizată, organizații specializate pe diverse domenii de activitate, dar toate având la bază lupta cu criminalitatea organizată manifestată în diferite forme și care au drept scop să asigure formele de cooperare necesare. Aceste organizații internaționale vin în apărarea polițiștilor și respectiv a organelor de drept și asigură o simplificare esențială a muncii lor pentru atingerea unor rezultate cât mai bune în lupta cu criminalitatea internațională organizată. Organismele înființate urmează “să dezvolte și să promoveze cooperarea și ajutorul reciproc între organismele naționale de poliție, cu respectarea acordului legal al fiecărei țări; pregătirea, crearea și organizarea tuturor instituțiilor susceptibile să asigure o luptă eficace împotriva criminalității.”⁴ Așa cum a menționat Schober, “toate acestea trebuie să fie dincolo de opozițiile existente între națiunile de pe pământ, iar organismele create să fie deasupra bătăliilor politice.”⁵

Sfârșitul Războiului Rece a dus la căderea barierelor politice nu numai la nivelul Europei, dar la nivel mondial. O asemenea schimbare majoră a avut un impact pe măsură asupra barierelor economice, nu numai în Europa, dar în întreaga lume. Această schimbare a deschis noi căi pentru o substanțială dezvoltare

² *Ibidem.*

³ Convenția de Cooperare Polițienească pentru Europa de Sud-est, semnată la Viena la 05.05.2006.

⁴ Internationale Kriminalpolizeiliche Kommission (1923), în Der Internationale Polizeikongress in Wien (3. bis 7. September 1923). Wien: „Öffentliche Sicherheit” Polizei-Rundschau.

⁵ *Ibidem.*

tare economică, libera mișcare a cetățenilor, a capitalului, a piețelor între economiile deschise și cele din societățile de tip totalitar. Dar aceste dezvoltări au permis și grupurilor criminale să-și extindă relațiile, să dezvolte cooperarea între ele în domeniul activităților ilicite și al tranzacțiilor financiare oneroase. „International Crime Threat Assessment”, „Practic, rețelele crimei internaționale, sub toate aspectele ei, s-au adaptat la noile condiții, mai repede decât restul societății, folosindu-se rapid de noile oportunități apărute din schimbările revoluționare de pe scena politică, a afacerilor, tehnologiei și comunicațiilor, care au făcut lumea în general mai comună tuturor.”⁶ „Din mai multe puncte de vedere grupările crimei organizate se mișcă mai repede decât organismele de aplicare a legii. Tendința este ca grupările crimei organizate să descopere posibilitățile de acțiune ale organismelor legale, să se ferească de acestea și să descopere noi canale care să le faciliteze activitatea criminală. Or, aceasta înseamnă nu numai planuri noi, dar și mijloace tehnice moderne de punere a acestora în aplicare.”⁷

Analistul Jennifer L. Hesterman este chiar de părerea că „în prezent infractorii au mai multe opțiuni pentru traseele acțiunilor lor, putând alege itinerariile cu cel mai mic risc. În fapt, controalele la granițe în interiorul unui bloc economic, precum este Uniunea Europeană, sunt practice inexistente.”⁸

Situația economică nou creată a lăsat mii de persoane pe drumuri, în fața unor probleme de nerezolvat. Cauzele și condițiile care generează delincvența au început să acționeze din plin într-o societate bolnavă, nevindecată încă după mișcările politice din anii '90. Majoritatea cercetătorilor și experților în probleme polițienești sunt de părerea că creșterea valorii de criminalitate și, în special, manifestările internaționale ale acesteia au pus din nou

problema reluării cooperării internaționale în acest sens.

Tot în acest context, prezintă interes și Asociația Internațională a Șefilor de Poliție. Această organizație, cu valențe ale cooperării polițienești internaționale, a fost înființată în anul 1893 la Chicago și își propunea dezvoltarea cooperării, a schimbului de informații și de experiență între forțele de poliție din diferite părți ale lumii, urmărind să ajute la pregătirea viitorilor ofițeri de poliție și a polițiștilor aflați în funcție, să încurajeze ridicarea tuturor polițiștilor la standardele cele mai înalte de comportare și profesionalism⁹.

Organizația s-a dezvoltat în timp având în prezent peste 18000 membri și peste 100 de țări. Începând din 1970, ONU acordă Asociației statut de consultant.

Așa cum observă majoritatea analiștilor tranziția secolului XX către o societate modernă a impus formarea unor organisme de poliție specializate, instituționalizate, tot mai independente de sfera politicului. Este o necesitate pe care realitatea și dinamica istoriei au ridicat-o la rang de sine-qua-non. Aici evidențiem două adevăruri:

- crima și criminalitatea nu au culoare politică;

- crima și criminalitatea nu au granițe.

Și, pe cale de consecință, aceleași precepte trebuie să guverneze existența poliției și cooperarea polițienească.

Prin intermediul organizațiilor internaționale polițienești, enunțul lui Max Weber: „Polițistul este trimisul lui Dumnezeu pe pământ. Pentru polițist, dreptatea este mai presus de orice și oricine și pentru asta nu trebuie să precupețească nimic.”¹⁰ devine realitate.

În legătură cu cele prezentate, Mathieu Deflem este de părerea că „în această tranziție dinamică a cooperării polițienești, două sunt condițiile necesare:

În primul rând, prezența unor oportunități structurale care să creeze organismelor

⁶ „International Crime Threat Assessment”, in *Global Context of International Crime, Implications of Changing World*, Chapter I, Clinton Foundation, 2005.

⁷ Ibidem.

⁸ Jennifer L. Hesterman, *Transnational Crime and The Criminal-Terrorist Nexus, Synergies and Corporate Trends*, The Walker Papers, May 2005, xiii.

⁹ Liang, Hsi-Heuy, *The risk of the Modern police and the European State System*, New York: Cambridge University Press, 1992, p. 26.

¹⁰ Max Weber, *Class, Status and Power, Wirtscraft und Gellschaft*, part III, Cap. 6, pp. 650 – 668.

polițienești posibilitatea cooperării dincolo de granițele naționale. Or, aceasta nu se poate face deplin fără independența organismelor polițienești de factorul politic.

În al doilea rând, prezența motivațiilor operaționale, însușite ca bază comună de acțiune pentru orice organism polițienesc care se înscrie în cooperarea polițienească.”¹¹

În ce ne privește, considerăm că opiniile lui Deflem sunt foarte generoase, dar nu au putut fi, în timp, îndeplinite pe deplin. Ele reprezintă opțiuni ale unui proces dinamic și de lungă durată, în consens cu dinamica timpurilor pe care le trăim și realitățile existente.

În prezentarea acestui material am enunțat doar câteva instrumente internaționale, care au drept scop să dezvolte și să promoveze cooperarea și ajutorul reciproc între organismele naționale de poliție și nu e de trecut cu vederea și alte instrumente internaționale ce vin pentru susținerea polițiștilor în eforturile lor comune de combatere a criminalității. Important e să le cunoaștem, să le utilizăm și să fim ferm convinși că sunt instrumentele juridice care asigură protecția polițistului și permit executarea fără temeri a atribuțiilor de serviciu cu toată fermitatea, iar ele sunt rezultatul unei lupte imense a polițiștilor în iradiera criminalității.

Bibliografie:

1. Ș. Stamatina, C. Creangă, *Ghidul deontologiei polițienești*, Chișinău, 2004.
2. Convenția de Cooperare Polițienească pentru Europa de Sud-est, semnată la Viena la 05.05.2006.
3. Internationale Kriminalpolizei-Kommission (1923), în *Der Internationale Polizeikongreß in Wien (3. bis 7. September 1923)*. Wien: „Öffentliche Sicherheit” Polizei-Rundschau.
4. „International Crime Threat Assessment”, *Global Context of International Crime, Implications of Changing World*, Chapter I, Clinton Foundation, 2005.
5. Jennifer L. Hesterman, *Transnational Crime and The Criminal-Terrorist Nexus, Synergies and Corporate Trends*, The Walker Papers, May 2005, xiii.
6. Liang, Hsi-Heuy, *The risk of the Modern police and the European State System*, New York: Cambridge University Press, 1992, p. 26.
7. Max Weber, *Class, Status and Power, Wirtschaft und Gesellschaft*, part III, Cap. 6, pp. 650 – 668.
8. Mathieu Deflem, „International Cooperation – History of”, in *Encyclopedia of Criminology*, New York, Routledge, 2005, p. 112.
9. Dr. Ion Suceavă, *Interpol la început de mileni*, București, 2007.

¹¹ Mathieu Deflem, „International Cooperation – History of”, in *Encyclopedia of Criminology*, New York, Routledge, 2005, p. 112.

Alexandru GHEORGHIȘ,
președinte al judecătorei Glodeni, doctorand

MĂSURILE PREVENTIVE ÎN SISTEMUL MĂSURILOR DE CONSTRÂNGERE PROCESUAL-PENALĂ

Trial tasks are often at odds with the interests of persons who have committed crimes and whose guilty will be determined during the investigation of criminal cases. Thus, to achieve the purposes of criminal proceedings and to remove obstacles posed by certain persons in this direction the law provides the possibility of applying criminal procedural coercive measures.

Recenzent: Ștefan STAMATIN, profesor universitar ad interim, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al RM

Realizarea sarcinilor procesului penal adeseori se află în contradicție cu interesele persoanelor care au săvârșit infracțiunea și a căror vinovăție urmează a fi stabilită pe parcursul cercetării cauzelor penale. Pentru a evita atragerea la răspundere penală, aceste persoane realizează o împotrivire ilegală organelor de drept care efectuează activitatea de cercetare și descoperire a infracțiunilor. Astfel, pentru a asigura atingerea obiectivelor procesului penal și a înlătura piedicile puse de anumite persoane în această direcție legea procesual-penală prevede posibilitatea aplicării măsurilor de constrângere procesual-penală.

Măsurile procesuale sunt mijloace de constrângere prevăzute de legea de procedură penală de care pot uza organele judiciare în vederea îndeplinirii de către părți a obligațiilor lor procesuale prin care se garantează executarea pedepsei și repararea pagubei produse prin infracțiune¹.

Măsurile procesuale sunt instituții de drept procesual penal utilizate de instanțe și de organele de urmărire penală în vederea desfășurării normale și eficiente a urmăririi penale și judecării. Funcționalitatea lor constă în a preveni sau înlătura împrejurările care împiedică realizarea în bune condiții a procesului penal². Or, măsurile de constrângere procesual-penală constituie un cumul de mijloace statale de constrângere, fixate normativ, orientate spre depășirea circumstanțelor negative care

afectează realizarea cu succes a sarcinilor procesului penal³. Măsurile de constrângere procesual-penală sunt, de asemenea, chemate să contribuie la realizarea sarcinilor profilactice pe parcursul cercetării și examinării cauzelor penale în instanța de judecată⁴.

Întrucât aceste măsuri au caracter procesual, ele pot fi luate în vederea realizării scopului procesului penal, pot fi folosite numai după începerea urmăririi penale și până la pronunțarea unei hotărâri definitive, au caracter de excepție, presupun anumite constrângeri privind limitarea și privarea de libertate și au o durată limitată în timp⁵.

Caracterul de constrângere al măsurilor procesuale rezultă din însăși natura obligațiilor ce decurg din exercițiul acțiunii penale și acțiunii civile în procesul penal. Totodată, caracterul de constrângere este impus de atitudinea pe care o au unii participanți în procesul penal față de care constrângerea este necesară în vederea rezolvării cauzei penale⁶.

Măsurile procesuale nu fac parte din activitatea principală a procesului penal, ele fiind adiacente acesteia, cu un caracter provizoriu, facultativ și de constrângere. Ele au caracter provizoriu, deoarece pot fi revocate dacă dispar împrejurările care au impus luarea lor, sunt facultative, întrucât sunt dispuse în anumite împrejurări, când organele judiciare le apreciază ca necesare pentru buna desfășurare a procesului penal și au un caracter

de constrângere, deoarece reprezintă un răspuns adecvat la atitudinea unor participanți la procesul penal⁷.

În aceeași ordine de idei vom menționa că savantul român Gheorghiuță Mateuț evidențiază următoarele trăsături ale măsurilor procesuale:

– ele urmăresc realizarea scopului procesului penal, garantarea acordării de despăgubiri civile persoanelor prejudiciate prin infracțiune și asigurarea desfășurării normale a activității judiciare;

– se dispun numai atunci când din probele administrate rezultă că s-a comis o infracțiune și făptuitorul urmează a fi tras la răspundere penală. De aceea, ele se pot lua pe întreaga desfășurare a procesului penal după începerea urmăririi penale până la pronunțarea unei hotărâri judecătorești definitive;

– presupun exercitarea unei anumite constrângeri constând în privarea sau limitarea libertăților și drepturilor garantate prin Constituție sau interzicerea efectuării de acte juridice referitoare la bunurile de care o persoană poate dispune;

– au o durată limitată în timp, în sensul că își vor produce efectele doar pe parcursul desfășurării procesului penal și numai atâta timp cât subzistă situații de fapt ce au impus luarea lor;

– au caracter excepțional, neputând fi luate decât măsurile prevăzute de lege⁸.

Și specialiștii ruși din materia dreptului procesual penal nu rămân în urmă în ceea ce ține de evidențierea particularităților măsurilor de constrângere procesual-penală, la care sunt atribuite următoarele:

1) ele sunt aplicate doar în sfera relațiilor procesual-penale;

2) măsurile de constrângere sunt aplicate doar de organele de stat competente;

3) constrângerea se realizează doar în forma unor raporturi juridice;

4) constrângerea poartă un caracter personal, patrimonial și organizațional cu referire la limitarea drepturilor subiective;

5) constrângerea procesual-penală se exprimă într-o influență externă morală, psihologică și fizică asupra subiecților, asupra ac-

tivității și patrimoniului acestora;

6) temeiurile, persoanele cărora se aplică, condițiile, formele, limitele și ordinea aplicării sunt strict reglementate de legea procesual-penală;

7) legalitatea și temeinicia aplicării constrângerii procesual penale este asigurată de către un sistem de garanții procesuale a drepturilor persoanei⁹.

Dacă e să atragem atenție problemei clasificării măsurilor de constrângere procesual-penală, apoi în doctrina dreptului procesual-penal aceasta poate fi realizată în baza mai multor criterii. Astfel autorii români Gr. Theodoru și T. Plăeșu divizează măsurile procesuale în personale și reale, în dependență de valoarea socială asupra cărora acestea sunt îndreptate. Ca rezultat, măsurile procesuale personale privesc numai persoana învinuitului sau inculpatului și constau în limitarea sau privarea de libertate a acestora. Măsurile procesuale reale, denumite măsuri asigurătorii, au în vedere patrimoniul și privesc limitarea dreptului învinuitului sau inculpatului, părții responsabile civilmente și a detentorului de a dispune de bunurile ce le dețin, în baza unui titlu de proprietate sau a altui titlu¹⁰. Această clasificare a măsurilor de constrângere procesual-penală o întâlnim și la autorul I. Neagu, care pe lângă criteriile sus-menționate mai adaugă și scopul special urmărit¹¹. În dependență de acest criteriu măsurile procesuale pot fi clasificate în măsuri de constrângere și măsuri de ocrotire.

Autorii români A. Boroi, Ș. Ungureanu, N. Jidovu mai clasifică măsurile procesuale și în baza criteriului legal. Conform acestuia, ei evidențiază măsurile preventive concretizate în acele măsuri procesuale care privesc restrângerea libertății persoanei, în condițiile legii (obligarea de a nu părăsi țara și localitatea, arestarea preventivă a învinuitului și inculpatului) și alte măsuri procesuale, ca de exemplu, măsurile de siguranță¹².

Există și alte clasificări ale măsurilor procesuale și anume, după faza procesuală în care se realizează (numai la urmărirea penală sau în ambele faze procesuale), după organul care le dispune (aplicată de către judecător,

instanța de judecată, procuror sau ofițerul de urmărire penală), după subiecții beneficiari etc. De exemplu, arestarea preventivă se aplică bănuitului, învinuitului sau inculpatului, pe când măsurile de ocrotire, celor care sunt în îngrijirea persoanelor reținute sau arestate¹³.

Un alt criteriu de clasificare a măsurilor procesuale de constrângere menționat și de către savanții autohtoni îl constituie calitatea procesuală a persoanei. În dependență de acest criteriu deosebit:

- măsuri procesuale care se aplică militarilor;
- măsuri procesuale care se aplică minorilor sau persoanelor în etate;
- măsuri procesuale care se aplică numai persoanelor reținute sau arestate¹⁴.

Alte criterii de clasificare prevăd:

- măsurile preventive;
- măsurile de asigurare a procesului de probare;
- măsurile de protecție;
- măsurile procesuale de răspundere.

În literatura de specialitate din Federația Rusă sunt evidențiate cinci categorii de măsuri procesuale de constrângere, și anume:

- 1) măsuri orientate spre prevenirea și combaterea activității bănuiților și învinuiților;
- 2) măsuri care asigură procesul de acumulare, verificare, apreciere a probelor și a stabilirii adevărului în cauzele penale;
- 3) măsuri care asigură procesul de cercetare și examinare a cauzei în instanță și participarea în acest proces a învinuitului, inculpatului;
- 4) măsuri ce asigură executarea sentinței;
- 5) măsuri orientate spre recuperarea prejudiciului material cauzat prin infracțiune¹⁵.

La momentul de față cea mai importantă clasificare a acestor măsuri o face însăși legea, care le împarte în reținere, măsuri preventive și alte măsuri procesuale de constrângere.

Astfel, ca rezultat al celor expuse, putem constata cu certitudine și fără echivoc că o categorie aparte a măsurilor procesuale, (pe lângă măsurile de ocrotire, măsurile de siguranță, măsurile asigurătorii, măsurile de recuperare a pagubei etc.), le constituie măsurile preventive¹⁶, care pot fi luate pentru buna desfășurare

a procesului penal ori pentru a se împiedica sustragerea învinuitului sau inculpatului de la urmărirea penală, de la judecată sau de la executarea pedepsei.

Sub aspectul naturii juridice, măsurile preventive sunt măsuri procesuale. Ele se caracterizează printr-un grad diferențiat de constrângere. De aceea organele judiciare penale au posibilitatea de alegere a măsurii preventive, în funcție de scopul pentru care este luată¹⁷.

Măsurile preventive sunt o varietate a măsurilor de constrângere procesual-penală, care limitează temporar drepturile persoanei, care sunt aplicate de ofițerul de urmărire penală, procuror, instanța de judecată (judecător) față de învinuiți (în anumite cazuri și față de bănuiți) pentru a nu le oferi posibilitatea de a se sustrage de la urmărirea penală, de la examinarea cauzei în judecată și executarea sentinței, pentru a preîntâmpina împiedicarea stabilirii adevărului în cauza penală și continuarea activității criminale¹⁸. Măsurile preventive reprezintă măsurile procesuale cele mai drastice datorită faptului că se referă la restrângerea în condițiile legii a libertății persoanei¹⁹.

Referitor la natura juridică a măsurilor preventive în literatura de specialitate sunt exprimate mai multe opinii. Astfel, într-o primă opinie, nu se recunoaște o legitimitate a luării măsurilor preventive, prin exagerarea pe baza unui raționament de pură logică abstractă a principiului prezumției de nevinovăție. Potrivit concepției vizate, detenția în cursul procesului penal a unei persoane, atâta vreme cât nu s-a constatat vinovăția sa în mod definitiv printr-o hotărâre judecătorească, nu se justifică, însemnând o încălcare a dreptului fundamental al persoanei la libertate²⁰.

Cea de a doua opinie a exagerat concepția despre măsurile preventive în sens invers și anume că societatea are nevoie în lupta sa antiinfracțională de măsurile de prevenție ca o manifestare de sacrificare a libertății persoanei, în favoarea unor interese sociale superioare²¹.

Depășind ambele concepții, doctrina procesual penală contemporană a admis nece-

sitatea obiectivă a măsurilor preventive. Fundamentarea teoretică privind natura juridică a măsurilor preventive își găsește temeiul în interferența manifestată în orice domeniu de reglementare între limitele fixate de lege și posibilitățile de exercitare a drepturilor subiective în cadrul ordinii juridice, limite determinate atât de cerințele generale ale societății, cât și trăsăturile specifice domeniului de relații sociale la care se referă²².

Măsurile preventive sunt chemate de a preîntâmpina pe viitor, adică de a nu admite realizarea în perspectivă a acțiunilor ilegale din partea persoanelor în privința cărora ele sunt aplicate. Aplicarea măsurilor preventive este legată indisolubil cu prognozarea comportamentului ilegal presupus al învinutului (bănuțului) în baza probelor acumulate în cauza penală.

Măsurile preventive, fiind măsuri de constrângere statală, aplicate în procesul penal, se deosebesc esențial după natura sa juridică de măsurile de constrângere penală. Spre deosebire de acestea din urmă (aplicate doar în privința condamnatului), măsurile preventive se aplică în privința persoanelor care încă nu sunt recunoscute vinovate în săvârșirea infracțiunii prin sentința instanței de judecată (bănuț, învinut). Din acest considerent măsurile preventive sunt lipsite de elementul pedepsei și nu urmăresc obiectivul de a reeduca și corecta persoana în privința căreia au fost aplicate. Ele au doar scopul de a asigura realizarea sarcinilor procesului penal în cazul când acestui moment se opun persoanele care ulterior ar fi supuse răspunderii și pedepsei penale.

Deosebirea esențială dintre măsurile de constrângere și cele preventive o constituie aplicarea acestora din urmă numai față de bănuț, învinut și inculpat, pe când măsurile de constrângere se aplică și față de alți subiecți ai procesului penal. Măsurile de constrângere, reprezentând o gamă variată, se mai deosebesc de cele preventive prin conținutul, caracterul și sarcinile realizate. Măsurile de constrângere sunt aplicate indiferent de voința subiecților față de care se aplică. Nu este însă exclusă, de exemplu, posibilitatea prezentării modelelor

pentru comparații și participarea de bună voie la examinarea corporală. Din aceste considerente aplicarea constrângerii este anticipată de încercări în scopul convingerii²³.

Tot în această ordine de idei nu vom trece peste momentul că măsurile preventive nici într-un fel nu pot determina rezultatul examinării cauzei și aplicarea sancțiunii de către instanța de judecată. Și încă un moment important – aplicarea sancțiunii penale are ca efect antecedentul penal, pe când utilizarea măsurii preventive nu este însoțită de o atare consecință juridică.

În realitate, măsurile preventive fiind obiectiv necesare, impun „sacrificarea” libertății individuale; „încălcarea” sau „suprimarea” drepturilor cetățenești în favoarea unor interese generale superioare²⁴.

Limitele aduse exercitării drepturilor persoanei sunt prevăzute și strict determinate de lege, au un caracter de excepție, fiind instituite și trebuind a fi folosite numai în cazuri de extremă necesitate, sunt proporționale cu nevoile create de interesul superior, pe care îl deserveșc și sunt de interpretare restrictivă²⁵.

La momentul de față este necesară o consonanță între măsurile de prevenție și sistemul sancțiunilor penale, deoarece regimul stării de libertate în cursul procesului penal trebuie să corespundă, într-o anumită măsură, celui existent după aplicarea sancțiunii penale. Ar fi nepotrivită o sancțiune penală neprivativă de libertate ca finalizare a unui proces penal în care inculpatul s-a aflat în stare de arest. Soluțiile pronunțate de instanțe nu se înscriu pe această linie și nici nu ar fi posibil, în toate cazurile. În unele cauze luarea măsurilor preventive față de învinut sau inculpat, este de natură să răspundă unui alt imperativ general, în sensul ca ceilalți membri ai societății să poată beneficia de drepturile și libertățile lor consacrate și garantate de Constituție, prin înlăturarea pericolului ca, până la pronunțarea unei condamnări definitive, cei care au comis infracțiuni să mai comită asemenea fapte²⁶.

În final vom menționa faptul că măsurile procesual penale, inclusiv și cele preventive au cunoscut o perfecționare continuă, în evoluția procesului penal și a legislației procesual pe-

nale, în sensul alegerii celor mai eficiente mijloace de constrângere cu caracter preventiv, în condițiile instituirii unor puternice garanții care să asigure luarea și menținerea lor numai în cazurile și în condițiile prevăzute de lege.

Codul de procedură penală al Republicii Moldova a adoptat sistemul reglementării unor măsuri preventive cu grad diferențiat de constrângere a libertății persoanei sau a altor drepturi ori libertăți, în așa fel încât organele judiciare au posibilitatea de alegere – în funcție de situația concretă – a măsurii preventive corespunzătoare scopului pentru care este luată. În același timp, prin lege s-au prevăzut garanții pentru persoanele față de care se ia o măsură preventivă, în sensul că aceasta nu poate fi luată decât cu respectarea condițiilor prevăzute expres de lege de anumite organe judiciare, după o procedură specială și pentru anumite termene. Perfecționarea legislației procesual-penale în domeniul măsurilor preventive s-a impus după adoptarea Constituției Republicii Moldova în anul 1994 și a Codului de procedură penală în 2003. Pe această linie se înscriu și modificările aduse legii procesual penale pentru a armoniza dispozițiile sale cu reglementările europene și cu Convențiile internaționale la care țara noastră a aderat.

Referințe:

1. Gr. Theodoru, T. Plăeșu, *Drept procesual penal. Partea generală*, Iași, 1986, p. 282; Gh. Mateuț, *Procedura penală. Partea generală*, Vol. II, Editura Fundației „Chemarea”, Iași, 1994, p. 38.
2. Nicolae Volonciu, *Tratat de procedură penală. Partea generală*, Vol. I, Editura „Paideia”, București, 1993, p. 399.
3. Капинус Н. И., *Процессуальные гарантии прав личности при применении мер пресечения в уголовном процессе*, Издательский дом «Буковед», М., 2007, p. 12.
4. Михайлов В. А., *Уголовно-процессуальные меры пресечения в судопроизводстве Российской Федерации*. М., 1997, p. 7.
5. Vasile Păvăleanu, Liliana Păvăleanu, *Limitarea și privarea de libertate ca măsuri penale*, Editura Fundației „CHEMAREA”, Iași, 1997, p. 14.
6. Ion Neagu, *Drept procesual penal*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1988, p. 305.
7. Nicu Jidovu, *Drept procesual penal*, Ediția a 2-a, Editura C. H. Beck, București, 2007, p. 233.
8. Gheorghiuță Mateuț, *Procedura penală. Partea generală*, Vol. II, Editura Fundației „Chemarea”, Iași, 1997, p. 39.
9. Коврига З. Ф., *Уголовно-процессуальное принуждение*, Воронеж, 1975, p. 16-17; Корнуков В. М., *Меры процессуального принуждения в уголовном судопроизводстве*, Саратов, 1978, p.p. 19-20; Элькин П. С., *Толкование и применение норм уголовно-процессуального права*, М., 1967, p. 15; Россинский С. Б., *Уголовный процесс России. Курс лекций*, М., 2007, p. 168; Божьев В. П., *Уголовный процесс. Учебник*, М., 2006, p.p. 162-163.
10. Gr. Theodoru, T. Plăeșu, *Op. cit.*, p. 283.
11. I. Neagu, *Drept procesual penal. Partea generală*, Vol. II, București, 1992, p. 128.
12. Alexandru Boroi, Ștefania-Geogeta Ungureanu, Nicu Jidovu, *Drept procesual penal*, Editura ALL BECK, București, 2002, p. 180.
13. Ilie Istrate, *Libertatea persoanei și garanțiile ei procesual-penale*, Editura „Scrisul românesc”, Craiova, 1984, p. 24-25.
14. Tudor Osoianu, Victor Orîndaș, *Procedura penală. Partea generală*, Chișinău, 2004, p. 189.
15. Петрухин И. Л., *Свобода личности и уголовно-процессуальное принуждение. Общая концепция. Неприкосновенность личности*, М., 1985, p.3. În sursele de specialitate mai vechi, întâlnim, de asemenea, cea mai răspândită clasificare a măsurilor procesuale de constrângere, care se realizează în baza criteriului obiectivului urmărit. Astfel deosebim: 1) măsuri orientate spre asigurarea prezentării la organul de urmărire penală și în instanța de judecată; 2) măsuri orientate spre asigurarea descoperirii, acumulării și fixării probelor; 3) măsuri care împiedică

- săvârșirea de către învinuit a unor alte infracțiuni; 4) măsuri care asigură ordinea în procesul examinării cauzei în judecată; 5) măsuri care asigură executarea sentinței; 6) măsuri care asigură prezența în procesul urmăririi penale și a dezbaterilor judiciare. Mai detaliat despre aceasta a se vedea: Давыдов П. М., *Меры пресечения в советском уголовном процессе*. Автореферат диссертации кандидата юридических наук. Л., 1953, p. 4-5.
16. În materia măsurilor preventive un document internațional care stă la baza reglementărilor din legislațiile procesual-penale europene este „Convenția europeană a drepturilor omului” semnată la Roma la 4 noiembrie, 1950.
  17. Gheorghiu Mateuț, *Procedura penală. Partea generală*, Vol. II, Editura Fundației „Chemarea”, Iași, 1997, p. 41.
  18. *Учебник уголовного процесса*. Отв. ред. Кобликов А. С., Изд. СПАРК, М., 1995, p. 103; Барихин А. Б., *Большой Юридический Энциклопедический Словарь*, Изд. Книжный Мир, М., 2006, p. 320.
  19. Nicolae Volonciu, *Op. cit.*, p. 401.
  20. A. Maréchal, *Novelles. Procédure pénale*, Vol. I, p. 445.
  21. Mario Valente, “Per la riforma del Codice di procedura penale”, în *Revista penale*, Nr. 8, 1967, p. 482.
  22. Nicolae Volonciu, *Op. cit.*, p. 404.
  23. Tudor Osoianu, Vlad Spivacenco, *Procedura penală*, Chișinău, 1999, p. 131.
  24. Vasile Păvăleanu, Liliana Păvăleanu, *Op. cit.*, p. 18.
  25. Nicoleta Iliescu, *Libertatea persoanei în lumina dispozițiilor din Codul de procedură penală*. S.C.J., Nr. 3, 1971, p. 428.
  26. Vasile Păvăleanu, *Drept procesual penal. Partea generală*, Editura LUMINA LEX. București, 2001, p. 379-380.

Alexandru GHEORGHIȘ,
președinte al judecătorei Glodeni, doctorand

INSTITUȚIA MĂSURILOR PREVENTIVE ÎN PROCESUL PENAL AL REPUBLICII MOLDOVA

Building Systemic criminal law means that he is in itself a whole consists of several elements that are in a certain fixed relation between them. The relationship between certain rules established target a specific structural unit provides safe, unquestionable. Thus, all the rules related criminal law related to each other are unified into one entity, the legal regulatory broader - an institution of law.

Recenzent: Ștefan STAMATIN, profesor universitar ad interim, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al RM

Dreptul procesual penal este o ramură de drept care reglementează activitatea procesual penală. Ea reprezintă un sistem de norme juridice care determină temeiurile și ordinea începerii urmăririi penale, efectuarea acesteia, examinarea cauzelor penale în instanța de judecată și care reglementează relațiile sociale ce apar în legătură cu realizarea procesului în cauzele penale între subiecții activității procesual-penale.

Construcția sistemică a dreptului procesual penal presupune că el reprezintă prin sine un tot întreg constituit din mai multe elemente (norme de drept) aflate într-o anumită legătură determinată între ele. Legătura stabilită obiectiv între anumite norme sau grupuri ale acestora le oferă o anumită unitate structurală sigură, indiscutabilă. În așa fel, un anumit număr de norme ale dreptului procesual penal se unifică într-o entitate, unitate normativo-juridică mai largă – instituție a dreptului.

În teoria generală a dreptului prin instituție de drept (instituție juridică) subînțelegem „totalitatea normelor juridice care reglementează o anumită categorie (o grupă unitară) de relații sociale, generând astfel o categorie aparte de raporturi juridice”. Dacă norma juridică este elementul inițial și cea mai mică particulă a sistemului de drept, atunci instituția juridică reprezintă deja prima colectivitate de norme. Instituția juridică este chemată să reglementeze un segment de relații sociale dintr-o ramură de drept¹.

Instituției de drept îi sunt caracteristice următoarele trăsături calitative: 1) omogenitatea conținutului; 2) unitatea normelor juridice; 3) fundamentarea izolarea, separarea normativă 4) plenitudinea raporturilor reglementate².

Toate aceste trăsături sunt specifice și sistemului de norme care reglementează măsurile preventive.

În primul rând, omogenitatea conținutului lor se manifestă prin aceea că ele sunt destinate reglementării unui grup de sine stătător, separat de raporturi juridice procesual-penale. Instituția măsurilor preventive fixează temeiurile și condițiile aplicării acestora, determină categoriile măsurilor preventive și a subiecților față de care acestea pot fi luate, stabilește ordinea procesuală a aplicării, revocării sau încetării lor, evidențiază categoriile factorilor de decizie împuterniciți cu aplicarea acestor măsuri.

În al doilea rând, normele care intră în componența instituției măsurilor preventive constituie un complex unic și se exprimă prin noțiuni juridice și principii strict determinate, ceea ce creează un regim de reglementare normativă specific categoriei date de raporturi juridice. Unitatea normelor acestei instituții de drept se materializează prin temeiurile, sarcinile, comune și ordinea de aplicare în cadrul procesului penal.

În al treilea rând, instituția măsurilor preventive asigură plenitudinea reglementării

relațiilor juridice, legate de aplicarea, înlocuirea, revocarea sau încetarea lor. Ea include o așa gamă de norme (imperative, dispozitive etc.) care asigură excluderea dificultăților în domeniul reglementat.

În al patrulea rând, instituției măsurilor preventive îi este specifică așa-zisa izolare (separare) juridică a normelor ei, adică unificarea acestora într-un anumit compartiment al legii procesual penale. În legislația procesual penală a Republicii Moldova instituției măsurilor preventive îi este consacrat Capitolul II din Titlul al V-lea, care include 22 articole (art. 175 – 196). În același timp, conținutul și condițiile speciale ale măsurilor preventive aplicate minorilor sunt reglementate și de art. 477 Cod de procedură penală al Republicii Moldova, inclus în Titlul III, Capitolul I – „Procedura în cauzele privind minorii”.

În art. 175 Cod de procedură penală al Republicii Moldova sunt enumerate exhaustiv toate măsurile preventive, iar în articolele ce urmează (178 – 185) se expune conținutul, condițiile și ordinea procesuală de aplicare a acestora. Astfel, expunerea compactă a materialului normativ asigură soluționarea rapidă și deplină a tuturor chestiunilor care apar în procesul aplicării măsurilor preventive.

Întrucât măsurile preventive sunt o varietate a măsurilor de constrângere procesual-penală, toate particularitățile specifice constrângerii procesual-penale, în aceeași măsură, se referă și la măsurile preventive. În același timp, cercul specific al subiecților, scopurile individuale, temeiurile și condițiile aplicării au permis separarea măsurilor preventive într-o categorie de sine stătătoare a măsurilor procesual-penale de constrângere. Respectiv, măsurile de constrângere procesual-penală, ca o structură mai generală, sunt o subramură a dreptului procesual penal, care include, absoarbe, la rândul său, în calitate de parte componentă, instituția măsurilor preventive.

După structura sa instituțiile de drept pot fi simple și complexe. Instituția simplă înglobează norme juridice ale unei singure ramuri de drept. Instituția complexă cuprinde mai multe subinstituții. Un așa conținut complex este specific și pentru instituția măsurilor preventive, în cadrul căreia pe lângă

reglementările de bază, evidențiem și un grup individual de norme ce reglementează controlul judiciar al procedurii prejudiciare vizavi de aplicarea măsurilor procesuale de constrângere (Partea specială, Titlul I, Capitolul VIII, art. 300 – 313, Codul de procedură penală al Republicii Moldova). Acest grup de norme, constituie, în același timp, parte componentă a altei instituții de drept – instituția controlului judiciar al procedurii prejudiciare.

Instituțiile de drept pot fi ramurale și interramurale (complexe). Legea procesual-penală este izvorul de bază al măsurilor preventive. În același timp, ea nu este unicul izvor al acestei instituții. Aplicarea măsurilor preventive, pe parcursul realizării activității procesual-penale, se mai efectuează și în baza Constituției, a legilor și a actelor normative subordonate legii.

Constituția Republicii Moldova are o însemnătate și o semnificație exclusivă, nemijlocită, joacă un rol esențial în reglementarea raporturilor juridice procesual-penale, inclusiv și în sfera aplicării măsurilor preventive. În ea sunt fixate nu numai norme procesual-penale, dar și „novele juridice” care oferă soluții referitoare la clarificarea anumitor chestiuni procesuale. Anume datorită acestui moment se dovedește a fi adecvat, corect și necesar principiul aplicării directe a normelor constituționale.

Constituția Republicii Moldova este Legea ei Supremă. Nici o lege și nici un alt act juridic care contravine prevederilor Constituției nu are putere juridică³.

Această prevedere ne permite să afirmăm că instanțele de judecată, în procesul examinării cauzelor penale, trebuie să aprecieze conținutul legilor sau a actelor normative subordonate legii, care reglementează raportul juridic examinat de instanță și, în toate cazurile necesare să aplice direct prevederile Constituției.

Normele constituționale ale instituției măsurilor preventive pot fi divizate, convențional, în două grupe. Primul din ele include drepturile și libertățile bănuțului, învinutului în privința cărora au fost luate măsuri preventive, precum și garanțiile procesuale destinate lor. Ele, la rândul lor, se împart în

două subgrupe: a) drepturile constituționale ale persoanei, care pot fi limitate în rezultatul aplicării măsurilor preventive; b) drepturile constituționale, de care beneficiază bănuitul, învinuitul pentru a se apăra. La primul subgrup se atribuie: dreptul la viață și la integritate fizică și psihică (art. 24), libertatea individuală și siguranța persoanei (art. 25), dreptul la libera circulație (art. 27), viața intimă, familială și privată (art. 28), inviolabilitatea domiciliului (art. 29) etc. Cel de-al doilea subgrup cuprinde: accesul liber la justiție (art. 20), prezumția nevinovăției (art. 21), dreptul la apărare (art. 26), secretul corespondenței (art. 30) etc.

Importanța clasificării expuse constă în faptul că drepturile, expuse în prima subgrupă sunt examinate în calitate de obiect al apărării, protejării juridice. Drepturile constituționale ale persoanei din cadrul celei de a doua subgrupe, de rând cu alte mijloace și metode procesuale, sunt chemate de a îndeplini rolul garanțiilor procesuale în raport cu drepturile care pot fi limitate ca rezultat al aplicării măsurilor preventive.

Particularitatea drepturilor constituționale ale persoanei, ca element al instituției măsurilor preventive, constă în faptul că multe dintre ele, în același timp, figurează și în calitate de temelie a unor principii ale procesului penal (ca de exemplu, inviolabilitatea domiciliului, viața intimă, familială și privată etc.). Ele determină esența și structura întregului drept procesual penal și a instituției măsurilor preventive, în parte, fiind un instrument important al reglementării raportului juridic procesual-penal în direcția dată.

În cel de-al doilea grup al normelor constituționale, referitoare la instituția măsurilor preventive sunt incorporate regulile concrete destinate aplicării lor. Aici sunt fixate drepturile și obligațiile organelor de drept și a persoanelor cu funcție de răspundere, realizate în procesul aplicării măsurilor preventive (art.20 din Constituția RM - accesul liber la justiție, art.24 - Dreptul la viață și la integritate fizică și psihică, art.26 - dreptul la apărare).

Importanța Constituției republicii Moldova constă și în faptul că ea a introdus în cercul izvoarelor instituției măsurilor preventive acte ale dreptului internațional, menționând

că „Dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile omului se interpretează și se aplică în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care Republica Moldova este parte.

Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte și legile ei interne, prioritate au reglementările internaționale”⁴.

Din această prevedere constituțională putem deduce următoarele concluzii:

- principiile și normele unanim recunoscute ale dreptului internațional, în totalitate, nu contravin Constituției Republicii Moldova și actelor normative care formează conținutul dreptului procesual penal;

- este stabilită prioritatea reglementărilor internaționale asupra legislației interne, inclusiv asupra celei procesual-penale;

- participanții la activitatea procesual-penală nu numai au dreptul, dar chiar sunt obligați să aplice regulile tratatelor internaționale în procesul luării măsurilor preventive.

În conformitate cu art. 38 al Statutului Curții Internaționale de Justiție, izvoare ale principiilor unanim recunoscute și ale normelor de drept internațional sunt: convențiile, tratatele internaționale, atât generale cât și speciale, cutuma internațională, principiile generale ale dreptului, recunoscute de popoarele civilizate. Jurisprudența și doctrina sunt recunoscute ca izvoare de drept internațional. Totuși, de menționat, că ele nu sunt izvoare de drept la propriu-zis, având doar rolul de-a identifica normele juridice existente, conținute în tratate sau cutume.

De regulă, actele normative internaționale cu caracter general stabilesc drepturile și libertățile persoanei, garanțiile lor procesuale, principiile justiției echitabile, care luate în totalitate determină temelia constituirii instituției măsurilor preventive. La acestea se atribuie: Declarația Universală a Drepturilor Omului⁵; Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice⁶; Convenția Europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale⁷; Convenția Europeană pentru prevenirea torturii și a pedepselor sau

tratamentelor inumane sau degradante⁸; Ansamblul de principii pentru protejarea tuturor persoanelor supuse unei forme oarecare de detențiune sau încarcerare⁹; Recomandarea Nr. 11 (80) a Comitetului de Miniștri către statele membre cu privire la detențiunea în așteptarea judecării¹⁰; Recomandarea (2006) 13 a Comitetului de Miniștri către statele membre cu privire la cercetarea în stare de arest preventiv, condițiile de desfășurare și măsuri de protecție împotriva abuzului¹¹.

Un rol important în cadrul instituției măsurilor preventive îl joacă tratatele internaționale ale Republicii Moldova, și anume acelea cu privire la asistența juridică, în materie penală în privința cărora statul nostru și-a exprimat acordul și care au intrat în vigoare. Acestea stabilesc anumite reguli privind întocmirea și realizarea actelor și activităților procesuale (a comisiilor rogatorii) în vederea depistării persoanelor care se sustrag de la urmărirea penală sau judecată, aplicării față de ele a măsurilor preventive, extrădării lor, escortării acestora la locul solicitat în vederea efectuării anchetei sau a examinării cauzei în judecată.

Actualmente pentru soluționarea problemelor ce țin de asistența juridică internațională în materie penală de către Republica Moldova au fost semnate și ratificate un spectru larg de documente. Printre acestea pot fi evidențiate:

– Convenția europeană cu privire la extrădare, semnată la 13 decembrie 1957, în vigoare pentru Republica Moldova de la 31 decembrie 1997¹²;

– Convenția europeană privind asistența juridică în materie penală, semnată la Strasbourg la 20 aprilie 1959¹³;

– Convenția CSI privind asistența juridică și raporturile de drept în procesele civile, familiale și penale, semnată la Minsk la 22 ianuarie 1993 (ratificată de Parlamentul Republicii Moldova la 16 martie 1995, pentru Republica Moldova în vigoare de la 26 martie 1996)¹⁴;

– Tratatul moldo-român privind asistența juridică în materie civilă și penală, semnat la Chișinău la 6 iulie 1996;

– Tratatul moldo-ucrainean privind

asistența juridică și raporturile de drept în materie civilă și penală, semnat la Kiev la 13 decembrie 1993;

– Tratatul moldo-rus privind asistența juridică și relațiile de drept în materie civilă, familială și penală, semnat la Moscova la 25 februarie 1993;

– Tratatul moldo-lituanian privind asistența juridică și relațiile de drept în materie civilă, familială și penală, semnat la Chișinău la 9 decembrie 1993;

– Tratatul moldo-leton privind asistența juridică și relațiile de drept în materie civilă, familială și penală, semnat la Riga la 14 aprilie 1993;

– Acordul moldo-turc privind asistența juridică în materie civilă, comercială și penală, semnat la Ankara la 22 mai 1996 etc.¹⁵

Convențiile și tratatele internaționale au prioritate în fața normelor naționale, deoarece în cazul unei coliziuni între ele, prioritate se acordă reglementărilor internaționale.

Intrarea în vigoare a unui tratat internațional conținând dispoziții contrare Constituției va trebui precedată de o revizuire a acesteia (art. 8, al 2 din Constituția Republicii Moldova).

Actele normative cu caracter internațional stabilesc reguli speciale privind aplicarea măsurilor preventive în privința persoanelor care beneficiază de imunități în procesul penal. Instituția măsurilor preventive în procesul penal al Republicii Moldova se realizează și în privința persoanelor care beneficiază de imunitate diplomatică, cu luarea în considerare a mai multor documente internaționale. La acestea se atribuie:

– Convenția cu privire la privilegiile și imunitățile Națiunilor Unite din 13 februarie 1946¹⁶;

– Convenția de la Viena cu privire la relațiile diplomatice din 18 aprilie 1961¹⁷. În prezent părți la Convenție sunt 150 de state. Republica Moldova a aderat la Convenția menționată în 1993¹⁸;

– Convenția de la Viena cu privire la relațiile consulare din 24 aprilie 1963¹⁹. În prezent 117 state sunt părți la Convenție, inclusiv Republica Moldova din 1993²⁰;

– Convenția cu privire la prevenirea și

reprimarea ofenselor și protecția internațională a persoanelor, inclusiv a diplomaților, adoptată de către Adunarea Generală a ONU la 14 decembrie, 1973. Ea mai este cunoscută sub denumirea de „Convenția de la New-York din 1973”. Convenția a intrat în vigoare în 1977. În prezent 70 de state sunt părți la Convenție²¹;

– Convenția privind statutul juridic, privilegiile și imunitățile organizațiilor economice interstatale din 1980;

În februarie-martie 1975 la Viena a avut loc Conferința internațională la care s-a făcut tentativa de a adopta Convenția cu privire la reprezentarea statelor în relațiile lor cu organizațiile internaționale cu caracter universal. Convenția însă nu a intrat în vigoare²².

Între actele normative care constituie izvoare ale instituției măsurilor preventive cea mai mare valoare o are Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Locul central al acestui Cod nu este determinat de caracterul forței juridice – locul suprem aici aparține Constituției – ci în dependență de calitățile sistematizatorii. Fiind special destinat regulării activității procesual-penale, el asigură reglementarea tuturor raporturilor sociale, care apar în sfera procesului penal, inclusiv și în domeniul aplicării măsurilor preventive. Celelalte acte normative, inclusiv Constituția, cuprind doar norme procesual-penale separate. Ele reglementează activitatea procesual-penală în mod fragmentat, referindu-se la anumite aspecte, în primul rând organizaționale și speciale ale procedurii penale (în cazul nostru cu referire la instituția măsurilor preventive).

Legile, ca izvoare ale instituției măsurilor preventive în procesul penal, stabilesc drepturile speciale ale subiecților înzestrați cu anumite împuterniciri administrativ-statale în cadrul activității procesual-penale. O atribuție nemijlocită, mai mult sau mai puțin importantă, la reglementarea relațiilor sociale în sfera aplicării și realizării măsurilor preventive o au următoarele legi:

– Legea Republicii Moldova nr. 416-XII din 18.12.1990 „Cu privire la poliție”²³;

– Legea Republicii Moldova nr. 45-XIII din 12 aprilie 1994 „Privind activitatea operativă de investigații”²⁴;

– Legea Republicii Moldova nr. 514-

XIII din 6 iulie 1995 „Privind organizarea judecătorească”²⁵;

– Legea Republicii Moldova nr. 544-XIII din 20.07.1995 „Cu privire la statutul judecătorului”²⁶;

– Legea Republicii Moldova nr. 947-XIII din 19 iulie 1996 „Cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii”²⁷;

– Legea Republicii Moldova nr. 753-XIV din 23.12.1999 „Privind Serviciul de Informații și Securitate al Republicii Moldova”²⁸;

– Legea Republicii Moldova nr. 1104-XV din 06.06.2002 „Cu privire la Centrul pentru Combaterea Crimelor Economice și Corupției”²⁹;

– Legea Republicii Moldova nr. 1260-XV din 19 iulie 2002 „Cu privire la avocatură”³⁰;

– Legea Republicii Moldova nr. 333-IV din 10.11.2006 „Privire statutul ofițerului de urmărire penală”³¹;

– Legea Republicii Moldova nr. 294-XVI din 25 decembrie 2008 „Cu privire la procuratură”³².

Actele normative subordonate legii, nefiind izvoare ale dreptului procesual penal, îndeplinesc doar funcții importante în reglementarea relațiilor procesual-penale în domeniul aplicării măsurilor preventive. Ele nu pot forma sau conține norme de drept primare, care nu sunt prevăzute în legi. Legea, ca documentul juridic de o forță supremă, reglementează doar cele mai importante, tipice și stabile relații sociale. Ea constituie documentul juridic fundamental și servește ca temelie pentru activitatea normativă a anumitor organe de stat³³. Ordinele, Hotărârile și Instrucțiunile anumitor structuri statale (ministere, departamente etc.) concretizează drepturile și obligațiile exprimate în legi, reglementând aspectele organizaționale ale aplicării acestora. Ele au forță juridică și produc efecte doar în privința colaboratorilor organelor respective și se răsfrâng asupra altor participanți la procesul penal³⁴. Printre acestea am nominaliza:

– Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 778 din 27.11.2009 „Cu privire la aprobarea Regulamentului privind organizarea și funcționarea Ministerului Afacerilor Interne, structurii și efectivului-limită ale aparatului central al acestuia”³⁵;

– Regulamentul Departamentului de Urmărire Penală. Adoptat prin Ordinul Ministrului Afacerilor Interne nr. 356 din 17 septembrie 2003;

– Instrucțiunea privind modul de primire, înregistrare, evidență și examinare a sesizărilor și altor informații despre infracțiuni nr. 124/319/46/172-0/101 din 26.08.2003. Aprobata prin ordinul comun al Procurorului General, Ministrului Afacerilor Interne, Directorului Serviciului de Informații și Securitate, Directorului General al Serviciului Vamal, Directorului Centrului pentru Combaterea Crimelor Economice și Corupției.

Același lucru îl putem menționa și în privința Plenului Curții Supreme de Justiție al Republicii Moldova, care neelaborând norme de drept, oferă explicații (în forma hotărârilor) asupra anumitor chestiuni din practica judiciară. Aceste hotărâri poartă un caracter de recomandare. Printre hotărârile care se referă la instituția măsurilor preventive putem nominaliza:

– Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la practica judiciară în cauzele penale privind minorii”, nr. 39 din 22.11.2004³⁶;

– Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Despre aplicarea de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale legislației de procedură penală privind arestarea preventivă și arestarea la domiciliu”, nr. 4 din 28.03.2005³⁷;

– Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la practica asigurării controlului judecătoresc de către judecătorul de instrucție în procesul urmăririi penale”, nr. 7 din 04.07.2005³⁸.

Un loc deosebit între izvoarele instituției procesuale a măsurilor preventive îl ocupă Hotărârile Curții Constituționale a Republicii Moldova. Deciziile luate de ea sub forma hotărâri pot influența esențial asupra conținutului și importanței juridice a actelor normative care conțin norme de drept procesual penal. Realizând controlul constituționalității legilor, Curtea Constituțională are dreptul de a recunoaște o oarecare anumită lege ca fiind total sau parțial contrară Constituției Republicii Moldova. O așa hotărâre, în esență, presu-

pune că legea, în totalitate, sau într-o anumită parte a ei nu poate fi aplicată, normele contrare Constituției, astfel, epuizându-și forța juridică.

Hotărârile Curții Constituționale privind interpretarea Constituției sau privind neconstituționalitatea unor prevederi legale sunt obligatorii pentru organele de urmărire penală, instanțele de judecată și pentru persoanele participante la procesul penal.

Aceste împuterniciri ale Curții Constituționale ne vorbesc despre faptul că ea, într-o anumită măsură, îndeplinește funcția negativă a organului legislativ – recunoașterea normelor juridice ca fiind inactive.

Reglementarea relațiilor sociale în sfera activității procesual-penale doar de către lege este o prevedere de bază în teoria procesului penal, care, însă, din păcate, nu întotdeauna se realizează în practică. Întâlnim cazuri când organele puterii executive și judiciare, utilizând împuternicirile care nu le sunt atribuite, acceptau anumite reglementări care lărgeau sau îngustau aplicabilitatea normelor procesuale sau introduceau careva inovații juridice în cadrul acestora. O așa practică, care mărturisește despre faptele de voluntarism în sfera realizării legislației a fost denumită, pe dreptate, ca o activitate de discreționism³⁹.

În traducere din latină, cuvântul discreționism presupune soluționarea de către o persoană cu funcție de răspundere a unei chestiuni după propria dorință. Discreționismul este unul din factorii de bază care afectează încălcarea legii și generează criza legalității. Motivele discreționismului sunt multiple, însă cel mai important este întotdeauna utilitatea politică, partinică, națională, de clasă, religioasă, personală etc. În mai multe cazuri considerentele utilității sunt fundamentate pe rămânerea în urmă a dreptului în raport cu viața cotidiană, pe necesitatea eficientizării luptei cu criminalitatea, pe tendința de a inova baza normativă prin adoptarea actelor normative subordonate legii, prin interpretarea extensivă a acesteia sau prin stabilirea unui mecanism de realizare a normelor declarative⁴⁰.

Referințe:

1. Gheorghe Avornic, Elena Aramă, Boris

- Negru, Ruslan Costăș, *Teoria generală a dreptului*, Editura Cartier Juridic, Chișinău, 2004, p. 323-333.
2. Гойман-Червонюк В. И., *Очерк теории государства и права*, М., 1996, p. 181.
  3. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994, art. 7.
  4. *Ibidem*, alin. (2) art. 4.
  5. Adoptată la New-York, la 10 decembrie 1948. Adoptată și proclamată de Adunarea generală a ONU prin Rezoluția 217 A (III) din 10 decembrie 1948. Republica Moldova a aderat la Declarație prin Hotărârea Parlamentului nr. 217-XII din 28.07.1990. Publicată în ediția oficială „Tratate internaționale”, 1998, volumul 1, p. 11.
  6. Adoptat și deschis spre semnare de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 16 decembrie 1966 la New-York. Intrat în vigoare la 23 martie 1967. Ratificat prin Hotărârea Parlamentului RM nr.217-XII din 28.07.90. În vigoare pentru Republica Moldova din 26 aprilie 1993. Publicat în ediția oficială “Tratate internaționale”, 1998, vol. 1, p.18.
  7. Semnată la Roma la 4 noiembrie, 1950. Ratificată prin Hotărârea Parlamentului RM nr. 1298-XIII din 24.07.97. În vigoare pentru Republica Moldova din 1 februarie 1998. Publicată în ediția oficială “Tratate internaționale”, 1998, vol. 1.
  8. Convenția și Protocoalele nr. 1 și 2 la această Convenție au fost ratificate de Republica Moldova prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 1238-XIII din 9 iulie 1997. Hotărârea de ratificare a fost publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 48 din 24 iulie 1997.
  9. Ansamblul de principii pentru protejarea tuturor persoanelor supuse unei forme oarecare de detenție sau încarcerare este adoptat de Adunarea Generală a ONU la 9.12.1988. Culegere de acte naționale și internaționale în domeniul penal. Vol.I. Revista de științe penale. Supliment 2007, p.81-88.
  10. Adoptată de Comitetul de Miniștri la 27 iulie 1980 la cea de a 31-a Adunare a reprezentanților miniștrilor.
  11. Adoptată de către Comitetul de Miniștri la 27 septembrie, 2006, la cea de-a 974-a întrunire a prim-miniștrilor.
  12. Republica Moldova a aderat la Convenția europeană cu privire la extrădare, semnată la 13 decembrie 1957, prin Hotărârea Parlamentului RM nr. nr.1183-XIII din 14.05.97. Convenția este publicată în ediția oficială “Tratate internaționale”, 1998, volumul 1, p. 318.
  13. Convenția europeană privind asistența juridică în materie penală a fost semnată la Strasbourg la 20 aprilie 1959. Ratificată prin Hotărârea Parlamentului RM nr. 1332-XIII din 26.09.97. În vigoare pentru Republica Moldova de la 5 mai 1998. Publicată în ediția oficială “Tratate internaționale”, 1999, volumul 14, pag.71.
  14. Convenție cu privire la asistența juridică și raporturile juridice în materie civilă, familială și penală a fost semnată la Minsk la 22 ianuarie 1993. Ratificată prin Hotărârea Parlamentului RM nr. 402-XIII din 16.03.95. În vigoare pentru Republica Moldova de la 26 martie 1996. Publicată în ediția oficială “Tratate internaționale”, 1999, volumul 16, pag.262.
  15. Mariana Grama, “Extrădarea: Definiție și trăsături esențiale. Surse de reglementare”, în *Analele Științifice ale Universității de Stat din Moldova. Seria „Științe socio-umanistice”*, Vol. I, Chișinău, 2002, p. 195-196.
  16. Republica Moldova a aderat la Convenția cu privire la privilegiile și imunitățile Națiunilor Unite din 13 februarie, prin Hotărârea Parlamentului nr. 233-XIII din 29 septembrie 1994. În vigoare pentru Republica Moldova de la 12 aprilie 1995.
  17. A fost adoptată la Conferința de la Viena la 18 aprilie 1961 și a intrat în vigoare la 24 aprilie 1964. Mai detaliat a se vedea: Petre Bărbulescu, Ionel Cloșcă, Nicolae Ecobescu, Nicolae Fotino, Dinu Giurescu, Edwin Glasser, George Macovescu, Romulus Neagu, Traian Silea. Dicționar diplomatic. Editura Politică. București, 1979, p. 298.
  18. Republica Moldova a aderat la Convenția de la Viena cu privire la relațiile diplomatice din 18 aprilie 1961, prin Hotărârea Parlamentului nr.1135-XII din 04.08.92,

- publicată în ediția oficială “Tratate internaționale”, 1998, vol. 4.
19. Republica Moldova a aderat la Convenția de la Viena cu privire la relațiile consulare din 24 aprilie 1963, prin Hotărârea Parlamentului nr.1135-XII din 04.08.92, publicată în ediția oficială “Tratate internaționale”, 1998, volumul 4.
  20. Petre Bărbulescu, Ionel Cloșcă, Nicolae Ecobescu, Nicolae Fotino, Dinu Giurescu, Edwin Glasser, George Macovescu, Romulus Neagu, Traian Silea, *Op. cit.*, p. 299.
  21. Mai detaliat despre aceasta a se vedea: Действующее международное право. Т. 3. М.: Московский независимый институт международного права. , 1997, p.p. 18-23.
  22. Oleg Balan, Alexandru Burian, *Drept internațional public*, Vol. II, Chișinău, 2003, p. 18.
  23. Legea Republicii Moldova nr. 416-XII din 18.12.1990 „Cu privire la poliție”, republicată în Monitorul Oficial nr. 17-19/56 din 31.01.2002.
  24. Legea Republicii Moldova nr. 45-XIII din 12 aprilie 1994 „Privind activitatea operativă de investigații”, republicată în Monitorul Oficial nr. 11-13/38 din 31.01.2003.
  25. Legea Republicii Moldova nr. 514-XIII din 6 iulie 1995 „Privind organizarea judecătorească”, publicată în Monitorul Oficial nr. 58/641 din 19.10.1995.
  26. Legea Republicii Moldova nr. 544-XIII din 20.07.1995 „Cu privire la statutul judecătorului”, republicată în Monitorul Oficial nr. 117-119/946 din 15.08.2002.
  27. Legea Republicii Moldova nr. 947-XIII din 19 iulie 1996 „Cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii”, publicată în Monitorul Oficial nr. 186-188/752.
  28. Legea Republicii Moldova nr. 753-XIV din 23.12.1999 „Privind Serviciul de Informații și Securitate al Republicii Moldova”, publicată în Monitorul Oficial nr. 156/764 din 31.12.1999.
  29. Legea Republicii Moldova nr. 1104-XV din 06.06.2002 „Cu privire la Centrul pentru Combaterea Crimelor Economice și Corupției”, publicată în Monitorul Oficial nr. 91-94/668 din 27.06.2002.
  30. Legea Republicii Moldova nr. 1260-XV din 19 iulie 2002 „Cu privire la avocatură”, republicată în Monitorul Oficial nr. 159/582 din 04.09.2010.
  31. Legea Republicii Moldova nr. 333-IV din 10.11.2006 „Privire statutul ofițerului de urmărire penală”, publicată în Monitorul Oficial nr. 195-198/918 din 22.12.2006.
  32. Legea Republicii Moldova nr. nr. 294-XVI din 25 decembrie 2008 „Cu privire la procuratură”, publicată în Monitorul Oficial nr. 55-56/155 din 17.03.2009.
  33. *Теория государства и права: Учебник для юридических вузов и факультетов / Под ред. И. М. Корельского и В. Д. Перепалова, М., ИНФРА-М., 1999, p. 307.*
  34. Капинус Н. И., *Процессуальные гарантии прав личности при применении мер пресечения в уголовном процессе*, Издательский дом «Буковед», М., 2007, p. 99.
  35. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 778 din 27.11.2009 „Cu privire la aprobarea Regulamentului privind organizarea și funcționarea Ministerului Afacerilor Interne, structurii și efectivului-limită ale aparatului central al acestuia”, publicată în Monitorul Oficial nr. 173/856 din 01.12.2009.
  36. Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2005, nr. 7.
  37. 37 Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2005, nr. 10.
  38. Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2005, nr. 11.
  39. Михайлов В. А., *Процессуальные сроки содержания обвиняемых под стражей*, Москва-Тюмень, 1995, p. 54.
  40. Михайлов В. А., *Уголовно-процессуальные меры пресечения в судопроизводстве Российской Федерации*, М., 1997, p. 160.

Cristina ILIEV,
inspector al BNC Interpol, doctorandă

RESPECTAREA DREPTURILOR PERSOANELOR : AUTORI SAU BĂNUIȚI DE ACTE TERORITE

International law requires the state to respect the human, in terms of its organs, regulilele relevant in this area, but also to ensure that, that individuals under its jurisdiction, it does not violate the rights of other individuals, adopting preventive measures and adequate enforcement. From these principles, it an obligation of vigilance on the part of states to combat terrorism that consists of activity likely to prejudice the fundamental rights of individuals, particularly the right to life, liberty and security and right to live without fear.

Dreptul internațional al omului cere statului să respecte, prin prisma organelor sale, regulilele pertinente în acest domeniu, dar și să vegheze la aceea, că persoanele aflate sub jurisdicția sa, să nu violeze drepturile altor indivizi¹, adoptând măsuri de prevenire și de reprimare adecvate. Din aceste principii, reiese o obligație de vigilență din partea statelor, consistind în a combate terorismul ca activitate susceptibilă să prejudicieze drepturile fundamentale ale indivizilor, în special dreptului la viață, la libertate și securitate și dreptul de a trăi fără frică². Această legătură dintre protecția drepturilor fundamentale și a luptei împotriva terorismului a fost subliniată în mai multe rezoluții ale Asambliei Generale ale Națiunilor Unite « Drepturile omului și terorismul ». Asamblia a calificat „actele, metodele și practicile terorismului” ca „activități care vizează alinierea drepturilor omului, libertăților fundamentale și a democrației», afirmând că statele trebuie să apere și să protejeze drepturile omului și libertățile fundamentale și exercițiul efectiv a acestor drepturi și libertăți. În această optică, Asamblia invită statele de a lua toate măsurile eficiente dorite, conform

dispozițiilor pertinente ale dreptului internațional, inclusiv normele internaționale referitor la drepturile omului, pentru a împiedica, lupta și eliminarea terorismului sub toate formele și manifestările, unde nu s-ar produce și care nu ar fi autorii ». Astfel, Asamblia pune ca principiu cardinal, întâietatea dreptului în căutarea răspunsurilor la actele teroriste. Eficacitatea luptei împotriva terorismului și protecția drepturilor omului sunt interdependente și complementare.

Apărarea drepturilor omului este una din condițiile esențiale a succesului unei strategii antiteroriste. O societate democratică este o societate în care raporturile umane sunt bazate pe drept. Astfel în materie penală, toate comportamentele reprimabile trebuie să fie prevăzute de un text. În domeniul terorismului transnațional, comunitatea internațională trebuie să depună contribuție în dreptul internațional ca reacție la acest fenomen. Pericolul terorismului care apasă asupra securității internaționale nu trebuie să servească ca pretext pentru a nu cunoaște drepturile și libertățile individuale într-o procedură criminală pentru fapte de terorism internațional. Astfel devine dificil de a concilia imperativul de urmărire și reprimare a terorismului cu cel al preocupării de ocrotire a drepturilor omului. Unul din principiile de bază a statului de drept este cel al legalității criminale: « nullum crimen, nulla poena sine lege ». Acest principiu al dreptului

¹ art. 2 al Pactului de la New York din 1966 referitor la drepturile civile și politice. Aceași obligație se regăsește în art.1 al Convenției europene privind drepturile omului și libertățile fundamentale

² Rezoluțiile Asambliei Generale a Națiunilor Unite A/52/133, din 12.12.1997 și A/54/164 din 17.12.1999.

internațional general este un element esențial a întințității dreptului. Acesta este consacrat expres ca drept la care nu se poate deroga prevăzut de art. 15 al Pactului și la dispozițiile tratatelor regionale referitor la drepturile omului³. Principiul legalității atrage după sine principiul certitudinii, adică aplicarea și consecințele legii pot fi prevăzute rezonabil. Convine să menționăm că terorismul prin natura sa este un obstacol la exercitarea drepturilor omului și la construirea statului de drept, și acestea nu pot fi sacrificate ca reacție la fenomenul terorismului, deoarece ar fi o victorie pentru teroriști⁴. Prin urmare, contează ca normele și măsurile antiteroriste să fie în conformitate cu dispozițiile juridice internaționale referitor la protecția drepturilor omului.

I. Dispozițiile juridice internaționale referitor la protecția drepturilor omului

A. Interdicția torturii și tratamentelor inumane și degradante

Paragraful 1 al articolului 1 al Convenției privind interdicția torturii și altor pedepse și tratamente crude, inumane și degradante recunoaște că definiția torturii nu se extinde la durere sau suferințe rezultate doar din „sanțiuni legitime” dar impune interzicerea altor suferințe acute inutile. Sancțiunile legitime sunt cele care într-adevăr sunt prevăzute de legislator. Una din preocupările existente, referitor la interogările teroriștilor deținuți, este frica că s-ar utiliza măsuri excesiv de coerciție, chiar dacă nu ating nivelul la care ar fi considerate ca „dureri sau suferințe acute”, interzise de Convenția împotriva torturii. Măsurile la originea durerii sau a jenei pot fi inevitabile în cadrul detenției, în special

pentru a garanta securitatea gardienilor sau a persoanelor responsabile de interogatoriu. Invers, dacă coerciția nu este justificată de exigențele detenției și securității și dacă scopul este de a sfârșima voința persoanei interogate pentru a primi informații, astfel de măsuri nu sunt autorizate conform art. 14 paragraful 3 lit. g) al Pactului internațional privind drepturile civile și politice. Acest articol prevede de fapt că orice persoană are dreptul „de a nu fi forțată să depună mărturii împotriva sa sau de ași recunoaște vinovăția”. Principiul interzicerii torturii impune consecințe pentru orice stat care are recurs⁵.

De fapt, statul care nu respectă valorile consacrate în instrumentele universale și normele în vigoare în domeniul protecției drepturilor omului riscă ca alte state să interpreteze aceste lacune ca aspecte ale torturii, acte ce vizează la impunerea suspectului să își recunoască vinovăția sau violarea altor principii care stau la baza a astfel de drepturi și refuză extrădarea sau acordarea unei asistențe în scopul anchetării sau colectarea probelor. Refuzul extrădării sau cooperării poate fi expres fondat pe art. 7 sau art. 14 paragraful 3 lit. g) al Pactului, art. 3 al Convenției împotriva torturii și a altor tratamente sau pedepse crude, inumane sau degradante sau asigurarea unei proceduri corecte și garanțiile de nediscriminare consacrate în convențiile universale împotriva torturii și alte convenții regionale. De asemenea, atunci când statul nu este sigur că statul de drept este respectat în țara solicitantă va fi un refuz de cooperare, acest refuz de colaborare fiind manifestat prin tergiversări, obstacole de forță pură și alte manevre⁶, care nu ar fi mijloacele diplomatice obișnuite. Acesta este unul din aspectele definiției principiului de ne-expulzare.

³ art. 7 al Convenției europene a drepturilor omului și libertăților fundamentale. De asemenea, art. 7 (2) al Cartei africane a drepturilor omului și popoarelor, «Nimeni nu poate fi condamnat pentru o acțiune sau omisiune care nu constituia la moment săvârșirii o infracțiune legal sancționată. Nici o pedeapsă nu poate fi aplicată dacă nu a fost prevăzută la momentul comiterii infracțiunii. Pedeapsa este personală și nu poate afecta decît infractorul.».

⁴ Documentul final al summitului din 2005, A/RES/60/1, n° 25 (a), p. 8

⁵ Această interdicție a torturii implică o competență universală, în special remarca J.-F. Renucci, «Curtea europeană a drepturilor omului consacrată principiului competenței universale», în culegerile Dalloz 2009, p. 1573.

⁶ ONUDC, Prevenirea actelor teroriste : O strategie a justiției penale integrînd statul de drept întru aplicarea instrumentelor Națiunilor Unite împotriva terorismului, Serviciul prevenirii terorismului , n° 100, p. 49.

B. Respectarea principiului de ne-expulzare

În virtutea principiului de neexpulzare, statele nu pot deporta un refugiat spre țara unde viața sa sau libertatea ar putea fi amenințate din motivele prevăzute de Convenția din 1951 referitor la statutul refugiaților. Principiul ne-expulzării și interdicția formală de a nu tortura sunt norme imperative a dreptului internațional care se aplică în toate situațiile, care nu ar fi circumstanțele⁷. Este vorba de un principiu absolut, care este consemnat în mai multe instrumente juridice precum Convenția referitor la statutul refugiaților art. 33, Convenția împotriva torturii și altor pedepse sau tratamente inumane și degradante art. 3, Convenția internațională pentru protecția oricărei persoane împotriva disparițiilor forțate art.16, și desigur Pactul internațional referitor la drepturile civile, politice (art. 13)⁸. În contextul combaterii terorismului, aplicarea lor a fost deseori complicată, în special din cauza diferitor abordări adoptate de către state. Chiar fiind legitim de a avea frica că teroriștii profită de statutul de refugiat pentru a se proteja sau de a găsi refugiu, măsurile antiteroriste trebuie să fie conform obligațiilor ce decurg din dreptul internațional referitor la refugiați, precum a subliniat Consiliul de securitate în rezoluția sa nr. 1456 din 2003. Nu poate fi stabilită nici o legătură sistematică între refugiat și terorism în cadrul luptei împotriva terorismului. Un astfel de postulat ar fi în același timp injust și prejudiciabil pentru solicitanții azilului și ar restrânge drepturile refugiaților, în special în termeni de abordare echitabilă a cererii lor. Printre altele, o astfel de abordare este deznodată de orice bază juridică deoarece Convenția din 1951 referitor la statutul refugiaților conține garanții și prevede posibilitatea

de expulzare în unele cazuri care nu trebuie totuși să lezeze dreptul fundamental la azil.

1. Cazul ce autorizează expulzarea

Alineatul f) al art. 1 din Convenția referitor la statutul refugiaților dispune că statutul de refugiat nu va fi acordat persoanelor care se presupune că ar fi comis o crimă împotriva păcii, crimă de război sau împotriva umanității sau o crimă gravă de drept comun sau că aceste persoane sunt recunoscute vinovate pentru acțiuni contrar scopurilor și principiilor Națiunilor Unite. Orice țară de primire acționează conform obligațiilor sale, potrivit Convenției, dacă refuză să acorde statutul de refugiat unei persoane care prezintă un risc pentru securitate potrivit art.1 și poate fi expulzată conform art. 32. În acest caz țara primitoare poate expulza o persoană spre o altă țară unde aceasta nu riscă să fie persecutată, cu condiția că un anumit număr de garanții privind regularitatea procedurii să fie respectate. Art. 33 alin.1 se aplică perfect întrebării de extrădare. Unica derogare la acest principiu este că un refugiat nu poate invoca Convenția dacă sunt motive serioase de a crede că acesta prezintă un pericol pentru securitatea statului în care se află sau după ce a fost recunoscut vinovat de o crimă gravă, că reprezintă un pericol pentru populația acestei țări. Chiar dacă aceste condiții sunt îndeplinite, excepțiile la regimul de ne-expulzare sunt temperate de interdicția de a reîntoarce o persoană în locul unde aceasta riscă să fie torturată.

2. Dreptul fundamental la azil

Solicitanții de azil sunt protejați de dispozițiile art. 33 alin 1 pînă cînd o decizie finală va fi luată referitor la statutul lor. O cerere de extrădare nu împiedică persoana vizată să pretindă la statutul de refugiat⁹. Cereerea de azil trebuie să fie examinată conform

⁷ De fapt această regulă este reamintită în raportul Secretariatului General „Protecția drepturilor omului și libertăților fundamentale concomitent cu combaterea terorismului”, A/63/337 din 28.08. 2008, n° 44.

⁸ Acest articol tratează întrebări referitor la procedură, prevăzînd că orice măsură trebuie să corespundă legii statului care expulzează, și că în acest caz, persoana ce urmează a fi expulzată, să fie în măsură să-și expună motivele pentru care ea nu dorește să fie expulzată.

⁹ Asupra garanțiilor recunoscute imigranților, refugiaților și solicitanților de azil, H. Mock, «Război” contra terorismului și drepturile omului- Reflecții asupra Federației internaționale a drepturilor omului. (FIDH) “Antiterorismul pus la încercare de drepturile omului: cheia compatibilității», RTDH, 65/2006, p. 23.

procedurilor obișnuite și corecte în domeniu, și aceasta în pofida solicitării de extrădare. Deoarece aceste limitări prejudiciază dreptul fundamental la azil, ele trebuie să fie interpretate într-un mod restrictiv. Dacă sunt aplicate într-un mod adecvat, ele constituie un sistem gradat care permite protecția drepturilor persoanei concomitent cu menținerea securității. Regulile deja stabilite de Convenție permit statelor să aplice rezoluția 1373 (2001) al Consiliului de securitate, potrivit căreia statele trebuie să evite orice abuz a dreptului la azil de către persoanele bănuite de terorism. Într-un raport publicat în 2005, Secretarul General al ONU își pune întrebarea dacă este necesar de creat un instrument internațional oficial și de constrângere pentru a gestiona transferurile transfrontaliere a persoanelor, din motivul riscului torturii sau tratamentelor inumane¹⁰. Constatarea rezultată, conform căreia unele acorduri bilaterale în domeniul extrădării, aplicate după caz la caz, nu garantează nicidecum regularitatea procedurii. Cu atât mai mult există mijloace de a evita procedurile de extrădare oficială, cele precum răpirea și detenția administrativă. Raportul din 2005, susmenționat, concluzionează lucrările unui grup de experți convocat de Comisia pentru drepturile omului. În secția raportului “Principiul ne-expulzării și prevenirea torturii”, experții au concluzionat “un instrument internațional formal și de constrângere referitor la transferul persoanelor peste frontierele statale, urmare riscului torturii și tratamentelor inumane”¹¹. În acest raport experții de asemenea au exprimat opinia că “asigurări

diplomatice (că o persoană bănuită de terorism nu va fi subiectul torturii) nu sunt suficiente și nu trebuie să fie luate în calcul în contextul remiterii unui refugiat”.

Simultan, unele state pun accentul pe o abordare diferită a evaluării riscului torturii și a tratamentelor inumane. Într-un comunicat de presă din 20.10.2005, Curtea Europeană a drepturilor omului a făcut cunoscut în hotărârea sa *Ramzi c/ Pays-Bas*, că guvernele Lituaniei, Portugaliei, Regatului Unit și Slovaciei au intervenit în sprijinul Olandei. Intervenienții au contestat regula invocată, conform căreia unica întrebare care ar fi trebuit de considerat într-o procedură de expulzare este cea de a cunoaște dacă interesatul este supus riscului torturii sau tratamentului inuman. Astfel ar fi trebuit să se ia cont de riscurile de participare iminentă la actele de terorism, în lumina riscului că interesatul se găsea într-o situație care viola în mod marginal și temporar pragul minim, începând cu care un tratament este considerat a fi degradant conform Convenției europene. Astfel, întrebarea de ne-expulzare este atât de delicată că postulează necesitatea unei autorități de control care ar acționa în calitate de entitate de control a aplicării Convenției referitor la statutul refugiaților.

II. Reguli fundamentale ce garantează un proces echitabil

Respectul drepturilor persoanelor bănuite sau autorilor de acte teroriste subînțelege în mod obligatoriu observarea regulilor fundamentale ce garantează un proces echitabil persoanelor menționate¹². Acest principiu este formulat în majoritatea instrumentelor internaționale și regionale referitor la drepturile omului¹³.

¹⁰ «Apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale luptând contra terorismului», Raportul Secretarului general Națiunilor Unite, A/60/314, du 22.09.2005, n° 23, p. 9

¹¹ Acest raport intervine în contextul numeroaselor plângeri contra programului de restituire ale CIA., în special, Invocarea deținerii secrete și de transfer ilegal a deținuților privind Statele membre le Consiliului Europei, Raportul Comisiei juridice și a drepturilor omului a Asambleii Parlamentare a Consiliului Europei, Doc. 10957, din 12.06.2006. Deputații din Strasbourg afirmă că au realizat analiza în baza datelor prezentate de către autoritățile de control a traficului aerian, cât și în baza altor informații.

¹² Noțiunea de proces echitabil, în versiunea anglo-saxonă, fair-just și fair trial – proces echitabil, dică fair-play „joc cinstit”.

¹³ Convenția din 1980 referitor la obiectele nucleare, Convenția din 1988 referitor la securitatea navigației maritime, Convenția din 1997 referitor la atentatele teroriste cu explozive. Convenții referitor la reprimarea finanțării terorismului din 1999, la articolul 17, indică « orice persoană... se bucură de toate drepturile și beneficiază de toate garanțiile prevăzute de legislația statului pe teritoriul căruia se află și dispozițiile aplicabile al dreptului internațional, inclusiv cele referitor la drepturile omului ».

A. Arestul și reținerea

Dreptul la informare și comunicare

Conform dispozițiilor Convenției de la Tokyo din 1963 referitor la infracțiunile comise la bordul aeronavelor, statul al cărui este cetățean interesat, trebuie să fie informat imediat despre reținerea infractorului prezumat, în scop de anchetare sau extrădare și interesatul are dreptul la un tratament care nu este mai puțin favorabil decât cel acordat de către statul propriilor săi cetățeni în caz similar. Această dispoziție referitor la notificarea statului a cărui cetățean este persoana bănuită a devenit regulă în toate instrumentele împotriva terorismului, chiar dacă uneori este redactată în termeni diferiți. Art.9 din Convenția din 1999 referitor la finanțarea terorismului și conform dispozițiilor clasice în domeniu, prevede (în special în cadrul unei proceduri de extrădare) că acela care este obiectul urmăririi este în drept să comunice fără întârziere cu reprezentantul statului său sau în cazul unui apatrid cu reprezentantul statului pe a cărui teritoriu are reședință, să primească vizite, să fie informat de drepturile sale și să comunice cu Comitetul internațional al Crucii Roșii. Măsura aplicată de către autoritățile represive împotriva persoanelor bănuite de acte teroriste, trebuie să fie conformă principiului procedural de timp rezonabil.

Principiul procedural de timp rezonabil

Într-o procedură penală, principiul de timp rezonabil sau de claritate judiciară postulează că o persoană arestată sau reținută pentru activități teroriste trebuie imediat să fie adusă în fața judecătorului¹⁴. Asta înseamnă că reținerea trebuie să fie de o durată rezonabilă și termenul său să fie fixat de lege. Prin urmare, persoană trebuie să poată să contesteze legalitatea arestării sale sau reținerii în fața unei judecăți.

a) Protecția internațională a principiului "termen rezonabil"

¹⁴ Consiliul Europei, Drepturile omului și lupta împotriva terorismului : linii directorii al Consiliului Europei, Direcția generală a drepturilor omului, martie 2005, linia nr. VII.

Protecția internațională a acestui principiu este asigurată de convenții internaționale referitor la terorism. Astfel, Convenția din 1999 privind reprimarea finanțării terorismului, conform căreia statul membru pe teritoriul căruia se află persoana bănuită de infracțiune este obligat fără întârzieri excesive să intenteze proces penal în fața autorităților naționale competente. De fapt, dreptul pentru un individ de a fi judecat într-un timp rezonabil este garantat de Pactul din 1966 referitor la drepturile civile și politice.

b) Protecția regională a principiului "termen rezonabil"

La nivel regional, protecția principiului de termen rezonabil este prevăzută de articolele 5 (3) et 6 (1) al Convenției Europene a drepturilor omului. În acest sens, art.5 are ca scop protecția individului împotriva privării arbitrare de libertate deoarece o prelungire nerezonabilă a detenției sale ar constitui o sancțiune anticipată și deci o nerecunoaștere a principiului de prezumție a nevinovăției. CEDO a impus limite referitor la arestarea și detenția persoanelor bănuite de terorism. Curtea admite că ocrotirea colectivității împotriva terorismului este un scop legitim, dar acesta nu justifică orice măsură. De exemplu, lupta împotriva terorismului poate justifica prelungirea perioadei de reținere, dar nu autorizează ca această reținere să fie lipsită de orice control judiciar sau existența unui control judiciar suficient de rapid¹⁵. Contrar, art.6 prevede că « orice persoană are dreptul ca cauza sa să fie auzită .... într-un termen rezonabil », are ca scop protecția persoanelor interesate în procesul penal, adică acuzații dar și părțile civile, dar și tergiversările excesive ale justiției. În hotărârea CEDO Kemmache, Franța a fost condamnată pentru că nu a respectat prescripțiile art.6 paragraphe 1. În materie de terorism, ca și în orice alt domeniu penal, este o regulă de respectat : detenția provizorie a acuzaților.

¹⁵ Brogan și alții c/Royaume-Uni, 29.11.1988, serie A, n° 145-B, par. 61.

B. Detenția provizorie

Întrebarea detenției provizorii a suscitată diverse îngrijorări în contextul combaterii terorismului, inclusiv supravegherea judiciară a acestui tip de privațiune de libertate, dreptul de a nu fi supus torturii, dreptul de a fi informat rapid despre motivele arestării și existența acuzațiilor întemeiate și caracterul ilegal a oricărui arest preventiv prelungit.

1. Respectul demnității umane

Convenția din 1999 referitor la reprimarea finanțării terorismului indică că orice persoană sub arest provizoriu îi este garantat un tratament echitabil și se bucură de toate drepturile și beneficiază de toate garanțiile prevăzute de legea statului pe teritoriul căruia se află și dispozițiile dreptului internațional, inclusiv cele privind drepturile omului. Notăm că convenția contra criminalității transnaționale organizate conține dispoziții mai complete decât instrumentele universale de combatere a terorismului, în materia drepturilor persoanei urmărite și deci a tratamentului echitabil. Acesta este obiectul art.16 paragraful 13 din convenție. Printre altele, Comitetul drepturilor omului, a declarat că această detenție nu trebuie să fie arbitrară, trebuie să fie fondată pe motive și conformă procedurilor prevăzute de lege, cointeresatul trebuie să fie informat de motivele arestului și judecata trebuie să poată decide asupra legalității reținerii și că trebuie să fie posibil de a obținut reparație în caz de eșec.

Convine să reamintim că practica izolării senzoriale totale a fost condamnată de către Curtea europeană ca fiind violarea art 3 din Convenție. Astfel, conform jurisprudenței Curții, natura crimei nu este pertinentă: «Curtea este conștientă de enormele dificultăți pe care le înfruntă la ziua de azi statele pentru a proteja populația lor de violența terorismului. Totuși, ținând cont de acești factori, Convenția interzice în termeni absoluți tortura sau pedepsele și tratamentele inumane și degradante, care nu ar fi acțiunile victimei»¹⁶.

2. Limitarea libertăților legate de imperativele luptei contra terorismului

¹⁶ Chahal c/ Royaume-Uni, 15.11.1996, par. 79

Imperativele luptei de combatere a terorismului pot cere ca tratamentul unei persoane private de libertate pentru activități teroriste să facă obiectul unor restricții mai importante ca cele ce se referă la alți deținuți, în special ce privește reglementarea comunicărilor și supravegherea corespondenței, inclusiv cea dintre avocat și clientul său. Jurisprudența Curții europene, în domeniul comunicării dintre avocat și client, prevede multiple situații de inadmisibilitate în care Curtea reamintește posibilitatea pentru stat, în circumstanțe excepționale, să intercepteze corespondența dintre avocat și clientul condamnat pentru acte teroriste. Astfel, este posibil de a lua măsuri derogatorii la dreptul comun.

Printre altele, plasarea persoanelor private de libertate pentru activități teroriste în cartiere specializate de securitate sau dispersarea persoanelor menționate în interiorul penitenciarului sau în diferite penitenciare cu condiția de a respecta un raport de proporționalitate între scopul urmărit și măsurile întreprinse – sunt măsuri care pot fi comandate de imperativul combaterii terorismului¹⁷.

Astfel, rezultă că nu există nici un drept recunoscut de Convenție privind deținuții referitor la alegerea locului lor de încarcerare și că îndepărtarea de familiile lor este necesară și consubstanțială detenției lor. Noțiunea de necesitate implică existența unei solicitări sociale imperioase și în special proporționalitatea dintre o asemenea intervenție și scopul legitim urmărit. Pentru a determina dacă o astfel de intervenție este necesară într-o societate democratică, poate fi luată în considerație marja de apreciere a statului. Convine să menționăm că astfel de măsuri pot fi justificate de voința de a face dreptate victimelor actelor teroriste și familiilor lor.

Bibliografie:

1. Pactul internațional referitor drepturilor civile și politice din 16.12.1966.

¹⁷ Fosta Comisie europeană a drepturilor omului a precizat că «It must be recalled that the Convention does not grant prisoners the right to choose the place of detention and that the separation from their family are (sic) inevitable consequences of their detention »

2. Convenția europeană de apărare a drepturilor omului și libertăților fundamentale din 04.11.1950.
3. Convenția referitor la statutul refugiaților din 28.07.1951
4. Convenția împotriva torturii și altor pedepse sau tratamente inumane sau degradante din 10.12.1984
5. Convenția referitor la prevenirea și reprimarea infracțiunilor împotriva persoanelor ce se bucură de protecție internațională, inclusiv agenților diplomatici din 14.12.1973
6. Convenția referitor la infracțiunile și alte acte comise la bordul aeronavelor din 14.09.1963
7. Convenția internațională referitor la reprimarea finanțării terorismului din 09.12.1999
8. J.-F. Renucci, "Curtea europeană a drepturilor omului consacrată principiului competenței universale", în *Culegerile Dalloz*, 2009, p. 1573.
9. Oficiul Națiunilor Unite de combatere a drogurilor și crimelor (ONUDD), Prevenirea actelor teroriste: strategie de justificare penală integrantă a normelor statului de drept ca instrument a Națiunilor Unite împotriva terorismului, Serviciul prevenirii terorismului, n° 100, p. 49.
10. ONUDD, Ghidul pentru încorporarea legislativă și punerea în aplicare a instrumentelor universale contra terorismului, V.05-85509, n° 422, p. 78-79.
11. Rezoluțiile Asambleii Generale a Națiunilor Unite, A/52/133, din 12 decembrie 1997 și A/54/164 din 17 decembrie 1999, A/56/160 din 19 decembrie 2001.
12. Raporturile Secretarului General a Națiunilor Unite « Apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale luptând contra terorismului », A/60/314, din 22.09.2005, n° 23 și « Apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale luptând contra terorismului », A/63/337 din 28 august 2008, n° 44.
13. Consiliul Europei, Drepturile omului și lupta contra terorismului: Linii de direcții a Consiliului Europei, Direcția Generală a drepturilor omului, Martie 2005, linia n° VII.
14. Irlanda c/Regatul Unit, 18 ianuarie 1978, în special par. 165-168.
15. Chahal c/ Regatul Unit, 15 noiembrie 1996, par. 79; vezi în acelaș context V. c/ Regatul Unit, 16 decembrie 1999, par. 69.
16. Brogan și alții c/ Regatul Unit, 29 noiembrie 1988, seria A, n° 145-B, par. 61.

Victor MIRZAC,

lector superior al Catedrei investigații operative
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

VALOAREA JURIDICĂ A REZULTATELOR OBTINUTE ÎN CADRUL TESTĂRILOR LA POLIGRAF

Polygraph is used over several decades in order to discover the crime, but the opinions of specialists from different countries concerning the legal status of psychophysiological examination results are often the opposite. In some cases, it is proposed and argued the need to use these results as evidence, and in others, even the legality of applying the technical means are considered monstrous crime that violates the rights and freedoms and negatively influences the person's psychophysical state of the subject being tested.

In connection with this, in countries where the use of polygraph is accepted, normative regulation is being done strictly as a test procedure and limits the use of the results.

Poligraful se utilizează pe parcursul mai multor decenii în scopul descoperirii infracțiunilor, însă opiniile specialiștilor din diferite țări privind valoarea juridică a rezultatelor obținute în cadrul examinării psihofiziologice adesea sunt diametral opuse. În unele cazuri, se propune și se argumentează necesitatea utilizării acestor rezultate în calitate de probe, iar în altele, chiar și legalitatea aplicării acestui mijloc tehnic se consideră crimă monstruoasă care încalcă drepturile și libertățile persoanei și influențează negativ asupra stării psihofizice a subiectului supus testării.

În legătură cu acest fapt, în statele în care utilizarea poligrafului este acceptată, se înfăptuiește o reglementare normativă strictă atât a procedurii de testare, cât și a limitelor de folosire a rezultatelor obținute. Ținem să subliniem, de asemenea, că și în statele care au început să utilizeze poligraful în activitatea de urmărire penală printre primele și au acumulat o experiență bogată în folosirea acestuia, cercetările în domeniul psihofiziologiei umane nu s-au finalizat până în prezent.

După părerea noastră, divergențele de opinii, precum și gradul de reglementare juridică constituie cauza utilizării și aprecierii rezultatelor obținute la testări în mod diferit, adică la discreția fiecărui stat în parte. În scopul confirmării celor expuse, ținem să prezentăm în continuare unele informații succinte despre experiența altor state la acest capitol.

Așadar, în SUA Judecătoria Supremă a stabilit încă în anul 1965 că obligarea subiectului să accepte testarea la poligraf se consideră încălcarea a drepturilor constituționale ale acestuia. De aceea, aici testarea la poligraf se înfăptuiește doar cu consimțământul persoanei care urmează a fi testată, prezentat în formă scrisă și având autorizarea obligatorie a organelor care efectuează urmărirea penală. Totodată, numai în 19 state din SUA rezultatele obținute la testare sunt acceptate în calitate de probe în judecătoriile de prima instanță, pe lângă alte probe care confirmă vinovăția sau nevinovăția acuzatului. În judecătoriile de prima instanță, de asemenea sunt acceptate în calitate de probe și rezultatele testărilor care au fost efectuate cu acordul părților implicate în proces.

În Canada, care de fapt ocupă al doilea loc în lume după numărul testărilor efectuate anual, rezultatele acestor examinări nu sunt folosite în calitate de probe. Aici poligraful se aplică în cadrul cercetărilor preliminare în următoarele scopuri:

- excluderea persoanelor nevinovate din rândurile suspectilor;
- stabilirea faptului cu privire la existența infracțiunii (în cazurile în care există dubii privind sinceritatea declarațiilor reclamantului, părții vătămate sau martorului);
- stabilirea vinovatului;
- culegerea informației suplimentare.

În Japonia, unde se efectuează cele mai numeroase cercetări științifice în domeniul psihofiziologiei, rezultatele examinării la poligraf sunt recunoscute în calitate de probe în judecătorii de prima instanță (alin. (4) art.321 CPP), iar în Judecătoria Supremă aceste rezultate pot fi acceptate în calitate de probe, pe lângă alte probe, doar la discreția judecătorului.

În Polonia, detectorul comportamentului simulat se utilizează din anii 1960. Aici practica a stabilit două direcții de utilizare a acestui mijloc tehnic, și anume: în activitatea investigativ-operativă (cu prezentarea rezultatelor testării în formă de Certificat consultativ) și în activitatea procesual-penală, unde rezultatele testării pot fi folosite în procesul judiciar-penal numai în calitate de opinie a expertului care se prezintă doar în baza Hotărârii Judecătorești (art.193,94,171, §5(2) C.P.P.2004).

În Ungaria acest mijloc tehnic se utilizează din anul 1978, având drept bază normativă Instrucțiunea privind utilizarea poligrafului, aprobată de Ministerul Afacerilor Interne. Conform instrucțiunii, testarea la poligraf poate fi efectuată numai cu consimțământul persoanei care urmează a fi supusă examinării psihofiziologice (bănuitul, pătimașul, martorul) prezentat în formă scrisă. Rezultatele obținute în urma testărilor pot servi doar ca probe auxiliare și nu pot fi folosite în scopul eliberării persoanei nevinovate dacă acestea nu sunt confirmate și prin alte probe.

Începutul implementării metodei de testare la poligraf în Israel coincide cu mijlocul anilor 1950, însă până în prezent rezultatele obținute cu sprijinul acestui mijloc tehnic nu sunt acceptate ca probe și servesc doar în calitate de informații orientative dobândite în cadrul desfășurării măsurilor investigativ-operative.

În Austria și Republica Federativă Germană utilizarea poligrafului este interzisă. Se consideră că cercetarea infracțiunii cu aplicarea acestuia influențează negativ asupra deciziei libere a subiectului învinuit, precum și exercită presiuni de ordin psihologic asupra conștiinței lui.

Examinările psihofiziologice cu aplicarea detectorului comportamentului simulat în Belgia se înfăptuiesc din anul 1997, prioritar la descoperirea infracțiunilor contra persoanei. Aici testările la poligraf sunt reglementate de legislație și sunt considerate ca elemente ale cercetărilor științifice, pe lângă alte cercetări, cum ar fi, de exemplu, ADN. Rezultatele obținute sunt prezentate în instanțele judecătorești, însă ele nu pot fi utilizate în calitate de probe. Și totuși, la cercetarea unor infracțiuni cu rezonanță socială sporită, cum ar fi cazurile de omor care sunt cercetate în Judecătoria specială cu participarea a 12 jurați, președintele ședinței este în drept să ia decizia privind prezentarea rezultatelor testării la poligraf pe parcursul dezbaterilor judecătorești.

În România, prima utilizare a poligrafului a avut loc în anul 1971. Începând cu anul 1980, aria de aplicare a acestui mijloc tehnic s-a extins, înființându-se mai multe laboratoare de tehnică poligraf care funcționează în structura inspectoratelor județene de poliție. Metodologia folosirii tehnicii poligraf de către organele de poliție este unică, fiind aprobată de Ministerul de Interne al României. Rezultatele obținute în urma testărilor în ultimii ani au dus la creșterea receptivității parchetelor și instanțelor de judecată, însă raportul psihologic de constatare tehnico-științifică, elaborat de specialiștii în tehnica poligraf din România, este supus liberei aprecieri a celor care instrumentează cauza penală, potrivit convingerii și conștiinței lor juridice.

În activitatea de urmărire penală a Republicii Belarus testările la poligraf se efectuează din anul 2001. În scurt timp (2002-2004) aici au fost create mai multe secții tehnico-psihofiziologice, a fost elaborată și aprobată prin ordinul Ministerului Afacerilor Interne Instrucțiunea privind utilizarea poligrafului în activitatea organelor afacerilor interne, în care a fost prevăzută o serie întreagă de măsuri organizatorice menite să asigure asistența tehnico-psihofiziologică a descoperirii infracțiunilor, îndeosebi a celor grave, deosebit de grave și excepțional de grave.

Prin hotărârea Ministerului Afacerilor Interne nr. 162 din 04.06.2008 a fost intro-

dusă testarea la poligraf a colaboratorilor organelor afacerilor interne, precum și a candidaților la angajare în serviciile respective ale MAI. Conform legislației Republicii Belarus, rezultatele obținute în cadrul chestionării cu utilizarea poligrafului nu sunt acceptate în calitate de probe, însă atunci când examinarea a fost efectuată prin metoda indirectă (în scopul verificării unor detalii ale infracțiunii), aceste rezultate sunt solicitate și se iau în considerare, în unele cazuri chiar și la pregătirea sentinței de învinuire. În asemenea situații se procedează în modul următor: poligrafologul este audiat în ședința judecătorească în calitate de specialist și, în cadrul audierii, acesta comunică despre depistarea reacțiilor psihofiziologice corespunzătoare care demonstrează faptul că inculpatul cunoaște astfel de amănunte și împrejurări ale infracțiunii pe care ar putea să le cunoască doar persoana care a săvârșit infracțiunea.

Referindu-ne la țările ex-sovietice, am putea afirma că succese considerabile în domeniul implementării poligrafului în activitatea de urmărire penală au fost înregistrate în Federația Rusă, unde testările la acest mijloc tehnic se desfășurau din anul 1993. Drept bază normativă servește Legea privind activitatea investigativ-operativă din 12.08.1995 și Instrucțiunea privind utilizarea poligrafului în cadrul chestionării cetățenilor, coordonată cu Procuratura Generală și Judecătoria Supremă a Federației Ruse. Aici testarea la poligraf este considerată o varietate a măsurii investigativ-operative cunoscute cu denumirea de chestionare care poate fi efectuată cu aplicarea mijloacelor tehnice ce nu dăunează vieții și sănătății persoanei. În Instrucțiune se menționează faptul că informațiile obținute în cadrul testărilor la poligraf nu pot fi utilizate în calitate de probe. Acestea au doar un caracter probabil și semnificație orientativă.

Având un potențial tehnico-științific enorm, Federația Rusă și-a format în scurt timp propria bază tehnico-materială capabilă să producă zeci de modele de poligraf care, după caracteristicile lor tehnice corespund pe deplin standardelor internaționale, depășindu-le chiar în unele cazuri.

Paralel cu activitatea investigativ-operativă, poligraful se utilizează și în activitatea procesual-penală prin efectuarea din luna mai a anului 2003 a unui nou gen de expertize judiciare, și anume, expertizele psihofiziologice cu aplicarea poligrafului. Acest gen de expertize are ca subiect de cercetare științifică faptele și circumstanțele care pot fi stabilite pe baza cunoștințelor speciale. Drept obiect de cercetare sunt considerate „urmele informaționale” stocate în memoria omului, iar principalele sarcini trasate sunt diagnosticarea, depistarea și înregistrarea urmelor informaționale stocate în memoria subiectului testat la poligraf.

Acumulând o anumită experiență, în anul 2006, Procuratura Generală din Federația Rusă a sistematizat și a dat publicității practica utilizării acestor expertize în activitatea procesual-penală. Conform informației prezentate de Procuratura Generală, poligraful se utilizează cu succes nu numai în activitatea investigativ-operativă, dar și în activitatea procesual-penală în scopul colectării probelor în cadrul efectuării expertizelor psihofiziologice. De asemenea, a fost prezentată o serie de exemple când rezultatele acestora au fost acceptate în calitate de probe în ședințele judecătorești.

Așadar, la prima vedere s-ar putea afirma că problema privind efectuarea expertizelor psihofiziologice cu utilizarea poligrafului în activitatea procesual-penală este depășită, însă în literatura de specialitate nu conțin discuțiile referitoare la valoarea juridică a rezultatelor obținute în cadrul realizării expertizelor de acest gen.

În articolul său intitulat Utilizarea poligrafului în procesul probator: opinia procesualistului, autorul T.Iu. Niciporenco afirmă că „fiecare caz de utilizare a poligrafului în probațiune pe dosare penale este o tentativă de a atribui valoare probantă unui fapt care nu poate avea astfel de valoare”. Motivul principal al acestei afirmații, în opinia autorului, constă în faptul că aprecierea veridicității informațiilor ține, în exclusivitate, de competența judecătorului, juraților, procurorului, ofițerului de urmărire penală și nicidecum a expertului, al cărui raport de expertiză nu poate fi calificat

altfel decât o tentativă de intervenție în competența organelor de cercetare preliminară și judecătorești.

În lucrarea intitulată Problema veridicității rezultatelor utilizării poligrafului în cadrul efectuării expertizelor judiciare, profesorii Academiei de Justiție din Federația Rusă D.A. Lovțov și T.F. Moiseeva afirmă că testările la poligraf, evident, pot fi efectuate în cadrul cercetărilor preliminare pentru obținerea informației orientative, însă acceptarea rezultatelor expertizelor psihofiziologice cu utilizarea poligrafului în calitate de probe este prematură.

În lucrarea sa Utilizarea poligrafului în probațiune, savantul rus A.V. Rudenco afirmă că practica utilizării detectorului comportării simulate în activitatea investigativ-operativă este pe deplin justificată. Însă problema valorii juridice a rezultatelor obținute la testare cu utilizarea poligrafului este mult prea serioasă și trebuie rezolvată foarte atent prin metode mai puțin radicale. Datele obținute în urma testării la poligraf pot deveni obiect de cercetare a expertului numai în cazul în care ele au fost dobândite în cadrul efectuării acelor acțiuni de urmărire penală sau judecătorești, rezultatele cărora pot fi considerate ca probe. În cazul în care aceste date vor fi obținute nemijlocit în cadrul cercetărilor efectuate de către expert, examinările trebuie să se desfășoare în condiții de staționar, fapt care, în opinia autorului, este inadmisibil și incorect. Persoana care urmează a fi examinată la poligraf nu poate fi considerată ca obiect sau material pus la dispoziția expertului.

În timp ce savanții țin discuții aprinse privind valoarea juridică a rezultatelor expertizelor psihofiziologice cu utilizarea poligrafului, practicienii acumulează experiență și încearcă să găsească soluții în vederea utilizării cu succes a acestora nu numai în activitatea investigativ-operativă, ci și în cea procesual-penală.

În lucrarea intitulată Practica utilizării cercetărilor psihofiziologice în regiunea Permi autorul V. Ekkert ne relatează că în această regiune testările la poligraf se efectuează în baza unei adresări a persoanei care urmează a fi fi-

xată în procesul-verbal de audiere a acesteia sau cu consimțământul fixat în formă scrisă. Pentru ca rezultatele cercetărilor psihofiziologice să fie prezentate în instanța de judecată, în scopul utilizării lor în procesul probator, materialele dosarului penal trebuie să conțină în mod obligatoriu următoarele documente procesuale ce țin de testările la poligraf:

- proces-verbal de audiere a persoanei care urmează a fi testată;

- audierea detaliată este necesară pentru ca poligrafologul să aibă posibilitatea de a formula corect și exact întrebările testelor cu scopul depistării și fixării reacțiilor anume la acele întrebări, răspunsurile cărora necesită precizare (verificare);

- consimțământul persoanei de a fi supusă testării prezentat în formă scrisă. În caz de necesitate, consimțământul se va da în prezența avocatului;

- raport de cercetare psihofiziologică pe care specialistul îl întocmește după modelul prevăzut pentru expertize, conform CPP (art. 204 CPP al Federației Ruse);

- proces verbal de audiere a specialistului;

În cadrul audierii specialistul relatează despre experiența sa de lucru în domeniul poligrafologiei, prezintă certificatul de specialist atestat care autorizează efectuarea cercetărilor psihofiziologice cu utilizarea poligrafului, prezintă explicații privind cercetările efectuate, precizează care anume întrebări i-au fost adresate persoanei examinate și care au fost reacțiile obținute. De asemenea, se menționează faptul că raportul de cercetare psihofiziologică se anexează la procesul-verbal de audiere a specialistului.

- proces-verbal de audiere a specialistului în ședința judecătorească unde acesta, de asemenea, va prezenta explicațiile corespunzătoare pe marginea raportului său de cercetare psihofiziologică cu utilizarea poligrafului.

În regiunea Permi testările la poligraf se efectuează în scopul descoperirii infracțiunilor, stabilirii vinovăției (nevinovăției) persoanelor concrete, stabilirii adevărului în cadrul verificării declarațiilor contradictorii etc., afirmă autorul prezentând mai multe exemple.

Este semnificativă cercetarea psihofizio-

logică în cazul de omor al cetățeanului Ivanov, efectuată de către procurorul-criminalist T. Holova (atestată în acest domeniu). În cadrul cercetării acestei infracțiuni, numai datorită testărilor la poligraf a fost eliberată de răspundere penală persoana nevinovată și stabilit adevărul criminal.

La 3 mai 2007, în timpul stingerii incendiului declanșat într-o casă particulară a fost depistat cadavrul cetățeanului Ivanov cu semne de moarte violentă. În cadrul cercetărilor, una din cunoștințele victimei, cet. Pikuliova a mărturisit că omorul l-a comis un oarecare Ciupin care nu avea un alibi pentru perioada în care a fost săvârșită infracțiunea. În baza mărturiilor depuse de către Pikuliova, lui Ciupin i-a fost înaintată învinuirea în comiterea omorului și acesta a fost arestat. La rândul său, Ciupin a refuzat să depună mărturie, folosindu-se de dreptul prevăzut de art.51 al Constituției Federației Ruse. După înaintarea învinuirii lui Ciupin, nu au mai fost propuse alte versiuni de către organele de urmărire penală, deoarece mărturiile depuse de Pikuliova nu erau supuse îndoielii.

În septembrie 2007 dosarul penal a fost studiat de procurorul-criminalist T. Holova care a atras atenția asupra faptului că Pikuliova cunoaște astfel de amănunte ale infracțiunii pe care putea să le cunoască doar persoana care a săvârșit-o. În scopul verificării versiunii cu privire la participarea cet. Pikuliova la infracțiunea dată, T. Holova a elaborat mai multe teste atât pentru Ciupin, cât și pentru Pikuliova.

În cadrul testării la poligraf a cet. Ciupin, au fost depistate și înregistrate reacții psihofiziologice care mărturiseau despre faptul că acesta nu cunoaște amănunte despre infracțiune, cu excepția acelor detalii care au fost sesizate din spusele altora. Însă în procesul de testare a martorului Pikuliova au fost depistate și înregistrate reacții psihofiziologice care vorbeau despre faptul că anume ea a săvârșit omorul lui Ivanov. În baza rezultatelor testărilor efectuate, Ciupin a fost eliberat din arest, iar urmărirea penală în privința acestuia a fost suspendată. Pikuliova a fost condamnată de instanța judecătorească la ani grei de pri-

vațiune de libertate.

Efectuarea cercetărilor psihofiziologice în cazul omorului cetățeanului Radostev săvârșit în orașul Kudâmkar din regiunea Perm a contribuit nu doar la demascarea criminalului, ci și la neadmiterea tragerii la răspundere penală a persoanei nevinovate, împotriva căreia infractorul a construit un sistem întreg de falsificare a probelor cu ajutorul unor persoane ce dețineau funcții de răspundere în organele de drept. (Pe acest caz, criminalul Safonov a fost condamnat la 10 ani de privațiune de libertate.)

Din cele 36 de cercetări psihofiziologice efectuate de către procurorul-criminalist T. Holova pe parcursul unui an (septembrie 2007-2008), toate au fost apreciate de către instanțele judecătorești în calitate de probe admisibile, fapt care confirmă corectitudinea alegerii metodelor de utilizare și perfectare a documentelor procesuale. În concluzie, autorul afirmă că anume înalta calificare și profesionalismul specialistului joacă un rol deosebit de important în cadrul examinărilor psihofiziologice, menționând în același timp că acest gen de expertiză nu este lipsit de perspective.

Aici e cazul să menționăm că încă la începutul anilor 1940, în opinia membrilor Comitetului Asociației Științifice a psihologilor din SUA, factorul uman era considerat primordial și decisiv. Aceștia afirmau următoarele: „...dacă specialistul este competent, rezultatele testării la poligraf sunt deosebit de valoroase și utile, în caz contrar, aplicarea metodei tehnice de depistare a minciunii nici nu trebuie să fie aplicată”.

Actualmente, în Republica Moldova utilizarea poligrafului în activitatea investigativ-operativă este prevăzută de două legi, și anume: Legea privind activitatea operativă de investigații (nr.45-XIII din 12.04.1994) și Legea privind aplicarea testării la detectorul comportamentului simulat (nr. 269-XVI din 12.12.2008), însă testările propriu-zise au început să se efectueze mai activ, începând cu anul 2006, după finalizarea lucrărilor organizatorice.

În cadrul Ministerului Afacerilor Interne a fost creat și înzestrat cu tehnica necesară

un laborator care corespunde cerințelor prevăzute pentru aceste scopuri, în școlile din România și Federația Rusă au fost pregătiți doi specialiști - poligrafologi (licențiați în domeniul psihologiei), care în prezent activează cu succes și acumulează experiența corespunzătoare. Pe parcursul ultimilor ani au fost efectuate circa două sute de testări, rezultatele cărora nu au fost contestate, fapt care ne vorbește atât despre calitatea tehnicii utilizate, cât și despre profesionalismul poligrafologilor.

Spre deosebire de Legea cu nr. 45-XIII din 12.04.1994 (care prevede aplicarea testării la poligraf numai în activitatea investigativ-operativă), Legea privind aplicarea testării la detectorul comportamentului simulat (nr. 269-XVI din 12.12.2008) reglementează această activitate nu doar în cadrul măsurilor investigativ-operative, ci și la angajarea în câmpul muncii în unele instituții statale menționate în prezenta Lege.

Aici sunt prevăzute două tipuri de teste, și anume: obligatorie și benevolă.

Se supun testării obligatorii persoanele care urmează a fi angajate sau care îndeplinesc serviciul în organele Ministerului Afacerilor Interne, Centrului pentru Combaterea Crimelor Economice și Corupției, Serviciului de Informații și Securitate și Serviciului Vamal. De asemenea, se va recurge la testările obligatorii în cadrul efectuării controlului periodic sau selectiv al activității de serviciu în instituțiile menționate.

Testările benevole însă pot fi efectuate în cadrul activității investigativ-operative, precum și la cercetările de serviciu ale persoanelor care activează în organele Ministerului Afacerilor Interne, ale Centrului pentru Combaterea Crimelor Economice și Corupției, ale Serviciului de Informații și Securitate și ale Serviciului Vamal cu condiția că acestea acceptă să fie testate, iar consimțământul la testare e fixat în formă scrisă.

Analizând conținutul Legilor menționate, observăm că acestea tratează utilizarea poligrafului în activitatea investigativ-operativă în mod diferit.

Măsura prevăzută în art.6 (lit. k) al Legii privind activitatea operativă de investigații

nr.45-XIII din 12.04.1994 „ținerea convorbirilor cu aplicarea detectorului comportamentului simulat” rămâne a fi în vigoare pentru toți cei opt subiecți ai acestei activități. Este vorba despre Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Apărării, Serviciul de Informații și Securitate, Serviciul de Protecție și Pază de Stat, Serviciul Vamal, Departamentul Instituțiilor Penitenciare, Serviciul Grăniceri și Centrul pentru Combaterea Crimelor Economice și Corupției.

Totodată, Legea nr. 269-XVI din 12.12.2008 a redus numărul subiecților cu drept de inițiere a testării de la opt până la patru. În art.3 alin.(4) al acestei Legi se menționează că dreptul de inițiere a testării se acordă doar organelor Ministerului Afacerilor Interne, Centrului pentru Combaterea Crimelor Economice și Corupției, Serviciului de Informații și Securitate și Serviciului Vamal.

Pornind de la faptul că Legea nr. 269-XVI din 12.12.2008 reglementează în mod special și detaliat organizarea și efectuarea testărilor la poligraf, stabilește scopul, restricțiile, drepturile și obligațiunile tuturor participanților la testare, subiecții cu dreptul de inițiere a testărilor, posibilitățile de utilizare a rezultatelor obținute etc. apare întrebarea privind posibilitățile de aplicare a acestei metode de stabilire a adevărului de către ceilalți patru subiecți ai activității investigativ-operative, care, conform legii menționate, nu au dreptul la inițierea testărilor la poligraf, în timp ce Legea nr. 45-XIII din 12.04.94 le permite acest lucru.

Este firesc faptul că situația în care două legi în vigoare se referă în mod diferit la subiecții activității investigativ-operative cu dreptul de inițiere a uneia și aceleiași măsuri creează mai multe confuzii nu doar pentru ofițerii operativi care practică nemijlocit activitatea în cauză în scopul prevenirii și descoperirii infracțiunilor, dar și pentru persoanele care urmează a fi testate, precum și pentru avocați.

Conform legislației Republicii Moldova, rezultatele testării (formulate în raportul de cercetare a comportamentului simulat întocmit de către specialistul poligrafolog) care demonstrează caracterul neautentic al informației comunicate de persoanele testate au

valoare orientativă și pot fi utilizate:

- la pregătirea și efectuarea acțiunilor de urmărire penală;
- la înfăptuirea măsurilor investigativ-operative în scopul prevenirii curmării și descoperirii infracțiunilor;
- pot constitui temei pentru efectuarea unor măsuri suplimentare de verificare a persoanei.

Materialele testării efectuate în cadrul activității investigativ-operative se păstrează în termenul stabilit pentru păstrarea dosarului respectiv de evidență operativă.

Concluzii:

Conform uneia din multiplele definiții, minciuna este falsificarea intenționată a adevărului. În mod obiectiv, nesinceritatea, minciuna, înșelăciunea există în toate domeniile de activitate a societății, însă omul întotdeauna s-a străduit (și năzuiește până în prezent) să cunoască adevărul, căutând și desăvârșind pe parcursul secolelor forme de delimitare a informației denaturate de cea veridică. Metoda psihofiziologică de depistare a informației tănuite cu aplicarea testării la poligraf este și ea una din modalitățile de cunoaștere a adevărului la care ne-am referit anterior. În majoritatea țărilor, metoda dată se folosește în scopul preîntâmpinării, curmării și descoperirii infracțiunilor, protecției secretului de stat și la angajarea în câmpul muncii în unele instituții de stat și întreprinderi particulare, unde testarea la poligraf este prevăzută în contractul de angajare la serviciu.

1. Reieșind din cerințele Legislației Republicii Moldova privind aplicarea testărilor la detectorul comportamentului simulat, putem constata cu certitudine că actualmente poligraful poate fi utilizat în cadrul activității investigativ-operative în scopul evaluării veridicității informațiilor comunicate de persoana testată.

2. Rezultatele obținute în urma testărilor efectuate în cadrul activității investigativ-operative pot fi folosite de către ofițerii operativi - inițiatori ai testărilor în următoarele scopuri:

- pentru a-i exclude din lista suspectilor

pe cei care nu sunt implicați în cauzele cercetate, prevenindu-se totodată erorile judiciare;

- pentru a stabili circumstanțele care califică sau agravează unele fapte cu caracter penal;

- pentru a soluționa contradicțiile ce pot să apară între declarațiile persoanelor implicate în proces;

- pentru a depista caracterul calomnios al unor denunțuri sau plângeri cu caracter penal;

- pentru a planifica desfășurarea la timp a măsurilor investigativ-operative și a acțiunilor de urmărire penală în scopul preîntâmpinării, curmării și descoperirii infracțiunilor;

- pentru a căuta persoanele dispărute fără urmă sau pe cei ce se ascund de organele de urmărire penală și judecătorești.

În practică pot să apară și alte aspecte care vizează stabilirea adevărului/ minciunii.

În scopul excluderii divergențelor dintre Legea privind activitatea operativă de investigații nr. 45-XIII din 12. 04.1994 și Legea privind aplicarea testării la detectorul comportamentului simulat nr. 269-XVI din 12.12.2008, considerăm necesar de a le oferi drept de inițiere a testării la poligraf tuturor subiecților activității investigativ-operative, în conformitate cu legislația în vigoare.

Bibliografie:

Acte normative:

1. Declarația Europeană a Drepturilor Omului (04.11.1950).
2. Constituția Republicii Moldova (29.07.1994).
3. Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122-XV din 14.03.2003.
4. Legea Republicii Moldova privind activitatea operativă de investigații nr. 45-XIII din 12.04.1994.
5. Legea Republicii Moldova privind aplicarea testării la detectorul comportamentului simulat (poligraf) nr. 269-XVI din 12.12.2008.

Manuale, monografii, publicații periodice

6. I. Buș, *Psihodetectia comportamentului simulat*, Cluj-Napoca, Ingram, 2000.
7. T. Butoi, *Crima sub lupa detectorului de*

- minciuni*, București, Editura Press, 1997.
8. I. Ciofu, *Comportamentul simulat*, București, 1974.
  9. Л. Г. Алексеев, Т. Ф. Трофимов, *Альтернативные подходы и методы психофизиологического тестирования*, Москва, 2008.
  10. Актуальные проблемы специальных психофизиологических исследований и перспективы их использования в борьбе с преступностью и подборе кадров, Краснодар, 2008.
  11. В.А. Варламов, Г.В. Варламов, А.А. Труфанов, *Приемы получения правдивой информации*.
  12. В.А. Варламов, Г.В. Варламов, *Противодействия полиграфу и пути их нейтрализации*, Краснодар, ООО «Картика», 2007.
  13. *Вестник полиграфолога*, № 4,5, Москва, 2008.
  14. *Криминалистика* (под редакцией профессора А.Ф. Волынского), Москва, Закон и право, 1999.
  15. *Криминалистика* (под редакцией профессора В.А. Образцова), Москва, Юристъ, 2001.

Sergiu NESTOR,

șef al Catedrei procedură penală și criminalistică
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, doctorand

Rodica MELINTE,

Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, doctorandă

MODELELE DE COMPARAȚIE ALE EXPERTIZEI CRIMINALISTICE A SEMNĂTURII

L'identification de la personne dans l'exécution d'une signature litigieuse se réalise par l'examen de la signature litigieuse avec les modèles des signatures obtenus des personnes considérées suspectes. La mission d'obtenir les modèles d'écritures pour la comparaison revient à l'ordonateur ou au sollicitant de l'expertise, l'instance de jugement si l'organe qui dispose l'expertise réussit de mettre à la disposition à l'expert des modèles de comparaison correspondante, de point de vue quantitatif et qualitatif, alors, et les conclusions ont un degré plus sportif d'objectivité.

Le contrôle des pièces de comparaison est une opération importante dans le processus d'expertise. Le traitement superficiel de cet aspect assure pas seulement une examen comparative correspondante, mais, aussi, on peut solder avec des fautes en ce que concerne le résultat final de l'expertise. La nécessité de l'expertise graphoscopique consiste dans son effectuait sur la base d'un matériel (speciment) comparatif riche et qui demande une série de taches.

Identificarea persoanei în executarea unei semnături litigioase se realizează prin examinarea acestuia cu modelele de comparație obținute de la persoanele considerate suspecte. Astfel, de scrisuri obținute în vederea efectuării examenului comparativ, sunt cunoscute sub numele de „piese de comparație” sau „modele de comparație”.

Verificarea pieselor de comparație este o operație importantă în procesul de expertizare. Tratarea superficială a acestui aspect nu numai că nu asigură o examinare comparativă corespunzătoare, dar, mai, grav, se poate solda cu erori în privința rezultatului final al expertizei. Necesitatea expertizei grafoscopice constă în efectuarea sa pe baza unui material comparativ bogat și care întrunește o serie de cerințe. [1, p.19]

Subliniez, faptul că în trecut experții grafoscopi foloseau în lucrările sale de expertiză un număr foarte mare de piese comparative uneori de ordinul sutelor, față de modalitatea de lucru a experților contemporani. La ora actuală, majoritatea expertizelor se efectuează pe baza unui număr incomparabil de redus a modelelor comparative, în cele mai multe cazuri piesele de comparație puse la dispoziția expertului sunt extrem de sărace, putând doar cu indulgență a fi considerate satisfăcătoare.

Metodica de cercetare a scrisului și a

semnăturii prevede mai multe feluri de metode în prezentarea modelelor de comparație.

Sarcina preocupării obținerii unor piese de comparație corespunzătoare în vederea efectuării expertizei revine organului ce a dispus efectuarea ei. În baza unor dispoziții procedurale, care privesc acest domeniu, atât instanța de judecată, cât și organul de urmărire penală pot proceda la recoltarea unor acte, documente care să servească drept scripte de comparație. Dacă organul care dispune expertiza reușește să pună la dispoziția expertului modele de comparație corespunzătoare atât din punct de vedere cantitativ, cât și calitativ, atunci și concluziile au un grad mai sporit de obiectivitate.

Neprocedural ni se pare și uzanța instanțelor sau a ordonatorilor de a dispune prin încheieri/ ordonanțe în ședință ca una sau ambele părți să prezinte expertului piese de comparație necesare pentru efectuarea expertizei. În cazul dat, nu numai că se încalcă dispozițiile procedurale, în primul rând faptul că documentele respective trebuie vizate de instanță, cât și se creează posibilitatea ca persoanele cu rea credință au ocazia de a prezenta expertului actele pe care le doresc, înaintând spre expertizare acte executate de alte persoane sau falsificate.

Scriptele de comparație trebuie să fie co-

responsabile nu numai sub aspect calitativ, dar și sub aspect cantitativ. Aceasta semnifică faptul că semnăturile să fie în număr suficient de mare pentru a permite expertului observații privind evoluțiile unei semnături pe o perioadă mai mare de timp, pentru a sesiza careva prefaceri survenite la nivelul unuia sau altele dintre caracteristicile sale definitorii, pentru a stabili dacă autorul dispune de mai multe variante de scriere.

Astfel, în procesul de examinare a expertizei grafoscopice modelele de comparație sunt clasificate în [2, p.36-39]:

- modele libere;
- modele convențional-libere;
- modele experimentale.

Modelele libere de semnături-sunt acele semnături executate de o persoană, în afara litigiului (cadrului procesului judiciar) și în multe cazuri la o dată anterioară examinării semnăturii litigioase. Ele nu au nici o legătură cu cauza intentată și sunt executate anterior litigiului. Modelele libere pot fi: notițe personale, scrisori, autobiografii, cereri contracte, fotografii, bilețele, alte documente. Deși, notițele personale, agendele personale, caietele de însemnări, bilete, registre private, etc. se dovedesc a fi extrem de nesigure. De aceea, cerința principală constă în faptul ca să nu fie careva îndoieli în privința executorului său, adică să se cunoască concret că sunt executate de persoana bănuită.

Valoarea modelelor de comparație liberă constă în aceea că scriitorul a executat aceste materiale în condiții obișnuite de scriere, fără tentativa de deghizare, lucru ce se poate întâmpla la modelele luate la cerere. Ele sunt cele mai valoroase scripte de comparație, deoarece conțin cele mai bune dovezi ale deprinderilor, trăsăturilor caracteristice persoanei bănuite, cât și faptul că nu au fost modificate unele trăsături în momentul executării lor.

Dacă nu se pot găsi modele libere aproape de perioada executării semnăturii sau a textului expertizat, atunci este nevoie de anunțat expertul cel puțin, următoarele: datele cu privire la executor, vârsta, specialitatea, funcția deținută, bolile de care suferă. Este important, că modelele libere să fie prezentate expertului în volum destul, într-un număr suficient

pentru stabilirea tuturor semnelor de coincidențe sau deosebire. Numărul modelelor libere suficiente pentru expertizare se prevede a fi: la semnături – nu mai puțin de 10 (la ele se pot anexa dispoziții de plată, cereri, dispoziții cu primire a salariului sau a pensiei, carnetul de muncă, fișa personală, etc.).

Modelele de semnături libere trebuie să corespundă următoarelor criterii:

- să fie de aceeași factură ca și cea în litigiu;
- să stabilească dacă cu certitudine provin de la titularului semnăturii în litigiu sau de la persoana bănuită ca autor (autenticitatea semnăturilor). Spre exemplu, în toate actele de dispunere a expertizei, scriptele de comparație de semnături sunt individualizate în termeni categorici de unde se înțelege că provin de la persoanele nominalizate. Însă, în realitate lucrurile nu stau așa, astfel expertul este nevoit să dea dovadă de o mare circumscripție.

În acest scop, în timpul selectării, modelele se prezintă persoanei de la numele căreia emană ca dânsa (persoana) să confirme sau în cazul când într-un act sunt mai multe semnături sau înscrieri să arate concret care semnături sunt executate și îi aparțin ei; de exemplu, „...textul sau semnătura îmi aparține. Semnătura”. În cazul când pe act sunt mai multe semnături (borderoul de primire a pensiei) se cere de controlat autenticitatea fiecărei semnături. Sunt cazuri când semnăturile ce se conțin în borderou nu aparțin pensionerului, dar sunt executate de rude, de vecini, chiar și de persoana ce aduce pensia. În asemenea, cazuri este nevoie ca instanța sau organul de urmărire penală să invite un specialist pentru a verifica aceste modele înainte de a fi trimise spre examinarea comparativă:

- să corespundă după grafie caracterele cu care este executată semnătura, dacă obiectul litigios conțin litere în grafia chirilică, latină, atunci modelele să fie la fel, lucru asemănător în cazul literelor de tipar;
- să corespundă după timp pe cât e posibil ca să fie efectuate în aceeași perioadă sau într-o perioadă apropiată de momentul executării semnăturii litigioase;
- să fie executate cu același instrument scriptural (stilou, creion, pensulă, pix cu gel

sau tuș) ;

– trebuie să fie apropiate după formă și conținut;

– trebuie să fie prezentate într-un număr suficient și să fie executate în aceleași condiții ca actele litigioase (pe picioare, în transport, pe perete, pe suport moale)[3, p.6-7].

Modelele experimentale de semnături (se mai numesc piese la cerere) – sunt acele materiale comparative care sunt executate special pentru expertiza dispusă de organul de urmărire penală sau de instanța de judecată. De obicei modelele experimentale se ridică în fața sau sub supravegherea judecătorului sau a procurorului (după caz) pentru înlăturarea oricăror suspiciuni. Ele se prezintă împreună cu obiectul supus cercetării și necesită ca înainte de ridicare scriptorul să fie identificat. De obicei, ele se fac printr-un demers al expertului.

Rolul modelelor experimentale constă în aceea că ele pot fi alese în condițiile maxime și aproape de obiectele litigioase. Ele pot fi obișnuite în două modalități: prin scriere liberă și prin dictare. [4, p.517]

La ridicarea modelelor experimentale de semnături este nevoie de a fi create condiții adecvate de scriere asemănătoare celor în momentul executării semnăturii litigioase. Să se indice ale cui sunt modelele experimentale și în ce condiții au fost executate, data și în fața cui au fost ridicate (în poziție așezată, în picioare, sub dictare, cu mâna stângă, cu ochelari, etc.).

Dacă semnătura supusă expertizării are mai multe stiluri de scriere (caractere de tipar, caractere cursive), atunci este necesar să i se propună persoanei să folosească toate tipurile de litere și stiluri de scris pe care le utilizează. Dacă persoana poate scrie cu mâna stângă, atunci se vor ridica modele experimentale, executate cu mâna stânga.

Deși, mă voi repeta, precizezi faptul că la ridicarea scriptelor de comparație executate la cerere, trebuie de respectat următoarele reguli:

– recoltarea probelor trebuie să se facă în funcție de recomandările expertului, eventual sub supravegherea acestuia, dacă este posibil acest lucru;

– probele trebuie luate în condiții care

să nu provoace scriptorului o stare neobișnuită care ar putea avea efect pe plan grafic;

– probele nu trebuie în nici un caz ridicate prin imitația scrisului sau semnăturii litigioase;

– scriptele trebuie luate prin dictare, fiind interzis să i se prezinte scriptorului obiectul /actul în litigiu;

– probele trebuie să fie suficiente sub aspectul cuantumului pentru a permite o verificare eficientă.

Modelele experimentale a semnăturilor se ridică în număr nu mai puțin de 30-40, executate pe 3 file aparte câte 5-6 semnături pe fiecare filă sau în 2 coloane.

Modelele convențional-libere – sunt acele manuscrise sau semnături din documentele care sunt îndeplinite după apariția litigiului, cât și în momentul procedurii de examinare a cauzei, dar ridicate nu special pentru efectuarea expertizei grafoscopice.

Modelele convențional – libere pot fi prezentate ca materiale suplimentare de comparație pe lângă cele libere și experimentale. Ele se conțin în procese-verbale, în cererile de chemare în judecată, plângeri, lămuriri, etc., toate actele care sunt cuprinse în dosarul cauzei.

După cum am observat, identificarea persoanei se realizează prin examinarea semnăturii în litigiu cu modele de comparație de semnături obținute de la persoanele considerate suspecte. Este cunoscut faptul că, cu cât expertul va avea la dispoziție modele mai multe, cu atât sarcina sa devine mai ușoară, iar probabilitatea unei erori va fi mai mică.

Referințe:

1. A. Frățilă, R. Constantin, *Expertiza grafică și raționamentul prin analogie*, Editura Tehnica, București, 2000.
2. *Назначение и производство судебных экспертиз*, Изд. Юридическая литература, Москва, 1988.
3. *О подготовке материалов о назначении судебно-почерковедческой экспертизы*, НИЛСЭ МЮ МССР, Кишинев, 1974.
4. Vasile Burecheșan, Marin Ruiu, *Tratat de tehnică criminalistică*, Editura LITTLE STAR, București, 2004.

Sergiu NESTOR,

șef al Catedrei procedură penală și criminalistică
a Academiei "Ștefan cel Mare" a MAI, doctorand

Larisa VOZNIUC,

șef al Laboratorului de expertize criminalistice a Centrului
Național de Expertize Judiciare de pe lângă Ministerul Justiției

POSSIBILITĂȚILE DE STABILIRE A EXECUTORULUI UNEI SEMNĂTURI (ÎNSCRIS) EXECUTATE ÎN CONDIȚII NEOBIȘNUTE DE SCRIERE

More often the forensic experts are submitted questions related not only to establish a signature executor writing executed unusual conditions, but also in determining whether the conditions have been executed signature or the text in question / stress, fear, feeling alcoholism , disease conditions, etc. ie factors that influenced the departure concrete mechanism of writing. Doing a review of forensic work in foreign countries, it appears that this problem is in forensic research attention in recent years. For now have foreign criminalistii experimental data about the specific influence on the process of writing the unusual conditions related to natural or artificial deviation factors and the ability to diagnose based on symptoms identified conditions under which the signature was made (document) to proceed correctly identify executor of the criminal.

Tot mai des în fața experților criminaliști sunt înaintate întrebări ce țin nu numai de stabilirea executorului unei semnături executate în condiții neobișnuite de scriere, ci și de determinarea faptului în ce condiții au fost executată semnătura sau textul în litigiu/ stres, teamă, stare de alcoolism, condiții de boală ș.a. adică a factorilor concreți de abatere care au influențat mecanismul de scriere. Făcând o trecere în revistă a lucrărilor criminaliștilor din țările străine, se constată că problema aceasta se află în atenția cercetărilor criminalistice în ultimii ani. Pentru moment criminaliștii străini posedă date experimentale despre specificul influenței asupra procesului de scriere a condițiilor neobișnuite legate de factorii de abatere naturali sau artificiali și de posibilitatea de a diagnostica pe baza simptomelor depistate condițiile în care s-a efectuat semnătura (înscrișul) pentru a proceda corect la identificarea criminalistică a executorului. Termenul „diagnosticare” activ a pătruns și în cercetările criminalistice. La fel ca în diagnostica medicală care studiază simptomele bolilor, metodele și principiile de depistare și cauza apariției lor, diagnostica criminalistică este îndreptată la studierea semnelor care ara-

tă norma și modificările obiectului investigat, lămurirea mecanismului și cauzelor care au condus la aceste modificări. Tot procesul de diagnosticare este bazat pe studierea simptomelor.

„Simptom” după definiția lui A. Vinberg, sunt factorii pe care se bazează încheierea expertului la punerea diagnosticului. Factorii neobișnuți duc la o schimbare calitativă a obiectului în litigiu. Este cunoscut că semnătura persoanei în anumite condiții este mai deformată, cu o coordonare mai dereglată, sau cu un aspect mai mult sau mai puțin îngrijit, dar expertul trebuie să știe că are de-a face cu același executor, fiindcă factorii de neobișnuință influențează mecanismul de scriere doar calitativ¹.

Diagnostica grafoscopico-judiciară reprezintă cercetări privind la determinarea faptului prezenței sau absenței condițiilor de neobișnuință asupra scrisului și cauza apariției lor pentru a servi ca probațiune în activitatea de înfăptuire a justiției. Aceste teme legate de diagnosticare sunt acum tratate la un nivel foarte serios în lucrările Institutului

¹ Л. А. Винберг, М. В. Шванкоа, *Почерковедческая экспертиза*, Волгоград, 1977.

de Cercetări Științifice din Minsk, Republica Belarus, în special lucrările expertului A. A. Kuprianova și în cercetările efectuate de criminaliștii din Centrul Federal de Expertize Judiciare din Rusia. Practica acumulată demonstrează că grafoscopia judiciară are nevoie de crearea unor clasificări a semnelor diagnostice, specifice pentru fiecare grupă de factori de influență, lipsa ei la moment îngreunează, iar câteodată face imposibilă rezolvarea sarcinilor înaintate. „Punerea veritabilă a diagnosticului trebuie să fie condiționată de descrierea concretă a simptomelor și de o apreciere corectă a complexului de simptome depistat” – susține A. Vinberg. Procesul de determinare a semnelor diagnostice este complicat. Este necesar să cunoști ce prezintă acel obiect, ca mai apoi să te poți ocupa de studierea modificărilor pe care le-a suferit obiectul (semnătura sau textul). De aceea, pentru a reliefa semnele de neobișnuință, de formare a complexelor diagnostice, caracteristice pentru unii sau pentru alți factori de abatere, expertul trebuie să posede cunoștințe clare despre norma semnelor grafismului presupusului executor. Aceasta se obține cu ajutorul studierii grafismului persoanei în cauză și a efectuării cercetărilor comparative pentru a determina un complex individual de semne caracteristic pentru presupusul executor².

Obiectul diagnosticii grafoscopice judiciare este prezența sau absența factorilor de neobișnuință asupra scrisului în momentul executării semnăturii (înscrișului) în litigiu și influența lor asupra mecanismului de scriere, dar aceasta se bazează pe cunoașterea de către expert a legităților formării scrisului. Pornind de la faptul că deprinderile de scriere sau norma se formează în procesul învățării scrierii și are la bază ca mecanism fiziologic reflexele condiționate (steriotipul dinamic) ce iau naștere în procesul a numeroase exerciții de scriere și repetări. Aceasta duce la automatizarea deprinderilor și deci la stabilitatea grafismului. Astfel orice individ posedă capacitatea de a executa grafismul într-un tempou rapid

și cu mișcări sigure, aceasta fiind norma. Dar aceasta este în raport direct de condițiile de scriere și de starea scriitorului în momentul executării procesului de scriere. La date diferite și în condiții diferite, executorul poate să îndeplinească un scris diferit.

Unii din factorii diagnostici care duc la regresarea normei scrisului acționează și determină modificarea scrisului sunt independenți de voința scriitorului, iar alții depind de aceasta.

În acest sens se poate vorbi de 2 categorii de factori: naturali și artificiali. Din prima categorie fac parte așa - zii factori naturali: de natură anatomo-fiziologică înaintarea în vîrstă a scriitorului, stări emotive deosebite (excitare și inhibiție puternică), starea de ebrietate, diminuarea sau pierderea vederii, stările maladive și în special bolile nervoase. La aceași categorie se pot referi și factorii privind la schimbarea condițiilor de scriere unde modificările sunt cele datorate unor stări psihofiziologice de mome, unei poziții incomode a scriitorului în timpul scrierii, folosirea unui instrument scriptural incomod pentru persoana respectivă, dimensiunea redusă a hârtiei sau a spațiului rezervat scrierii ori semnării, iluminare insuficientă, limitarea mișcărilor mâinii datorită îmbrăcămintei incomode, scrierii cu mănuși ș.a³.

Din a doua categorie de factori fac parte cei artificiali, dependenți de voința scriitorului: imitarea unei semnături și autodeghizarea propriei semnături, dar la fel și cei rezultați din dorința scriitorului de a scrie mai îngrijit și mai frumos cu ocazia întocmirii unor acte mai deosebite, precum și situațiile când scriitorul este nevoit să scrie mai repede decât de obicei (notițe la cursuri, ciorne etc.). Modificările pe care le suferă scrisul sub influența factorilor neobișnuiți naturali și neobișnuiți artificiali interesează cercetarea criminalistică sub aspectul influenței lor asupra posibilităților de identificare a scriitorului, dar și a lămuririi calității mecanismului de scriere. Este de reținut că acestea nu creează impedimente la

² И. Л. Корнеева, *Общие и частные признаки почерка*, М., 1976.

³ Р. М. Ланцман, *Кибернетика и криминалистическая экспертиза почерка*, Москва, 1988.

atingerea scopului final – determinarea executorului. Atingerea acestui scop însă depinde în mare măsură și de procurarea unor scripte de comparație adecvate, adică texte și semnături din perioada când s-au produs modificările grafismului în litigiu, ori executate în condiții similare celor rezultate din examinarea acestui grafism⁴.

Modificarea scrisului este în raport direct cu genul factorilor care acționează asupra mecanismului scrierii. Gradul de modificare sub acțiunea anumitor factori neobișnuiți pentru persoană este diferit de la o persoană la alta. Intervenția episodică a unor anumite condiții și împrejurări noi de scriere neobișnuite pentru executor duce la modificări variabile ale grafismului. Dar repetarea acestor factori neobișnuiți se poate solda cu crearea unei alte variante de scriere adaptându-se la noile condiții care pentru ea devin acum obișnuite – norma. Unele modificări ale grafismului se produc treptat. Altele apar spontan și sunt relativ îndelungate (traumatismul mâinii, o boală cu debut rapid, dereglarea activității psihice etc.). Pe baza datelor experimentale s-a specificat existența unor complexe de semne specifice pentru scrisul executat sub influența factorilor de neobișnuită, de exemplu complex de simptome specific pentru scrisul executat în stare de alcoolism, pentru scrisul persoanelor în etate, pentru slab văzători, pentru diferite maladii, boli psihice, boli nervoase ș.a. La fel sunt specificate complexe de semne caracteristice pentru factorii artificiali, creați de om: imitarea semnăturii, autodeghizarea propriei semnături ș.a. Expertul trebuie să cunoască natura și complexul modificărilor în funcție de acțiunea fiecăruia dintre factorii care le provoacă pentru că numai astfel va reuși să facă o apreciere corectă a caracteristicilor grafice pe care le constată și să rezolve în final problema identității⁵.

În cadrul expertizei de identificare a executorului și de determinare a condițiilor în

care a fost executată semnătura în litigiu sunt necesare scripte de comparație, executate sub influența acelorași factori care au generat deformările scrisului. Condițiile în care se presupune că a fost executată semnătura în litigiu se află, de regulă, prin studierea încheierii sau ordonanței în care se indică, de exemplu: că executorul a îndeplinit semnătura în mașina ce mergea sau într-o încăpere neiluminată, sau după ce a consumat medicamente, pe o mapă, pe geanta persoanei, pe perete, pe sticla mașinii, pe o oglindă mică, cu mănuși pe mână ș.a. Astfel, noi trebuie să încercăm să obținem modele de comparație executate în condiții similare celor indicate în ordonanță sau încheiere. Modelele de comparație se pot colecta în diferite poziții, pe perete, în picioare cu mănuși. În cazul în care nu putem obține modele de comparație executate în condiții similare, folosim datele experimentale descrise în metodele speciale de cercetare criminalistică a scrisului⁶.

Este important să se facă distincție între complexul de factori specific pentru imitare, pentru deghizare, pentru starea de boală, pentru stres ș.a., fiindcă fiecare factor de influență are complexul lui de semne. Confundarea lor poate duce la erori de apreciere a caracteristicilor scrisului și în final la o soluționare greșită a problemei identității scriptorului și suplimentar a condițiilor în care a fost semnat sau întocmit documentul dat.

Cu toată existența acestei mulțimi de factori care influențează asupra calității scrisului – sarcinile identificării criminalistice sunt rezolvate în temeiul caracteristicilor, însușirilor și semnalmentelor care sunt relativ neschimbate și proprii numai unei anumite persoane sau unui anumit obiect numite – normă.

Bibliografie:

1. S. Doraș, *Criminalistica*, Chișinău, 1996.
2. Emilian Stancu, *Criminalistica*, București, 1992.
3. Emilian Stancu, *Tratat de criminalistică*, București, ed. II. 2002.

⁴ Lucian Ionescu, *Expertiza criminalistică a scrisului*, Iași, 1973.

⁵ Л. А. Винберг, М. В. Шванкоа, *Почерковедческая экспертиза*, Волгоград, 1977.

⁶ Л. А. Винберг, М. В. Шванкоа, *Почерковедческая экспертиза*, Волгоград, 1977.

4. M. Gheorghică, *Criminalistica*, Chișinău 1995.
5. Ion Mircea, *Criminalistica*, Iași, 1992.
6. Lucian Ionescu, *Expertiza criminalistică a scrisului*, Iași, 1973.
7. Корнеева И. Л., *Общие и частные признаки почерка*, М., 1976.
8. Винберг Л. А, Шванкоеа М. В., *Почерковедческая экспертиза*, Волгоград, 1977.
9. Сафроненко Т. И., *Применение фотографических методов при исследовании вытравленных записей*, М., 1977.
10. Винберг Л. А, Шванкоеа М. В., *Почерковедческая экспертиза*, Волгоград, 1977.
11. Ланцман Р.М., *Кибернетика и криминалистическая экспертиза почерка*, Москва.

Sergiu NESTOR,

șef al Catedrei procedură penală și criminalistică
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, doctorand

Artiom Condrat STOIANOV,

Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, masterand

ESENȚA ȘI ETIOLOGIA INFRAȚIUNILOR ECOLOGICE

In recent years we witnessed multiple ecological disaster we unconsciously causing a state of fear and concern for environmental issues. Undoubtedly, nature is in decay produced by means of direct, indirect, multiple and complex, close or distant in time, causing damage to ecosystems through erosion, overexploitation of biological resources, introduction of new species in the ecosystem, artificial pollution due to development industry and transport.

În ultima perioadă suntem martorii unor multiple catastrofe ecologice care inconștient ne provoacă o stare de frică și preocupare pentru problemele de mediu. Incontestabil, natura se află într-o degradare produsă prin mijloace directe, indirecte, multiple și complexe, apropiate sau îndepărtate în timp, provocând deteriorarea ecosistemelor prin eroziune, supraexploatarea resurselor biologice, introducerea de noi specii în ecosistem, poluarea artificială, ca urmare a dezvoltării industriei și transporturilor.

Criza ecologică nu este un rău propriu unui stat, el poate fi unul regional, iar în multe cazuri poate provoca pagube întregii omeniri, deoarece efectele unui dezastru ecologic nu au frontiere. Aerul, apele sunt într-o continuă mișcare și pot să exindă cu rapiditate aria dezastrului.

Din aceste motive pe plan internațional a apărut necesitatea adoptării unor numeroase convenții și înființării unor organizații care vor avea rolul de a proteja și reabilita mediului. Ajungerea la acorduri internaționale este un proces lent, dar în multe cazuri constituie singura soluție viabilă. Ajungerea la aceste acorduri este împiedicată de nedorința marilor puteri economice poluante de a-și restructura industria pentru obținerea unei industrii ecologice, fiind un proces foarte costisitor.

La începutul anilor 1970, au avut loc numeroase acțiuni internaționale de protejare a

naturii și a mediului ambiant. Astfel, Consiliul Europei a proclamat anul 1970 ca Anul European pentru Mediu, iar în 1972 a fost convocată la Stockholm prima Conferință ONU pentru mediu. Referitor la poluarea aerului a fost semnată în 1979 „Convenția pentru poluarea atmosferică transfrontalieră”, apoi Protocoloalele pentru emisiile de sulf (1987) și Protocoloalele pentru emisiile de azot (1988). Pentru protejarea stratului de ozon au fost semnate Convenția de la Viena (1985), Protocolul de la Montreal (1987) și revizuit la Londra în anul 1990, iar pentru emisiile de dioxid de carbon a fost semnată, la Rio de Janeiro, „Convenția privind schimbările climatice” (1992) și Protocolul privind schimbările climatice de la Kyoto (1997). În ceea ce privește biosfera, există un mare număr de convenții și tratate, cum ar fi „Convenția privind zonele umede” de la Ramsar (1971), „Convenția privind protecția patrimoniului mondial cultural și natural” de la Paris (1972), „Convenția privind vânătoarea de balene” de la Washington (1973), „Convenția privind conservarea speciilor migratoare” de la Bonn (1979) etc. De asemenea, au fost încheiate acorduri referitoare la biodiversitați, „Convenția privind conservarea diversității biologice” de la Rio de Janeiro (1992) și Protocolul de la Cartagena privind biosecuritatea (29 ianuarie 2000). Toate aceste documente reflectă îngrijorarea globală pentru starea mediului și a componentelor

sale care este într-o continuă degradare.

Abordarea legală națională

În ceea ce privește aspectul intern, Republica Moldova, ca și întreaga comunitate internațională, a început să-și fortifice politicile de protecție a mediului și să-și consolideze cadrul legislativ privitor la mediul înconjurător prin ratificarea unor convenții importante și de perspectivă. În prezent se monitorizează implementarea celor 27 de convenții internaționale în domeniul mediului. Pentru implementarea convențiilor semnate este importantă coordonarea activității privind ajustarea legislației Republicii Moldova în conformitate cu prevederile convențiilor. Astfel, au fost elaborate și modificate pe parcursul acestor ani: Legea privind protecția mediului înconjurător¹; Codul apelor²; Legea cu privire la zonele și fâșiile de protecție a apelor râurilor și bazinelor de apă³; Legea privind resursele materiale secundare⁴; Legea privind expertiza ecologică și evaluarea impactului asupra mediului înconjurător⁵; Codul silvic⁶; Legea cu privire la resursele naturale⁷; Legea cu privire la regimul produselor și substantelor nocive⁸; Legea privind deșeurile de producțiile și menajere⁹; Legea privind protecția aerului atmosferic¹⁰; Legea cu privire la radioprotecție și securitate nucleară¹¹; Legea privind activitatea hidrometeorologică¹²; Legea privind fondul ariilor naturale protejate de stat¹³; Legea privind plata pentru poluarea mediului¹⁴; Legea cu privire la apa potabilă¹⁵; Legea cu privire la spațiile verzi ale localităților urbane și rurale¹⁶;

¹ Legea Nr. 1515 din 16 iunie 1993.

² Legea codul Apelor al Republicii Moldova Nr. 1532-XII din 22 iunie 1993.

³ Legea Nr. 440 din 27 aprilie 1995.

⁴ Legea Nr. 787-XIII din 26 martie 1996.

⁵ Legea Nr. 851-XIII din 29 mai 1996.

⁶ Legea Nr.887 din 21 iunie 1996.

⁷ Legea Nr. 1102 din 06 februarie 1997.

⁸ Legea Nr.1236-XIII din 03 iulie 1997.

⁹ Legea Nr. 1347 din 09 octombrie 1997.

¹⁰ Legea Nr. 1422 din 17 decembrie 1997.

¹¹ Legea Nr.1440 din 24 decembrie 1997.

¹² Legea Nr. 1536 din 25 februarie 1998.

¹³ Legea Nr.1538-XIII din 25 februarie 1998.

¹⁴ Legea Nr. 1540 din 25 februarie 1998.

¹⁵ Legea Nr. 272 din 10 februarie 1999.

¹⁶ Legea Nr. 591 din 23 septembrie 1999.

Legea cu privire la protecția plantelor¹⁷; Legea privind securitatea industrială a obiectelor industriale periculoase¹⁸.

Cu toate că au fost adoptate un număr impunător de legi, unii experți internaționali consideră că eforturile Republicii Moldova în domeniul creării cadrului legal pentru echilibrarea mediului sunt sub așteptări și recomandă lichidarea lacunelor legislative în reglementarea relațiilor ecologice și crearea sau perfecționarea mecanismelor de implementare a legislației ecologice, să se efectueze divizarea strictă a sferei de competență a autorităților publice centrale și locale în domeniul utilizării resurselor naturale și protecției mediului, să se revada și să se completeze mecanismul de răspundere ecologico-juridică în cazurile contravențiilor și infracțiunilor ecologice.

Incriminarea acțiunilor antiecologice

Sub presiunea realităților, juridicul s-a adaptat și la problemele de mediu, astfel încât începând cu legea germană privind lupta contra criminalității de mediu (1980), infracțiunile ecologice și-au făcut apariția în mai multe legislații ale lumii. Nu a făcut excepție nici legea penală a Republicii Moldova care la Capitolul IX intitulat „Infracțiuni ecologice”, a incriminat faptele antisociale care creează pericol pentru ecologia națională. Astfel, se simte necesitatea definirii conceptului de infracțiune ecologică.

În lumina Convenției de la Stockholm din 1972, infracțiunile ecologice au fost definite ca fiind fapte prin care se poluează mediul, adică reprezentând totalitatea unor acțiuni/ inacțiuni (incriminate prin norma penală națională) prin care direct sau indirect se aduce atingere intereselor de protecție a factorilor de mediu. Poluarea reprezintă modificarea componentelor naturale prin prezența unor componente străine, numite poluanți, ca urmare a activității omului, și care provoacă prin natura lor, prin concentrația în care se găsesc și prin timpul cât acționează, efecte nocive asupra sănătății, creează disconfort sau

¹⁷ Legea Nr. 612 din 01 septembrie 1999.

¹⁸ Legea Nr.803-XIV din 11 februarie 2000.

împiedică folosirea unor componente ale mediului, esențiale vieții.

Ca mari curente doctrinare¹⁹ se evidențiază două opinii în privința definirii infracțiunilor ecologice. Prima opinie²⁰ se referă la faptul că infracțiunile ecologice sunt acele fapte care aduc atingere intereselor de protecție cantitativă sau calitativă a factorilor de mediu. O altă opinie²¹ se referă la infracțiunile ecologice ca la niște fapte periculoase prin săvârșirea cărora se aduc atingere relațiilor sociale, a căror ocrotire este condiționată de apărarea elementelor naturale și antropice ale mediului, atingeri care se concretizează din punctul de vedere al consecințelor într-o pagubă adusă persoanelor fizice și juridice care le dețin în proprietate și le administrează în crearea de pericole pentru sănătatea oamenilor, animalelor și plantelor sau producerea de pagube economiei naționale.

În lumina Codului penal al Republicii Moldova se desprinde ideea că prin mediu se înțelege totalitatea factorilor naturali (aer, ape, sol, subsol, foră, faună etc.) și a celor create de om (așezările omenești) care în strânsă interacțiune influențează echilibrul ecologic, determină condițiile de viață pentru om și dezvoltarea societății.

Răspunderea penală se caracterizează printr-un atribute specific constând în natura obiectului ocrotit de lege, nu numai elementele naturii, ci inclusiv viața și sănătatea oamenilor. Astfel, aplicarea corectă a prevederilor legislației ecologice și penale, inclusiv schimbarea atitudinii atât a personalului organelor penale și judecătorești, cât și a populației va contribui la dezvoltarea și menținerea condițiilor favorabile de trai pentru om și existența unui mediu natural ecologic.

În lume s-au conturat două modele de tragere la răspundere pentru încălcarea normelor privind ecologia. Conform primului model, sancțiunile penale pot fi aplicate după epuizarea cailor aplicării sancțiunilor administrative, norma penală având un caracter subsidiar în raport cu cea administrativă. Al doilea model pornește de la ideea că faptelor de o gravitate redusă nu trebuie să li se aplice sancțiuni penale, răspunderea contravențională sau civilă fiind suficientă. Răspunderea penală intervine numai asupra faptelor care au ca rezultat o poluare gravă a mediului, provocând o serioasă amenințare a intereselor oamenilor, plantelor și animalelor, a bunurilor materiale. Răspunderea penală se aplică ca ultimă măsură și are ca sarcină protejarea relațiilor sociale de mediu prin reprimarea infracțiunilor ecologice.

Acest model a fost acceptat și de către legislația Republicii Moldova, de altfel având și o mai mare aplicabilitate în dauna celui dintâi. Prin intermediul acestei tipologii, se realizează o protecție directă a elementelor și a factorilor ecologici, chiar dacă mai persistă o anumită dependență administrativă. Totuși trebuie subliniat faptul că, în legislația noastră, pentru anumite categorii de fapte grave și care produc un prejudiciu important mediului, nu există alternativa angajării răspunderii contravenționale sau civile, ci numai a celei penale.

Putem adăuga faptul că nu orice încălcare a normelor de drept a mediului angajează răspunderea penală, ci numai acele abateri cuprinse în legea penală care au un grad de pericol social ridicat, reprezentând astfel o serioasă amenințare a celor mai importante valori sociale ocrotite prin lege, în acest domeniu. Pericolul social al faptei trebuie să fie mai mare decât cel al contravenției, săvârșite în astfel de împrejurări încât, potrivit legii penale, să constituie infracțiune²². Faptele trebuie întotdeauna să fie încriminate expres de legislația penală națională. Asta nu înseamnă că legea penală definește și stabilește standardele

¹⁹ Claudiu Mant, *Analele Universității „Constantin Brâncuși” din Târgu Jiu, Seria științe juridice, Nr. 2/2009.*

²⁰ Ernest Lupan, *Dreptul mediului, Volumul II, Editura Lumina Lex, București, 1996, p. 371.*

²¹ Daniela Marinescu, *Tratat de dreptul mediului, Editura Universul Juridic, București, 2008, p. 679; Mirela Gorunescu, „Infracțiunea de mediu – infracțiune contra dezvoltării durabile”, în revista *Dreptul*, București, nr. 11/2003, anul XIV, seria a III-a, p. 134.*

²² Ernest Lupan, *Dreptul mediului, Volumul II, Editura Lumina Lex, București, 1996, p. 369.*

ecologice, deseori aceasta face trimitere la alte texte legislative cu rol explicativ.

Mediul ca valoare fundamentală este protejat prin incriminările de la art. 223- art. 235 Cod penal al Republicii Moldova. Obiectul juridic al acestor infracțiuni este unul comun care constă în protejarea relațiilor sociale referitoare la dreptul la un mediu ecologic sănătos. Aceste articole nu ocrotesc interesul individual, ci unul colectiv atât al oamenilor cât și al tuturor ființelor și creaturilor existente în Republica Moldova, salvând lanțul trofic al acestora. Dreptul la viață este protejat în egală măsură atât omului, cât și altor specii biologice. Obiectul material este reprezentat de resursele naturale: solul, subsolul, apele, flora și fauna, aflate pe teritoriul republicii, precum și aerul din spațiul de deasupra acestui teritoriu. Pentru toate infracțiunile acțiunea penală se pornește din oficiu.

Remarcăm faptul că pentru îmbunătățirea actualei reglementări se simte necesitatea modificării art.231, art.233, art.234. De lege ferenda: de introdus la art.231 „Tăierea ilegală a vegetației forestiere” la alin.(1) textul: “Tăierea ilegală a arborilor și arbuștilor din fondul silvic sau din fondul ariilor naturale protejate de stat – se pedepsește cu amendă în mărime de la 200 la 600 unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 120 la 180 de ore, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă în mărime de la 600 la 1500 unități convenționale cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate.” Și la alin.(2) de introdus circumstanțele calificative agravante: “Aceleași acțiuni săvârșite: a) de persoanele responsabile de protecția și paza vegetației forestiere; b) în proporții ce depășesc 500 unități convenționale, se pedepsește cu amendă în mărime de la 500 la 1000 unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 180 la 240 de ore, sau cu închisoare de la 4 la 7 ani, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă în mărime de la 1000 la 3000 unități convenționale cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate.

De lege ferenda: la art.233 „Vînatul ilegal” și art.234 „Îndeletnicirea ilegală cu pescu-

itul, vînatul sau cu alte exploatari ale apelor” de înlăturat calificativul: „dacă acesta a cauzat daune ce depășește 200 unități convenționale” sau prin micșorarea cuantumului, ceea ce ar permite sancționarea indiferent de proporția daunelor pricinuite.

Adoptarea acestor modificări ar permite tragerea la răspundere penală a tuturor subiecților care atentează la valorile sociale ocrotite de legea penală indiferent de cuantumul daunelor.

Bibliografie:

Acte normative.

1. Legea Nr. 1347 din 09 octombrie 1997.
2. Legea Nr. 1422 din 17 decembrie 1997.
3. Legea Nr.1440 din 24 decembrie 1997.
4. Legea Nr. 1536 din 25 februarie 1998.
5. Legea Nr.1538-XIII din 25 februarie 1998.
6. Legea Nr. 1540 din 25 februarie 1998.
7. Legea Nr. 272 din 10 februarie 1999.
8. Legea Nr. 591 din 23 septembrie 1999.
9. Legea Nr. 612 din 01 septembrie 1999.
10. Legea Nr.803-XIV din 11 februarie 2000.

Literatură de specialitate.

11. Claudiu Mant, *Analele Universității „Constantin Brâncuși”* din Târg-Jiu, Seria științe juridice, Nr. 2/2009.
12. Ernest Lupan, *Dreptul mediului*, Volumul II, Editura Lumina Lex, București, 1996.
13. Daniela Marinescu, *Tratat de dreptul mediului*, Editura Universul Juridic, București, 2008.
14. Mirela Gorunescu, „Infracțiunea de mediu – Infracțiune contra dezvoltării durabile”, în revista *Dreptul*, București, nr. 11/2003 anul XIV, seria a III-a.
15. Ernest Lupan, *Dreptul mediului*, Volumul II, Editura Lumina Lex, București, 1996.

Eduard PUI,

șef al Catedrei pregătire fizică și de luptă
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, conferențiar universitar

Vitalie STRUNGARU,

șef al Catedrei pregătire militară și tactică specială
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, doctorand

CADRUL LEGAL DE APLICARE A FORȚEI FIZICE

General use of force situations are many, virtually no service charge and whether to impose the use of force even if the law does not expressly provide.

More officer must be prepared to use force when it is necessary. The only situations where you can not use force are those clearly specified by law (research abuse, torture).

Situații generale de folosire a forței sunt multiple, practic nu există sarcină de serviciu care să nu presupună și eventualitatea folosirii forței chiar dacă legea nu prevede în mod expres.

Colaboratorul MAI trebuie să fie pregătit de a folosi forța când aceasta se impune. Singurele situații în care nu se poate utiliza forța sunt doar cele prevăzute în mod clar de lege (cercetare abuzivă, tortură).

Având în vedere criteriul scopului imediat urmărit prin utilizarea forței în activitatea curentă, se disting următoarele situații:

- restabilirea ordinii și liniștii publice;
- executarea unor măsuri polițienești;
- protecția persoanelor și a bunurilor;
- reținerea infractorilor;
- acordarea de sprijin persoanelor cu funcții ce implică exercițiul autorității publice;
- autoprotecție.

În această privință, deviza de bază este, fără îndoială, următoarea –inteligenta trebuie să primeze asupra forței pentru atingerea scopului apărării. De aceea, trebuie ales întotdeauna mijlocul de acțiune mai simplu și eficace, pentru care există reacții adecvate de utilizare promptă, evitându-se, pe cât posibil, folosirea forței¹.

Totuși, dacă măsurile întreprinse (ex. atragerea atenției, chemarea la ordin, somația

etc.) nu duc la rezultatul scontat, se va proceda, cu toată fermitatea, la aplicarea forței, la mobilizarea persoanei turbulente agresive prin folosirea procedurilor de autoapărare și a mijloacelor din dotare. În ce privește folosirea armei de foc, trebuie respectate cu strictețe condițiile, cazurile, limitările și interdicțiile stabilite în materie de Lege cu privire la poliție nr.416-XII/1990². Îndeosebi observăm în articolul 15 ce prevede aplicarea forței fizice, adică colaboratorii poliției aplică forța fizică, inclusiv procedee speciale de luptă, pentru curmarea infracțiunilor, pentru înfrângerea rezistenței opuse cerințelor legale, dacă metodele nonviolente nu asigură îndeplinirea obligațiilor ce le revin.

² Legea Republicii Moldova nr.416-XII din 18 decembrie 1990 cu privire la poliție, titlul IV, art 15, („Moldova suverană” nr. 22-23 din 30 ianuarie 1991; Veștile Sovietului Suprem și ale Guvernului RSS Moldova, 1990, nr. 12; republicată în Mon. Of. nr. 17-19al RM din 31 ianuarie 2002, pag. 4); Legea Republicii Moldova nr. 806 – XII din 12 decembrie 1991 „Cu privire la trupele de carabinieri”, cu modificări sub nr. 74-XVI din 12 mai 2005, Cap. IV, Folosirea mijloacelor speciale și a armei de foc, art.14 Folosirea mijloacelor speciale, lit. b) - la curmarea tulburărilor de masă și încălcării în grup a ordinii publice; Prezidiul Parlamentului Republicii Moldova adoptă Hotărârea nr. 1275-XII din 15 februarie 1993 „Cu privire la aprobarea mijloacelor speciale și a regulilor de aplicare a acestora de către colaboratorii organelor de interne și militarilor trupelor de carabinieri”.

¹ M. Bîrgău, Gr. Beșleaga, *Pregătirea profesională în organele de poliție*, Chișinău, 2002, p. 170-171.

Deoarece aspectul pe care îl subliniem este cel al confruntării dintre omul care apără ordinea publică și cel care o încalcă, este util să precizăm câteva norme de principiu în folosirea forței, și anume:

- constrângerea fizică nu trebuie considerată un scop în sine, ci un mijloc prin care autoritatea statului reprezentată de organul de poliție își realizează, în caz de împotrivire, voință sau hotărârea;

- aplicarea forței sau constrângerii fizice trebuie să fie efectuată numai în cazul unei nevoi evidente, când nu există o altă modalitate pentru restabilirea ordinii;

- înainte de aplicarea constrângerii fizice este necesar să fie efectuată, când există timpul material necesar, o ultimă somație și avertizarea cu privire la aplicarea forței (dacă se impune folosirea armei de foc, se vor respecta prevederile cu privire la somația legală);

- de fiecare dată trebuie să se apeleze la mijlocul de constrângere cel mai ușor și simplu, dar eficient, pentru a determina încetarea acțiunii perturbatoare;

- măsura forței trebuie să fie întotdeauna în concordanță cu tăria și forma rezistenței, aceasta cerând din partea polițistului, subliniem din nou, mult calm și stăpânire de sine;

- trebuie să se acționeze astfel încât persoanei (persoanelor) care se confruntă cu ofițerii (subofițerii) de poliție, pe cât posibil să nu i se cauzeze vătămarea integrității corporale sau a sănătății, dacă aceasta poate fi realizată fără a compromite îndeplinirea atribuțiilor de serviciu;

- pe cât permite situația, colaboratorul trebuie să întreprindă măsuri necesare pentru a-și documenta legalitățile intervenției (fixarea martorilor, înregistrări video și foto etc.), în vederea asigurării unor ulterioare cercetări;

- se recomandă ca intervențiile de acest gen să fie efectuate în cadrul unor echipe (2 - 3 colaboratori de poliție).

Este necesar, de asemenea, să se evite pe cât posibil folosirea forței în cazul apropierii mulțimii sau în alte împrejurări speciale care pot determina riposte și comentarii nefavorabile la adresa organului de stat.

Prin aceste ordine se reglementează intervenția poliției în cazul manifestărilor

violente de grup, ce duc la tulburarea gravă a ordinii și liniștii publice. Pentru cele care conduc la tulburarea ordinii și liniștii publice, intervenția nu e reglementată de o metodologie anume, ea se realizează după o procedură consacrată de practica pozitivă a unităților de poliție în conformitate cu prevederile legislației în vigoare și ale unor principale acte normative cu caracter intern, și anume:

În vederea îndeplinirii atribuțiilor de serviciu și cu precădere pentru depășirea unor situații critice, polițistul folosește forța fizică.

Situațiile generale de utilizare a forței au fost cristalizate exclusiv din analiza dispozițiilor legale în vigoare care stabilesc atribuțiile și competențele poliției, a drepturilor și obligațiilor polițiștilor în rezolvarea acestora, precum și a practicii unităților de poliție.

Principiul folosirii forței pentru restabilirea ordinii publice se aplică numai când celelalte mijloace legale pentru menținerea ordinii au fost epuizate și când sunt puse în pericol grav ordinea publică și instituțiile democratice ale statului. Codul de conduită al polițistului, adoptat de Adunarea Generală a ONU³ prevede că polițiștii pot folosi forța numai când acest lucru este strict necesar și în măsura în care este cerută de situație pentru îndeplinirea datoriei. Atunci când se folosește forța, trebuie să fie respectate următoarele reguli prevăzute de acest document:

- folosirea forței pentru restabilirea ordinii publice se face la comanda comandamentului superior și numai după aprobarea scrisă dată de către conducătorul organului afacerilor interne;

- folosirea forței trebuie făcută în mod excepțional când celelalte mijloace legale nu au dat rezultate;

- folosirea forței să se facă proporțional cu intensitatea și gravitatea atacului;

- folosirea forței să se facă gradual și numai după ce s-au executat somațiile și avertizarea legală, urmate de semnale sonore și luminoase;

- încetarea folosirii forței, dacă aceasta nu se mai impune și ordinea publică a fost re-

³ Codul de conduită pentru polițiști, adoptat prin Rezoluția. Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite nr. 34/169 din 17 decembrie 1979.

stabilită.

Astfel, apreciem că pregătirea polițiștilor în domeniul prevenirii forței trebuie să se axeze pe următoarele coordonate:

- identificarea și însușirea cadrului legislativ intern și internațional care reglementează folosirea forței;
- analiza cazurilor reprezentative de folosire a forței din practica unităților și subunităților de poliție;
- identificarea situațiilor generale ce pot necesita folosirea forței;
- formularea și însușirea principiilor generale ce trebuie să stea la baza folosirii forței;
- conceperea principalelor modalități de intervenție;
- dezvoltarea capacității de adaptare corectă la situații noi, neprevăzute, a principiilor generale, a experienței acumulate din cazurile cu care s-a confruntat personalul ori din practica organelor de poliție;
- dezvoltarea condiției fizice, a deprinderilor de autoapărare și mânăuirea tehnicii din dotare.

Toate acestea pot fi realizate prin pregătirea juridică de specialitate, în domeniul tacticii polițienești, pregătirea fizică și pregătirea militară⁴.

Polițistul va folosi forța fizică și tehnicile de autoapărare numai în situații în care apreciază că este absolut necesar. Acesta poate utiliza tehnica de aplicare a procedurilor din compartimentul lupta corp la corp de la cele mai simple prize de fixare și imobilizare până la secerări și aruncări.

În concluzie, apreciem că polițistul trebuie să însușească principiile de bază ale activității în acest domeniu, iar din experiența personală ori a altor colegi să capete capacitatea de a evalua corect și rapid orice situație concretă în care se află la un moment dat și, raportându-se la toate aceste repere, să găsească și să adopte cu ușurință cea mai bună soluție de rezolvare a problemei cu care se confruntă.

⁴ Marina Roman, *Programul de prevenire și gestionare a conflictelor la nivelul comunităților multiculturală. Cadrul normativ de reglementare a intervenției poliției în caz de conflict*, București, 2008, p. 111-113.

Constantin RUSNAC,

lector asistent al Catedrei procedură penală și criminalistică,
magistru în drept

APARIȚIA ȘI DEZVOLTAREA INSTITUȚIEI LEGITIMEI APĂRĂRI ÎN MATERIE DE DREPT PENAL AL STATELOR SCLAVAGISTE ȘI FEUDALE

Since the earliest times until the modern era, the defense of life in terms of unjust aggression, even by means which lead to the suppression of life perpetrator was not punished, impunity which appears as a constant in sanctioning right.

Self-defense is a purely legal institution of criminal law, like all other institutions of criminal law, came with the advent of state and law and was developed by a number of conditions of public and social character. The institution of self-defense has always been used in the interests of dominant classes. Therefore, the very notion, as conditions and limits of self-defense in the process of historical evolution, reflect the specifics of ordering you make political classes in power.

Încă din cele mai îndepărtate timpuri și până în epoca modernă, apărarea vieții în condițiile unei agresiuni injuste, chiar prin mijloace care duc la suprimarea vieții agresorului, nu a fost pedepsită, impunitate ce apare ca o constantă în dreptul sancționator.

Legitima apărare este o instituție pur juridică de drept penal, la fel ca toate celelalte instituții de drept penal, a apărut odată cu apariția statului și dreptului și s-a dezvoltat în funcție de o serie de condiții de caracter public și social.

Instituția de legitimă apărare a fost întotdeauna folosită în interesul claselor dominante. Prin urmare, însăși noțiunea, precum condițiile și limitele legitimei apărări în procesul evoluției istorice, reflectă specificul de comandare pe care o efectuau clasele politice la putere.

În literatura penală, este posibil de întâlnit opiniile unor grupuri de criminaliști, precum că legitima apărare nu are istoria sa de dezvoltare (Немецкий криминалист профессор Лист и др.). Așa cum în mod corect subliniază în monografia cu privire la legitima apărare N.V. Reyngard, „legitima apărare împotriva opiniei neglijent exprimată de către profesorul german List, are propria sa istorie, chiar foarte veche, plină de tragedie și interese, reflectând pe paginile sale istoria culturii popoarelor¹”. Există încercări ale unor

burghezii cărturari de a demonstra că deja în regimurile primitive, comunale a existat dreptul penal. O astfel de declarație făcută de burghezie a avut drept scop justificarea faptului că statul și dreptul sunt categorii veșnice și că, în mod inevitabil, vor exista în fiecare societate.

Referindu-ne la istoricul legitimei apărări, este necesar de menționat ideile lui Heghel, care, reieșind din teoria pedepsei ca drept de infracțiune, vorbește despre dreptul la legitima apărare ca un „adevăr absolut mizer”².

Incapacitatea de existență a dreptului în perioada prestatală a fost demonstrată de Marx și Engels. Indicația lui Engels că în comunele primitive „chiar nu poate fi vorba despre lege în sens juridic” se referă la dreptul penal și la legitima apărare, în calitate de instituție de drept penal.

Cu toate acestea, chiar de la apariția tribului atât în colectiv, cât și în afara lui se comiteau acte periculoase pentru societate, cu care societatea luptat prin constrângere. În opera sa clasică a lui F. Engels „Originea familiei, proprietății private și a statului” scria: „Și ce minunată organizare este structura tribului, cu toate simplitățile sale naive! Fără soldați, jandarmi și poliție, fără nobilime, împărați, guvernatori, prefecți sau judecători, nici închisori, nici procese – totul decurge conform unei întocmeli puse bine la cale”.

¹ Н.В. Рейнгарт., *Необходимая оборона*, Казань, 1898, стр.38

² Heghel, *Filosofia dreptului*.

Orice litigii și neînțelegeri sunt rezolvate de acel colectiv, al cărui membru era implicat în litigiu, doar ca ultimul mijloc de rezolvare a conflictului era folosită răzbunarea pe sânge.

Cu toate că în trecut astfel de cazuri erau mai multe decât în prezent, în istorie nu există nici o urmă a unui aparat umflat și greoi de administrare³.

Printre primele acțiuni care erau periculoase pentru societate din punct de vedere istoric profesorul Shargorodski nominalizează: omorul, cauzarea vătămarilor corporale⁴.

Iată de ce în societatea primitivă relațiile s-au format astfel încât fiecare persoană se folosea nelimitat de dreptul la apărare, restabilirea drepturilor și obligațiilor sale. Nu este deci o coincidență faptul că litigiul se rezolva cu ajutorul forței, cel care era mai puternic acela avea dreptatea. Prin urmare, nu se poate discuta despre dreptul la legitimă apărare în sens juridic în societate primitivă, cu siguranță că nu, pentru că atunci în genere nu exista nici o lege. Și ar fi fără rost să căutam în această perioadă urme ale instituției de legitimă apărare⁵.

a) Legitima apărare în statele sclavagiste

Noțiunea de legitimă apărare începe să ia formă odată cu apariția dreptului penal în societatea sclavagistă.

Dreptul penal al statelor sclavagiste își găsește expresie într-o serie de legi ale celor mai vechi popoare: legile de Manu (India) 1200-200 î.e.n., legile din Asiria (anii 1500 î.e.n.), în Babilon legile regelui Hammurabi (1914 î.e.n.), legea Heților (circa de 1750 î.e.n.), legea evreilor (legea celor cinci cărți – aproximativ 400 î.e.n.), legile din Grecia antică (legea lui Dragon – 621 î.e.n., precum și legile lui Solon – 409-408. î.e.n.), din Roma antică (legea celor XII Table – 450 î.e.n.) și altele.

Dreptul penal al statelor sclavagiste apăra sistemul sclavagist și interesele claselor dominante, pe baza unei inegalități deschise de

clase, suprimării rezistenței sclavilor și opresiunilor.

În una din cele mai vechi legislații – dreptul vechi al indușilor – în legile lui Manu se atestă de acum conceptul de legitimă apărare, această lege prevede că nu constituie crimă fapta comisă în legitimă apărare și făptuitorul nu poate fi pedepsit. Astfel, în ea se indica: „Oricine poate ucide fără nici o ezitare pe cel ce îl atacă (care are intenții criminale) fie el copil, bătrân sau învățătorul lui. Uciderea unui om care s-a hotărât să omoare, el niciodată nu se face vinovat de crimă. Aceasta este o furie împotriva la altă furie”⁶.

Legile lui Manu (colecția de reguli care determină comportamentul oamenilor în viața de zi cu zi), redactate în perioada secolului 2 î.e.n. - secolul 2 e.n.) nu îl recunoșteau vinovat pe cel care omora un om în lupta pentru drepturile sfinte, pentru propria lor siguranță, pentru a proteja o femeie sau un brahman. Conform legii lui Manu, lipsirea de viață a unei persoane ca consecință a legitimei apărări se permitea atât în cazul de autoapărare, cât și în cazul în care se apărau alte categorii de persoane și anume: femei și brahmani. Și acest tip de ucidere era recunoscut nu numai ca un drept, ci și ca o obligație a celui ce apără, pe care trebuia să o execute fără ezitare. Legile lui Manu permiteau apărarea numai pentru protejarea vieții, despre proprietate nu se spune nimic.

Conform legii egiptene (secolul III î.e.n.) de apărări, aceasta nu a fost numai un drept, ci și o obligație față de terți. Conform acestor legi, se pedepsea cu moartea cel care a văzut crima și nu a apărât victima, având această posibilitate. Dacă nu a putut ajuta victima, el a trebuit să aducă acest fapt la cunoștința puterii judecătorești, dacă nu făcea aceasta era expus pedepsei corporale și privării de hrană pe durata a trei zile.

Legea evreiască permitea, de asemenea, apărarea proprietății prin legitimă apărare. În legile lui Moise se spunea: „Dacă cineva îl prinde pe un hoț și-l lovește în așa fel că acela

³ Ф.Энгельс, Происхождение семьи, частной собственности и государства, М.,1951, стр.99

⁴ См. М.Д. Шаргородский, Наказание по уголовному праву эксплуататорского общества, М.,1957,стр.9.

⁵ А.А.Берлин, Право необходимой обороны, Ярославль, 1911,стр.3

⁶ С.Д. Эльманович, Законы Ману, СПб., 1913, р. 350-351.

moare, atunci sângele vărsat nu va fi pe numele lui. Dar dacă soarele a apus peste ei, sângele vărsat va fi pe el”.

Aprecierea obiectivă a faptelor care scuza omorul începe să fie înlăturată abia în timpul lui iustinian, fiind înlocuită cu o apreciere subiectivă în sensul că justificarea omorului în cazul furtului nocturn nu se mai putea face decât dacă flagrantul delict era constatat de strigătele celui care l-a surprins pe hoț sau dacă fapta era săvârșită datorită temerii de moarte a victimei furtului.

Talmudul mai edicta: „dacă cineva vrea să te omoare, ia-i-o înainte și suprimă-l”.

Interpretarea legitimei apărări, ca o circumstanță ce exclude acțiunile contrar legii se află și în Biblie. În Exodul 22:1 intitulat „Pedepse pentru furturi și alte păcate” din cartea Vechiului Testament se spune: „Nu se va scurge nici o picătură de sânge din pricina hoțului intrat în casă”. Proprietarului casei îi era permis să-l omoare pe hoțul intrat în casă și pentru aceasta nu va fi tras la răspundere. Acest asasin era justificat și legal, pentru că chiar și în cazul în care hoțul a vrut doar să obțină ceva, proprietarul casei va opune rezistență pierderii proprietății sale, iar acest lucru îl va determina pe hoț să amenințe viața proprietarului. Această regulă se referă la uciderea pe timp de noapte. După răsăritul soarelui, era interzis să omori hoțul, deoarece puteau veni în ajutor vecinii. În cazul în care proprietarul casei îl omoară pe hoț după răsărit, aceasta nu este considerată ca o apărare, ci ca omor din motiv de răzbunare⁷.

Astfel, legislația Romei antice – în cele 12 table, întocmite în mijlocul secolului 5 î.e.n., menționează că se permite dea omori nu numai pe hoțul de noapte, ci și pe cel care a săvârșit un furt și a opus rezistență înarmată în timpul capturării lui. Legitima apărare este recunoscută un drept natural, specific omului. Ideea legitimei apărări este foarte bine redată de un proverb apărut în acele timpuri: „este mai bine de prevenit un pericol, decât după aceasta jignitul să recurgă la ajutorul instanței de judecată. Romanii spuneau că este îngăduit

a respinge forța prin forță, și acest drept îl are omul de la natură.

O caracteristică foarte vie a conceptului de legitimă apărare a dat-o Cicero Mark remarcabilul orator și ideolog al Romei antice, în cazul de apărare a lui Milo. Există cazuri, spunea Cicero – iar aceste cazuri nu sunt rare, când o persoană are dreptul la viață asupra semenilor și acest drept este echitabil când apare necesitatea de a respinge o forță cu o altă forță.

Oare, spunea Cicero, moartea provocată unui criminal poate fi socotită inechitabilă?

Există o lege sacră, legea nescrisă, dar care s-a născut împreună cu omul; lege apărută înaintea tuturor legilor, tradiție apărută înaintea tuturor cărților, dar înscrisă de natură în codul ei nemuritor, pe ea noi am sesizat-o și am învățat-o de la natură; această lege nu atât am învățat-o, cât am simțit-o, nu atât am studiat-o, cât am intuit-o. Dacă este necesar și echitabil pentru apărare de a scoate sabia din teacă, atunci nu i se poate de incriminat omorul făcut din apărare.

Astfel, și-a încheiat discursul său de Cicero, judecători, să nu pierdem din vedere acest principiu, care ar trebui să garanteze în ochii dumneavoastră triumful cauzei noastre, numai dacă nu uitați axioma care nu trebuie uitată, și anume: oricine încearcă să ne ia viața poate fi ucis fără ezitare⁸. Cicero mai spunea: „Atunci când viața noastră e primejduită de silnicia hoților sau de armele vrăjmașilor orice chip ce ne îngăduie scăparea este bun și cinstit”.

Avocații romani se ghidau în discursurile lor de principiile enunțate de Cicero și considerau că persoana este în legitimă apărare dacă sunt suplinite condițiile:

- Atac nedrept (inechitabil);
- Pericol iminent.

Cicero, ca un ideolog important al Romei antice, exprima interesele claselor dominante.

Pravila lui Caragea prevedea: „Cine va omori apărându-și viața de primejdie nevinovat este...”

⁷ Biblia, Vechiul Testament, Exodul 22.

⁸ А.А.Берлин, *Право необходимой обороны*, Ярославль, 1911, p.40.

Legitima apărare (autoapărare) a fost cunoscută și de statul-oraș Atena. În dreptul atenian legitima apărare era admisă, Demostene, justificând folosirea violenței pentru apărarea avutului în termeni care au rămas celebri: „Pe toți zeii, nu e oare ceva cumplit și nedrept și potrivit nu numai legilor scrise, dar și acelor legi îndeobște respectate de toți oamenii, să nu mi se îngăduie să mă folosesc de violență împotriva celui care, cu vrășmășie, îmi răpește avutul”?

Datorită caracterului de clasă al dreptului sclavagist, beneficiul legitimei apărări nu era admis decât cetățenilor liberi, întrucât „dacă un sclav omoară o persoană liberă apărându-se contra ei, va fi pedepsită ca un ucigaș”.

Caracterul de clasă al dreptului penal al statului sclavagist se determina, în primul rând, de faptul ale cărui relații sociale erau ocrotite, cel ce se manifesta printr-o inegalitate formală și de facto a oamenilor în fața legii.

b) Legitima apărare în dreptul penal al statelor medievale

În timpul epocii feudalismului, clasa dominantă erau feudalii, care au creat propriul drept penal, al cărui scop este de a proteja sistemul sclavagist, drepturile de proprietate și privilegiile pe care le aveau feudalii, precum și suprimarea rezistenței țăranilor iobagi și a celor dependenți de feudali.

Samavolnicia și anarhia sunt o trăsătură caracteristică feudalismului, și de drepturilor sale - aceasta reprezentând din cuvintele lui Marx nu altceva decât cine are mai multe putere a aceluia este și dreptatea .

O caracteristică vie a acestui drept, cine are putere a aceluia este dreptatea, a dat-o Enghils în lucrarea sa „Războiul țăranesc din Germania”⁹

Noțiunea de legitimă apărare în dreptul medieval este substanțial diferită de viziunea pe care o aveau avocații romani cu referire la noțiunea respectivă. Inspirat de dreptul roman, dreptul feudal a operat o conciliere cu morala creștină sub influența căreia legitima

apărare pierde caracterul de „drept” pentru a deveni o „necesitate” care este o scuză, supusă penitențelor canonice și în care apărarea altuia este mai mult o datorie.

După cum indică A.A. Berlin, „în evul mediu – epoca suprimării totale a personalității, stabilirii unui șir nesfârșit de limitări, care restrângea și neutraliza toate activitățile individuale – în zadar am fi căutat continuarea dezvoltării instituției legitimei apărări”¹⁰.

În dreptul medieval poate fi întâlnită o varietate de poziții referitoare la dreptul la legitimă apărare. Unele legislații permiteau omorul în apărarea onoarei și proprietății, altele pedepseau pentru omorul în apărarea vieții sale.

Inegalitatea în fața legii a diferitelor clase, caracteristică dreptului penal feudal, s-a reflectat de asemenea și în legislația cu privire la legitima apărare din acea epocă.

Imaginea cea mai completă referitoare la legitima apărare în dreptul penal al statelor feudale poate fi obținută prin monumentele legislative ale Germaniei.

Până în zilele noastre au ajuns (începând cu secolul VI e.n.) numeroase colecții de legi ale triburilor germanice, așa numitele „adevăruri barbare”. Cel mai mare interes trezește unul dintre cele mai vechi adevăruri barbare – „adevărul - salic” o colecție de legi ale regatului francilor (Germania, Belgia, o parte a Franței) care datează de la începutul secolului VI e.n.

În epoca „adevărului salic” printre triburile barbare era larg răspândită vendeta, iar intervenția puterii între făptuitor și victimă era limitată. Adâncă înrădăcinare a vendetei în viața de zi cu zi a triburilor i-a determinat pe autorii „adevărului salic” să permită în unele din cazuri aplicare vendetei ca modalitate de pedeapsă.

Legislația germană nu identifica conceptul legitimei apărări cu conceptul de autoapărare cum o făceau avocații romani. Legitima apărare era definită ca o cauzare de leziuni corporale de către o persoană iresponsabilă

⁹См.Ф.Энгельс, *Крестьянская война в Германии*, 1952, р.19.

¹⁰ А.А.Берлин, *Право необходимой обороны*, Ярославль, 1911, р.5.

(ne bună). Acest punct de vedere este păstrat în toate monumentele legislative ale germaniei, în care se spuneau despre infracțiuni și pedeapsă începând de la adevărurile barbare și terminând cu adoptarea de Carolina.

Problemele referitoare la legitimă apărare erau prevăzute în capitolele referitoare la omor și cauzare a leziunilor corporale. Concepția medievală a dreptului la legitimă apărare a fost exprimată într-un mod foarte clar în adevărul barbar. Astfel în unele dintre adevărurile barbare la capitolul omor se spunea că cel ce a omorât un om liber va fi pedepsit cu moartea prin decapitare.

Dar în următorul articol se face o restricție, ce constă în faptul că dacă cineva va fi expus unui act de violență și îl va omorî pe atacator, el nu va fi pedepsit cu moartea, dar va trebui să achite jumătate din penalități după uciderea atacatorului. În continuare se stipulează că atacatorul poate fi rănit atunci când îți aperi proprietatea.

Este imposibil să nu observăm că în drepturile barbare legitima apărare este închișă într-un cadru legislativ și expusă unor restricții. O astfel de atitudine față de legitima apărare la începutul apariției statelor germane se datorează supremației anarhiei și vendetei, care a și condus la necesitatea de a identifica cu exactitate și complet noțiunea de legitimă apărare.

Dezvoltarea legitimei apărări în statele germane a căpătat o legiferare puternică pe timpul Împăratului Carol al IV-lea, prin Carolina (Carolina a fost publicată în 1532, adică la scurt timp după răscoala țărănească din 1525). Spre deosebire de adevărurile barbare Carolina permitea nelimitat aplicarea legitimei apărări pentru apărarea vieții, onoarei și proprietății, dar ca și în adevărurile barbare, era prevăzută în capitolul cu omorul.

În art.139 Carolina se declara: „Cine pentru apărarea corpului său și a vieții sale omoară atacatorul, acela nu răspunde în fața nimănui¹¹”.

Carolina nu recunoștea ca vinovați pe femeia care omora pentru a-și apăra cinstea, pe bărbatul care își apăra soția și fiica și pe cei care ucideau pentru a apăra corpul, viața sau proprietatea altei persoane. Astfel Carolina a lărgit cadrul legal de aplicare a legitimei apărări.

Vorbind despre domeniul larg de aplicare a legitimei aplicări, permis de Carolina, trebuie avut în vedere interesele cui erau protejate prin lege.

Mai târziu sub influența lui Hugo Groțius și Puffendorf limitele legitimei apărări au fost restrânse. Ei considerau că legitima apărare este un drept preistoric natural al omului și care putea fi aplicat numai în cazul unui pericol eminent ce pune în pericol propria persoană.

Ulterior acest punct de vedere a fost reflectat în legislația statelor din Europa de Vest, care a cristalizat-o cu așa formalități încât după cum se expune A.F. Koni ea devine nevalabilă¹².

În legitimă apărare au început să vadă resturi ale samavolniciei și uzurparea legislației supreme din stat.

În legislația engleză a lui Henry (1090 – 1135) legitima apărare nu se putea aplica pentru apărare împotriva suzeranului.

În Georgia, conform legilor a regelui Vakhtang al VII-lea (secolul al XVIII-lea), legitima apărare era un privilegiu de care nu puteau beneficia țărani iobagi. Astfel de exemplu, era stabilit că uciderea celui ce te atacă nu reprezintă o crimă și persoana care s-a apărat nu va fi trasă la răspundere, însă legiuitorul face imediat o remarcă: legitima apărare nu se răsfrânge asupra țaranului iobag care se apără de stăpânul său.

Conceptul legitimei apărări în dreptul penal al statelor feudale apăra interesele claselor dominante și le permitea să aplice violența în toate formele sale asupra țaranilor iobagi. O caracteristică foarte bogată despre violențele comise în Evul Mediu este dată de Belinski.

¹¹ Приводится по Рейнгардту Н.В., *Необходимая оборона*, Казань, 1898, p. 43

¹² См.А.Ф.Кони, *О праве необходимой обороны (расуждения студента Анатолия Кони, написанные для получения степени кандидата по юридическому факультету)*, 1866, p.256.

V.G. Belinski, caracterizând clasa cavalerilor din Evul Mediu în Anglia, scria: „Jefuiau pe drumuri caravanele negustorilor, tăiau și ucideau călătorii pașnici, făceau abuz de putere în domeniile sale feudale asupra vasalilor și țăranilor șerbi”.

După cum se poate vedea, în toate aceste monumente legislative dreptul la legitimă apărare apare ca „o privilegie” al claselor dominante. Pe de altă parte însă legislația pedepsește foarte aspru clasele net inferioare care vor încerca să se apere de atacul din partea unui reprezentant al clasei superioare, astfel legalizând violența și tirania asupra celor care sunt exploatați.

Se observă destul de bine că instituția legitimei apărări are o istorie destul de veche, dar bazele care au stat la apariția ei nu s-au schimbat, dar au evoluat și s-au transformat în ceva mult mai complex, și anume până la :

(1) Nu constituie infracțiune fapta, prevăzută de legea penală, săvârșită în stare de legitimă apărare.

(2) Este în stare de legitimă apărare persoana care săvârșește fapta pentru a respinge un atac direct, imediat, material și real, îndreptat împotriva sa, a altei persoane sau împotriva unui interes public și care pune în pericol grav persoana sau drepturile celui atacat ori interesul public.

(3) Este în legitimă apărare și persoana care săvârșește fapta, prevăzută la alin.(2), pentru a împiedica pătrunderea, însoțită de violență periculoasă pentru viața sau sănătatea persoanei ori de amenințarea cu aplicarea unei asemenea violențe, într-un spațiu de locuit sau într-o altă încăpere

Bibliografie:

1. Codul penal al Republicii Moldova din 18.04.2002, cu modificări.
2. Н.В. Рейнгардт, *Необходимая оборона*, Казань, 1898.
3. Ф.Энгельс, *Происхождение семьи, частной собственности и государства*, М.,1951.
4. См. М.Д. Шаргородский, *Наказание по уголовному праву эксплуататорского общества*, М.,1957.

5. См. А.Ф.Кони, *О праве необходимой обороны (рассуждения студента Анатолия Кони, написанные для получения степени кандидата по юридическому факультету)*, 1866.
6. А.А. Берлин, *Право необходимой обороны*, Ярославль, 1911.
7. С.Д. Эльманович, *Законы Ману*, СПб., 1913.
8. Biblia, Vechiul Testament.

Sergiu SÎRBU,

lector superior al Catedrei drept civil
a Academiei MAI „Ștefan cel Mare”, doctorand

Inna ȚINICA,

lector metodist al Catedrei drept civil
a Academiei MAI „Ștefan cel Mare”, master în drept

REPARAREA PREJUDICIULUI MORAL DE AFECȚIUNE

Moral damage in “ricochet” style is represented by affection which results from hurt feelings caused by lost of close person (relative) or by seeing of his sufferings or suffered disabilities. So, according to article 1422 of Civil Code of Republic of Moldova it is necessary to be completed with one paragraph which should have the following content: “the judge Court is obliged at the requests of descendants, ancestors, brothers, sisters, wife or husband to pay compensations for suffered pain caused by the death of the this person.

Recenzent: **Igor TROFIMOV**, doctor în drept, conferențiar universitar, șef al Direcției Juridice a MAI

Prejudiciul moral prin „ricoșeu” este reprezentat de prejudiciul de afecțiune care rezultă din sentimentele rănite prin pierderea unei persoane apropiate sau prin suferințele sale, ori a infirmității suferite¹.

Având ca suport juridic această noțiune, care se regăsește clar în literatura de specialitate de peste hotarele Republicii Moldova, vom observa că această formă de prejudiciu moral poate fi evidențiată prin una sau altă formulare. Astfel, nu de puține ori în literatura juridică este întâlnită această formă de prejudiciu moral care poartă denumirea de „prejudiciu prin ricoșeu” sau „prejudiciu de afecțiune”, iar despăgubirea acordată acesteia poartă denumirea de „pretium affectionis”.

În urma efectuării unui studiu al literaturii de specialitate a statelor europene, s-a constatat faptul că prejudiciul moral de afect se regăsește cu certitudine consfințit în legislația civilă internațională. Astfel, spre exemplu, în legislația civilă austriacă nu se face distincția între felurile de daune, prin prejudiciu se subînțelege atât repararea materială, cât și cea morală. În legislația civilă elvețiană este prevăzută expres acordarea despăgubirilor mora-

le sub formă de bani în cazul decesului unei persoane. În legislația civilă engleză instituția este totalmente jurisprudențială, unde în final se acceptă repararea bănească a prejudiciului moral de afect. Aceste prevederi nu sunt lipsă nici în legislația civilă franceză. La fel, legislația civilă română prevede expres faptul că „instanța judcătorească va putea să acorde despăgubiri descendenților, ascendenților, frați, surori și soțului pentru durerea încercată prin moartea victimei”.

Totodată, trebuie menționate și unele reglementări internaționale ale prejudiciului moral de afect, care de fapt nu numai că prevăd această formă de prejudiciu, ci și stabilesc cercul de persoane care pot beneficia de repararea prejudiciului moral de afect. Sub acest aspect este de menționat Rezoluția Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei nr. 75 din 14.03.1975² care prevede că au dreptul la reparație:

– în caz de supraviețuire a victimei directe – tata, mama și soțul victimei – decât în prezența unei suferințe de un caracter excepțional, alte persoane nu pot pretinde la o asemenea reparație.

¹ Patrice Jourdain, *Les principes de la responsabilité civile*, 1998, Ed. Dalloz, Paris, p. 136.

² Rezoluția Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei nr. 75 din 14.03.1975.

– în caz de deces – părinții, soțul, logodnicul și copiii victimei cu condiția ca aceste persoane să fi avut legături de afecțiune strânse cu victima.

Cu referire la legislația națională, art. 1422 din Codul civil al Republicii Moldova³ nu prevede expres repararea prejudiciului moral de afecțiune precum legislația statelor europene. Așadar, nici art. 1422 din Codul Civil al Republicii Moldova și nici Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție din Republica Moldova nr. 9 din 09.10.2006 cu privire la aplicarea de către instanțele de judecată a legislației ce reglementează repararea prejudiciului moral⁴ nu prevăd expres repararea prejudiciului moral de afecțiune.

În cele din urmă, unica sursă de informare care face aluzie la repararea prejudiciului moral de afect este Comentariul art. 1422 din Codul civil unde autorul comentariului relatează faptul că „este posibil de a acorda despăgubiri bănești pentru prejudiciul moral afectiv cauzat terțelor persoane apropiate persoanei vătămate, legate de aceasta printr-o relație afectivă, familiară”. Sunt binevenite aceste afirmații, dar totodată comentariul la codul civil nu sunt altceva decât un punct de vedere al unei persoane, fapt ce nu atrage o aplicabilitate a acestor comentarii în instanțele de judecată.

O altă sursă de informație cu privire la afirmațiile comentate ar fi art. 1419-1421 din Codul civil al Republicii Moldova care prevăd unele concretizări cu privire la răspunderea și reparația prejudiciului cauzat persoanei prin vătămare corporală sau prin deces. Dar aceste prevederi legale nu fac referire decât la repararea prejudiciului efectiv și nu la repararea prejudiciului moral. Sau în alt sens și aici sunt nu puține probleme care ridică semne de întrebare precum: din ce considerent dreptul la despăgubire se recunoaște persoanelor până la împlinirea vârstei de 18 ani sau oare defunctul are obligații față de minor numai până la

această vârstă? Oricum, la această problemă precum și la altele de acest gen ne vom referi în studiile noastre ulterioare.

În fine, art. 1422 din Codul civil al Republicii Moldova prevede că în cazul în care persoanei i s-a cauzat un prejudiciu moral instanța de judecată are dreptul să oblige persoana responsabilă la repararea prejudiciului prin echivalent bănesc.

Din aceste prevederi legale și cu referire la subiectul nostru pus în discuție, ne vom axa pe două momente, care după părerea noastră merită atenție. Prima, prejudiciul moral poate fi pretins numai de cel care a suferit psihic sau fizic; și a doua, instanța de judecată are dreptul (și nu obligația) de a obliga persoana responsabilă la repararea prejudiciului moral.

Cu referire la primul subiect, care de fapt face obiect de discuție al aceste cercetări, vom considera cu certitudine că art.1422 din Codul civil al Republicii Moldova este necesar a fi completat cu un alineat care să aibă următorul conținut: „instanța judecătorească este obligată la cererea descendenților, ascendenților, fraților, surorii și soțului să acorde despăgubiri pentru durerea încercată prin moartea victimei”. În acest sens, vom fi în fața unei prevederi de reparare a prejudiciului moral de afect clar prevăzute de legislația în vigoare, se va înlătura presupunerea că numai cel care a suferit psihic sau fizic are dreptul la despăgubire morală și instanța de judecată va acorda aceste despăgubiri nu din punctul de vedere al subiecților raportului juridic, ci din punctul de vedere al obiectului raportului juridic dedus judecății. Astfel, instanța de judecată se va afla pe poziția de „condamnare” a faptei cauzatoare de deces.

Astfel, această completare a articolului 1422 din Codul civil al Republicii Moldova va fi ca o ajustare a legislației naționale civile la cea internațională.

Cu referire la al doilea subiect pus în discuție vizavi de dreptul sau obligația instanței de judecată de a obliga persoana responsabilă la repararea prejudiciului prin echivalent bănesc. De fapt, prin propunerea de modificare a articolului 1422 din Codul civil al Republicii Moldova care a fost enunțată mai sus, impli-

³ Codul civil al Republicii Moldova, art. 1422.

⁴ Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție din Republica Moldova nr. 9 din 09.10.2006 cu privire la aplicarea de către instanțele de judecată a legislației ce reglementează repararea prejudiciului moral.

cit se va clarifica și problematica cu referire la dreptul sau obligația instanței de judecată la acordarea prejudiciului moral de afect. Astfel, considerăm noi, instanța de judecată este mai întâi de toate obligată să protejeze valorile personal nepatrimoniale și să nu lăse acest drept la latitudinea celor îndreptății a cerere prejudiciul moral de afect și care nu de fiecare dată cunosc acest drept sau sunt înzestrați cu cunoștințe juridice.

Bibliografie:

1. Rezoluția Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei nr. 75 din 14.03.1975
2. Codul civil al Republicii Moldova.
3. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție din Republica Moldova nr. 9 din 09.10.2006 cu privire la aplicarea de către instanțele de judecată a legislației ce reglementează repararea prejudiciului moral.
4. Patrice Jourdain, *Les principes de la responsabilité civile*, Ed. Dalloz, Paris, 1998, p. 136.

Alexandru STRATULAT,

lector asistent al Catedrei drept polițienesc
a Academiei MAI „Ștefan cel Mare”, master în drept

Vitalie TELIPAN,

lector asistent al Catedrei drept polițienesc,
a Academiei MAI „Ștefan cel Mare”, master în drept

RISUL ÎNTEMEIAT ȘI CARACTERUL CONTRAVENȚIONAL AL FAPTEI ÎN LEGISLAȚIA REPUBLICII MOLDOVA

Risk is a case alleging a contravention of the act that removes the character, in general it is similar to other legal cases, such as self-defense and the state of extreme necessity. Thus, depending on the scope, risk is based on general application, and it is the capacity for implementation and acceptance of the significance of the offense and the consequences resulting from actions accompanied by risk and the freedom of deciding the risk is a case of alleging and supporting. The risk is not only based on removals of the social dangers, but also is unlawful act as unlawful contravention law is a legal expression of social danger. The person who has acted correctly when risk can not be convicted in committing the offense, because her actions as a sign of guilt absent the subjective side of the composition of the offense.

Realizarea unei opere legislative de asemenea anvergură cum este Codul contravențional a deschis și a declanșat o adevărată acțiune de statut independent pentru materia juridică contravențională, considerând-o nu o simplă instituție tutelată de Dreptul administrativ, ci o ramură de drept autonomă în măsură să ocupe în nume propriu locul cuvenit în sistemul de drept al Republicii Moldova.

Astfel, în prezent, Dreptul contravențional, susținut de o parte, contestat sau privit cu rezerve de altă parte, grație evenimentului legislativ menționat, se impune ca un drept autonom, pentru a răspunde, pe plan doctrinar, legislativ și judiciar, realităților politico-economice și social-culturale noi și să contribuie la reglementarea acestor raporturi juridice din societate.

Odată cu adoptarea și punerea în aplicare a Codului contravențional, Dreptul contravențional își lărgeste domeniul de acțiune: realitatea juridică obligă jurisprudența să-și dezvolte funcțiile de interpretare și aplicare a normelor contravenționale, dublate de prospectare și prognoză, astfel, în esență, revenindu-i sarcina și obligația de a analiza și a cerceta domeniul extrem de vast și diversificat al noului regim juridic al contravențiilor din Republica Moldova.

Apariția legii contravenționale noi este binevenită și multășteptată, deoarece multe prevederi ale legii contravenționale precedente erau depășite. Mecanismul juridic de reglementare a activității privind combaterea contravenționalității stipulate în ea nu corespundea cerințelor actuale.

Considerăm că Codul contravențional al Republicii Moldova, adoptat la 24 octombrie 2008, are multe priorități față de legea contravențională veche, și anume: odată cu apariția legii contravenționale noi este acceptat, de jure, „Dreptul contravențional” ca ramură distinctă a sistemului de drept; în teoria dreptului contravențional sunt confirmate prin lege astfel de instituții juridice ale dreptului contravențional precum: contravenția, răspunderea contravențională, agentul constator, procesul contravențional, persoana juridică – drept subiect al răspunderii contravenționale etc.; Partea Generală a Cărții I (drept material) a Codului contravențional al Republicii Moldova este structurată cu mult mai reușit decât în legea precedentă; ca o notă legislativă au fost incluse noi cazuri care înlătură caracterul contravențional al faptei și răspunderea contravențională mai puțin cunoscute cum ar fi, de exemplu, cel de la arti-

colul 24 „Riscul întemeiat”. Aceeași cauză își găsește reglementare și în legislația penală a Republicii Moldova din 12.06.2002, la articolul 40, ulterior putem spune că noul Cod contravențional este o „compilație” a Codul penal, cu referire la contravenții.

Abordând problema pusă în discuție, trebuie să menționăm că progresul tehnico-științific este imposibil fără a introduce noi tehnologii, fără a realiza experimente în diferite domenii ale activității ființei umane, pentru a nu frâna activitatea persoanei în diferite domenii – știință, tehnică, medicină, farmacologie, sfera de producere etc.

Însă, în viziunea noastră, toate acestea își găsesc sau, eventual, și-ar putea găsi relevanță, fără a fi în detrimentul drepturilor și intereselor legitime ale așa-zișilor „contravenienți prezumați”. Oricum, chiar și atunci când complexitatea raporturilor sociale evoluează și se amplifică, trebuie găsite și stabilite anumite limite de echilibru între interesele generale și cele individuale. În viziunea noastră, un aspect justificativ, dar și limitativ, pentru recunoașterea fățișă a răspunderii contravenționale obiective, aceasta, la rândul său, dictată uneori de anumite rațiuni și situații justificative, l-ar constitui recunoașterea riscului întemeiat, ca un caz care înlătură caracterul contravențional al faptelor.

Pe cale de consecință sau ca urmare a celor relatate, vom încerca să arătăm și să argumentăm necesitatea și raționalizarea conceptului de risc întemeiat în legislația contravențională.

Astfel, Codul contravențional al Republicii Moldova la art.24 intitulat „Riscul întemeiat” la alin.(1) se menționează: „Nu constituie contravenție fapta, prevăzută de legea contravențională, care a cauzat daune intereselor ocrotite de lege în cazul riscului întemeiat în atingerea unor scopuri socialmente utile”. Respectiv, la alin.(2) se prevede: „Se consideră întemeiat riscul fără de care scopul socialmente util nu a putut fi atins, iar persoana care a riscat a luat măsuri de prevenire a cauzării de daune intereselor ocrotite de lege”. Iar la alin.(3) se stipulează: „Nu poate fi considerat întemeiat riscul îmbinat cu bună

știință cu pericolul pentru viața persoanei sau cu pericolul provocării unui dezastru ecologic ori social”.

Etimologic, cuvântul risc provine de la cuvântul francez *risque*, semnificând „pericol, primejdie”. [5, p. 721]

Așadar, noțiunea de „risc” în legislația contravențională semnifică o acțiune/inacțiune cu posibile consecințe dăunătoare. Evaluarea gradului de risc exprimă probabilitatea acestuia de a se produce, precum și impactul pe care îl poate avea asupra relațiilor sociale. [9, p. 111]

Legea (nr. 416-XII din 18.12.1990) cu privire la poliție definește noțiunea de risc profesional care, în viziunea autorilor naționali, constituie o formă a riscului întemeiat. Conform prevederilor art.33 al acestei legi, nu constituie o încălcare a legii acțiunea colaboratorului de poliție care a fost săvârșită într-o situație de risc profesional justificat, deși aceasta are semnele acțiunilor pentru care este prevăzută răspunderea contravențională.

În ceea ce privește riscul profesional, în doctrina dreptului contravențional moldovean s-a apreciat că este considerat justificat, dacă acțiunea săvârșită decurge în mod obiectiv din informația asupra faptelor și circumstanțelor de care dispunea colaboratorul poliției, iar scopul legitim nu putea fi realizat prin acțiuni ce nu ar fi implicat riscul, iar colaboratorul poliției, care a admis riscul, a luat toate măsurile posibile pentru a preîntâmpina consecințele negative. [4]

Așadar, acțiunile însoțite de un anumit risc în care nu există siguranța că nu va fi cauzată o anumită daună sunt capabile să asigure atingerea scopului urmărit, dar pot avea drept rezultat săvârșirea unor fapte care vor atenta la interesele personale sau publice ocrotite de legea contravențională.

Astfel, riscul trebuie apreciat ca fiind o cauză care exclude caracterul contravențional al faptei, cu condiția ca acesta să fie întemeiat.

Cauzarea daunei, în condițiile de risc întemeiat, reprezintă o împrejurare independentă care înlătură caracterul contravențional al faptei. Ea nu poate fi redusă la o necesitate extremă, pentru că se deosebește de aceasta în

esență: în cazul unui risc întemeiat nu există o confruntare între două interese protejate de lege, unde interesul mai important este salvat din contul celui mai puțin important.

Însă, în cazul unui risc întemeiat, răspunderea contravențională poate fi exclusă numai dacă sunt respectate o serie de condiții prevăzute la art.24 din Codul contravențional al RM. Pe de o parte, aceste condiții sunt orientate spre a nu împiedica desfășurarea a tot ce este nou, progresist în domeniul științei, tehnicii, producției. Pe de altă parte, legea trebuie să delimiteze limitele riscului permisibil, să protejeze societatea de aventurieri, neprofesioniști, ale căror acțiuni pot cauza daune oamenilor, societății, statului.

Activitățile din cadrul fiecărei profesii, în linii generale, sunt însoțite de un posibil risc, indiferent dacă e vorba de medic, de sudor electric, de paznic, de șofer și nu în ultimul rând de polițist ș.a.m.d. Pentru a avea o securitate, adică pentru a exclude riscul din poliție, din medicină, din producție, din transport, din construcții etc., sunt stabilite anumite reguli.

Articolul 24 al Codului contravențional are în vedere riscul pe care persoana și-l asumă în situații nestandarde, risc legat de aplicarea unor tehnologii noi, a unor intervenții polițienești în situații deosebite, a unor experimente care deocamdată nu sunt reglementate prin reguli expres stabilite de legislația în vigoare.

Codul contravențional, introducând o normă nouă, urmărește scopul de a reglementa unele situații când omul, fiind intenționat să deschidă căi noi în medicină, tehnică etc., experimentul inovator al lui a eșuat, cauzând daune intereselor ocrotite de lege.

Dacă una dintre condițiile legitimității, indicate în art.24 din Codul contravențional nu a fost respectată, un asemenea risc nu este considerat ca fiind îndreptățit, iar bunele intenții ale persoanei care a întreprins acțiuni riscante pot fi luate în considerare la stabilirea pedepsei, ca circumstanțe atenuante (art.61, alin.(1), lit. c) din CP al FR).[10, p. 460]

În literatura juridică de specialitate se acordă o atenție deosebită cercetării condițiilor riscului întemeiat și, dacă aceste condiții sunt încălcate, atunci riscul devine nejustifi-

cat, iar persoana care și l-a permis este trasă la răspundere contravențională. În același timp, se subliniază pe bună dreptate că introducerea acestei norme în noile reglementări contravenționale are ca scop „să protejeze societatea de fapte aventuriste ale persoanelor iresponsabile, ambițioase, care cauzează daune în goana după succese personale”. [11, p. 134]

În acest sens, legea contravențională trebuie, pe de o parte, să nu frâneze progresul științific și tehnologic care are loc în diferite domenii, iar pe de altă parte, în cazul constatării unei vinovății a experimentatorului, să nu excludă răspunderea personală a acestuia în limitele principiilor generale ale răspunderii contravenționale. [12, p. 493]

Așa cum s-a arătat, progresul tehnico-științific este imposibil fără a introduce noi tehnologii, fără a realiza experimente în diferite domenii ale activității ființei umane. Pentru a nu frâna activitatea persoanei în diferite domenii – știință, tehnică, medicină, farmacologie, sfera de producere etc. – în legislația contravențională a Republicii Moldova a fost introdusă o nouă cauză care înlătură caracterul contravențional al faptei: riscul întemeiat. În viziunea noastră, aceasta este necesară tocmai ca o raționalizare, pe de o parte, a reglementării juridice a unor raporturi sociale cu un caracter specific, pe de altă parte pentru a se limita acceptarea situațiilor de fapt cărora li s-ar putea atribui sau imputa într-un mod excesiv o responsabilitate obiectivă.

În acest sens, riscul se consideră întemeiat și are un efect exonerativ de răspundere contravențională dacă îndeplinește următoarele condiții:

- scopul socialmente util nu putea fi atins fără acțiunile (inacțiunile) însoțite de risc;
- persoana care a riscat a luat toate măsurile de prevenire a cauzării de daune intereselor ocrotite de legea contravențională.[3, art.24]

Prin existența unui scop socialmente util se înțelege faptul că persoana acționează în condițiile unui risc, nu pur și simplu pentru atingerea unui scop oarecare (de exemplu, îmbogățirea proprie), ci pentru ca riscul dat

să aducă un beneficiu, un folos întregii societăți (de exemplu, obținerea unui medicament contra unei maladii răspândite; reținerea unui infractor deosebit de periculos (hoț în lege)).

Iar prin realizarea acțiunilor cu scopul de a preîntâmpina apariția daunei se înțelege faptul că persoana în cauză este obligată, în primul rând, să întreprindă măsuri, iar în al doilea rând acestea trebuie să fie suficiente. De exemplu, începând lucrările la un experiment științific, persoana este obligată să execute și să respecte toate regulile privind tehnica securității, diferite instrucțiuni ce țin de domeniul dat, să obțină permisiunea respectivă, precum și să atragă atenția asupra eventualelor posibilități de apariție a unor daune în cazul insuccesului experimentului.

Pe lângă condițiile enumerate, unii autori mai remarcă și întreprinderea unor acțiuni forțate.[8, p. 294] Pentru atingerea scopului socialmente util urmărit, riscul a fost o faptă forțată, întrucât în alt mod nu s-a putut acționa. Persoana trebuie să-și dea seama că atingerea scopului urmărit este imposibilă în alt mod. Dacă acesta își dă seama că poate ajunge la ceea ce dorește și prin alte mijloace care nu țin de riscul întemeiat, atunci, în cazul în care sunt provocate anumite daune, persoana urmează să răspundă contravențional.

Din cele menționate concluzionăm că va înlătura răspunderea contravențională pentru dauna cauzată intereselor și valorilor ocrotite numai acea acțiune (inacțiune) al cărei autor nu a avut la dispoziție nici o altă cale de a atinge scopul social util.

Totodată, riscul întemeiat înlătură răspunderea contravențională pentru dauna cauzată intereselor și valorilor ocrotite numai în cazul în care persoana care a riscat nu a avut la dispoziție nici o altă cale de a atinge scopul socialmente util.

Astfel, riscul se consideră neîntemeiat dacă:

- era cu bună știință îmbinat cu pericolul pentru viața persoanei;
- conținea amenințarea de a provoca un dezastru ecologic;
- conținea amenințarea de a provoca un dezastru social.

Sușținem opinia [6, p. 47] potrivit căreia există și alți factor ce caracterizează riscul ca fiind întemeiat, care nu sunt indicați concret în norma juridică analizată, dar reiese din lege.

Potrivit acestei opinii, riscul nu se consideră întemeiat și în cazul în care:

- scopul social-util putea fi atins prin alte mijloace și acțiuni, care nu presupuneau risc;
- persoana care a riscat nu a luat toate măsurile pentru a proteja interesele și valorile ocrotite de legea contravențională;
- persoana a riscat pentru a-și atinge scopurile personale.

Ca o sinteză a tuturor celor menționate, credem că o asemenea abordare a problemei este una echitabilă, dar și rațională. Astfel, acceptarea unui asemenea caz exonerator de imputabilitate contravențională sau, mai bine zis, prin care s-ar înlătura caracterul contravențional al faptei, constituie un aspect de rezolvare a problemelor și a disputelor expuse, cel puțin parțial. Totodată, în accepțiunea noastră ar putea chiar reprezenta un progres al gândirii juridice contemporane.

Bibliografie:

1. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29 iulie 1994.
2. Codul penal al Republicii Moldova, adoptat prin Legea Republicii Moldova nr.985-XV din 18.04.2002, publicat în Monitorul Oficial nr.128-129/1012 din 13.09.02.
3. Codul contravențional al Republicii Moldova nr. 218 din 24.10.2008, publicat în Monitorul Oficial nr. 3-6 art. nr.15 din 16.01.2009. Data intrării în vigoare: 31.05.2009.
4. Legea Republicii Moldova nr.416-XII din 18.12.90 „Cu privire la poliție”, republicată în Monitorul Oficial nr.17-19 din 31.01.2002.
5. Dicționarul explicativ al limbii române, ediția a II-a. București, Univers Enciclopedic, 1998.
6. Victor Guțuleac, *Tratat de drept contravențional*, Chișinău, 2009.
7. Sergiu Furdui, *Dreptul contravențional*,

- Chișinău, 2005.
8. Alexandru Borodac, Marin Gherman, Nicușor Maldea, Corina Titiana Aldea, Mona Mirela Costa, Viviana Stiuț, *Manual de drept penal. Parte generală*, Chișinău, 2005.
  9. A. Barbăneagră, V. Berliba, M. Bârgău, A. Borodac, V. Bujor, T. Carpov, M. Gheorghită, C. Gurschi, M. Lașcu, T. Popovici, V. Țaulean, Gh. Ulianovschi, X. Ulianovschi, *Codul penal al Republicii Moldova* (cu modificările aduse până la 8 august 2003 prin Legea nr. 211-XV din 29.05.2003, Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 116-120 din 13.06.2003). Comentariul, Edit. ARC, Chișinău, 2003.
  10. *Курс российского уголовного права. Общая часть*, Под ред. Кудрявцева В.Н. и Наумова А.В., Москва, Изд-во Спарк, 2001.
  11. *Комментарий к УК Российской Федерации*, Под ред. А.В. Наумова. «Юристъ». Москва, 1997.
  12. *Курс уголовного право. Общая часть*. Под ред. Н.Ф. Кузнецовой и И.М. Тяжковой, том 1, Изд-во «Зеркало», Москва, 2002.

Alexandru STRATULAT,

lector asistent al Catedrei drept polițienesc
a Academiei MAI „Ștefan cel Mare”, master în drept

Vitalie TELIPAN,

lector asistent al Catedrei drept polițienesc,
a Academiei MAI „Ștefan cel Mare”, master în drept

RĂSPUNDEREA CONTRAVENȚIONALĂ PENTRU SAMAVOLNICIE

Lack of trust in society can effectively achieve justice, in addition to many other circumstances (increase in corruption, abuse of service, delays in judicial solutions, etc..) it prevents the realization of the rights and interests of individuals and businesses. In this respect some people are determined to exercise their rights to appeal without the assistance of competent bodies (acting in its sole discretion), causing, thus, a certain touch of social relations that ensure the normal order of administration. Namely, through these illegal acts put into action the concept of arbitrariness. Contravention of arbitrariness is not new to law and the doctrine of the contravention, but this issue is not subject to scientific study. It is the essence of those are identified timeliness and the need for a comprehensive study on the liability for a violation contravention of arbitrariness.

În perioada de tranziție spre economia de piață, datorită schimbărilor din diverse domenii ale vieții economice, sociale, politice, culturale ale Republicii Moldova, între persoanele fizice, precum și cu/între persoanele juridice, s-a majorat și s-a diversificat numărul litigiilor, purtând atât un caracter patrimonial, cât și de natură nepatrimonială.

În acest context, lipsa încrederii societății în posibilitatea realizării eficiente a justiției, pe lângă multe alte împrejurări (creșterea nivelului corupției, abuzurile de serviciu, tergiversarea soluțiilor judiciare etc.) împiedică realizarea drepturilor și intereselor persoanelor fizice și juridice. În acest sens unele persoane sunt determinate să-și exercite drepturile lor fără apel la asistența organelor de resort (acționând după bunul lor plac), cauzându-se, astfel, o anumită atingere relațiilor sociale care asigură desfășurarea normală a ordinii de administrare.

În urma aderării Republicii Moldova la un ansamblu de organisme și organizații internaționale, precum și asumarea unui ansamblu de obligații cu privire la asigurarea respectării drepturilor și libertăților persoanei, în cumul cu anumite elemente de cultură juridică limitată (în special din cauza informării insu-

ficiente a populației cu referire la modul de realizare a acestor drepturi), anumite persoane sunt determinate să-și exercite drepturile contrar ordinii de administrare stabilite. Prin aceste fapte ilegale se pune în acțiune noțiunea de samavolnicie.

Contravenția de samavolnicie nu este una nouă pentru legislația și doctrina contravențională, însă problematica acesteia este puțin supusă studiului științific. Deși aceasta este frecvent întâlnită în practica judiciară, până la moment se constată că Plenul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nu a făcut anumite referiri de resort vizavi de aplicarea corectă a normei prevăzute la art.335 Cod contravențional, cu toate că complexitatea încadrării contravenției determină necesitatea unei interpretări judiciare în vederea creării fondului aplicării uniforme a normelor contravenționale.

În baza celor consemnate, stabilim că cercetarea contravenției de samavolnicie, cumulată cu analiza și elucidarea unor criterii precise de stabilire a limitelor răspunderii contravenționale pentru aceasta, relevarea criteriilor de delimitare a contravenției de alte încălcări ale normelor de drept prezintă un interes deosebit atât în plan teoretico-științific,

cât și practico-aplicativ, soluționând problema asigurării principiilor generale și speciale ale dreptului contravențional. Anume în esența celor menționate se identifică actualitatea și necesitatea unui studiu complex referitor la răspunderea contravențională pentru contravenția de samavolnicie.

Analiza oricărui fenomen, inclusiv a celui juridic nu poate fi percepută fără a releva proveniența sa, precum și acele trăsături caracteristice care reflectă just esența fenomenului și prin urmare redă conceptul său. În acest sens, autorul rus I. Surkov afirmă corect precum că samavolnicia, ca noțiune juridică, a fost inclusă relativ recent în circuitul curent, deși fenomenul social-juridic ca atare – ca o formă extra-juridică de exercitare a drepturilor civile – se manifestă din timpuri străvechi.[17]

Termenul „samavolnicie” este de proveniență slavonă și prin analiza etimologică este evident că provine prin combinarea a două cuvinte „сам” care semnifică „singur” și „воля, вольность” - „dorință”, astfel desemnând comportamentul caracterizat prin limitele impuse de propria voință.

În DELR termenul „samavolnic” este desemnat prin posibilitatea „de a proceda după bunul său plac”. [8, p.680] Deci, comportamentul persoanei care neglijează anumite reguli de conduită unanim recunoscute se apreciază ca fiind un comportament samavolnic.

DEX particularizează noțiunea de „samavolnicie” prin descrierea unor trăsături definitorii speciale, și anume posibilitatea de „a acționa după bunul său plac, nesocotind și încălcând voința și drepturile altora”. [7, p. 945] Or, se accentuează de fapt caracterul prejudiciabil al samavolniciei ce rezidă din dauna adusă drepturilor altor persoane.

Având la bază originea slavonă a termenului în cauză, se impune cu necesitate efectuarea unei analize a conținutului noțiunilor descrise în anumite dicționare ruse. Cu atât mai mult, necesitatea apare grație ideii unor cercetători ruși, care recunosc (din punct de vedere sociologic) samavolnicia drept o trăsătură caracteristică a mentalității ruse. [17]

DLR interpretează extensiv noțiunea de „samavolnicie” (punând accent pe ilegalitatea

acesteia) drept încălcarea ordinii legale în cadrul soluționării unor cauze ori în cazul realizării a ceva; arbitrariul. [19, p. 24]

Autorul rus S.I. Ojegov, operând cu conținutul definitoriu al samavolniciei prezentat anterior (DLR), pune accent pe o anumită împrejurare (circumstanță) caracteristică inerentă samavolniciei, identificând-o printr-o stare de conflict, litigiu de drept. [18, p. 954]

Operând cu caracterul de esență (natura juridică) a samavolniciei, autorul A.V. Koșkin o identifică cu realizarea ilegală și arbitrarea a unui drept legitim (presupus), însoțită de violență fizică sau psihică ori caracterizată prin acțiuni evident contrare voinței exprimate de către persoana față de care se realizează acest drept. [20, p. 21]

În principiu, susținem parțial opinia expusă de către A.V. Koșkin, având ca premisă faptul că violența nu este un „atribut de identificare” al samavolniciei, esența ei fiind reflectată în „contrariul de interese”; existența conflictului între părți ar putea servi, de regulă, drept condiție preexistentă a acestei contravenții. Deci violența – ca semn esențial ori accidental al componentelor de contravenții prevăzute de legislația aplicată pe teritoriul Rusiei și Basarabiei pe parcursul ultimelor trei secole – nu poate fi apreciată drept acel criteriu care ar exprima natura juridică a samavolniciei.

Generalizând cele relatate supra, precum și analiza materialelor cauzelor contravenționale/ penale pronunțate în legătură cu examinarea cazurilor de samavolnicie, putem evidenția următoarele trăsături conceptuale ale samavolniciei:

– prin esența sa, noțiunea de „samavolnicie” este completată cu un conținut mult mai amplu decât cel redat la art.335 Cod contravențional, având sens politic, social, economic, cultural etc.;

– în sens îngust, strict juridic, samavolnicia este indispensabil legată de exercitarea unui drept, printr-o modalitate care contravine prevederilor legale și voinței victimei, de altfel nefiind aprobată/acceptată de autoritățile publice. Un astfel de comportament al făptuitorului are ca izvor și temei propria inițiativă a făptuitorului;

– samavolnicia implică anumite stări tensionate, cum ar fi litigii, dispute, care apar fie din nerespectarea prevederilor legale, contractuale sau din încălcări juridice, a căror cvasi cauză cărora, în mare parte, este lipsa încrederii populației în eficiența justiției naționale;

– din punct de vedere motivațional, samavolnicia este orientată spre restabilirea echității sociale (a dreptului încălcat) și nu implică prezența motivului de cupiditate;

– samavolnicia nu reprezintă o formă a violenței, ci implică în unele cazuri anumite modalități ale acesteia în procesul de realizare a dreptului de către făptuitor. [13, p. 21]

În legislația contravențională a Republicii Moldova noțiunea de „samavolnicie” apare pentru prima dată în Codul cu privire la contravențiile administrative, adoptat la 29 martie 1985, în Cap. 14, intitulat „Contravențiile administrative, ce atentează la modul stabilit de administrare”, în art.175 era stipulat, se consideră „Samavolnicia, adică exercitarea în mod arbitrar a unui drept real sau presupus prin încălcarea ordinii stabilite de lege, fără cauzarea daunei substanțiale unor cetățeni ori unor organizații de stat sau obștești”.

Până în anul 2008 legea contravențională a suportat multiple modificări și completări, motivate de noile relații social-economice și social-politice existente în țară, îndeosebi din momentul când Republica Moldova a devenit un stat suveran.

Altfel spus, cadrul juridic depășit al regimului contravențional în condițiile edificării statului de drept în Republica Moldova a determinat necesitatea elaborării unui nou cadru juridic, adaptat condițiilor și imperativelor timpului. Prin Legea nr. 218-XVI din 24 octombrie 2008 a fost adoptat Codul contravențional al Republicii Moldova, care a intrat în vigoare la 31 mai 2009. Așadar, noua lege contravențională stipulează în art.335, Cap. XVIII, intitulat „Contravenții ce atentează la modul de administrare. Contravenții în domeniul supravegherii pieței, metrologiei, standardizării și protecției consumatorilor”, noțiunea de „samavolnicie” fiind „exercitarea în mod arbitrar a unui drept efectiv sau presupus prin încălcarea ordinii stabilite de legis-

lație, fără a se cauza vreo daună considerabilă persoanei”.

Ca o sinteză a celor menționate, credem că prevederile legislației noi ce abordează problema pusă în discuție este una mai reușită, echitabilă, dar nu putem afirma că este ideala și totodata considerăm că nu este lipsită de neclarități intervenite cu ocazia interpretării și aplicării normei prevăzute la art.335 Cod contravențional, pe cale de consecință vom încerca să arătăm și să argumentăm cele expuse.

Gradul prejudiciabil și obiectul de atentare al contravenției de samavolnicie

În acest context, dacă ne referim la obiectul de atentare al contravenției de samavolnicie, atunci putem evidenția că samavolnicia atentează la activitatea normală a organelor de stat, care constă în instituirea unor relații sociale de dirijare între organele de stat și alte persoane, în cadrul cărora subiecții se află pe poziții de subordonare, relații ce se exprimă în realizarea de către organele competente a atribuțiilor de administrare.

Gradul prejudiciabil al samavolniciei reiese din faptul că această contravenție atentează la ordinea de administrare de stat, adică la conținutul acesteia.

Ordinea de administrare – starea normală de desfășurare a relațiilor sociale, care se asigură prin activitatea execuțional-dispozitivă a autorității publice, fiind realizată în baza legilor și a altor acte normative. Puterea de stat este exprimarea politică a suveranității unui stat, manifestată prin dirijarea societății cu ajutorul organelor sale speciale. [16, p. 665]

Samavolnicia se exprimă prin realizarea unui drept efectiv sau presupus, într-o modalitate care se contrazice cu ordinea stabilită de lege sau de alte acte normative. În aceasta ordine de idei, apare problema determinării corecte a obiectului contravenției de samavolnicie. În literatura de specialitate se face distincția între obiectul juridic și obiectul material al contravenției.

Obiectul juridic al contravenției este definit prin prisma cumulului de valori și interese de importanță socială majoră, protejate de legea contravențională, la care atentează persoana (sau mai multe persoane) ce săvârșește

contravenția și cărora, în urma faptei sale, i se aduce sau poate fi adus un prejudiciu. [15, p. 164] Valorile și interesele nominalizate se află într-o conexiune strânsă cu relațiile sociale cărora le dau naștere sau le modifică.

În doctrina dreptului contravențional tradițional se cunosc mai multe modalități ale obiectului juridic al contravenției, în acest sens, obiectul juridic general, fiind propriu tuturor contravențiilor, nu redă, în esență, specificul contravenției de samavolnicie. Acesta este constituit din totalitatea relațiilor sociale care asigură ordinea de drept, proclamată și reglementată de legea contravențională în vigoare.

Obiectul juridic generic, constituie un criteriu unic și rațional de clasificare și, respectiv, de sistematizare a normelor juridico-contravenționale. Astfel, obiectul generic al contravenției de samavolnicie în acest caz îl constituie ordinea stabilită de administrare.

Dacă ne referim la obiectul juridic nemijlocit, atunci putem spune că acesta este constituit din relațiile sociale la care se atentează prin fiecare contravenție în parte, servind la individualizarea acesteia, adică acele valori și interese concrete cărora li se aduce sau li se creează pericolul de cauzare a unui prejudiciu, fără a se cauza vreo daună considerabilă persoanei.

Determinarea corectă a obiectului nemijlocit are importanță atât teoretică, cât și aplicativă. Ceea ce ține de aspectul teoretic, determinarea corectă a obiectului juridic nemijlocit va permite stabilirea locului contravenției de samavolnicie în cadrul contravențiilor contra modului stabilit de administrare. Importanța aplicativă a constatării obiectului nemijlocit ține de încadrarea juridică corectă a faptelor prejudiciabile concrete, respectiv servind în calitate de criteriu principal (uneori și unic), pentru delimitarea samavolniciei de alte contravenții. Deseori, în practica judiciară are loc încadrarea faptelor de samavolnicie conform unor componente de contravenții asemănătoare, eroarea fiind condiționată de impedimentele create prin modalitatea în care își găsește expresie normativă.

În doctrina dreptului contravențional tradițional se face delimitare între obiectul

juridic nemijlocit principal și obiectul juridic nemijlocit secundar. În acest sens nu se pune accentul pe superioritatea poziției sale în cadrul ierarhiei valorilor sociale, ci pe prezența „legăturii intrinseci” dintre valorile și relațiile sociale, care formează obiectul generic și, respectiv, cele ce constituie obiectul nemijlocit de bază. Spre determinarea corectă a obiectului nemijlocit principal se pornește de la premisa necesității primordiale și subsidiare de protejare a unor valori și relații sociale, care formează obiectul nemijlocit principal, sau după caz obiectul nemijlocit secundar.

În cele din urmă putem spune că obiectul juridic nemijlocit principal al contravenției de samavolnicie îl reprezintă relațiile sociale a căror naștere și desfășurare normală este condiționată de protecția ordinii (stabilite de actele normative în vigoare) de realizare a drepturilor, pe când obiectul nemijlocit secundar poate constitui, după caz, un interes public sau drepturile/ interesele legitime ale persoanelor, fiind reprezentate prin valorile și relațiile sociale enumerate supra.

Efectuând un studiu cu privire la relațiile sociale care pot fi prejudiciate în urma săvârșirii contravenției de samavolnicie, apare întrebarea dacă acestea sunt sau nu materializate într-o entitate materială, adică dacă sunt susceptibile de existență materială acele valori și relații sociale, protejate de norma prevăzută de art.335 Cod contravențional al RM?

Cu privire la definirea obiectului material al contravenției, acesta este o entitate materială care poate satisface necesitățile umane, influențarea contravențională asupra căreia (prin schimbarea poziției de fapt sau prin altă manipulare) determină atingerea obiectului apărării contravenționale [11, p. 344].

Din lectura dispoziției normei prevăzute de art.335 Cod contravențional al RM este evident că obiectul material al contravenției de samavolnicie are caracter facultativ, adică prezența și determinarea sa nu este obligatorie în toate cazurile.

Latura obiectivă a contravenției de samavolnicie

În doctrina contravențională, latura obiectivă a contravenției incriminate de

art.335 Cod contravențional al RM se caracterizează prin prezența următoarelor semne obligatorii:

– fapta de exercitare a unui drept efectiv sau presupus;

– urmările prejudiciabile fără a se cauza vreo daună considerabilă aduse intereselor publice sau drepturilor și intereselor ocrotite de lege ale persoanelor;

– legătura de cauzalitate dintre fapta prejudiciabilă și urmările prejudiciabile;

– grupul semnelor facultative – metoda de exercitare a dreptului: în mod arbitrar și prin încălcarea ordinii stabilite.

Fapta contravențională a samavolniciei constă în exercitarea unui drept efectiv sau presupus.

Dreptul efectiv al samavolniciei contravenționale este identic, după conținut, cu noțiunea dreptului legitim al infracțiunii de samavolnicie. În acest sens, acesta constituie dreptul, care aparține făptuitorului în baze legale, însă exercitarea lui se realizează într-un mod care contrazice ordinea stabilită.[21, 40] Dreptul presupus constă în dreptul în privința căruia persoana eronat consideră că îi aparține, deși un astfel de drept nu-i aparține.

La descrierea dreptului legitim în art.335 Cod contravențional al RM, legiuitorul punctează pe două momente (unul de ordin obiectiv și altul de ordin subiectiv), care necesită a fi stabilite în cadrul încadrării juridice a contravenției:

– prezența unui drept, care are ca sursă un temei justificativ legal (starea de fapt);

– conștientizarea (își dă seama) de către subiectul contravenției de samavolnicie a prezenței unui astfel de drept (indicat la pct.1), în baza căruia aceasta și săvârșește fapta.

De altfel, în cazul în care lipsește unul dintre elementele indicate supra, nu se poate reține prezența unui drept legitim în acțiunile făptuitorului.

De remarcat faptul că pentru contravenția de samavolnicie, în mod obligatoriu, este necesară realizarea unui drept efectiv sau presupus, în caz contrar, lipsește componenta de contravenție respectivă.

În privința existenței semnului „drept

presupus” în cadrul componentei samavolniciei, este necesar a stabili următoarele momente (unul de ordin obiectiv și altul de ordin subiectiv):

– prezența unui temei justificativ (pe care însă, nu îl putem considera drept, de altfel suntem în prezența unui drept legitim) în baza căruia subiectul contravenției acționează – fie o faptă ilegală sau amorală a victimei, fie existența unor prevederi contractuale interpretare eronat, fie alte împrejurări care în mod normal pot duce la apariția unui astfel de temei. Important este a stabili că acest temei exista înainte de a săvârși contravenția sau a apărut în timpul săvârșirii acesteia, însă nu după ce fapta persoanei a fost consumată;

– conștientizarea (își dă seama) de către subiectul contravenției de samavolnicie a prezenței unui astfel de temei, în baza căruia aceasta și săvârșește fapta. [14]

Marea majoritate a autorilor afirmă că contravenția de samavolnicie poate fi săvârșită numai prin acțiune, adică exercitarea unui drept efectiv sau presupus este posibilă numai prin comportamentul activ, volitiv și conștient al subiectului. [5, p.]

În opinia autorul S. Furdui, contravenția de samavolnicie poate fi săvârșită atât prin acțiuni, cât și prin inacțiuni, adică se indică asupra exercitării unui drept legitim sau presupus [21, p. 170], fapt pentru care susținem pe deplin poziția nominalizată.

Un alt semn obligatoriu al samavolniciei este faptul că apare metoda de exercitare a unui drept efectiv sau presupus. În acest context, exercitarea dreptului are loc în mod arbitrar în cazul lipsei anumitor imputerniciri din partea organelor (persoanelor) competente sau, după caz, fără permisiunea persoanei, căreia printr-o astfel de faptă i s-a încălcat dreptul. Semnul „în mod arbitrar” (самовольно – rus.) este unul de esență, redând natura juridică a contravenției de samavolnicie și indică asupra faptului că persoana acționează după bunul său plac.

Exercitarea dreptului în mod arbitrar nu este suficientă pentru existența contravenției de samavolnicie. Într-o conexiune strânsă cu acesta se află un alt semn al laturii obiective

– exercitarea dreptului prin încălcarea ordinii stabilite, subiectul comportându-se după bunul său plac, fapt care este în contradicție cu ordinea instituită de realizare a drepturilor. Subiectul contravenției de samavolnicie, prin fapta sa, exprimă o ignorare față de ordinea de administrare, substituindu-se organelor puterii de stat, fără a ține cont de ordinea de realizare a drepturilor.[21, p. 41]

Componența samavolniciei, așa cum este ea formulată în legea contravențională, este una materială. La determinarea momentului consumării contravenției trebuie reieșit din prezența urmărilor prejudiciabile – „fără a se cauza vreo daună considerabilă aduse intereselor publice sau drepturilor și intereselor ocrotite de lege ale persoanelor”. Contravenția de samavolnicie va fi consumată numai dacă au survenit aceste urmări, indiferent de faptul s-a reușit sau nu realizarea pe deplin a dreptului legitim sau presupus.

Din materialitatea conținutului normativ al contravenției rezultă și stabilirea obligatorie a raportului de cauzalitate între elementul material – exercitarea unui drept legitim sau presupus și urmările prejudiciabile – fără a se cauza vreo daună considerabilă adusă intereselor publice sau drepturilor și intereselor ocrotite de lege ale persoanelor.

În cadrul cercetării legăturii cauzale în dreptul contravențional, este necesar de a ține cont că pentru survenirea răspunderii contravenționale nu este suficientă stabilirea legăturii cauzale dintre fapta și urmarea prejudiciabilă care cad sub incidența semnelor unei componente de contravenții, ci este necesară și stabilirea vinovăției persoanei și gradului prejudiciabil al faptei sale.[22, p. 173] Legătura cauzală explică doar apariția unui fenomen din altul și nu conține anumite posibilități de a evalua gradul prejudiciabil al faptei și atitudinii psihice ale făptuitorului față de ultima, în lipsa cărora nu este posibil a oferi o apreciere obiectivă și justă a contravenției.

Importanța stabilirii corecte a urmărilor prejudiciabile, în cazul samavolniciei, este principială având la bază ipoteza delimitării sferei ilicitului contravențional de cel penal: în cazul în care prin exercitarea unui drept le-

gitim sau presupus s-au produs daune în proporții mari intereselor publice sau drepturilor și intereselor ocrotite de lege ale persoanelor fizice și juridice, fapta respectivă se va încadra ca infracțiune.

La formularea urmărilor în cadrul Codului contravențional al RM, legiuitorul a făcut uz de următoarea sintagmă – „...fără a se cauza vreo daună considerabilă persoanei”. În acest sens suntem de acord cu opinia autorului S. Cernomoreț, considerând această formulare una nu prea reușită, concluzie la care s-a ajuns în urma corelării urmărilor prejudiciabile ale samavolniciei contravenționale cu cea penală. Or, o parte a urmărilor prejudiciabile nu sunt cuprinse nici de Codul contravențional al RM și nici de Codul penal al RM. Deci se identifică o lacună evidentă. În special, dacă facem apel la caracterul daunelor utilizate de legiuitor în Codul penal al RM, acestea sunt (art.126 C.pen. al RM):

- proporții deosebit de mari;
- proporții mari;
- considerabile sau esențiale – legiuitorul nu le-a delimitat după importanță, reiese

că alte daune nu prezintă interes pentru încadrarea juridico-penală a faptelor și protecția relațiilor sociale este lăsată pe seama altor acte normative, de regulă, Codul contravențional al RM, care prin formularea utilizată (semnul negativ) omite oferirea unei astfel de protecție juridică.

Un alt argument în ceea ce privește modul nereușit al formulării urmărilor este limitarea sferei incidenței daunelor numai persoanei. Pare a fi mai reușită formularea din CCA al RM „...cauzarea daunelor substanțiale unor cetățeni ori unor organizații de stat sau obștești”.

În ipoteza celor consemnate, susținem propunerea autorului S. Cernomoreț că ar fi oportun de a modifica urmările prejudiciabile din cadrul art.335 Cod contravențional al RM după cum urmează: „...dacă în urma acestora s-au cauzat daune considerabile intereselor publice sau drepturilor și intereselor ocrotite de lege ale persoanelor fizice și juridice”. Caracterul considerabil al daunelor poate fi stabilit reieșind din importanța drepturilor și

intereselor lezate pentru victimă, starea material-financiară etc.

Criteriul principal, însă nu și exclusiv, de delimitare a samavolniciei contravenționale de cea penală este prezența ori absența urmărilor prejudiciabile în forma unor daune în proporții mari aduse intereselor publice sau drepturilor și intereselor ocrotite de lege ale persoanelor fizice sau juridice. Criteriul în cauză, având caracter definitoriu (de evaluare), urmează a fi constatat în fiecare caz particular – pe baza aprecierii importanței intereselor sociale protejate de legea penală, modalității de prejudiciere a lor, circumstanțelor concrete de săvârșire a faptei prejudiciabile etc.[23]

Latura subiectivă a contravenției de samavolnicie

Unul dintre principiile de bază ale dreptului contravențional este principiul caracterului personal al răspunderii contravenționale, prevăzut de art.8 Cod contravențional al RM. În acest sens, se prevede (art.8 alin.(1) Cod contravențional al RM) că persoana este supusă răspunderii contravenționale numai pentru fapta săvârșită cu vinovăție, iar alin.(2) al aceluiași articol vine în completare cu următoarele prevederi – „răspunderii contravenționale este supusă numai persoana care a săvârșit cu intenție sau din imprudență o faptă prevăzută de legea penală”.

Atât legislația în vigoare, cât și doctrina în materie contravențională consideră importante atât semnele obiective, cât și cele subiective ale componentei de contravenție. Supraaprecierea laturii obiective și neglijarea laturii subiective duc la așa-numita „incriminare obiectivă”, constituind un obstacol în calea luptei cu contravenționalitatea și are drept rezultat încălcarea legalității.[9, p. 104]

În literatura de specialitate latura subiectivă a contravenției este definită ca „partea interioară a contravenției, ce determină atitudinea psihică a făptuitorului față de fapta prejudiciabilă săvârșită și de urmările acesteia, sub raportul conștiinței, voinței și emoțiilor sale”. [10, 201]

Latura subiectivă presupune prezența următoarelor semne:

- vinovăția;

- motivul;

- scopul.

Vinovăția este un semn obligatoriu al fiecărei componente de contravenție. În lipsa vinovăției persoana nu poate supușă răspunderii contravenționale, indiferent de gradul de pericol social al faptei comise. Motivul și scopul sunt semne facultative, devenind obligatorii doar în cazul în care sunt prevăzute în dispoziția articolului din PS a Codului contravențional al RM, iar în restul cazurilor servesc doar la individualizarea pedepsei contravenționale.

Definirea legislativă a vinovăției lipsește, fiind prevăzute doar formele sale. Forma vinovăției reprezintă o combinație, cerută de legea contravențională, a semnelor conștiinței și voinței persoanei, care săvârșește contravenția.[24, p. 70]

Legea contravențională, în conținutul art.14 Cod contravențional al RM, definește contravenția săvârșită cu intenție. Este cazul în care persoana care a săvârșit-o își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, a prevăzut urmările ei prejudiciabile, a dorit sau a admis în mod conștient survenirea acestor urmări. Același articol în alin.(2) prevede definiția contravențiilor săvârșite din imprudență: „se consideră săvârșită din imprudență contravenția, dacă persoana care a săvârșit-o își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, a prevăzut urmările ei prejudiciabile, dar considera în mod ușuratic că ele vor putea fi evitate, ori nu își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, nu a prevăzut posibilitatea survenirii urmărilor ei prejudiciabile, deși trebuia și putea să le prevadă”.

Stabilirea corectă a vinovăției în cazul contravenției de samavolnicie reprezintă o etapă importantă în procesul încadrării juridice a faptei drept contravenție de acest gen. Pe de altă parte, aceasta permite delimitarea sferei ilicitului contravențional al samavolniciei de cel extracontravențional (infracțiunea, autoapărarea), precum și de alte contravenții omogene.

Dispoziția art.335 Cod contravențional al RM, la definirea samavolniciei, nu prevede

expres forma vinovăției cu care aceasta poate fi comisă. Analizând minuțios semnele obiective ale componenței de contravenție, deducem și latura subiectivă a acesteia. În cazul exercitării unui drept legitim sau presupus are loc încălcarea ordinii stabilite „în mod arbitrar”, adică din propria inițiativă, substituindu-se organelor sau persoanelor competente. Prezența unor astfel de semne sugerează ideea potrivit căreia contravenția de samavolnicie poate fi comisă doar cu intenție (directă sau indirectă).

Considerăm illogică posibilitatea comiterii samavolniciei din imprudență, adică cazul în care persoana care a săvârșit-o își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, a prevăzut urmările ei prejudiciabile, dar considera în mod ușuratic că ele vor putea fi evitate (încrederea exagerată în sine) ori nu își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, nu a prevăzut posibilitatea survenirii urmărilor ei prejudiciabile, deși trebuia și putea să le prevadă (neglijența). Aceasta deoarece neglijența nu este compatibilă cu semnul „în mod arbitrar și prin încălcarea ordinii stabilite”, iar cu referire la încrederea exagerată în sine – subiectul activ al contravenției este interesat de exercitarea dreptului, în detrimentul victimei în contextul unui conflict sau litigiu (este greu de imaginat precum că făptuitorul „va îndrepta efortul său psihic spre a evita urmărirea prejudiciabile”). În practica judiciară a Republicii Moldova cazurile în care samavolnicia a fost săvârșită din imprudență nu s-au constatat.

Latura subiectivă a contravenției, pe lângă vinovăție, include și astfel de semne cum ar fi motivul și scopul contravenției, ultimele având caracter facultativ (devenind obligatorii numai în cazul în care sunt prevăzute în cadrul normei juridice din PS a Codului contravențional al RM). Orice activitate umană intenționată este determinată și dictată de anumite motive și scopuri, respectiv orice contravenție are un motiv sau un scop. Dar, reieșind din faptul că motivul și scopul nu sunt prevăzute de art.335 Cod contravențional al RM, stabilirea acestora nu are importanță pentru încadrarea juridică a contravenției de sama-

volnicie. Cele relatate supra nu trebuie să fie tratate simplist și univoc, din considerente că stabilirea motivului și scopului au importanță în primul rând pentru agentul constator și instanța de judecată, spre a identifica cauzele și condițiile care au determinat săvârșirea contravenției.

Subiectul contravenției de samavolnicie

În urma săvârșirii unei contravenții ia naștere un raport juridico-contravențional de conflict, care reprezintă acea legătură juridică dintre stat și contravenient. Ea constă în dreptul statului de a aplica sancțiunea prevăzută de norma contravențională încălcată (dreptul de a trage la răspunderea contravențională) și obligația contravenientului de a suporta sancțiunea (de a răspunde contravențional), ca urmare a nesocotirii normei. Subiectele raportului contravențional de conflict sunt, pe de o parte, statul, reprezentat de organele sale specializate, iar pe de altă parte – contravenientul, adică persoana care a săvârșit contravenția, fiind pasibilă de răspundere contravențională (subiectul contravenției). Nu orice persoană însă poate fi trasă la răspundere contravențională ca urmare a „ignorării normei juridico-contravenționale”. Apare întrebarea logică – „ce semne anume trebuie să posede persoana, săvârșind contravenția de samavolnicie, pentru a putea fi recunoscută ca contravenient și, respectiv, supusă răspunderii contravenționale?”

Legea contravențională prevede în calitate de subiect al contravenției persoana fizică și persoana juridică (art.16, 17 Cod contravențional al RM). Invocând prevederile art.17 Cod contravențional al RM stabilim că persoana juridică, conform legislației contravenționale în vigoare, nu este pasibilă de răspunderea contravențională pentru contravenția de samavolnicie. În calitate de subiect activ al contravenției de samavolnicie poate fi doar persoana fizică.

Noțiunea subiectului – persoană fizică – presupune explicarea unui cerc larg de probleme, care includ semnele juridico-contravenționale – caracteristicile subiectului contravenției care au importanță deosebită în soluționarea problemei de tragere a persoanei

la răspundere contravențională, adică pentru încadrarea juridică a contravenției. [12, p. 128] Aceste caracteristici ale subiectului activ - persoană fizică sunt:

- vârsta cerută de legea contravențională;
- responsabilitatea.

Legislația contravențională autohtonă instituie răspunderea diferențiată a persoanei fizice – ca subiect al contravenției. Astfel, conform art.16 alin.(1) Cod contravențional al RM, „este pasibilă de răspundere contravențională persoana fizică cu capacitate de exercițiu care, în momentul săvârșirii contravenției, are împlinită vârsta de 18 ani”, iar art.16 alin. (2) Cod contravențional al RM prevede contravențiile concrete pentru care sunt pasibile de răspundere contravențională persoanele fizice care au vârsta între 16 și 18 ani.

Legiuitorul a prevăzut în cadrul alineatului (2) al acestui articol acele contravenții care au un grad prejudiciabil mai înalt, posibilitatea conștientizării acesteia de către persoanele cu vârsta cuprinsă în limita respectivă, răspândirea acestor contravenții între persoanele minore, sau interesul lor material etc.

În același context, legiuitorul a reieșit din faptul că contravenția de samavolnicie are un grad prejudiciabil mai scăzut, în comparație cu alte contravenții, a prevăzut răspunderea contravențională pentru fapta de samavolnicie a persoanei fizice, care la data săvârșirii infracțiunii a atins vârsta de 18 ani, ceea ce face să nu susținem întru totul această prevedere.

Nu este suficient ca persoana să atingă vârsta cerută de lege la momentul săvârșirii contravenției, ci este strict necesar ca persoana să fie și responsabilă, fiind un alt semn obligatoriu al persoanei fizice – ca subiect activ al contravenției.

Doctrina contravențională definește responsabilitatea drept acea stare psihologica a persoanei care are capacitatea de a înțelege caracterul prejudiciabil al faptei, precum și capacitatea de a-și manifesta voința și a-și dirija acțiunile. Altfel spus, fiind o noțiune juridică, responsabilitatea nu caracterizează capacitatea generală psihică și intelectuală a persoanei, ci starea intelectului și a voinței raportată la o contravenție concretă, în cazul nostru contra-

venția de samavolnicie. În esență, responsabilitatea presupune prezența cumulativă a doi factori: intelectual și volitiv.

Rezumând cele relatate anterior, constatăm că subiectul contravenției de samavolnicie este o persoană fizică responsabilă, care la data săvârșirii ei a împlinit vârsta de 18 ani. Este de menționat faptul că persoana cu funcție de răspundere nu poate fi subiect al samavolniciei în cadrul exercitării atribuțiilor sale de serviciu, ci numai în afara acestora.

În concluzie, menționăm că samavolnicia în sens îngust (juridico-contravențional) implică exercitarea unui drept legitim sau presupus și reprezintă o contravenție (după caz infracțiune) având în calitate de subiect persoana fizică responsabilă „particulară”, calitate care reiese din interpretarea logico-sistematică a legii contravenționale.

Ca o sinteză a tuturor celor menționate, credem că o asemenea abordare a problemei este una echitabilă, dar și rațională. Totodată, în accepțiunea noastră ar putea chiar reprezenta un progres al gândirii juridice contemporane.

Bibliografie:

1. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29 iulie 1994.
2. Codul contravențional al Republicii Moldova nr. 218 din 24.10.2008, Publicat: 16.01.2009 în Monitorul Oficial nr. 3-6 art. nr.15 Data intrării în vigoare: 31.05.2009.
3. Codul cu privire la contravențiile administrative al Republicii Moldova, adoptat prin legea RSSM la 29 martie 1985 cu modificările până la 01 ianuarie 2009.
4. S. Furdui, *Drept Contravențional*, Chișinău, Ed. Cartier juridic, 2005, pag. 248.
5. Victor Guțuleac, *Tratat de drept contravențional*, Chișinău, 2009.
6. Victor Guțuleac, *Drept contravențional*, Chișinău, 2006.
7. *Dicționar explicativ al limbii române*, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, ed. a II-a, Univers Enciclopedic, București, 1998, pag. 1194.
8. A. Ciorănescu, *Dicționar etimologic al limbii române*, Ed. Saecu Lumio, București

- 2002, pag. 1056.
9. A. Borodac, *Drept penal. Calificarea infracțiunilor*, Chișinău, Editura „Știința”, 1996, pag. 190.
  10. S. Botnaru ș.a., *Drept penal. Partea generală*, Ed. Cartier Juridic, Chișinău, 2005, pag. 624.
  11. S. Brînză, *Obiectul infracțiunilor contra patrimoniului*, Chișinău, 2005, pag. 675.
  12. A. Mariș, *Drept penal. Partea generală*, vol. I, Chișinău, Tipografia Centrală, 2002, pag. 355.
  13. V. Berliba, S. Cernomoreț, A. Paladii, *Răspunderea penală pentru infracțiunea de samavolnicie (monografie)*, Chișinău, 2006, pag. 104.
  14. S. Cernomoreț, *Răspunderea penală pentru samovolnicie*, autoreferat al tezei de doctor în drept, Chișinău, 2010.
  15. *Уголовное право России. Общая часть*, Под. ред. Н.Ф. Кузнецовой, И.М. Тяжковой, Москва, Зерцало-М, 2004, pag. 540.
  16. *Уголовное право. Общая часть. Учебник для ВУЗ-ов*, изд. НОРМА-ИНФРОМ, Москва, 2000, pag. 700.
  17. И.К. Сурков, *Самоуправство (уголовно-правовые и криминологические аспекты)*, autoreferat диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук, Самара - 2006 // http://www.ssu.samara.ru/files/0/700_Surkov.doe.
  18. *Словарь русского языка в 4 томах*, Том IV, Изд. 3-е, Москва, 1988, pag. 566.
  19. С.И. Ожегов, *Словарь русского языка*, под. ред. Н.Ю. Шведковой, Москва, 1982, pag. 1348.
  20. А.В. Кошкин, *Ответственность за самоуправство по российскому уголовному праву*, Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук, Воронеж, 2003, pag. 230.
  21. В.А. Владимиров, Ю.И. Ляпунов, *Преступления против порядка управления. Советское уголовное право. Особенная часть, Учебное пособие для курсантов и слушателей специальных средних учебных заведений*, МВД СССР, Москва, 1969, pag. 61.
  22. Т.В. Церетели, *Причинная связь в уголовном праве*, Гос. изд. Юридическая литература, Москва, 1963, pag. 368.
  23. А.Н. Чернышов, *К вопросу об отграничении уголовно наказуемого самоуправства от иных преступлений, административных проступков и самозащиты гражданских прав*, <http://law.wl.dvgu.ru/vestnik/65.htm>.
  24. П.И. Гришаев, *Преступления против порядка управления, общественной безопасности и общественного порядка*, Лекция для студентов, Москва 1957, pag. 82.

Vitalie STRUNGARU,

șef al Catedrei pregătire militară și tactică specială
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, doctorand

PREGĂTIREA EFECTIVULUI POLIȚIENESC PENTRU ACȚIUNI ÎN SITUAȚII DE RISC

Multiplicity and complexity of missions that involve the presence of livestock longer employed psychological and psychosocial issues that clearly have a bearing on collective action and individual behavior and so combat the fear and panic states is a matter of vital importance.

Human behavior consists of a set of reactions and actions in response to stimuli both internal and external stimuli and demands.

In general, due to his mental capacity, human actions and carry out direct contact with the environment. Thus, an employee of MAI, before proceeding to enforce a mandated, analyzing the information received, develop variants of decisions in relation to the operative situation and resort to alternative considered most advantageous to the goal.

Multitudinea și complexitatea misiunilor la care efectivele MAI sunt angajate implică prezența aspectelor de ordin psihologic și psihosocial care își pun amprenta în mod vizibil pe acțiunile întreprinse și pe comportamentul colectiv și individual, astfel încât combaterea stărilor de teamă și panică reprezintă o problemă de însemnătate esențială.

Comportamentul uman constă într-un ansamblu de reacții și acțiuni ca răspuns atât la stimulii interni, cât și la stimulii și solicitările externe.

În general, datorită capacității sale psihice, omul desfășoară acțiuni și în afara contactului nemijlocit cu mediul. Astfel, un lucrător al MAI, înainte de a trece la executarea unei misiuni încredințate, analizează informațiile primite, elaborează variante de hotărâri în raport cu situația operativă și apelează la varianta considerată a fi cea mai avantajoasă scopului urmărit¹.

Ca urmare, structurile psihice ale ofițerului sau subofițerului ce se dezvoltă în cadrul interacțiunii „om-mediul” devin apte să se adapteze cât mai bine la situațiile cât mai complexe.

Comportamentul adaptativ al lucrătorului MAI trebuie să constituie expresia întrepătrunderii dintre îndatoririle și drepturile pe care le are în virtutea funcției deținute, pe de o parte, și însușirile psihologice ale personalității sale, aptitudini, temperament, caracter, pe de altă parte.

Caracterul tensional și cu risc crescut al misiunilor efectivelor MAI rezultă din multitudinea solicitărilor neobișnuite la care sunt supuși individual și colectiv, privațiunilor, incertitudinilor, presiunilor, amenințărilor în îndeplinirea sarcinilor și misiunilor încredințate. Polițiștii și militarii se confruntă cu situații operative excepționale, complexe și riscante, care îi solicită până la limitele lor fizice și intelectuale; sunt situații de încercare supremă, apar momente-limită cu o singură ieșire.

De regulă, starea tensională se manifestă printr-o suprasolicitare de ordin psihologic ce afectează organismul uman în ansamblul său. Unii factori au o influență hotărâtoare asupra îndeplinirii misiunilor, cum sunt: schimbarea frecventă și rapidă a situației operative, lipsa de timp, momentele surprinderii deficitului de forțe umane și materiale, presiunile exercitate de anumite instituții, organe și persoane, care determină tensiune crescută la efectivele ce participă nemijlocit la executarea acestora. Acțiunile în situații tensionate comportă în cele mai multe cazuri prezența riscului și asumarea riscului.

¹ Prof. univ. dr. Anghel Andreescu, psiholog Viorica Popa, Managementul stresului profesional: ghid pentru personalul din domeniul ordinii și siguranței publice, București, 2006, Editura Ministerului Administrației și Internelor, vol. II, p. 281-295.

Riscul este un fenomen psihologic complex rezultat din raportul dintre probabilitatea reușitei și cea a eșecului unei acțiuni îndreptate spre atingerea unui obiectiv – „câștig” – cu semnificație individuală sau socială.

Valoarea riscului este direct proporțională cu probabilitatea eșecului și cu gradul de conștientizare a acestei probabilități.

În sens propriu, de risc se poate vorbi numai în cadrul situațiilor cu caracter întâmplător unde, ca urmare a prezenței factorului „întâmplare”, deznodământul nu poate fi prevăzut cu certitudine.

Prin situație de risc se înțelege acea împrejurare în care un colaborator pe timpul executării unei misiuni trebuie să aleagă între cel puțin două alternative, ce diferă între ele atât prin valoare, cât și prin posibilitățile de câștig asociate, astfel încât unei creșteri a utilității îi este asociată o reducere a probabilității de reușită, și invers.

Comportamentul de risc desemnează, în sens general, alegerea uneia dintre alternativele oferite ale situației de risc și materializarea acestei alternative în acțiuni (inacțiuni) adecvate.

Fiecare alternativă implică dimensiuni principale ale riscului; probabilitatea de câștig, mărimea câștigului, probabilitatea de a pierde și mărimile pierderii. Raportul dintre câștig și pierdere reprezintă de fapt expresia valorică a gradului de risc.

În situațiile tot mai complexe ce apar pe timpul îndeplinirii unor misiuni, majoritatea cadrelor sunt marcate de o anumită tensiune psihică ce poate căpăta din diferite motive dimensiuni amplificate, cu consecințe dintre cele mai diferite asupra comportamentului.

După cum se știe, factorii situaționali care provoacă o anumită trăire afectivă pozitivă sau negativă a polițiștilor au un rol important în condiționarea succesului sau, dimpotrivă, a eșecului unei misiuni.

Astfel, pe fundalul unor situații tensionate și de risc crescut apar o serie de emoții – neliniște, teamă, frică și chiar panică – ce exprimă starea afectivă a polițiștilor față de apariția unor dese și neprevăzute modificări în situația operativă.

Frica este un subiect pe care polițiștii și militarii îl abordează foarte rar, fiind considerat un semn de slăbiciune care nu cadrează cu profilul luptătorului. Pe de altă parte, este o reacție pe care o instituție încă dominată puternic de bărbați o consideră puțin virilă.

Dacă ar trebui să opteze numai pentru o singură calitate, ei vor alege să fie calificați drept „bravi” sau „curajoși”.

Această caracteristică regretabilă a mediului, sau mai degrabă a culturii polițienești (militare), ne face să ne gândim pe nedrept că un luptător nu trebuie niciodată să arate, nici măcar să admită, că îi este frică.

În condițiile specifice în care efectivele MAI își îndeplinesc sarcinile și misiunile încredințate, combaterea stărilor de teamă și panică, de depresie reprezintă o problemă de importanță esențială.

Starea de neliniște ca tip de reacție emoțională reprezintă acea lipsă de liniște sufletească, acea agitație și frământare interioară care poate să apară la orice polițist atunci când asupra sa planează un pericol, sau când se găsește în așteptarea unei misiuni cu un anumit grad de dificultate și mai ales, când nu are certitudinea reușitei, când este ros de indoială.

După cum este cunoscut, această stare emoțională mai este numită stres; termenul are în general două accepțiuni: situația în stimul, ce pune organismul într-o stare de tensiune, și însăși în stare de tensiune deosebită a organismului prin care acesta își mobilizează toate resursele sale de apărare pentru a face față unei agresiuni fizice sau psihice (emoție puternică).

Este important de examinat frica în contextul poliștului (militarului). Frica este o reacție la un pericol normal, inevitabil și util. Este o alarmă pe care o dă organismul uman atunci când detectează un pericol în mediul său. Nu frica însăși contează, ci felul de reacționa. Frica trebuie dominată pentru a fi luate măsurile care se impun. Altfel este distructivă și poate provoca o panică totală care mărește pericolul. Pentru a o depăși, trebuie să o gestionăm. Cei cărora nu le este frică suficient sunt temerari și își asumă riscuri inutile, care le pun lor și celorlalți viața în pericol. În caz de frică

excesivă, nu ne mai putem stăpâni; frica devine contagioasă și se transformă adesea în panică.

Panica este o stare de confuzie, de dezorientare, o frică împinsă la paroxism în prezența unui pericol real sau imaginar, o reacție afectivă individuală sau colectivă, de frică alarmantă caracterizată prin dezorganizări ale conduitei, pierderea autocontrolului, de unde dispoziția spre acte impulsive și iraționale.

Din practică rezultă că panica poate să aibă și o evoluție lentă. Apariția și extinderea lentă a panicii sunt posibile atunci când unele acțiuni ale polițiștilor (militarilor) au cunoscut eșecuri repetate.

Viața ne-a demonstrat că emoțiile pot fi trăite de polițiști (militari) în oricare din etapele acțiunii la care participă: înainte de primirea misiunii, în timpul executării ei, precum și după îndeplinirea acesteia.

Se pare că eșecul fricii este curajul. În fapt, toți ofițerii, subofițerii și sergenții pot lua măsuri pentru a-și gestiona frica.

Totuși, pentru a o combate, trebuie dezvoltată înainte de a deveni atât de intensă încât să nu fie prea târziu în a o depăși. Trebuie deci să recunoaștem simptomele și să știm de unde vine pericolul și în ce condiții poate crește.

Prima strategie constă în a explica faptul că frica este normală și polițiștii trebuie încetați să vorbească despre ea. Nu trebuie nici negată existența ei, nici ridiculați cei care exprimă ceea ce simt. Dacă o respingem fără să vorbim despre ea, fără să o admitem, ea se va termina prin a forma un obstacol și a împiedica orice acțiune normală. După cum spun foștii luptători, factorul principal nu este frica, ci efortul necesar pentru a trece peste propriile slăbiciuni care provoacă, în general, o frică intensă. Dacă admitem că reacțiile provocate de frică sunt normale într-o situație periculoasă, riscăm mai puțin să fim tulburați și, odată pericolul trecut, să ne reproșăm lășitatea, slăbiciunea, pierzându-ne astfel demnitatea. În plus, una dintre cauzele conflictului interior dispare dacă știm că nu ne pierdem reputația și stima camarazilor chiar dacă ne-au văzut tremurând, gâfâind sau manifestând alte simptome ale fricii în momentul în care ne îndeplinim misiunile.

Formarea și educarea constituie un alt element esențial în stăpânirea fricii. Curajul colaboratorului crește odată cu cunoștințele sale profesionale. Cunoștințele dau un sentiment de încredere nu numai în tine însuși, ci și în camarazi, și în echipament, și în metodele folosite. O pregătire practică și o cunoaștere aprofundată a dimensiunii conflictului permit cucerirea acestei încrederi și reducerea fricii de imprevizibil și necunoscut. Exercițiul practic este cu atât mai util, cu cât polițiștii (militarii) își dau seama că pot supraviețui pe câmpul de luptă. Frica este utilă, deoarece incită luptătorul să se pregătească mai bine și să-și ia măsuri judicioase în timpul luptei.

Se estimează că frica din perioadele de antrenament poate avea un efect benefic, deoarece ea îi poate determina pe oameni să dobândească obiceiuri care vor reduce pericolul în timpul misiunilor. Antrenamentul servește la obișnuința cu necunoscutul.

Expuși la zgomote puternice și la alți stimuli, colaboratorii MAI se vor obișnui în așa fel încât pe câmpul de luptă frica generată de asemenea stimuli nu va mai fi atât de puternică. Este esențial ca antrenamentul să conțină întotdeauna elemente ambigue și incerte; să se desfășoare noaptea sau în condiții de vizibilitate scăzută și în teren necunoscut, să includă situații în care nimic nu merge, cu scopul de a determina colaboratorii să facă față fricii de necunoscut și să-i învețe să reacționeze în condiții nefavorabile. Pregătirea pentru aventură, în condiții dure și într-o regiune îndepărtată, oferă un antrenament inestimabil, căci ea nu este rutinieră și aduce oamenii în situații reale și neașteptate cărora ei trebuie să le facă față. Nimeni nu contestă avantajele instrucției practice.

Trupele care se arată foarte sigure pe ele înaintea misiunii sunt mult mai puțin supuse fricii. Încrederea în sine este, probabil, cea mai bună forță emoțională pe care un colaborator poate conta. Numeroase studii arată că subunitățile și unitățile bine conduse și coezive suferă mai puține pierderi decât altele. Pe scurt, s-a dovedit că trupele ale căror oameni se declară siguri de ei înșiși înainte de misiune nu manifestă o teamă excesivă în timpul înde-

plinirii acestora. Antrenamentul și pregătirea colaboratorilor MAI pot să crească această încredere în sine. O conducere solidă, o echipă coezivă și echipament sigur permit întărirea încrederii în sine. Antrenamentul este util în măsura în care include un comportament repetitiv și obișnuit, determinându-i pe colaboratori să reacționeze instinctiv. Exercițiile, de exemplu, servesc în a aduce trupele să reacționeze automat la anumite ordine. Ceea ce polițiștii învață la antrenament aplică instinctiv în timpul acțiunilor, aproape fără să gândească. Disciplina și reacția la capacitatea de a conduce sunt indispensabile pentru formarea unor luptători experimentați. Disciplina dă colaboratorului MAI un mecanism de apărare psihologică, mecanism care îl ajută să-și domine puterea și să ignore pericolul, acționând, ca de obicei, aproape automat. Una din funcțiile disciplinei este de a modela caracterul colaboratorului într-o asemenea măsură încât să se resemneze la anumite realități neplăcute și să le accepte ca și când ar fi normale. Disciplina înmoaie în asemenea fel spiritul încât el devine indiferent la efectele distructive ale fricii. Ea include și stăpânirea de sine.

Coeziunea puternică a grupului este, de asemenea, un factor important. Cea mai mare teamă a colaboratorilor este aceea de a lăsa să-i cadă camaradul. Mândria de a aparține unei anume subunități sau unități, precum și faptul de a conta unii pe alții dau curaj oamenilor.

Unul din adevărurile cele mai evidente care îl face pe un colaborator să continue să acționeze este acela de a se ști aproape de camarazii săi.

Acest sentiment de obligativitate, conjugat cu faptul că se simte răspunzător de soarta altora, generează un sentiment de responsabilitate față de reputația subunității sau unității, ceea ce îi ajută să reducă frica. Atunci când sunt stabilite criteriile elevate în materie de comportament în timpul misiunii și când se face o legătură între mândria de a fi polițist sau militar, pe de o parte, și reputația subunității sau unității și binele camarazilor pe de altă parte, se motivează considerabil trupele.

Capacitatea de a conduce este, de asemenea, un factor crucial. 89% dintre subiec-

ții unui sondaj relevau importanța frecvenței ordinelor emise de către superiorul lor într-o situație dificilă. De fapt, se adeverește că un grup fără șef devine, în general, inactiv. Un lider calm și combativ este în mod special important pentru a comanda trupele în situații periculoase și înfricoșătoare. Această concluzie decurge din faptul că exemplul altora influențează enorm maniera cu care un individ reacționează într-o situație periculoasă. Studiile confirmă, în general, adevărul intuitiv după care oamenii preferă să urmărească un bărbat cu experiență care știe să atingă obiectivele, luându-și un minimum de riscuri. Calmul său și eficacitatea servesc drept exemple și incită pe alții să reacționeze în aceeași manieră. Prezența unui lider puternic și avizat creează o forță care ajută la rezistența la frică.

Cum explica un vechi comandant: „când ți-e frică, întotdeauna ai nevoie de cineva pe care să-l admiri”². Aceasta nu se întâmplă decât atunci când colaboratorii au o încredere absolută în șeful lor și sunt convinși de sinceritatea sa. Mesajele nonverbale, tonul și privirea nu te înșală. Vorbele și faptele trebuie să aibă legătură. Este o chestiune de exemplu personal. Un șef nu trebuie niciodată să pretindă nici să aștepte de la trupele sale ceea ce el nu este gata să facă. Important nu este atât ceea ce ofițerul spune, cât ceea ce este gata să facă. Activitatea este un alt mijloc de a trece peste frică.

Colaboratorii MAI experimentați învață foarte repede că nu ai timp să te neliniștești când ai ceva util de făcut. Când frica vă înhață, concentrați-vă asupra a ceea ce aveți de făcut. Fără nici o îndoială, inactivitatea în perioade de tensiune hrănește frica, iar cel mai bun antidot este acțiunea. Când spiritul și corpul sunt din plin angajate, este surprinzător de constatat că nu ne este chiar atât de frică.

Așadar, frica nu trebuie stigmatizată. Pentru orice polițist sau militar, important este să facă față fricii. Negarea fricii și a efectelor ei poate avea grave repercusiuni într-o situație dificilă.

² <http://www.presamil.ro/SMM/2004/11-12/pag%2043-47.htm>

Dacă frica este atât de răspândită și manifestările ei atât de dominante, cum se face că există eroi? Curajul este prezentat în general în două feluri: ca o acțiune specifică sau, pentru a relua o expresie a lui Socrate, ca o calitate de o rară noblețe.

Le Petit Robert definește curajul astfel: „Forță morală, ardoare, energie într-o acțiune, fermitate în fața pericolului, a suferinței fizice sau morale”. Definiția din Grand Dictionnaire Larousse encyclopédique este similară: „fermitatea, forța de caracter care permite înfruntarea pericolului, suferința, împrejurările dificile”. Punctul comun al acestor definiții este prezentarea curajului ca fiind o trăsătură umană.

A fi curajos nu înseamnă să nu-ți fie frică, ci să fi capabil să-ți îndeplinești misiunea, chiar dacă îți este frică.

Adevăratul curaj este o calitate pe care o posedă cei care sunt gata a se lansa într-o situație înspăimântătoare, în pofida unei frici subiective și a unor perturbări psihofiziologice. Curajul este mai mult decât o calitate în-născută; curajul și lașitatea sunt opțiuni care i se oferă oricărei ființe umane.

Cultivarea și dezvoltarea curajului trebuie să constituie rezultatul unei activități raționale permanente și coerent orientate.

A educa curajul înseamnă a forma obișnuința de a birui ezitățile, de a executa cu promptitudine sarcinile și misiunile ordonate, manifestând spirit creator, inițiativă.

Curajul se formează și se dezvoltă în cursul întregii vieți și mai ales în cadrul procesului instructiv-educativ de pregătire al efectivelor MAI.

Organizarea poate fi considerată cea mai eficientă direcție de acțiune pentru asigurarea îndeplinirii misiunilor încredințate. În procesul de instruire și perfecționare a pregătirii efectivelor se cere urmărit cu atenție modul în care se execută o anumită acțiune pentru ca în caz de nereușită să fie la timp corecți.

În timpul activității de pregătire a misiunilor și a acțiunilor ce urmează să se desfășoare se impun următoarele:

– aducerea la cunoștință a participanților, a celor care au săvârșit fapte de curaj în ca-

drul misiunilor anterioare și a modului în care au fost recompensați;

– aducerea în actualitate a tradițiilor de luptă ale subunităților și unităților respective prin prezentarea de filme documentare, documente atestatoare, purtarea de discuții și cu cei mai în vârstă și cu multă experiență;

– prelucrarea bazei legale în virtutea căreia se va acționa pentru îndeplinirea misiunilor primite, insistându-se pe necesitatea desfășurării tuturor acțiunilor în bază strict legală, impunând aceasta și celor ale căror acțiuni le combate.

Statutul și rolul:

– social al oricărui participant la acțiune indiferent din ce tabără face parte nu poate avea ascendent asupra legii;

– natura și caracterul acțiunilor turbulențelor, intențiile și posibilitățile acestora;

– natura și caracterul acțiunilor forțelor proprii și posibilităților de contracarare;

– locul și rolul fiecărei subunități sau echipe de intervenție în cadrul acțiunii generale;

– modul de cooperare și deținerea legăturii între participanți, cu eșalonul superior și cu celelalte forțe sosite în sprijin;

– când timpul la dispoziție permite, se poate executa recunoașterea în teren, în zonele presupuse de desfășurare a acțiunilor.

Prezența unei discipline ferme ajută la stimularea și direcționarea energiilor voluntare. Oamenii temeinic organizați, convinși de necesitatea acțiunilor lor sunt în stare să învingă emoțiile negative, să acționeze cu forță și curaj. De asemenea, dacă accentul este pus pe pericol, pe risc, pe incapacitatea de a-l învinge pe adversar, emoția va fi de frică. Dar dacă atenția se va concentra asupra căilor și mijloacelor de a face față dificultăților, se va deștepta sentimentul de încredere, îndrăzneală, ceea ce va conduce la îndeplinirea misiunii.

Tatiana TRIBOI,

Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, doctorandă

PREVENIREA TORTURII, TRATAMENTULUI INUMAN ȘI DEGRADANT ÎN ACTIVITATEA POLIȚIEI

Malgré l'interdiction de la torture la police continue de l'appliquer. Pour éliminer cette pratique des mesures concrètes devraient être prises: s'assurer que tout procès-verbal de garde à vue est rédigé sans tarder à la suite de l'interpellation; toutes les personnes détenues par la police doivent être pleinement informées de l'ensemble de leurs droits dès le tout début de la privation de liberté; faire en sorte que les personnes placées en détention provisoire soient transférées au plus vite dans des établissements pénitentiaires; développer la formation professionnelle des membres des forces de police; enquêter efficacement les infractions de la torture; punir les contrevenants; assurer le droit au recours et à des réparations pour les victimes de la torture.

Poliția este un organ armat de drept al autorităților publice, aflat în componența Ministerului Afacerilor Interne, chemat să apere, pe baza respectării stricte a legilor, viața, sănătatea și libertățile cetățenilor, interesele societății și ale statului de atentate criminale și de alte atacuri nelegitime (art.1 al Legii cu privire la poliție).

Poliția nu intervine în drepturile și libertățile cetățenilor decât în cazul în care nu și poate exercita atribuțiile. Nici un fel de limitări ale drepturilor și libertăților cetățenilor nu sunt admise decât în temeiul și în modul stabilit de lege.

Totodată, „colaboratorului de poliție îi este interzis să aplice, să încurajeze sau să tolereze acte de tortură, tratamente sau pedepse inumane sau degradante, în orice circumstanță s-ar afla” [1].

Comitetul împotriva torturii și altor organisme internaționale în rapoartele sale arată că organele de drept în activitatea lor deseori aplică tortura ca metodă de obținere a mărturiilor sau informației de la persoanele arestate sau deținute. Comitetul, de asemenea, a remarcat că atât pentru adulți, cât și pentru minori riscul de a fi maltratați în mod intenționat este mai mare în localurile poliției decât în alte locuri de recluziune.

Prevenirea torturii în activitatea poliției presupune necesitatea de a defini cauzele care determină și condițiile care favorizează

aplicarea ei; anume aceste cauze și condiții precedă încălcarea legii. Cunoscând cauzele și condițiile, se pot lua măsuri de acțiune asupra lor. Fără aplicarea acestor măsuri prevenirea torturii este de nerealizat.

Printre cauze și condiții care favorizează aplicarea torturii putem menționa:

- gândirea și mentalitatea unor polițiști;
  - lipsa responsabilității unor conducători ai organelor de poliție, care ignoră actele de tortură în activitatea subalternilor;
  - nivelul profesionalismului scăzut al unor polițiști;
  - existența unor indicatori de performanță imperfecti, care, indirect, determină anumiți polițiști la aplicarea torturii, pentru a căpăta rezultatele dorite în descoperirea infracțiunilor;
  - insuficiența resurselor tehnico-materiale, care nu permite de a organiza activitatea poliției, la nivelul ce corespunde standardelor organelor de drept dintr-un stat democratic dezvoltat, care garantează drepturile și libertățile omului;
  - dorința de a pedepsi, de a intimida sau de a face presiune asupra victimei sale;
  - exercitarea abuzivă și fără cunoaștere a legislației a obligațiilor de serviciu;
  - lipsa mecanismelor de control eficiente al activității funcționarilor de poliție etc.
- Printre măsurile care au drept scop prevenirea și combaterea torturii, a tratamentului

inuman și degradant în OAI sunt:

a. Selectarea minuțioasă a viitorilor funcționari de poliție (verificarea calităților morale, psihologice și profesionale). În prezent, organele afacerilor interne duc lipsă de funcționari profesioniști, din cauza unui salariu mic, lipsei de asigurare cu mijloace necesare pentru îndeplinirea satisfăcătoare a obligațiilor de serviciu ș.a. În aceste condiții, este complicat de a selecta în cadrul OAI persoane cu nivel înalt de profesionalism, devotați serviciului.

b. Alocarea resurselor financiare necesare pentru activitatea poliției. Pentru a-și îndeplini eficient sarcinile, poliția are nevoie de finanțare. Lipsa sau insuficiența finanțelor duce la neîndeplinirea sarcinilor ce țin de activitatea poliției sau la îndeplinirea necorespunzătoare a acestora, la aplicarea torturii ca metodă simplă de obținere a declarațiilor, mărturisirilor, dobândirii probelor favorabile.

c. Revizuirea sistemului de pregătire profesională a funcționarilor de poliție (punându-se accent pe dezvoltarea conștiinței juridice și responsabilității față de societate a acestora). Este necesară pregătirea profesională a colaboratorilor de poliție, „punând accent, pe de o parte, pe utilizarea metodelor științifice de investigații, iar pe de altă parte, pe recursul exclusiv la tehnici de interogare avansate, recunoscute și acceptabile” [2]. De asemenea, este necesară studierea actelor normative naționale și internaționale cu privire la drepturile omului, a practicii Curții Europene a Drepturilor Omului.

d. Creșterea controlului și verificării acțiunilor poliției, inclusiv:

– obligația funcționarilor de poliție de a informa persoana imediat după reținere despre drepturile sale, precum și despre temeiurile care stau la baza reținerii ei. Informarea persoanei se face deodată prin explicarea orală a drepturilor sale și apoi prin înmânarea formelor standard de expunere a acestor drepturi fiecărui reținut. Aceste forme trebuie să fie tipărite în limba pe care reținutul o înțelege. De asemenea, persoanei reținute trebuie să i se propună semnarea declarației, conform căreia el a fost informat în mod corespunzător. În

acest mod, se protejează și drepturile celui reținut și drepturile funcționarilor organelor de drept. Nerespectarea acestei obligații trebuie să ducă la nevalabilitatea mărturiilor obținute de la bănuț;

– obligația de a asigura din momentul real al privării de libertate dreptul persoanei: de a notifica asupra detenției ei, imediat, dar nu mai târziu de 6 ore, una din rudele apropiate sau o altă persoană; de a avea acces la un avocat; de a solicita examinarea medicală de către un doctor ales de ea (suplimentar față de orice examinare medicală realizată de către un doctor chemat de către colaboratorii de poliție).

Dreptul de a înștiința o terță parte privind detenția sa este prevăzut de articolele 64 (12) și 173 (1) al CPP, art. 21 al Codului deontologic al polițistului.

Dreptul de a avea acces la avocat este prevăzut în art. 17 alin. (3) al CPP. Conform raportului Mecanismului Național de Prevenire a Torturii, de acest drept se bucură doar persoanele reținute pentru comiterea infracțiunilor, cu unele excepții, și nu același lucru se atestă în cazul persoanelor reținute pentru comiterea contravențiilor administrative. Referitor la accesul persoanelor reținute la avocat, avocatul parlamentar a stabilit că de cele mai dese ori, aceștia sunt interogați înainte de întocmirea procesului-verbal de reținere în absența unui avocat [3].

Dreptul de a solicita examinarea medicală de către un doctor ales de ea este o garanție de apărare a persoanei împotriva torturii. Este necesar de introdus procedura examinării obligatorii a fiecărei persoane de către un medic independent îndată după sosirea ei în locurile de detenție, înainte de fiecare întâlnire cu ofițerul de urmărire penală, după fiecare interogare și înainte de eliberare.

Fiecare persoană trebuie să fie examinată în mod privat. Poliția sau alte structuri de aplicare a legii nu trebuie să fie prezente în sala de examinare. Această protecție procedurală poate fi exclusă numai în cazul în care, în opinia medicului care examinează, există o dovadă evidentă precum că deținutul reprezintă un risc serios pentru siguranța personalului

medical. În aceste circumstanțe, personalul de securitate al unității medicale și nu poliția sau alți reprezentanți ai forțelor de ordine ar trebui să fie disponibili, la cererea medicului care examinează deținutul. În astfel de cazuri, personalul de securitate ar trebui să rămână în afara razei auditive (de exemplu, să fie doar în contact vizual față de pacient) [4]. Rezultatele fiecărei examinări, declarațiile persoanei reținute și concluziile medicului trebuie să fie înscrise oficial de către medic și să fie accesibile pentru persoana reținută și pentru avocatul care îi reprezintă interesele;

– obligația funcționarilor de poliție de a desfășura interogările în camere speciale de interogare, în prezența avocatului și cu înscrierea video obligatorie a interogatoriului. Metodele electronice ale înregistrării interogărilor ajută la reducerea considerabilă a riscului aplicării torturii și tratamentelor inumane și degradante, de asemenea ele pot fi folosite de autorități în calitate de protecție de învinuiri false. Legea prevede posibilitatea de a folosi înregistrările video și audio în timpul interogărilor [5], dar în ciuda acestui fapt, instrumentele date nu sunt folosite în practică;

– excluderea deținerii îndelungate a persoanelor arestate preventiv în instituțiile speciale ale Ministerului Afacerilor Interne. Potrivit rapoartelor organelor internaționale în domeniu, tortura are loc în primele ore după reținere, când nu se permite accesul la un avocat sau la un medic și nici o legătură cu familia, de aceea reducerea timpului de aflare în custodia poliției va reduce riscul de a fi torturat pentru cel reținut;

– obligația funcționarilor de poliție de a asigura în procesul interogatoriului prezența ofițerului de același gen cu persoana reținută, prezența părinților sau a reprezentantului independent în cazul interogării minorului.

Stabilirea unor noi criterii de evaluare a activității poliției. În prezent ca măsură a activității reușite a poliției servește numărul de infracțiuni descoperite cu succes, dar nu aprecierea socială a poliției sau prevenirea infracțiunilor. Elaborarea unui nou sistem de evaluare, care să ofere o imagine clară a nivelului și evoluției criminalității în țară, va garanta ex-

cluderea unui șir de abateri și exerciții eronate de obținere a indicilor de activitate, iar cel mai important lucru care urmează a fi obținut în urma acestei revigorări va fi asigurarea unui comportament decent al polițiștilor față de cetățeni, eradicarea fenomenului de tănuire a cazurilor de comitere a infracțiunilor și contravențiilor, precum și de aplicare a torturii și altor tratamente inumane de către poliție, în scopul obținerii mărturiilor (recomandare insistent promovată și de către Comitetul ONU împotriva torturii) [6].

Examinarea promptă și imparțială de organele competente a declarațiilor despre supunerea la tortură sau despre tratamentele inumane și degradante.

Investigația incidentelor de tortură se face conform următoarelor principii fundamentale: competența, imparțialitatea, independența, promptitudinea și caracterul minuțios [4].

Scopurile unei investigații și documentări eficiente ale torturii și ale altor tratamente crude, inumane sau degradante sau pedeapsă (numite în continuare tortură sau rele-tratamente) includ următoarele:

(a) Clarificarea faptelor, stabilirea și recunoașterea responsabilității individuale și a statului față de victime și familiile lor;

(b) Identificarea măsurilor necesare pentru a preveni repetarea acestora;

(c) Facilitarea urmăririi penale sau, după caz, a aplicării sancțiunilor disciplinare pentru cei considerați responsabili în urma anchetei; demonstrația necesității de reparare și compensare din partea Statului, inclusiv compensarea financiară echitabilă, precum și oferirea de mijloace pentru îngrijire medicală și reabilitare [4].

În ceea ce privește rolul procurorului în investigarea cazurilor de tortură:

– procurorii sau polițiștii sunt obligați să interogheze sau să ia depoziții de la membrii organelor securității sau poliției privind plângerile asupra comportamentului inadecvat al acestora;

– procurorii sau ofițerii de urmărire penală trebuie să întreprindă acțiuni necesare pentru a verifica materialele documentare,

care ar putea dezvălui adevărul sau contrariul privind plângerile de maltratare, de exemplu, rapoartele de evidență a reținuților sau de a examina toate contradicțiile, inconsecvențele sau lacunele în informația furnizată de poliție sau organele securității;

– procurorii trebuie să ia măsuri pentru a colecta independent probe fundamentale, inclusiv probe criminalistice privind plângerea de supunere la tortură;

– procurorii nu trebuie să permită tergiversări în prelevarea probelor și la luarea de pozițiilor de la reclamanti sau martori;

– procurorii trebuie să reacționeze prompt la semne vizibile de maltratare și la plângeri de maltratare;

– procurorii trebuie să intenteze activ și serios procese penale contra făptuitorilor care sunt agenți ai Statului;

– procurorii nu trebuie să aibă o atitudine diferită sau neobiectivă față de colaboratorii organelor de drept sau de securitate, având tendința de a ignora sau de a nu lua în serios plângerile adresate contra comportamentului inadecvat al acestora. Procurorii, în mod special, nu trebuie să facă prezumții că agenții de stat au dreptate, iar semnele de maltratare sunt rezultatul acțiunilor lor legale sau au fost determinate de comportamentul reclamantului. Acesta este deseori cazul unor plângeri de supunere la tortură [7, p.40-41].

Urmărirea penală și pedepsirea persoanelor care aplică tortura. În realitate este foarte dificil de a începe un proces penal împotriva funcționarilor de poliție, iar în cazul în care funcționarul de poliție ajunge totuși pe banca acuzaților și este pedepsit, pedepsele aplicate sunt neproporționale cu gravitatea infracțiunii. Ca exemplu, pe parcursul anului 2009 în baza art. 309/1 CP RM au fost pornite 208 cauze pentru comiterea actelor de tortură, fiind pronunțate 4 sentințe de condamnare în privința a 8 colaboratori de poliție. În anul 2010 în instanțele de judecată au fost remise spre examinare 25 de cauze în privința a 42 de persoane pentru comiterea infracțiunii prevăzute de art.309/1 CP RM, fiind pronunțate 5 sentințe de condamnare în privința a 6 persoane. Pentru comiterea infracțiunilor prevăzute de

art.309/1 prin sentințele instanțelor de judecată funcționarilor de poliție le-a fost stabilită pedeapsa închisorii, însă, în majoritatea cazurilor, cu aplicarea art.90 Cod penal al Republicii Moldova s-a dispus suspendarea condiționată a executării pedepsei [8].

Pedepsele aplicate reprezentanților autorităților statului vinovați de aplicarea torturii și a altor rele tratamente sunt prea blânde și nu corespund cu gravitatea faptelor.

În afară de sancțiunea penală față de colaboratorii OAI, ar trebui să fie aplicată concedierea din organele afacerilor interne fără dreptul de restabilire.

Asigurarea dreptului fiecărei victime a torturii, tratamentului inuman și degradant, precum și a rudelor persoanelor decedate în urma torturii, la accesul liber la mijloacele protecției juridice, dreptul la restituirea pagubei, inclusiv compensarea echitabilă și adecvată, restituirea, reabilitarea, satisfacerea și garantarea nerepetării cazurilor de tortură, fiind informată despre acest drept fiecare persoană reținută. Conform art. 14 alin. (1) al Convenției împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante din 10.12.1984 „Fiecare stat parte va garanta, în sistemul său juridic, victimei unui act de tortură dreptul de a obține reparație și de a fi despăgubită în mod echitabil și adecvat...”.

Este binevenită regula conform căreia paguba suferită în urma torturii să fie restituită în întregime din contul persoanei recunoscute vinovată de instanța de judecată.

Tortura este o crimă și o violare gravă a drepturilor omului. În pofida interzicerii totale a torturii atât de dreptul internațional, cât și de cel intern, ea continuă să fie aplicată, iar persoanele care o aplică sunt rar pedepsite. În acest caz, impunitatea devine un obstacol important în prevenirea eficace a torturii. De regulă, tortura se aplică de aceiași funcționari publici care sunt responsabili pentru menținerea și asigurarea respectării legii.

Din cauza consecințelor sale grave psihologice, răul cauzat victimei prin tortură nu poate fi reparat. Prevenirea are, prin urmare, o importanță primordială. Pentru aceasta trebuie să fie aplicate măsuri concrete și

drastice, menite să excludă aplicarea torturii, tratamentului inuman și degradant din activitatea poliției. Printre acestea pot fi menționate instruirea colaboratorilor de poliție, creșterea controlului activității poliției, aplicarea pedepselor adecvate față de cei care au comis acte de tortură, crearea mecanismelor eficiente care ar asigura reabilitarea victimei și repararea pagubei suferite.

Bibliografie:

1. Hotărârea Guvernului RM nr.481 din 10.05.2006 cu privire la aprobarea Codului de etică și deontologie al polițiștilor ((lit.a) pct.16).
2. Cap.II, p.B, par.2, Rapport au Gouvernement de la Moldova relatif à la visite effectuée par le Comité européen pour la prévention de la torture et des peines ou traitements inhumains ou dégradants (CPT) en Moldova du 21 au 27 juillet 2010, <http://www.cpt.coe.int/documents/mda/2011-08-inf-fra.pdf>.
3. Raport privind activitatea Mecanismului Național de Prevenire a Torturii în anul 2009, <http://ombudsman.md/file/Raport%20MNPT%20rom%20pentru%20web.doc>.
4. Cap. IV, lit. B) par. 124 din Protocolul de la Istanbul din 1999 recomandat prin rezoluția Adunării Generale a ONU 55/89 din 4 decembrie 2000, Manualul ONU de investigare efectivă și documentare asupra torturii și altor tratamente sau pedepse crude, inumane sau degradante, [ww.ohchr.org/Documents/Publications/training8Rev1ru.pdf](http://www.ohchr.org/Documents/Publications/training8Rev1ru.pdf).
5. Articolul 115 (1) al CPP al RM.
6. Hotărârea guvernului nr. 1109 din 06.12.2010 pentru aprobarea Concepției de reformare a Ministerului Afacerilor Interne și a structurilor subordonate și desconcentrate ale acestuia //Monitorul Oficial 247-251/1233, 17.12.2010.
7. Aisling Reidy, Interzicerea torturii, Ghid privind punerea în aplicare a articolului 3 al Convenției Europene a Drepturilor Omului, Consiliul European, 2002, <http://www.humanrights.coe.int/aware/GB/pu-bli/materials/1035.pdf>.
8. Raport privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova în anul 2009, <http://www.ombudsman.md/file/Raport%202009%20redactat.doc>; Raport privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova în anul 2010, <http://www.ombudsman.md/file/RAPORT%202010%20FINAL.doc>.

**MANAGEMENT,
INSTRUIRE APLICATIVĂ
ȘI TEHNOLOGII INFORMAȚIONALE**

Alexandru PÎNZARI,

doctor în drept, conferențiar universitar,
șef al Catedrei management în activitatea OAI
a Academiei "Ștefan cel Mare" a MAI,

Vadim BORDIAN,

Academia "Ștefan cel Mare" a MAI, doctorand

FACTORI STRESOGENI ÎN ACTIVITATEA ORGANELOR AFACERILOR INTERNE

Police work is perceived as one of the most hazardous and dangerous occupations. This way, the police show physical symptoms and psychological problems due to stress more frequently than other workers in other professions. The most frequent stressors in the police are related to the specific characteristics and work practices (human suffering, role conflict, contingency, lack of feedback, level of danger and hazardous planning of work, police uniform, cumulative stress), characteristics and practices of the institution (inadequate equipment, bureaucracy, inadequate awards, wearing of uniform), characteristics and practices of public (distorted information from the press, unfavorable attitude of others outside the system, status of public authority).

Selye, cel care a inventat conceptul de stres, descria munca de poliție ca fiind una dintre cele mai riscante profesii, ea depășind chiar formidabilul stres al celor implicați în traficul aerian (Selye, 1978). În acest sens, s-a constatat faptul că, polițiștii manifestă simptomatologie fizică și probleme de natură psihologică datorate stresului mai des decât alți lucrători din alte profesii (Anshel, 2000). Unii au apreciat chiar că mediul din poliție are caracteristici patologice, fiind predispozant pentru apariția diferitelor probleme mentale (Sheptycki, 2004).

Instituțiile militare sau de tip semi-militar cer ca individul să se sacrifice pentru binele societății. Prin urmare „individul” este mai puțin luat în considerație, scopul „grupului” fiind cel mai important. Natura cvasi-militară a activității, cât și funcționarea într-o astfel de instituție pot conduce la o situație nedorită și foarte stresantă, care să perturbe sănătatea mentală a personalului (Kelly, Sean 2004).

Angajații care asigură respectarea legii își desfășoară activitatea în condiții maxime de constrângere și suprasolicitare emoțională. Ei trebuie să interacționeze cu societatea, îndeplinindu-și rolul așa cum se cuvine, într-o manieră neutră și profesionistă. Portul uniforme și al armii îi fac să se diferențieze în societate, iar această segregare are efecte psihologice multiple, care pot induce afectări pasagere sau de durată ale funcționării psihice ale polițistului (Kroes, Hurrell, 1975).

Lucrătorii poliției suportă diferite forme de stres în activitatea lor, acesta fiind cauzat de factori diverși. Sursele de stres ale polițiștilor pot fi grupate în câteva categorii, și anume: aspecte legate de viața personală a polițiștilor, „presiunea” exercitată de munca de poliție, atitudinea opiniei publice cu referire la munca de poliție și la polițiști, activitatea justiției, organizarea instituției în sine.

Pentru o prezentare clară a multitudinii de factori stresanți cu care se confruntă polițiștii ne vom centra în continuare pe patru mari categorii:

Caracteristici și practici specifice muncii

Suferința umană - polițiștii sunt constant expuși inechității și brutalității întâlnite în viața de zi cu zi. O astfel de experiență are un impact emoțional mare asupra individului, oricât de bine adaptat ar fi acesta (Bordian, 2010). Constrângerea emoțională consumă un volum imens de resurse, chiar mai multă energie decât cea necesară exprimării adevăratelor emoții. Dacă această energie este consumată la maximum, ofițerul riscă să fie extenuat în afara orelor de program și să nu dorească să mai participe la viața socială și de familie.

Conflictul de rol - polițiștii adesea trăiesc experiențe conflictuale, de exemplu, atunci când aceștia sunt foarte aproape de arestarea unui infractor ce a săvârșit o faptă condamnatibilă, care în mod evident este în contradicție cu valorile și normele general umane. În momentul reținerii lui, polițiștii trebuie să țină

cont cu strictețe de drepturile acestuia, altfel riscă să fie acuzați de incompetență sau abuz.

Situații neprevăzute - de cele mai multe ori, atunci când într-o situație particulară este cerut un răspuns rapid, polițistul este luat prin surprindere – o astfel de situație îl dezchilibrează atât din punct de vedere fizic cât și mental. Starea de stres normal constituie pentru majoritatea celorlalți lucrători un proces de acumulare psihică, ce poate fi redusă sau adaptată, până în momentul în care „scapă de sub control”. Nu este și cazul personalului din acest domeniu, căci în cazul acestora situația poate „scăpa de sub control” în câteva secunde. Ei trebuie să reacționeze și nu să prevină problemele cu care se confruntă, astfel este posibil ca polițiștii să treacă de la o stare de calm, la o stare bruscă de suprasolicitare și presiune.

Absența unui răspuns - cea mai mare parte din munca poliției este fragmentată, posibilitatea de a urmări un caz de la început la sfârșit este limitată, iar feedback-ul este minimal. Neavând un răspuns, polițiștii pot aprecia că imposibilitatea de a rezolva complet problemele oamenilor cu care ei se confruntă zilnic este un motiv ce le-ar putea genera o imagine de sine scăzută sau dominată de sentimente de inutilitate.

Nivelul de pericol și planificarea neuniformă a muncii de poliție - Profesia de polițist implică multe elemente periculoase (folosirea armelor, implicarea în infracțiuni violente), care afectează lucrătorii atât în mod direct, cât și în mod indirect. Schimbările neprevăzute ce apar în programul de lucru sunt, de asemenea, perturbatoare pentru viața de zi cu zi a polițiștilor.

Consecințe negative ale muncii de poliție, de natură fizică și mentală. Polițistul vede partea negativă a societății – infractorul, cel ce abuzează de reguli, ceea ce poate denatura opiniile sale în legătură cu caracterul majorității ființelor umane. Mediul negativ creează o viziune critică și cinică a societății. Este foarte dificil să ajungi să ai încredere în oameni și în intențiile lor bune atunci când majoritatea timpului ai de-a face cu oamenii nedemni de încredere și ești în prezența unor oameni care doresc să facă rău celorlalți. Lipsa încrederii

poate apărea în relațiile personale ale polițistului cu vecinii, cu prietenii, cu soția. Poate avea repercusiuni, de asemenea, asupra modului de creștere a copiilor, căci polițiștii au tendința să fie mai severi în disciplină și mai precauți în acest sens.

Stresul cumulativ - evenimentele stresante ce se repetă în timp, într-un mod continuu, au ca și consecință formarea și manifestarea unui stres cumulativ (format în timp). Indiferent de tipul activității, de mărimea serviciului, toți polițiștii sunt predispuși stresului încă din momentul încadrării lor. Acesta are un potențial distructiv, atât asupra fizicului cât și asupra psihicului.

Caracteristici și practici ale instituției

Dotare inadecvată - reprezintă un obstacol în soluționarea anumitor cazuri și este resimțită ca o potențială sursă de stres și anxietate pentru polițiști. Calitatea echipamentului și nivelul de dotare al său poate fi considerat un indice al stării de bine a unui lucrător.

Prea multe „hârtii” de completat - multe dintre activitățile poliției sunt condiționate de redactarea unor cereri sau obținerea unor aprobări, acestea de multe ori împiedicând acțiunea promptă și eficientă. Se poate ajunge chiar la cazuri extreme, atunci când, de exemplu, un polițist obține rezultate remarcabile în activitate (poate chiar salvează vieți omenești) și este muștrat dacă nu întocmește corespunzător rapoartele de activitate. Se pare că aceste „hârtii”, care descriu desfășurarea acțiunii sunt, în cele mai multe cazuri, mai importante pentru instituție decât acțiunea în sine.

Recompense inadecvate - recunoașterea pentru o sarcină bine făcută este rară, pe când critica în cazul greșelilor este frecventă. De asemenea, modul de realizare al promovărilor determină frustrare printre lucrători, deoarece este adesea văzut de polițiști ca fiind limitat și incorect, centrat mai degrabă pe aspectele relaționale decât pe cele profesionale.

Portul uniformei - cercetările realizate au aratat că portul unei legitimații sau al unei uniforme poate determina creșterea agresivității în relațiile cu publicul. Aceste schimbări pot interveni asupra oricăror persoane care poartă o uniformă, legitimație și armă și constituie factori care au efecte într-o anumită

măsură asupra angajaților din instituțiile guvernamentale.

Caracteristici și practici publice

Informațiile deformate din presă

Prezentarea diferitelor acțiuni ale poliției este adesea neconformă cu realitatea, unii ziariști având tendința de a amplifica aspectele negative legate de poliție și a trece cu vederea aspectele pozitive. O multitudine de știri sunt percepute ca defavorabile de către polițiști, existând chiar supoziția că evenimentele sunt prezentate astfel datorită unor „erori cu intenție”.

Atitudinea nefavorabilă a celorlalți din afara sistemului

Polițiștii sunt adesea acuzați de incompetență de majoritatea membrilor comunității. Criticile aduse muncii de poliție sunt resimțite profund de către aceștia. Declarațiile nefondate de violență și rasism sunt adesea simțite ca nejuste și defavorabile imaginii polițiștilor.

Statutul de autoritate publică

Pe lucrătorii din acest domeniu oamenii îi abordează și îi tratează chiar și atunci când nu sunt în exercițiul funcțiunii. Când apare o problemă, oricine caută un polițist pentru a o „prelua”, pentru a „rezolva problema”. Unii spun că polițiștii nu sunt niciodată în afara serviciului

Deși munca polițiștilor este stresantă, există studii care au arătat că polițiștii au un nivel mai crescut al sănătății mentale, în comparație cu alte grupuri (Hart, Wearing, 1995). Acest fapt a fost explicat prin faptul că este posibil ca polițiștii să pornească în cariera lor cu un nivel mult mai ridicat al stării de bine și să aibă așteptări realiste cu privire la dificultățile muncii. Aceasta face ca specificul naturii muncii polițistului să nu fie un stres particular pentru majoritatea polițiștilor.

Concluziile studiilor realizate de Hart și Wearing, în 1993, au fost următoarele:

- polițiștii nu sunt foarte stresați în comparație cu alte grupuri;
- caracteristicile personalității sunt determinante puternice pentru stres și starea de bine;
- experiențele organizaționale sunt mai importante decât cele operative în determinarea stresului și a stării de bine;
- experiențele pozitive și negative operează independent și ambele trebuie luate

în calcul pentru a înțelege starea de sănătate mentală a polițiștilor.

Având în vedere faptul că situațiile stresante întâlnite la locul de muncă au o influență semnificativă asupra productivității muncii de poliție (Homer, 2001) rezultă că este extrem de important să se realizeze analize detaliate ale diferiților factori care au un potențial stresant crescut.

Indiferent de multitudinea sau gravitatea factorilor stresanți, s-a evidențiat (Spilberger, 1981) că ocupația de polițist este asociată cu o rată mare: a divorțurilor, a alcoolismului, a suicidului, a altor probleme emoționale și de sănătate fizică.

După cum s-a putut observa există o mare diversitate a factorilor stresanți în munca de poliție, fapt ce determină două consecințe inevitabile, și anume:

- necesitatea de a evalua gravitatea acestora și impactul pe care îl au asupra sănătății mentale a angajaților și a performanței în muncă.
- necesitatea de a implementa programe de asistență psihologică cu rol preventiv sau suportiv.

Bibliografie:

1. Dantzer, M.L. (1987), Police related stress: A critique for future research, *Journal of Police Criminal Psychology*, 3, p. 43.
2. Gruber, C.A. (1980). The Relationship of Stress to the Practice of Police Work, *The Police Chief*; 16-17.
3. Hart, P.M., Wearing, A.J. (1995). Police stress and well-being: Integrating personality, coping and daily work experiences, *Journal of Occupational & Organizational Psychology*, 68, 2.
4. Kroes, W.H., Margolis, B.L., Hurrell, J.J. (1974). Job stress in policeman. *Journal of Police Science and Administration*, 2, 145-155.
5. Reiser, M. (1976). Some organizational stresses on policeman, *Journal of Police Science and Administration*, 16, 163-167.
6. Seyle, H. (1078). The stress of police work, *Police Stress*, 1, 7-8.

Alexandru PÎNZARI,

doctor în drept, conferențiar universitar,
șef al Catedrei management în activitatea OAI

Vadim BORDIAN,

Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, doctorand

LEADERSHIP-UL EFICIENT ÎN ACTIVITATEA OAI

In these changing times, leadership is the key to individuals and organizations success. Management represents a critical determinant of organizational effectiveness of the police. Inspectors and others holding positions of power must engage, motivate and guide subordinates, community members, and other local officials. The essence of effective leadership involves achieving goals, objectives and mission of the organization and unity. Effective leadership in police activity involves a series of actions and initiatives to better serve the community it serves, while ensuring the welfare and interests of workers and citizens. The vast majority of what is written about leadership in the police take the data from the military and corporate-commercial areas, who argue that efficiency and performance in any activity are related to strategic leadership, but especially to the leader's personality.

Actualitatea studiului de față este argumentată de faptul că în vremurile acestea schimbătoare, leadershipul este cheia succesului indivizilor și organizațiilor cât și a regiunilor și țărilor în care trăim. S. Moscovici susține acum aproape două decenii că eliberarea forțelor concentrate în mase (în mod deosebit, a celor iraționale) face din lider singura soluție în problema existenței acestora. Nu există o unică definiție a liderilor, precum nu există o singură lucrare consacrată lor. Încă în 1960 B. M. Bass identifică circa două mii de studii referitoare la deținătorii pozițiilor de putere.

Conducerea (leadership-ul) reprezintă un determinant crucial al eficacității organizaționale ale poliției. Inspectorii și alții în poziții deținătoare de putere trebuie să angajeze, motiveze și ghideze subordonații, membrii comunității, și alți oficiali locali. Instituțiile de poliție își doresc în primul rând funcționari apti de a monitoriza situațiile haotice și de conflict. Evoluția abordării ofițerilor de poliție a condus la o regândire a rolului de lider chiar și printre cei care nu dețin controlul convențional de supraveghere. Discuțiile contemporane privind funcționarii de poliție sugerează că „fiecare ofițer este un lider”.

Teorii ale leadershipului

Subiectul leadership-ului a fost de interes pentru mii de ani, de la filozofii greci cum ar fi Platon și Socrates, pâna la marii guru ai

managementului și leadershipului din vremea noastră. Totuși, niciodată nevoia de leadership eficient nu a fost mai promovată ca în secolul 21. Leadershipul constituie astăzi terenul afirmării a numeroase idei, uneori contradictorii și controversate. Deși în 1986, R. Toulouse raporta peste 5000 de studii referitoare la leadership sau la una din componentele sale – puterea, autoritatea, charisma, influența sau persuasiunea – definirea liderului / leadershipului rămâne ambiguă și complexă.

Chiar dacă există o mare diversitate a definițiilor propuse, anumite elemente de bază pot fi identificate. Astfel, leadership-ul este „acel element al activității de conducere, care se ocupă preponderent de problema resurselor umane, acea aptitudine cu ajutorul căreia liderul influențează, mobilizează membrii organizației la îndeplinirea scopurilor”, fiind definită și drept capacitatea unei persoane de a influența alte persoane, prin intermediul comunicării, în scopul atingerii obiectivelor organizaționale. Aceste definiții sunt asemănătoare celei referitoare la putere și manager, pentru că exercițiul puterii poate, pe de o parte, să fie în mod formal atribuit de organizație unei persoane, conferindu-i o poziție de autoritate (lider formal: ex. în politică, afaceri) sau, pe de altă parte, poate rezulta din caracteristicile și competențele particulare ale unei persoane, independent de statutul său în organizație (lider informal: ex. în prietenie). Ast-

fel, liderul este un individ care influențează comportamentul, atitudinile și randamentul angajaților.

În ciuda importanței leadership-ului în cadrul forțelor de poliție, marea majoritate a ceea ce este scris despre acest subiect utilizează date obținute în alte contexte și domenii profesionale, în special militare și corporativ-comerciale. În timp ce unele aspecte ale organizațiilor și a conducerii pot fi traduse cu ușurință în managementul siguranței și ordinii publice, nu toate transferurile sunt universale și adecvate. În consecință, cele mai multe informații despre conducerea poliției se bazează pe povestiri și studii de caz, și mult prea puțină informație vine de la cercetări sistematice și cuprinzătoare. Acest decalaj de cunoștințe duce la prezumția că ceea ce funcționează în domeniul militar și corporativ-comercial poate fi aplicat și profesiei de aplicare a legii. Cu toate acestea, o astfel de presupunere implică multe întrebări-cheie despre leadership în organele de poliție.

Variabilele leadershipului

Leadershipul produce schimbări, fapt demonstrat, în timp de război, de insuficiența administrării corecte și a managementului specific păcii, iar în unitățile economice de azi, de nevoia de manageri și lideri eficienți în contextul instabilității generate de creșterea alarmantă a concurenței. Există trei abordări principale în definirea și explicarea conceptului de leadership:

1. abordarea axată pe trăsături: există anumite trăsături individuale care permit identificarea liderului eficient și compararea lui cu liderul ineficient;

2. abordarea comportamentală: aspectele cele mai importante ale leadershipului nu depind de caracteristicile liderului, ci de stilul și maniera sa de a reacționa în diferite situații;

3. abordarea situațională /contingențială: eficiența liderului nu este determinată numai de comportamentul lui, ci și de contextul în care evoluează și la care trebuie să fie adecvat și să se adapteze. Situația presupune anumite resurse, sarcini, structuri sociale, reguli specifice etc.

„Zona în care aceste trei variabile se suprapun este situată în așa-numitul „locus al leadership-ului”” (Hallander, Apud).

Dacă ar fi să vorbim despre esența leadership-ului eficient, am putea cu certitudine afirma că acesta presupune realizarea scopurilor, obiectivelor și misiunii organizației și a unității. Ce este leadership eficient în poliție? Conform cunoașterii comune, conducerea eficientă este procesul de stabilire a unui exemplu adecvat pentru alți ofițeri, arătându-le cum să activezi într-un mod corect, profesionist, orientat spre servicii, și în conformitate cu standardele și așteptările comunității. Conducerea efectivă în poliție implică o serie de acțiuni și inițiative pentru o mai bună deservire a comunității pe care o servește, asigurând în același timp bunăstarea, precum și interesele lucrătorilor și a cetățenilor.

O multitudine de studii suțin că eficiența și performanța în orice activitate țin de leadership strategic, dar mai ales de personalitatea liderului.

Abordări ale leadership-ului eficient axate pe trăsăturile liderului

Acceptând nevoia de calități specifice liderului, metodologia pentru determinarea tipului de lider, elaborată de adepții trăsăturilor psihologice, a fost pentru prima dată verificată, pe scară foarte mare, în perioada celor două războaie mondiale, fiind eficientă în special în identificarea piloților și ofițerilor cu aptitudini de lider, folosindu-se testări psihologice, observarea directă a comportamentelor în situații de grup. În încercarea de a defini liderul eficient, s-au conturat 6 grupe de caracteristici (Stogdill):

a. Caracteristici fizice: vârsta, prezentarea, talia, greutatea, poziția socială și mobilitatea liderilor. Nu s-a identificat nici o legătură între acestea și stilul de leadership.

b. Mediul social: educație, poziția socială, experiența și mobilitatea profesională a liderilor. Nu s-a identificat nici o legătură semnificativă între acestea și stilul de leadership.

c. Inteligența: liderul ar poseda un volum mare de cunoștințe și competențe, o judecată mai bună, mobilitate intelectuală, ca-

pacitate decizională remarcabilă și o facilitate deosebită de exprimare. Rezultatele arată că, deși această corelație este constantă, ea este foarte slabă.

d. Personalitatea: încredere în sine, spirit activ, integritate caracterială, hotărâre, independența, spirit introvertit/extravertit, spirit amiabil/agresiv, nevoia de a domina sau tendința spre autoritarism au fost des asociate unui lider. Rezultatele cercetărilor au arătat că relația era ades prezentă, dar nu se verifică în toate cazurile.

e. Caracteristicile legate de sarcină / muncă: un lider poate fi definit ca un individ cu motivație și tenacitate sporite, o nevoie de realizare puternică și un simț remarcabil al responsabilității și inițiativei, fiind un „finalizator”.

f. Abilitățile sociale și interpersonale: liderul participă activ la multe activități, demonstrând abilitate managerială, interrelaționând cu o mare varietate de indivizi datorită unor aptitudini remarcabile de cooperare, are prestigiu și popularitate, tact, diplomație, charismă, legitimitate.

E. Ghiselli a studiat opt trăsături de personalitate (inteligența, inițiativa, abilitatea de supraveghere, încrederea în sine, simpatia pentru angajați, spiritul decis, masculinitatea / feminitatea, maturitatea) și cinci trăsături de motivație (nevoia de securitate a locului de muncă, nevoia de recompensă bănească, nevoia de putere asupra altora, nevoia de autoactualizare, nevoia de împlinire ocupațională), ierarhizând trăsăturile menționate în:

– caracteristici foarte importante: abilitatea de supraveghere, nevoia de împlinire ocupațională, inteligența, autoactualizarea, încrederea în sine, spiritul decis;

– caracteristici de importanță moderată: absența nevoii de securitate, simpatie pentru lucrători, inițiativa, absența nevoii de recompensă bănească, maturitatea;

– caracteristici lipsite de importanță: masculinitatea / feminitatea.

Din perspectiva aceleiași abordări, R. Stogdill a evidențiat, caracteristicile liderilor de succes: puternica asumare de responsabilități/ angajarea plenară în înde-

plinirea sarcinilor; tenacitatea în urmărirea scopurilor stabilite; spiritul îndrăzneț, originalitatea în rezolvarea problemelor; dorința de manifestare a inițiativei în diverse cadre sociale; încrederea în sine și personalitatea puternică; disponibilitatea pentru acceptarea consecințelor acțiunilor/deciziilor altor persoane; promptitudinea în absorbirea stresului, disponibilitatea pentru tolerarea frustrărilor/amânărilor; abilitatea de influențare a comportamentului și capacitatea de structurare a relațiilor interpersonale, pentru a facilita atingerea scopurilor „la îndemână”.

Astfel, în definirea leadership-ului eficient este necesar determinarea trăsăturilor de personalitate ce pot favoriza succesul. Deși în explicarea și cunoașterea managementul și leadership-ul polițienesc se apelează la date obținute de studiile realizate în domeniile militare și corporativ-comerciale, nu toate aceste rezultate pot fi supuse unui transfer universal în leadership-ul OAI. Din aceste considerente, considerăm că este absolut necesar realizarea unor studii ce ar evalua valabilitatea acestor rezultate din domeniile non-polițienești în cele ce vizează activitatea organelor afacerilor interne.

Bibliografie:

1. Bass B., (1985), *Leadership & Performance Beyond Expectation*, New York;
2. Neculau A., (1996), *Psihologie socială. Aspecte Contemporane*, Iași, Polirom;
3. Neculau A., (1977), *Liderii în dinamica grupului*, București Editura Științifică și Enciclopedică
4. Nicolescu O., Verboncu I., (1994), *Management și eficiență*, București, Editura Nora
5. Zamfir C., (1994) *Psihosociologia organizării și a conducerii. Teorii și orientări contemporane*, București, Editura Politică
6. Centru de resurse în Leadership, www.leadershipcenter.ro
7. Leadership Definitions, <http://www.leadership-studies.com/lsw/definitions.htm>, accesat 31.03.2010

Дмитрий Григорьевич ЗАБРОДА,

кандидат юридических наук,

первый проректор по учебной и методической работе

Днепропетровского государственного университета внутренних дел

Александр Викторович ЩЕРБИНА,

адъюнкт Кафедр криминального права и криминологии,

начальник Отдела международных отношений

Днепропетровского государственного университета внутренних дел

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНТЕРАКТИВНОЙ АУДИТОРИИ В ПОДГОТОВКЕ УЧАСТКОВЫХ ИНСПЕКТОРОВ МИЛИЦИИ К ПРАВОМЕРНЫМ И БЕЗОПАСНЫМ ДЕЙСТВИЯМ ПРИ РЕАГИРОВАНИИ НА ФАКТЫ НАСИЛИЯ В СЕМЬЕ

The problem of domestic violence, its determinant is one of the most important in Ukrainian society. After the difficult socio-economic processes characteristic of Ukraine in the period of its establishment as an independent state, affecting mostly leave the micro-social - family and institutions derived from it. In particular, the standards have changed understanding of the officially registered marriage as the foundation of the family, increased the number of families who live below the poverty line, background spread phenomenon - alcoholism, drug abuse, decreased ability to influence public family, cases of violence against children, the elderly and t. n. Improve the situation in the sphere of combating domestic violence contributed to the adoption of November 15, 2001 Law of Ukraine "On Prevention of Domestic Violence," which defined the legal and institutional framework for the prevention of violence in families, institutions and agencies, which relies on the implementation of measures to prevent domestic violence.

Проблема насилия в семье, его детерминант является одной из важнейших в украинском обществе. Ведь сложные социально-экономические процессы, характерные для Украины в период ее становления как самостоятельного государства, негативно повлияли на основную оставляющую социального микроуровня – семью и производные от нее институты. В частности, изменились стандарты понимания официально-зарегистрированного брака как основы семьи, увеличилось количество семей, которые проживают за чертой бедности, распространились фоновые явления – алкоголизм, наркомания, уменьшились возможности влияния на семью общественности, участились случаи насилия над детьми, лицами пожилого возраста и т.п.

Улучшению ситуации в сфере противодействия насилию в семье способствовало принятие 15 ноября 2001 года Закона Украины "О предупреждении насилия в семье", которым определены правовые и организационные основы предупрежде-

ния насилия в семье, органы и учреждения, на которые полагается осуществление мероприятий по предупреждению насилия в семье [1].

В течение 2001-2010 гг. было принято свыше 20 нормативно-правовых актов, которые конкретизируют формы и методы деятельности органов государственной власти и местного самоуправления по реализации положений данного закона, уточняют содержание отдельных его норм. Невзирая на существование в Украине правовой основы в отрасли предупреждения насилия в семье, ситуация с правонарушениями и преступлениями, которые совершают на семейно-бытовой почве остается достаточно сложной. Так, в течение 6 месяцев 2010 года из 1117 убийств – 342 (29,1%) совершенных на бытовой почве, из 1727 тяжких телесных повреждений – 443 (25,7%); милицией составлено 61359 административных протоколов по ст. 173-2 КУПАП «Совершение насилия в семье, невыполнение требований защитного предписания или отказ от прохождения кор-

реакционной программы», дополнительно выявлено и поставлено на профилактический учет 39374 человека, которые совершают насилие в семье (всего на учете находится 92111 лиц)[2]

Анализ законодательства в сфере предупреждения насилия в семье и практики его реализации, свидетельствует о том, что милиция занимает центральное место в системе субъектов профилактики этого вида правонарушений. Среди подразделений органов внутренних дел, на которые возлагаются обязанности противодействовать насилию в семье, ведущее место занимает служба участковых инспекторов милиции и уголовная милиция по делам детей. Именно они непосредственно прекращают факты насилия в семье и принимают другие меры по его предотвращению или повторному совершению.

При этом следует констатировать, что вмешательство работника милиции в конфликт на семейно-бытовой почве может повлечь экстремальную ситуацию, в результате чего возникает угроза для его жизни и здоровья. Первоочередной задачей работника милиции в таких обстоятельствах становится обеспечения безопасности потерпевших, личной безопасности, которые являются необходимым условием выполнения им своих обязанностей.

Угрозы, которые возникают при вмешательстве в конфликты на семейно-бытовой почве, имеют определенные особенности, которые участковый инспектор милиции или работник уголовной милиции по делам детей должен хорошо знать.

В частности факторами, которые приводят к несчастным случаям, ранению или даже гибели работников милиции в таких экстремальных ситуациях, являются: недостаточное знание нормативных актов и положений, которые регламентируют деятельность работника милиции в таких обстоятельствах; несоблюдение требований личной безопасности; ослабление контроля за своими действиями; переоценка собственных сил и возможностей, несвоевременный вызов помощи; непонимание психологии правонарушителя в различных

состояниях (алкогольное или другое опьянение, психическое перевозбуждение, аффект); недостаточный уровень физической подготовки, пренебрежительное отношение к использованию средств индивидуальной защиты, отсутствие практических навыков действий в типичных и экстремальных ситуациях; недостаточное понимание природы конфликтов на семейно-бытовой почве, методов их преодоления и неумения ориентироваться в условиях обострения конфликтной обстановки; неполное обеспечение табельным оружием и специальными средствами активной обороны; прекращение конфликта самостоятельно, без помощи других сотрудников ОВС; неумение оказывать медицинскую помощь и самопомощь.

Достаточно типичной является такая схема развития событий. Участковый инспектор или другие работники милиции прибывают на место конфликта, который возник между родственниками, соседями или другими гражданами, когда он уже существенно заострился. Часто одно из конфликтующих лиц, вооружившись топором, лопатой или другим предметом, которым можно нанести телесные повреждения, угрожает убить или покалечить своего противника и пытается выполнить свои угрозы. Когда прибывает работник милиции, злоумышленник переносит свою агрессию от жертвы, которую он наметил, на него. Такая ситуация характеризуется отсутствием факторов внезапности и скрытности нападения, правонарушитель явно демонстрирует свои намерения. Все, что происходит, участковый инспектор милиции видит и сразу может спланировать свои, а если у него есть помощники, то и их действия.

Для таких ситуаций характерно: пребывание правонарушителей в нетрезвом состоянии; склонность правонарушителей к агрессии; наличие во многих из них ощущения безнаказанности, которое добавляет им уверенности и подталкивает к активным действиям.

Причинами потерь среди работников милиции в таких ситуациях бывают, кроме отмеченных выше, также: неумение пра-

вильно оценить обстановку и эффективно действовать в ситуациях, когда нарушитель угрожают их жизни или здоровью; отсутствие навыков применения огнестрельного оружия в помещениях; страх применения оружия и специальных средств на поражение в случаях, разрешенных законом; отсутствию навыков обладания приемами рукопашного боя в ограниченном пространстве; неумение четко, ясно и точно изложить свои законные требования.

В связи с этим, важное место для уменьшения количества потерь среди работников милиции в условиях пресечения насилия в семье является их качественная подготовка к действиям в различных ситуациях.

Так, обучение курсантов, участковых инспекторов милиции происходит в ряде учебных заведений МВД Украины, среди которого ведущее место занимает Днепропетровский государственный университет внутренних дел. Он является базовым высшим учебным заведением из подготовки специалистов для подразделений милиции общественной безопасности.

В течение длительного времени (свыше 45 лет) в его стенах готовят работников службы участковых инспекторов милиции, уголовного розыска, следствия. Основным структурным подразделением университета, которое выполняет это ответственное задание, является факультет милиции общественной безопасности. Кроме этого, подготовка специалистов для этого подразделения милиции осуществляется на заочном факультете подготовки специалистов для органов внутренних дел и в центре последипломного образования.

Отдельным направлением деятельности ДДУВС является внедрение инновационных технологий подготовки сотрудников милиции с учетом украинского и зарубежного опыта подготовки работников правоохранительных органов в целом и полиции (милиции) в частности.

С этой целью, представитель университета в составе делегации МВД Украины при содействии ОБСЕ посетил Академию безопасности полиции Австрии, где познакомился с опытом использования совре-

менной методики подготовки курсантов академии к действиям по прекращению и фиксации фактов насилия в семье. Одним из примеров применения интерактивных методик стала демонстрация ролевой игры “Действия полицейского из прекращения домашнего насилия”.

С целью формирования соответствующих навыков и умений у работников милиции, с учетом опыта подготовки полицейских Австрии 25-26 ноября 2009 года, при содействии Координатора проектов ОБСЕ в Украине, в Днепропетровском государственном университете внутренних дел открылась интерактивная классная комната для наработки практических навыков у курсантов, будущих работников милиции общественной безопасности, а также участковых инспекторов милиции, которые будут проходить переподготовку в университете, из противодействия насилию в семье.

Интерактивная классная комната представляет собой имитацию двухкомнатной квартиры, своего рода учебный “полигон” для наработки, в первую очередь, практических навыков как курсантов, так и участковых инспекторов милиции, которые будут проходить переподготовку на базе университета, из противодействия насилию в семье (общение с жертвой и правонарушителем, правильного отображения объяснений, оформления административных материалов и тому подобное).

Для необходимого методического и организационного обеспечения проведения занятий с использованием ИКК была создана рабочая группа из представителей Департамента общественной безопасности МВД, ОБСЕ, ВУЗов МВД Украины и общественных организаций которыми:

- 1) разработана программа специализированного курса по противодействию насилию в семье, состоящая из трех тем “Понятие насилия в семье. Виды и причины насилия в семье. Психологические особенности и особенности поведения членов семьи, в которой совершается насилие”, “Правовые основы предупреждения насилия в семье в Украине”, “Формы и методы деятельности работников милиции по

предупреждения, выявления и прекращения насилия в семье”.

2) подготовлено научно-методическое пособие к специализированному курсу по противодействию насилию в семье для курсантов факультетов милиции общественной безопасности высших учебных заведений, подчиненных Министерству внутренних дел Украины, в котором отражены основные положения законодательства по вопросам деятельности насилия в семье, тактические и психологические особенности деятельности участковых инспекторов милиции из прекращения насилия, общения с правонарушителями и потерпевшими.

Одним из основных методов подготовки курсантов и слушателей является ролевая игра “Действия работников милиции по прибытию на семейно-бытовой конфликт.

Основой игры являются четыре сценария, согласованные ДОБ МВД Украины. Эти сценарии учитывают ситуации, связанные с разной интенсивностью развития событий на месте семейно-бытового конфликта. Соответственно от этого зависит и тактика действий работников милиции.

При этом, для каждого сценария предусмотрены два варианта действий участковых инспекторов милиции. Первый – с заранее заложенными ошибками (тактическими, процессуальными, терминологическими), а второй – с правильным вариантом действий.

В первом сценарии фиксировались действия участковых инспекторов милиции по прекращению и фиксации психологического насилия в семье относительно женщины, которое совершается в присутствии ребенка.

Второй сценарий, связан с особенностями действий по прекращению и фиксации физического и психологического насилия относительно женщины и ребенка, при среднем уровне агрессивности правонарушителя.

В дальнейшем, сценарии усложнялись. В частности, третий касался ситуации насилия по отношению к престарелому отцу, имеющему физические изъяны, при

нежелании женщины сообщать участковым инспекторам милиции об этом факте. В четвертом же – участковые инспектора милиции преодолевали злостное неповиновение обидчика, который находился в пьяном виде и не желал выполнять их законные требования.

Кроме этого внимание обращалось и на особенности подготовки процессуальных документов по фиксации факта насилия в семье, разграничение его разновидностей, взаимодействия с органами власти, местного самоуправления и ответственностью в этой сфере.

Проведению ролевой игры предшествует соответствующая организационная и учебно-методическая работа. Схематично процесс подготовки выглядит так:

1. Теоретический материал курсанты получают в виде лекции в пределах учебной дисциплины “Административная деятельность ОВС”, а также в процессе самостоятельной подготовки.

2. Накануне игры группа получает сценарии и определяет исполнителей ролей (участковых, правонарушителя, жертвы и других лиц, если это необходимо); прорабатывает порядок действий с учетом нормативно-правовых актов и программы специализированного курса из противодействия насилию в семье; научно-методического пособия к нему, а также указаний преподавателя кафедры. После подготовки группа разделяется на 2 подгруппы: первая группа – исполнители, вторая – эксперты.

3. Следующим этапом является сама ролевая игра.

4. По ее завершению происходит обсуждение ролевой игры и формирование алгоритма правильных действий по конкретному сценарию.

Дополнительными заданиями может быть оценка качества подготовки процессуальных документов, умения выражать мнение в соответствии с поставленной задачей и тому подобное.

5. После обсуждения ролевая игра повторяется с соответствующей корректировкой.

б. Потом преподавателем осуществляется оценивание, как участников ролевой игры, так и экспертов.

Важным элементом достижения цели ролевой игры является использование специально оборудованной аудитории и применение технических средств. В частности, при содействии ОБСЕ установлен комплекс современной аудио-видео фиксирующей аппаратуры, с помощью которой можно не только фиксировать ход игры, но и осуществлять ее запись, хранение и воспроизведение. Это позволяет обеспечить анализ игры путем ее неоднократного пересмотра, фиксировать событие в динамике с учетом нескольких вариантов ее разыгрывания, обеспечить подтверждение правильности выполнения заданий курсантами и слушателями, или же другими лицами.

Для ускорения усвоения учебного материала специалистами университета совместно с представителями ДОБ МВД, координатора проектов ОБСЕ в Украине и ГУМВД Украины в Днепропетровской области были отсняты четыре учебных видеофильма с воссозданием нескольких типичных ситуаций, которые возникают у участковых инспекторов милиции в процессе прекращения насилия в семье.

Кроме этого, интерактивная комната оборудована стендами, которые являются наглядным материалом, который позволит ознакомиться с основными положениями законодательства Украины о предупреждении насилия в семье; вторая комната оборудована современной мебелью и отделкой для создания обстановки жилища.

Использование ИКК засвидетельствовали высокую эффективность в формировании навыков действий работников милиции на месте семейно-бытового конфликта.

По результатам мониторинга качества проведения занятий 83% опрошенных засвидетельствовали их высокую эффективность и желание продолжить учебу.

Изучение результативности занятий и усвоения полученных знаний в практическую деятельность службы участковых инспекторов милиции ГУМВС Украины в Днепропетровской области показало, что в период с

апреля по июнь 2010 года на 15% снизились количество повторных обращений граждан в органы внутренних дел относительно совершения насилия в семье; по итогам первого полугодия 2010 года на 17% снизились количество умышленных убийств, в том числе на 27% – совершенных на бытовой почве и тяжких телесных повреждений, которые повлекли смерть потерпевшего; сравнительно с первым полугодием прошлого года участковыми инспекторами милиции составлено на 321 протокол по ст. 173-2 КУпАП больше; участковые инспектора милиции стали больше понимать и правильно использовать нормы законов, уменьшив процент нарушений законности и законных сетований от граждан.

С целью дальнейшего усовершенствования использования интерактивной аудитории предусматривается: продолжить разработку типичных сценариев, в том числе с их адаптацией к изменениям в обстановке на материале реальных дел; привлечь к их разработке и проведению занятий опытных работников службы участковых инспекторов милиции и представителей других ВУЗОВ МВД; зафиксировать типичные ситуации на электронных носителях и распространить их в учебных и практических подразделениях органов внутренних дел; провести мониторинг ее влияния на уровень знаний, умений и навыков курсантов; определиться с возможностью открытия подобных аудиторий в других учебных заведениях системы МВД Украины.

Список литературы:

1. Про попередження насильства в сім'ї: Закон України від 15 листопада 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 10. – Ст. 70/
2. Удосконалення системи попередження насильства в сім'ї: Презентація МВС України, 26-27.08.2010 року. – 25 с.
3. Дмитренко М.І., Заброта Д.Г. Дії дільничних інспекторів міліції в екстремальних ситуаціях: Методичні рекомендації. – Дніпропетровський юридичний інститут МВС України, Дніпропетровськ, 2001. – 34 с.

**POLITOLOGIE,
PSIHOLOGIE, FILOZOFIE
SI STINTE ISTORICE**

Aliona BIVOL,

doctor în psihologie, conferențiar universitar interimar,
specialist psiholog principal al Serviciului educație al Secției resurse umane
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

INVESTIGAREA COMPORTAMENTULUI BĂNUITULUI ÎN PROCESUL AUDIERII

With the implementation strategies of contemporary psihojuridice hearing criminal cases and the number of discoveries is increasing knowledge of their authors. Success of hearing is directly proportional to the appropriate inter-personal relationships between prosecution and investigation.

In elucidating the feelings of the suspect may establish the reality of carrying out the crime and to outline the degree of guilt. However, success is directly dependent on the process of hearing and psycho-behavioral states suspect identification by adopting psihotacticilor correct, depending on personality.

Grație implementării strategiilor psihojuridice contemporane de audiere numărul descoperirilor cazurilor infracționale și cunoașterea autorilor acestora este în creștere. Succesul procesului de audiere este direct proporțional cu stabilirea relațiilor interpersonale adecvate între organele de urmărire penală și anchetat.

În opinia lui C. Aionițoaie (1989), audierea bănuitului este activitatea procesuală și de tactică criminalistică efectuată de către organul de urmărire penală, în scopul stabilirii unor date cu valori probatorii necesare pentru aflarea adevărului în cauza care face obiectul cercetării penale. De aici rezultă importanța deosebită a activității respective, deoarece în cadrul acesteia bănuitul poate face mărturisiri – complete ori parțiale – cu privire la infracțiunea pe care a săvârșit-o și la circumstanțele legate de comiterea ei. Faptul este evident, întrucât cunoscând cel mai bine împrejurările și modalitățile prin care s-a comis infracțiunea, învinutul poate contribui la soluționarea cauzei[1].

Dicționarul explicativ al limbii române definește interogatoriul (audierea) prin „totalitatea întrebărilor adresate de organul judiciar unei părți implicate în proces și a răspunsurilor oferite de acesta, care contribuie la rezolvarea cazului”[7].

Conform Codului de procedură penală al RM, audierea bănuitului se face numai în

prezența unui apărător la dorința bănuitului în scris sau oral[6].

Analizând explicațiile sus menționate, se sesizează contribuția valorică a fenomenelor psihologice în desfășurarea procesului de audiere. Audierea este definită din unghiul psihologic drept „fiind contactul interpersonal verbal, relativ tensionat emoțional, desfășurat sistematic și organizat științific, de către reprezentantul de stat cu persoana bănuită, în scopul culegerii de date și informații despre o faptă infracțională, în vederea prelucrării și lămuririi împrejurărilor în care s-a comis fapta, identificării făptuitorului și, în funcție de adevăr, a stabili răspunderea” [2].

În baza elucidării trăirilor afective ale bănuitului se poate stabili realitatea desfășurării infracțiunii și a conturului gradului de vinovăție. Totodată, reușita procesului de audiere este direct dependentă de identificarea stărilor și psihocomportamentului bănuitului prin adoptarea psihotacticilor corecte, în funcție de personalitate.

C. Aionițoaie (1994) subliniază că pe lângă cunoașterea concretă a faptei comise de bănuitul, organul de urmărire penală trebuie să manifeste interes deosebit pentru cunoașterea personalității și a trăsăturilor psihice specifice acestuia. Aflarea adevărului despre comiterea faptei ilicite este posibilă numai prin studierea psihocomportamentului bănuitului atât în fazele preinfracțională și infracțională, cât și

în procesul de audiere (interogare). Cunoașterea profilului de personalitate a infractorului (temperamentul, caracterul, aptitudinile, afectivitatea, actele volitive, procesele psihice) este necesară, întrucât activitatea de audiere a învinutului constituie o luptă pe tărâm psihologic stabilită de două stiluri comportamentale diferite.

Luând în considerație cele menționate, identificarea tipului predominant de temperament – coleric, sangvinic, flegmatic sau melancolic oferă posibilitatea alegerii procedurilor tactice de audiere adecvate, deoarece se exprimă cel proeminent în comportament (mișcării, reacții afective, vorbire).

Așadar persoanele cu temperament coleric sunt hipersensibile, mobile în gestică și gândire, cu reacții rapide și nestăpânite. Deseori sunt impulsive, mai ales în fața obstacolelor (organul de urmărire penală), inclusiv în fața normei juridice menite să le împiedice interesele.

Din rândul lor se vor recruta critici și antagoniști ai situațiilor noi. Ei suportă greu contrazicerile și sugestiile. Colericul vorbește repede și tare. Scrie grăbit, înșirat, neuniform. Fața lui este expresivă. Colericul decide, execută și antrenează. El manifestă trăiri emoționale explozive, instabilitate comportamentală, tendință de dominare în relațiile interpersonale. Se plictisește repede la monotonie. Pentru colerici se adoptă tactica de audiere prin fermitate.

Temperamentul sangvinic se caracterizează prin adaptare ușoară la cerințele și exigențele normativ-juridice noi. Contactează fără dificultăți mari cu organele de drept, deși nu acceptă ușor sugestiile acestora, deoarece au încredere în forțele proprii. Sangvinicul este vioi, activ, viguros, energic, vorbește repede și mult, optimist și entuziast. Manifestă excitabilitate în sentimente și atitudini, superficial față de acțiuni, oameni. Sangvinicul imaginează, descoperă, revoluționează. Face digresiuni. El se adaptează ușor și se foarte în largul lui în contactele umane. Pentru sangvinic se potrivește excelent procedul de audiere prin sentimentalism.

Flegmaticul are un ritm mai lent al vieții

sufletești. Mimica și gestică este mai puțin exprimată, abandonează mai greu stereotipurile și deprinderile, inclusiv cele legate de norma juridică. Nu-și manifestă pregnant opiniile și scopurile. Se adaptează greu la noi cerințe și condiții. Este calm, tăcut, nesociabil, rezistent la stres și frustrații. Lipsește încrederea în forțele proprii. Lentoare în percepție. Excitantul mental este cel care îi susține existența. Expresia feței sale este cel mai dificil de descifrat, deoarece poate avea un „chip de piatră”. Nu se implică în activități și rareori oferă informații fără să fie stimulat. Bănuitul flegmatic se antrenează în audiere prin întrebări raționale.

Persoanele melancolice manifestă comportament emoțional-afectiv crescut, fiind timide și impresionabile. Sunt nehotărâți, ezitanți în exprimarea opiniilor, gândurilor, intențiilor. Pentru a se adapta la cerințele social-juridice, deseori apelează la ajutorul organului de drept, demonstrând interes față de noile norme juridico-legislative. Lentoarea este trăsătura dominantă a melancolicului. El compară, ajustează și frânează. Melancolicul are înclinații spre analize minuțioase, trăire afective intense și sensibilitate emoțională. Nu rezistă solicitărilor intense de lungă durată. Are randament scăzut al activismului. Are dificultăți în a-și exprima adevăratele sentimente. În procesul de audiere a bănuitul melancolic se demonstrează blândețe și răbdare.

În același timp, trăsăturile pozitive sau negative de caracter, scrie C. Aionitoaie, cum ar fi: sociabilitatea, sinceritatea, corectitudinea, tactul, delicatețea, orgoliul, indiferența, nesinceritatea, neglijența, apatia, timiditatea, aroganța etc., permit celui ce efectuează audierea să-și formeze o imagine fidelă cu privire la personalitatea bănuitului, să selecteze metoda cea mai efektivă pentru a obține declarații complete și sincere.

Din analiza materialelor cazuistice se pot desprinde, la fel, concluzii cu privire la aptitudinile făptuitorului concretizate în abilitatea cu care a conceput și săvârșit infracțiunea, a căutat să ascundă urmele acesteia, măsurile luate pentru a împovăra identificarea și chiar la tipul de infracțiune.

Cunoașterea persoanei inculpatului,

organul de urmărire penală o poate face prin investigațiile efectuate cu privire la persoană, actele premergătoare, cercetarea la fața locului, ascultarea martorilor și victimei, analiza documentelor despre studii, profesie și funcții, comportamentul la domiciliu, caracteristica de la serviciu. De asemenea, cunoașterea antecedentelor penale, modului de comportare după comiterea infracțiunii, amicilor și grupului de prieteni, apartenenței la vreo confesie religioasă este un suport în contactarea productivă cu bănuitul în procesul penal.

Prin manifestarea spiritului de observator exigent, organul de urmărire penală colectează probe despre psihologia personalității bănuitului datorită evidenței stilului de comportament adoptat de inculpat, atât în faza preinfracțională, cât și cea postinfracțională sau chiar în biroul de audiere.

În procesul de urmărire penală se acumulează probe de diferită calitate și cantitate, toate având ca scop elucidarea și penalizarea corectă a infractorului. În acest context, de menționat că nu în ultimul rând se acordă atenție cercetării comportamentelor exprimate prin sistemele reprezentanționale dominante ale interlocutorului. Se operează prin intermediul unei extrem de atente și fine analize a expresiilor verbale, atât a formulărilor utilizate de bănuitul, cât și a distincțiilor interne specifice dominante: vizuale, auditive, kinestezice.

Plecând de la această idee, în procesul de audiere cunoașterea vieții interioare a bănuitului se efectuează prin psihotactici de ascultare productivă, adresare a întrebărilor și interogatoriul psihanalitic.

Din punct de vedere psihologic, ascultarea eficientă presupune a tăcea, dar nu o tăcere rigidă. În consecință, ascultarea utilă a relațiilor libere nu este o simplă audiere pasivă în maniera unui înregistrator, ci dimpotrivă, se manifestă prin dinamismul însoțit de analiza relațiilor interlocutorului pe calea formării conexiunilor și asocierilor sau concretizări a unor elemente[9]. Ascultarea necorespunzătoare constituie deseori baza conflictelor, neînțelegerilor ori concluzionării pripite și greșite.

În scop de evitare a dificultăților și înțelegerii personalității bănuitului propun or-

ganului de urmărire penală recomandări de îmbunătățire sau perfecționare a capacității de ascultare:

- alegeți mediul (odaia) potrivit pentru ascultare;
- formați contactul vizual cu interlocutorul;
- demonstrați competența de ascultare;
- urmăriți esența mesajului;
- fiți pregătiți pentru a acumula o informație de la bănuitul (victimă);
- nu întrerupeți persoana cu întrebări diferite de mesaj;
- faceți unele concretizări mici referitoare la subiectul tratat;
- evitați prezența altor persoane străine.

Totodată, în procesul de ascultare trebuie să se evite sistarea relatării libere a învinutului, aprobarea sau dezaprobarea verbală a afirmațiilor, manifestările de satisfacții sau nemulțumirile. Observările realizate pe parcursul ascultării asupra comportamentului și trăsăturilor de personalitate a bănuitului oferă posibilitatea de a selecta procedeele tactice de investigare a cazului în continuare. În același timp, se adoptă o modalitate specifică de interogare prin urmărirea obținerii unui feedback din partea bănuitului. Feedback-ul este unul dintre componentele cele mai importante ale formării relațiilor dintre omul legii și bănuitul. Grație schimbului de impresii reciproce în procesul comunicării, adică primirea feedback-ului, se percepe starea sufletească a anchetatului (frică, invidie, indiferență, confuzie, indisponere etc.).

O altă psihotehnică importantă exprimată prin aptitudinea de a comunica de organul de urmărire penală o reprezintă adresarea corectă a întrebărilor.

Conform lui Popescu D. (1998), a stăpâni tehnica formulării întrebărilor înseamnă a adresa acel tip de întrebare prin care se obține un anumit răspuns, în funcție de interesul urmărit sau obiectele evidențiate în discuție.

Adresarea de întrebări are drept scop lămurirea tuturor împrejurărilor cauzei infracționale și dezvăluirea adevărului. Întrebările trebuie să realizeze o serie de condiții:

- să fie clare și precise;

- să fie formulate la nivelul de înțelegere al celui ascultat;

- să nu sugereze răspunsul pe care îl așteaptă organul de urmărire penală;

- să nu pună în încercătură învinuitul.

Deopotrivă cu strategiile sus-menționate se mai antrenează în aflarea psihologiei bănuितului o tehnică eficientă – interogatoriul psihanalitic.

Interogatoriul psihanalitic este inofensiv, respectă „integral” demnitatea, drepturile și libertățile cetățeanului. Reprezintă un joc inteligent prilejuit preponderent de o simplă discuție asupra cazului și care dă posibilitatea individului de a se apăra cu toate mijloacele – cele legale și individuale” [4].

În faza de audiere bănuitul exprimă comportament duplicitar, evidențiat de dorința să ascundă conștient realitatea infracțională prin relatări parțiale, incomplete sau negarea datelor deja existente. Celălalt plan al conduitei duplicitare reprezintă manifestări expresive, care denotă contrariul celor spuse de anchetat. Analizând duplicitatea conduitei la intersecția dintre forma gândită, cea transmisă și realitate, punem în evidență:

- simularea (minciuna). Minciuna este un proces mintal prin care bănuitul încearcă să falsifice răspunsul just la o întrebare, ascunzând stările emoționale demascatoare. În timpul cercetării penale apare la audiat un dezechilibru psihic provocat de conflictele intrapsihice. Prin urmare, conflictul dintre pulsunile inconștientului și actul conștient se concretizează în comportamente ce scapă cenzurii conștientului, fiind: erori caracteristice, acte simptomatice, lapsusuri, uitarea sau deformarea intenționată a unor nume de familie;

- lăsarea obiectelor – reprezintă primele acte simptomatice ale subconștientului care sunt veritabile în identificarea învinuitului;

- revenirea la locul faptei este consecința necesității detensionării psihice a făptuitorului sub presiunea Eu-lui social, care dezaprobă inconștient actul criminal. Unii autori consideră că reîntoarcerea la locul faptei este generată de dorința sesizării plăcerii înfiorătoare și dulce a tensiunii emoțional-afective

pe care a trăit-o făptuitorul în timpul comiterii infracțiunii și descărcarea treptată de tensiune;

- lapsusul – incapacitatea temporară de a-și aminti și de a reproduce ceva anterior cunoscut (numere, date, termeni). Conform studiilor lui S. Freud acest fenomen se datorează unor inserții ale planurilor inconștiente cu funcții de blocaj psihic în situații în care există conflicte interne psihice, fie oboesală sau tensiune psihică implicată în zonele evocate de cuvinte, date, evenimente ce nu se pot aminti. Se poate exprima printr-un cuvânt nepotrivit care denotă persoane, locuri, date tehnice, aspecte raportate la infracțiuni care, după S. Freud, trădează dorințele sau intențiile veritabile ascunse ale audiatului;

- uitarea cuvintelor și a numelor proprii de către făptaș – trebuie îndreptată asupra numelor în legătură directă cu vina, asupra cărora conștiința veghează să nu fie divulgate;

- actele simptomatice accidentale sunt mărturisiri involuntare ale unor gânduri, afecțiuni, repulsii care scapă de sub controlul vigilent al Eu-ului conștient;

- asociația de idei – reprezintă o tehnică de diagnosticare a comportamentului simulat. Pornește de la premisa că o anumită semnificație a cuvintelor-stimul determină o activare la nivelul rețelelor semantice, exercitând o influență specifică asupra stării emoționale a subiectului. La unele cuvinte „neutre” bănuitul răspunde prin cuvinte „afectogene”, a căror semnificație este legată direct sau indirect de ceva ce subiectul încearcă să ascundă[5].

Prin observația riguroasă, organul de urmărire penală înregistrează, fixează și analizează comportamentele expresive involuntare demonstrate de învinuit. Cu ajutorul mecanismelor gândirii (judecata, raționamentul de tip analitic sau sintetic, inductiv sau deductiv) se pătrunde prin interpretări dincolo de aspecte expresive de suprafață, dezvăluind laturi noi despre infracțiune, anterior necunoscute. Interpretările comportamentului aparent se efectuează cu multă prudență, sub controlul riguros și comparându-le cu analiza datelor, probelor obiective.

În domeniul urmăririi penale, obser-

vația se bazează pe elementele de suprafață care sunt cele mai ușor de observat, și anume: simptomatologia labilă (include toate aspectele dinamice ale corpului), simptomatologia stabilă (înălțimea, carura, circumferința toracică, lungimea mâinilor), pantomima (ținuta, mersul, gesturile), mimica (expresiile feței, modificările vegetative).

A. Pease (1993) susține că examinarea și explicarea comportamentului expresiv furnizează informații despre starea psihologică și trăsăturile de caracter ale personalității bănuțitului. Prin stabilirea contactului psihologic și citirea conduitei nonverbale se evidențiază orientativ oferirea relatărilor minciunoase de către bănuțit.

În concluzie cunoașterea psihocomportamentului bănuțitului în procesul audierii reprezintă o condiție esențială în descoperirea infracțiunilor și aflarea adevărului. Utilizarea eficientă a psihotehnicilor de investigare și adaptarea tacticii de audiere la personalitate determină aflarea într-un timp rezonabil a adevărului.

Bibliografie:

1. Aionitoaie C., *Tactica criminalistică*, București, 1989.
2. Butoi T., *Note de curs la psihologia judiciară*, București, 1994/2000.
3. Codul de procedură penală al R.M., Chișinău, 2004.
4. Dicționarul explicativ al limbii române, București, 1998.
5. Butoi T., *Psihoanaliza crimei: femeia asasin*, București, 1996.
6. Buș I., David D., *Psihologie judiciară*, București, 2003.
7. Dicționar de psihologie, București, 1997.
8. Popescu D., *Arta de a comunica*, București, 1998.
9. Popescu D., *Conducerea afacerilor*, București, 1998.
10. Pease A., *Limbajul trupului*, București, 1993.

Oleg CASIADI,

doctor în filosofie, conferențiar universitar,

șef al Catedrei științe socioumane a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

MIGRAȚIA INTERNAȚIONALĂ ȘI MOBILIZAREA DIASPOREI ȘTIINȚIFICE DIN REPUBLICA MOLDOVA

Migration is becoming increasingly ubiquitous in the current context of globalization. Increased independence between countries, facilitated by technological development, frequency of transactions in goods, services and capital, together with the development of telecommunications and international transport have resulted in rapid increase in the number of people began to see international migration as a way to escape poverty, unemployment and social pressure, economic and political home.

International migration is a controversial process, being defined by specialists in different ways. It should also mention that international migration includes, in addition to labor migration and refugee flows, brain drain, asylum seekers and sometimes internally displaced persons are included.

Migrația devine un fenomen tot mai omniprezent în contextul actual al globalizării. Creșterea independenței între țări, facilitată prin dezvoltarea tehnologică, frecvența tranzacțiilor cu bunuri, servicii și capital, împreună cu dezvoltarea domeniului telecomunicațiilor și a transportului internațional, au avut ca efect creșterea vertiginoasă a numărului de persoane care au început să vadă migrațiunea internațională ca pe o modalitate de a scăpa de sărăcie, șomaj și presiuni de ordin social, economic și politic în țara de origine.

Migrația internațională este un proces controversat, el fiind definit de specialiști în mod diferit. Totodată, trebuie să menționăm faptul că migrația internațională cuprinde, pe lângă migrația forței de muncă, și fluxurile de refugiați, exodul creierelor, solicitanți de azil, iar uneori sunt incluse și persoanele intern deplasate.

Dicționarul de relații internaționale analizează migrația internațională din punctul de vedere al efectului pe care îl are asupra relațiilor internaționale. Deși au existat întodeauna mișcări transfrontaliere și inetrcontinentale ale migranților, numai recent acest domeniu a început să fie perceput ca o problemă de prim ordin în cadrul relațiilor internaționale, deoarece începe să afecteze direct conceptele sale fundamentale de suveranitate, securitate națională, ordine și stabilitate¹.

¹ Oleg Casiadi, Sergiu Porcescu, *Migrația: Subiecte și subiecți*, Chișinău, Tipografia Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, 2008. p. 14-15.

Pentru a înțelege amploarea și impactul migrației forței de muncă înalt calificate, inclusiv a „exodului de creiere”², din țările în curs de dezvoltare, este necesar mai întâi să identificăm factorii ce provoacă acest fenomen. Aceștia pot fi clasificați în factori interni (push factors) și externi (pull factors). Factori externi sunt cei care atrag forța de muncă calificată din țările în curs de dezvoltare și se referă, în principal, la condițiile net superioare de trai și muncă oferite de țările-gazdă.

Acestea includ salarii mai mari, oportunități de angajare, condiții de lucru relativ bune, stabilitate politică, economică și socială. Factorii interni ce favorizează exodul includ: lipsa oportunităților de realizare a aspirațiilor profesionale, nivelul scăzut de trai, instabilitate politică și socială, lipsa oportunităților de a utiliza competențelor, frecvența dezastrelor ecologice³ etc.

Totodată, în secolul XXI aceste circumstanțe favorabile migrației forței de muncă se extind, iar conform estimărilor experților de la Banca Mondială, migrația va continua să crească din următoarele considerente:

² Conceptul „exodul creierelor” a fost lansat pentru prima dată în anii 1960, cu referire la emigrarea savanților și intelectualilor englezi spre SUA. Gary Becker a dezvoltat acest concept din perspectiva capitalului uman.

³ A. Nunn, *The „Brain Drain” Academic and Skilled Migration to the UK and its Impacts on Africa*. Report to the AUT and NATFHE, 2005, <http://www.ucu.org.uk/media/pdf/3/4/thebrainrain.pdf>.

- intensificarea proceselor de globalizare crește gradul de conștientizare a decalajului dintre nivelurile de trai și provoacă stimulente mai clare pentru decizia de a emigra;
- îmbunătățirea accesului la mijloacele de transport și de comunicare crește gradul de mobilitate a persoanelor;
- creșterea fluxurilor de informații reduce incertitudinea în perspectivele de migrație;
- persoanele apte de muncă din țările în curs de dezvoltare, care în mare parte au sub 30 de ani, conștientizează repede avantajele emigrației spre țările dezvoltate;
- consolidarea diasporei în țările cu venituri mai mari contribuie la dezvoltarea rețelelor sociale în domeniul migrației ⁴.

Astfel, la nivel individual, decizia de migrație este rezultatul unui proces prin care individul rațional evaluează beneficiile migrației internaționale. Așa încât numărul migranților de înaltă calificare este în continuă creștere la nivel mondial, acest fenomen fiind determinat, pe termen lung, de trei tendințe fundamentale:

- dezvoltarea modernă constă în inovare;
- îmbătrânirea populației statelor dezvoltate și presiunea asupra bugetelor naționale cauzată de aceasta determină atragerea persoanelor cu o productivitate sporită a muncii;
- piața internațională a muncii tinde spre relaționarea cu circulația mărfurilor și piața internațională de capital, astfel decalajul socioeconomic dintre țările bogate și cele sărace creează un decalaj în concentrarea capitalului uman.

În cazul cercetătorilor științifici, acestea sunt argumente suficiente pentru accesarea la fondurile de cercetare și emigrarea în țări care oferă condiții suficiente de realizare profesională. În aceste circumstanțe de concurență globală, SUA, UE și Japonia au demarat o adevărată competiție în cursa de a deveni poli de atracție pentru tinerii cercetători străini, lansând diverse programe de atragere și integrare a acestora.

⁴ L. Barbone, World Bank, 5 februarie, 2009 (http://site-resources.worldbank.org/INTECA/Resources/257896-1234545941507/Luca_ppt_v3_russ.ppt)

Tranziția „persistentă” a statului Republica Moldova, ignorarea sectorului de cercetare-inovare în calitate de prioritate pentru dezvoltare, degradarea infrastructurii științifice, lipsa oportunităților pentru afirmarea profesională, de comun cu atractivitatea materială și morală a centrelor științifice din statele dezvoltate sunt doar câțiva dintre factorii care au generat, în istoria contemporană a Republicii Moldova, emigrația din rândul potențialului științific autohton. E de menționat că acest proces a fost susținut și de statele de destinație, care erau interesate în atragerea personalului înalt calificat, în special a tinerilor. Valoarea școlilor științifice autohtone, în pofda restricțiilor de comunicare impuse în perioada sovietică, era cunoscută de parte peste hotarele țării⁵.

Acest fenomen se atestă nu doar în statele din fosta URSS, cercetătorii subliniind în repetate rânduri „exodul creierelor” din statele în curs de dezvoltare spre cele dezvoltate.

În perspectiva de durată medie și lungă, reîntoarcerea cercetătorilor aflați peste hotare ar presupune costuri enorme ce țin de modernizarea infrastructurii de cercetare-inovare, în scopul creării condițiilor similare celor din Occident, de reducerea diferenței salariale, de asigurarea cu poziții privilegiate în ierarhia instituțională, deși nu trebuie diminuat rolul factorilor personali în fiecare caz aparte, care pot fi atât pro, cât și contra reîntoarcerii.

Totuși o alternativă a acestui proces de lungă durată ar fi crearea în străinătate a diasporelor științifice, care ar putea fi considerată inclusiv o etapă intermediară a procesului de reîntoarcere în țara de origine. Fenomenul diasporei științifice este considerat drept un proiect inovativ în domeniul politicilor publice⁶.

Un exemplu elocvent invocat în favoarea creării diasporelor științifice este cel al rețelei stabilite între Silicon Valley din SUA și regiunea Hsinchu din Taiwan.

Studiile efectuate asupra acestei comunități transnaționale a arătat că o mare parte a succesului dezvoltării sectorului de tehnologii informaționale din Taiwan în anii 1980 și 1990 s-a datorat inginerilor americani de

⁵ Oleg Casiadi, Sergiu Porcescu, *Op. cit.*, p.166.

⁶ *Ibidem*, p. 167.

origine asiatică care au constituit adevărate rețele socioeconomice între Silicon Valley și Parcul tehnico-științific Hsinchu. Un set specific de circumstanțe le-a permis cercetătorilor taiwanezi aflați în SUA să contribuie la dezvoltarea țării de origine, printre care putem menționa creșterea explozivă a sectorului de noi tehnologii în Silicon Valley, fapt ce a contribuit la valorificarea capacităților lor de cercetare, un spirit înalt de antreprenariat în cadrul comunității, o inițiativă activă a guvernului taiwanez în promovarea sectorului de tehnologii informaționale și o angajare proactivă a specialiștilor taiwanezi în IT aflați peste hotare în elaborarea strategiilor de promovare a creșterii sectorului privat în regiunea Hsinchu. Acest exemplu demonstrează potențialul cercetătorilor aflați peste hotare în domeniul transferului de tehnologii, ei reușind să promoveze utilizarea în statul de origine a celor mai recente realizări⁷.

Exemple ale acestui mecanism din multe țări au demonstrat cum migrații calificați pot contribui la dezvoltarea țării de origine prin diverse practici de transfer al cunoștințelor, resurselor și competențelor lor, fie direct – revenind temporar sau permanent în țara de origine, sau indirect (virtual) – prin utilizarea noilor tehnologii informaționale și de comunicare.

În condițiile în care, pentru Republica Moldova, capitalul uman este cea mai valoroasă resursă, fenomenul exodului creierilor reprezintă un impediment crucial pentru creșterea economică, dezvoltare și reducerea sărăciei. Pe de altă parte, dacă forța de muncă înalt calificată este importantă, atunci forța de muncă din mediul academic are o valoare dublă în această privință, căci oferă o varietate de funcții cruciale pentru dezvoltarea societății prin:

- cercetare aplicativă și fundamentală;
- inovație;
- transfer al rezultatelor cercetării-inovării în idei comerciale exploatabile, produse și servicii noi;
- consolidare a capacităților tinerei generații prin intermediul procesului de predare

- învățare și respectiv formarea noilor specialiști în domenii-cheie, inclusiv cadre didactice și cei din sectorul medical.

Aceste considerente ne îndreptătesc să considerăm că în timp ce pierderea forței de muncă calificate, datorită emigrației, are un impact fundamental pentru potențialul de dezvoltare al țărilor în curs de dezvoltare, pierderea forței de muncă academice este aproape catastrofală, căci, pe termen scurt, este imposibil de înlocuit. Astfel, apare necesitatea cooptării diasporei științifice în procesul de cercetare, dezvoltare și educație în țara de origine. Menționăm că, în literatura recentă, termenul diasporă științifică a fost definit drept „o comunitate autoorganizată a oamenilor de știință aflați în străinătate care contribuie la dezvoltarea țării sau regiunii lor de origine, în principal în domeniul științei, tehnologiei, educației și altor domenii conexe”⁸.

Elitele intelectuale de la Chișinău sunt din ce în ce mai preocupate de identificarea unui mecanism durabil de implicare a capitalului uman emigrat în beneficiul țării de origine.

Programe care au drept scop crearea conexiunilor transnaționale dintre membrii unei diaspore înalt calificate au fost implementate cu succes în multe regiuni ale lumii. Aceste programe pot fi studiate, preluate, adaptate și implementate în Moldova. În acest sens este deosebit de important a identifica:

- factorii interni și externi care au motivat și/sau determinat savanții moldoveni să părăsească țara;
- țările-gazdă unde există o concentrare înaltă a savanților moldoveni, domeniile lor de cercetare și profilul migrațional al acestora etc.;
- statutul legal și condițiile de profesare;
- oportunitățile locale și internaționale și politici relevante în privința susținerii unui mecanism de implicare a membrilor diasporei științifice în dezvoltarea țării de origine;
- oportunitățile de transfer tehnologic și practici inovaționale în Republica Moldova prin implicarea diasporei științifice;

⁷ *Ibidem*, p. 168.

⁸ R. Barre, V. Hernandez, J.-B. Meyer, D. Vink, *Diasporas scientifiques*, Paris, Institut de Recherche pour le Développement, IRD éditions, 2003.

– instrumente stimulatorii pentru atragerea membrilor diasporei științifice în procesul de dezvoltare a țării de origine;

– instrumente permanente pentru crearea unei platforme de interacțiune dintre diaspora științifică și colegii lor din Republica Moldova;

– recomandări de politici atât pentru țările de origine, cât și pentru cele de destinație în privința utilizării eficiente a capitalului uman deținut de membrii diasporei științifice.

Schimbul de informații dintre diasporă și comunitatea științifică din statul de origine în ambele direcții reprezintă cea mai simplă formă de interacțiune. În vederea transmiterii în țara de origine a informației și abilităților obținute peste hotare, reprezentanții diasporei științifice pot utiliza următoarele metode:

– organizarea seminarelor anuale în colaborare cu instituțiile științifice respective din țara de origine;

– oferirea serviciilor de consultanță autorităților guvernamentale din țara de origine;

– implicarea în pregătirea tinerilor cercetători;

– transferul de tehnologii know-how;

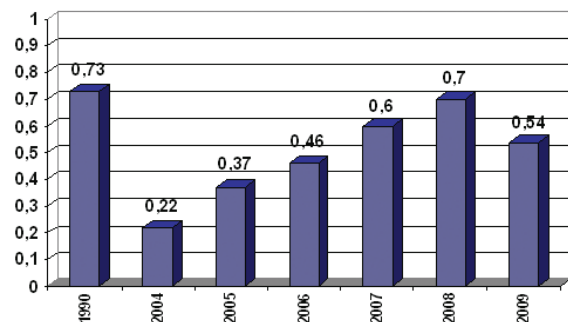
– dezvoltarea rețelei de afaceri în rândul membrilor diasporei etc.

Genul de evenimente care se produc cu participarea membrilor diasporei și comunității științifice naționale (întuniri științifice, schimb de informații prin intermediul poștei electronice, sesiuni de training) nu întotdeauna produc rezultate vizibile, tangibile sau imediate și nu permit o analiză statistică a lor. În realitate, pentru a genera proiecte comune între diasporă și țara de origine este necesară asigurarea a două condiții: dezvoltarea unui sistem informațional și stabilirea unei scheme permanente de încurajare a contactelor.

Un exemplu elocvent în acest sens este rețeaua colombiană Red Caldas, una dintre primele rețele care a evoluat în calitate de grup bine organizat și autonom format din oameni de știință columbieni aflați în străinătate. Misiunea rețelei Red Caldas este de a consolida comunitatea științifică columbiană și de a o integra în comunitatea științifică internațională prin intermediul stabilirii contactelor

și parteneriatelor, organizarea conferințelor, seminarelor și altor modalități de schimb de informații. Membrii rețelei Red Caldas sunt încurajați să colaboreze prin intermediul proiectelor de cercetare, aceștia angajându-se în acțiuni și activități bine determinate pentru a contribui la progresul economic și social din țara lor de origine⁹.

Anul 2004 reprezintă un an de transformare în dezvoltarea științei în Republica Moldova. O dată cu adoptarea Codului cu privire la știință și inovare s-a modificat esențial paradigma funcțională și instituțională a Academiei de Științe a Moldovei (AȘM) prin delegarea către aceasta a competențelor Guvernului în vederea realizării politicii de stat în sfera științei și inovării și a rolului de coordonator în promovarea inovațiilor și transferului tehnologic, atribuirea statutului de instituție publică de interes național în sfera științei și inovării, diversificarea statutului organizațiilor din sfera științei și inovării ca membri ai AȘM, implicarea mai largă a comunității științifice în activitățile de organizare și dirijare a științei din țară, păstrarea și promovarea libertăților academice.

Anexa 1. Finanțarea sferei științei și inovării (% din PIB)¹⁰

A sporit substanțial finanțarea de la bugetul de stat a sferei științei și inovării (anexa 1), ceea ce a creat premise reale pentru renovarea bazei tehnico-materiale și experimentale, reutilizarea laboratoarelor cu echipament

⁹ S. Porcescu, „Oportunități pentru comunitățile științifice din țările de origine”, în *Akademos*, 2008, nr.3 (10).

¹⁰ Rapoartele anuale privind activitatea Academiei de Științe a Moldovei: anii 1990-2009, Chișinău, Tipografia AȘM, 1990-2009.

științific modern, înviorarea și mobilizarea activităților de inovare și transfer tehnologic, îmbunătățirea condițiilor de muncă și de retribuție a muncii cercetătorilor științifici. În același context, autoritățile de la Chișinău au elaborat inițiative în scopul de a crea un cadru legal pentru emigranții moldoveni care doresc să se reîntoarcă în țara de origine, precum și au contribuit la crearea premiselor de repatriere și reintegrare a expatriaților moldoveni.

Pe de altă parte, prioritățile de politici ale Republicii Moldova privind migrația promovează reîntoarcerea forței de muncă pierdute, îmbunătățirea gestiunii migrației și sporirea impactului de dezvoltare a capitalului și deprinderilor obținute de către cetățenii moldoveni peste hotare. Aceste obiective naționale de politici sunt dovedite, printre altele, prin:

- Strategia Națională de Dezvoltare pentru anii 2008-2011, care indică necesitatea de a reglementa fluxurile migraționale și de a consolida gestionarea frontierelor;

- Planul de acțiuni pentru stimularea reîntoarcerii muncitorilor migranți moldoveni de peste hotare;

- Programul de Acțiuni pentru sprijinirea persoanelor născute în Republica Moldova care locuiesc în străinătate (diaspora moldovenească);

- Planul național de acțiuni privind protejarea cetățenilor Republicii Moldova care locuiesc în străinătate;

- Planul de acțiuni privind promovarea intereselor cetățenilor moldoveni din Italia și legătura lor cu Moldova;

- Regulamentul privind suportul financiar destinat pentru activități în legătură cu păstrarea identității național-culturale a persoanelor care provin din Republica Moldova și locuiesc în străinătate (diaspora moldovenească);

- Programul de stat de susținere a dezvoltării întreprinderilor mici și mijlocii pentru anii 2009-2011;

- Strategia națională privind politicile de angajare în câmpul muncii pentru anii 2007-2015.

- Programul Național pentru dezvoltarea unui sistem integrat de servicii sociale

pentru anii 2008-2012;

- Planul Național privind prevenirea și combaterea traficului de ființe umane pentru anii 2008-2009;

- Strategia Sistemului Național de Referire pentru protecția și asistența victimelor și potențialelor victime ale traficului de ființe umane pentru anii 2008-2016 și Planul de acțiuni privind punerea în aplicare a strategiei pentru perioada 2008-2011;

- Regulamentul privind procedura de repatriere a copiilor și adulților – victime ale traficului de persoane, traficului de migranți ilegali, precum și a copiilor neînsoțiți.

Cu toate acestea, se atestă lipsa unei abordări sistemice privind reîntoarcerea imigranților calificați. Astfel, conform studiului Organizației Internaționale pentru Migrație¹¹, deoarece migrația spre țările UE reprezintă o investiție financiară, aceasta deseori este întreprinsă de cetățeni calificați și se asociază cu planurile de ședere de lungă durată și posibil stabilirea cu traiul permanent peste hotarele Republicii Moldova.

Guvernul Republicii Moldova a purces la cartografierea diasporei, a elaborat un cadru instituțional pentru menținerea dialogului între diaspora și țara de baștină, a aprobat un Plan Național de Acțiuni pentru diaspora și alte documente de politici care se axează pe diasporă.

Șeful Misiunii OIM în Moldova, M.A. Wyss, evidențiază faptul că Guvernul este preocupat de asimilarea unor bune practici, întărirea capacității de abordare a programelor diasporei și consolidarea coerenței dintre agendele migrației și dezvoltării. Acestea pot fi atinse prin intermediul unei colaborări în ascensiune și a unor abordări eficiente de antrenare a diasporei în calitate de actor pentru dezvoltarea țării de baștină și creare a unor sisteme de legături cu conaționali de peste hotare. Politicile și programele orientate spre diasporă în vederea dezvoltării țării de origine s-au extins în ultimii zece ani. Guvernul

¹¹ Recomandările seminarului de politici privind diaspora și dezvoltarea țării de baștină 10-11 aprilie 2008. // http://www.iom.md/materials/13_diaspora_seminar_recommend_rom.pdf

Moldovei încearcă să introducă o varietate de instrumente și măsuri politice pentru a încuraja migrații, în mod permanent sau temporar stabiliți peste hotare, să contribuie la dezvoltarea țării lor de baștină¹². În această ordine de idei, managementul diasporei și protejarea cetățenilor moldoveni peste hotare au fost identificate drept prioritățile-cheie ale Planului național de acțiuni pentru anul 2008 cu privire la protejarea cetățenilor moldoveni aflați peste hotare și ale Programului de acțiuni pentru anii 2006-2009 cu privire la sprijinul persoanelor născute în Republica Moldova aflate peste hotare.

Astfel, informațiile disponibile din investigațiile sociologice și din sursele neoficiale indică faptul că majoritatea emigranților care au plecat în anii 1990 intenționează, până la urmă, să se întoarcă în Moldova¹³.

Concluzie

Inițiativele care își propun să stimuleze implicarea de la distanță a diasporei științifice în dezvoltarea țării de origine, precum și reîntoarcerea cercetătorilor aflați peste hotare au la bază următoarele instrumente: (a) oferirea granturilor de reîntoarcere temporară în țară a diasporei științifice, oferite de Organizația Internațională pentru Migrație, Misiunea din Republica Moldova, (b) premiarea anuală a membrilor diasporei pentru activități de promovare a patrimoniului științific și cultural al țării noastre în străinătate, (c) elaborarea modelului autohton de implicare a diasporei științifice în dezvoltarea țării de origine, (d) elaborarea bazei de date electronice a membrilor diasporei științifice.

În același timp, pentru a progresa în continuare în această direcție, este necesar:

- a coopta membri ai diasporei în colegiile de redacție ale revistelor științifice autohtone;

- a coopta membri ai diasporei în expertizarea proiectelor științifice naționale;

- a înființa un fond special pentru proiecte de cercetare comune și pentru granturi speciale de reîntoarcere temporară a diasporei

¹² *Idem*.

¹³ Aproximativ 70% din emigranții moldoveni intenționează să se întoarcă pe o bază permanentă în Moldova.

științifice;

- a coopta membrii remarcabili ai diasporei în calitate de profesori asociați în cadrul universităților din Moldova;

- a garanta condiții de muncă stimulative în cadrul sistemului de cercetare autohton pentru membrii diasporei științifice ce intenționează să se întoarcă;

- a sprijini comunicarea și colaborarea dintre cercetătorii moldoveni din străinătate și cei din țară;

- a elabora un portal electronic, o bază de date electronică și un forum on-line de discuții și interacțiune dintre savanții plecați și colegii lor din țară. (p. 18-19 Foaie).

Bibliografie:

1. Adams R.H., *International Migration, remittances and the brain drain: A study of 24 labour-exporting countries*. // World Bank Policy Research Working Paper 3069, 2003.
2. Barbone L., *World Bank*, 5 februarie, 2009 (http://siteresources.worldbank.org/INTECA/Resources/2578961234545941507/Luca_ppt_v3_russ.ppt)
3. Barre R., Hernandez V., Meyer J.-B., Vink D., *Diasporas scientifiques*, Paris, Institute de Recherche pour le Development, IRD editions, 2003.
4. Casiadi O., Porcescu S., *Migrația: subiecte și subiecți*, Chișinău, Tipografia Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, 2008.
5. Concepția politicii migraționale a Republicii Moldova, aprobat prin Hotărârea Parlamentului. // Monitorul oficial al Republicii Moldova, nr.1386-XV, din 11 octombrie 2002.
6. Declarația de la Chișinău, semnată la 31 ianuarie 2010. (http://international.asm.md/files/diaspora/declaratia_de_la_chisinau.pdf)
7. Legea cu privire la Migrațiune. // Monitorul oficial al Republicii Moldova, nr.1518-XV din 6 decembrie 2002.
8. Legea cu privire la migrația de muncă. // Monitorul oficial al Republicii Moldova, nr.180-XVI, din 10 iulie 2008.
9. Meyer J.-B., *Turning brain drain into bra-*

- in gain: the Colombian experience of the diaspora option* // Science, technology and Society; no 2(2), 1997.
10. Meyer J.-B., *Network approach versus brain drain: lessons from the diaspora* // International Migration, Vol.39, No5, Blackwell, Oxford, 2001.
  11. Modele migrației și problemele dezvoltării resurselor umane în Moldova. Fundația Europeană pentru Instruire (ETF), [http://www.meda-ete.net/pubmgmt.nsf/\(getAttachment\)/542704304F409FAEC12574B90057E51E/\\$File/NOTE7J5LS7.pdf](http://www.meda-ete.net/pubmgmt.nsf/(getAttachment)/542704304F409FAEC12574B90057E51E/$File/NOTE7J5LS7.pdf)
  12. Nunn A., *The 'Brain Drain' Academic and Skilled Migration to the UK and its Impacts on Africa*. Report to the AUT and NATFHE, 2005, <http://www.ucu.org.uk/media/pdf/3/4/thebraindrain.pdf>.
  13. O amplă politică europeană în domeniul migrației, <http://www.firststeps-project.eu/web/content.asp?lng=ro&parent=POLICY&section=Comprehensive>
  14. Petrovečki M., Paar V., Primorac D., *Can Croatia Join Europe as Competitive Knowledge-based Society by 2010?* // http://hrcak.srce.hr/index.php?lang=en&show=clanak&id_clanak=6318.
  15. Planului de acțiuni privind stimularea reîntoarcerii lucrătorilor migranți moldoveni de peste hotare, din 9 octombrie 2008.
  16. Politică SUA în această privință bazat pe sistemul US Green Card // <http://www.usa-green-card.com/>
  17. Politică comunitară a UE în vederea atragerii personalului calificat din țările terțe bazată pe sistemul de recrutare EU Blue Card, <http://www.apply.eu/>
  18. Promoting Knowledge Exchange through Diaspora Networks (The Case of People's Republic of China) By Xiang Biao ESRC Centre on Migration, Policy and Society (COMPAS), University of Oxford, A report written for the Asian Development Bank, March 2005
  19. Recomandările seminarului de politici privind diaspora și dezvoltarea țării de baștină 10–11 aprilie 2008. // http://www.iom.md/materials/13_diaspora_seminar_recommend_rom.pdf
  20. Salt J., *International movements of the highly skilled – Directorate for Education, Employment, Labour and Social Affairs* // International Migration Unit Occasional paper no.3, 2007.
  21. UNESCO Rapport de l'UNESCO sur la science – Paris, UNESCO, 2006.
  22. Viorica Antonov, Tatiana Gamanji, Olesia Cruc, *Exedul de creiere: Provocări, consecințe, căi de acțiune*, IDIS „Viitorul”, Chișinău, 2010.

Silvia ȘAPTEFRĂȚI,

doctor în filosofie, conferențiar universitar

al Catedrei științe socioumane a Academiei "Ștefan cel Mare" a MAI

CHARLES MONTESQUIEU – EXPONENT EMBLEMATIC AL EPOCII „LUMINILOR”

Each era is part of human history through its distinctive characteristics, its own and unrepeatable image is determined by the political climate, economic, social, moral and cultural time. Confidence in reason and progress, the fight against superstition and praise tolerance, development of ideas of equality and freedom are some well known features of the time "lights". Along with these features is necessary to close out the unity of literature and philosophy. Enlightenment-era literary works not simply entertainment, but ways to promote progressive ideas that follow the changes of society and promote the ideal of freedom, justice and social equality. In the spirit of the age in his works of Montesquieu Ch scientific and literary erudition turns his criticism of the abuses and injustice, emphasizing manners and vices of his contemporaries.

Fiecare epocă se înscrie în istoria umanității prin caracteristicile sale distinctive, imaginea sa proprie și irepetabilă care este determinată de climatul politic, economic, social, moral și cultural al timpului. Încrederea în rațiune și progres, lupta împotriva superstițiilor și elogierea toleranței, dezvoltarea ideilor egalității și libertății reprezintă câteva trăsături bine cunoscute ale epocii „luminilor”. Alături de aceste caracteristici se impune cu evidență unitatea strânsă dintre literatură și filosofie. Operele literare din epoca luminilor nu reprezintă simple creații de amuzament, ci modalități de promovare a ideilor progresiste ce urmăreau schimbarea societății și promovarea idealului libertății, justiției și egalității sociale. În spiritul epocii Ch. Montesquieu în lucrările sale de erudiție științifică și literară își îndreaptă critica asupra abuzurilor și nedreptății, evidențiind moravurile și viciile contemporanilor săi.

Publicată anonim în anul 1721 la Amsterdam și Coloma, cartea Scrisori persane s-a bucurat de un succes răsunător, cunoscând douăsprezece ediții într-un an. Anonimatul cărții și apariția ei dincolo de granițele Franței a fost determinat de teama de persecuții la care risca să fie supus în acele timpuri Montesquieu, ca înalt magistrat aflat în slujba statului și autor ce atacă regimul politic și biserica oficială. Pentru a reda esența epocii și a semnala orânduirea decăzută, corupția și

nelegiuirile sociale din Franța sec.al XVIII-lea, Montesquieu și-a privit țara cu ochii unor străini (persani), demascând toate neajunsurile vieții sociale. Observațiile și reflecțiile critice, consemnate în orele de răgaz pe care i le oferea funcția de magistrat, au fost concepute sub formă de scrisori atribuite unor persani care, aflați la Paris, își deapănă impresiile. Ceea ce e considerat bine de către francezi, în virtutea unei obișnuințe, este tratat ca o anomalie de către persani. În felul acesta, din perspectiva unor orientali „naivi”, Montesquieu evidențiază și critică toate viciile și deficiențele regimului politic și ale demnitarilor din acele timpuri.

Satirizarea de către persani moravurilor a orânduirii social - politice și a dogmelor religioase are menirea să-i determine pe cititorii francezi să-și revizuiască părerile proprii asupra realității și să analizeze lucid starea de lucruri din propria țară. Reprezentând un pamflet politic și social, cartea lui Montesquieu denunță privilegiile feudale, despotismul regal și cruzimea inchiziției, pregătind capetele de acuzare împotriva regimului francez, pe care avea să-l judece Revoluția. Ironia autorului atacă toate instituțiile sociale, începând cu monarhia absolută și cu reprezentantul acesteia Ludovic al XIV-lea care își zicea „Regele soare” și socotea, în îngâmfarea lui, că domnia sa este o binecuvântare cerească ce se revarsă pe pământul Franței. Monarhiei absolute, pu-

terii nelimitate a lui Ludovic al XIV-lea care se considera o încarnare, o personificare a statului declarând: „L' Etat c'est moi” (statul sunt eu), Montesquieu îi opune republica, forma de guvernământ în care poate să înflorească libertatea și prosperitatea obștească.

Deși nu este prin convingere ateu, ci deist, Montesquieu critică necruțător biserica catolică ce sprijină asuprirea feudală. Episcopii și duhovnicii în aparență evlavioși, dar cu deprinderi josnice, sunt aspru satirizați de către autorul francez. Scrisorile persane ridică și problema demografică, arătând cauzele care duc la scăderea natalității și condițiile prielnice creșterii ei. Interzicerea divorțului, răspândirea celibatului, sărăcia și asprimea guvernării explică în bună parte scăderea îngrijorătoare a natalității. Montesquieu arată superioritatea țărilor protestante în privința natalității și a vieții de familie.

Reieșind din convingerea sa în superioritatea legii naturale față de cea civilă, Montesquieu nu consideră femeia inferioară bărbatului. Deoarece dominația bărbatului în familia secolului al XVIII-lea era tiranică, Montesquieu se pronunță pentru egalitatea în drepturi a femeii și a bărbatului. Cu aceeași tărie el se pronunță împotriva colonialismului care pustiește regiuni întregi și reduce la starea de sclavie mii de oameni pașnici, reieșind numai din faptul că aceștia sunt de altă culoare.

Dacă în prima sa lucrare de amploare filosoful s-a referit în special la teme sociale, în cea de-a doua lucrare de proporții Considerații asupra cauzelor măririi și decăderii romanilor Montesquieu s-a concentrat asupra prezentării evenimentelor istorice și a comentării lor. Părăsind tonul ușor din Scrisorile persane, filosoful francez conturează o istorie bine încheată a Romei, bazată pe date și evenimente concrete. Prezentând, în special, istoria dreptului și a statului roman, Montesquieu face referințe de amploare și la istoria civilă, la istoria vieții de toate zilele, la relațiile sociale și la relațiile familiale ce domneau în vechea Romă. Montesquieu se impune în istoriografia timpului prin perspectiva nouă de abordare a unui sistem politic și social, care este tratat în

istoria și evoluția lui asemeni unui organism viu ce cunoaște atât faza de ascendență, cât și pe cea de declin.

Aceeași metodă de abordare istorică este utilizată anterior de filosoful român Dimitrie Cantemir în lucrarea sa Istoria creșterii și descreșterii Imperiului Otoman. (Acest lucru îl determină pe N. Iorga să vehiculeze ideea, potrivit căreia noua modalitate de abordare istorică a fost preluată de Montesquieu de la filosoful și domnitorul Moldovei D. Cantemir)¹. Analizând cauzele ascensiunii și decăderii Romei, Montesquieu înaintea și aduce argumente în susținerea tezei fundamentale potrivit căreia libertățile și virtuțile civice favorizează progresul social, în timp ce despotismul determină decăderea morală, mizeria economică, ignoranța și nefericirea popoarelor. Referindu-se la evenimentele concrete din istoria Romei, Montesquieu analizează modalitățile de corupere a cărmuirii politice care a provocat decăderea republicii romane. Analiza cauzelor măririi și decăderii romanilor îndeamnă indirect cititorul să mediteze asupra stării sociale din propria țară și asupra cauzelor care au determinat starea de lucruri existentă în Franța.

Înzestrat cu un acut spirit critic, atras de timpuriu de problemele istorice, politice și juridice, Montesquieu este și un scriitor talentat care a știut să prezinte problemele stringente ale timpului atât în stilul epistolar, acceptat de nobilimea franceză, cât și în maniera științifică riguroasă specifică comunității academice. Devenit celebru la vârsta de 32 de ani prin publicarea Scrisorilor persane, filosoful este la fel de bine primit și în saloanele aristocrației pariziene, care îi disputau prezența, și în academiile de științe din Europa.

Ideile sociale, politice și juridice semnalate de către Montesquieu în primele sale lucrări au cunoscut o dezvoltare temeinică în opera sa fundamentală Despre spiritul legilor, despre care s-a afirmat că este tot ce s-a scris mai de autoritate, în domeniul politicii, de la Politica lui Aristotel încoace. Rod a douăzeci

¹ Vezi N. Iorga, *Istoria literaturii românești*, București, Ed. Academiei, Ed. a II-a, vol.II, 1926, p. 431.

de ani de muncă, lucrarea filosofului francez urmărea sarcina de a descoperi și de a analiza trăsăturile comune, esența și rațiunea legilor.

Apărută în anul 1748 la Geneva, fără a fi semnată, lucrarea *Despre spiritul legilor* trezește un viu interes, fiind citită atât de monarhii luminați din acea vreme ca Frederic al II-lea, regele Prusiei, și Ecaterina a II-a a Rusiei, cât și de numeroși intelectuali. Cunosând timp de doi ani douăzeci și două de ediții, opera îi asigură autorului faimă mondială, trezind în același timp critici aspre din partea clerului.

În viziunea lui Montesquieu legile nu sunt arbitrare, ci derivă din însăși natura lucrurilor. Întreaga realitate e supusă unor legi, unor raporturi necesare și universale. În conformitate cu ideile filosofului francez nu numai natura cu tot ce cuprinde ea (oameni, animale, fenomene) este supusă legilor, dar/și Dumnezeu trebuie să țină cont de legile obiective ale naturii. Deist prin convingere, Montesquieu nu-l mai concepe pe Dumnezeu asemeni unui rege pământesc, filosoful visează un Dumnezeu asemeni unui rege constituțional, care în toate acțiunile sale să urmeze legile obiective ale naturii.

Montesquieu restrânge treptat conceptul de lege referindu-se, în special, la legile ce guvernează domeniul vieții sociale: politic, economic, juridic și moral. Jurist de profesie, Ch. Montesquieu studiază instituțiile și legile juridice la diferite popoare în diferite timpuri. Analizând geneza dreptului, el acordă o mare importanță rolului factorilor naturali: climei și așezării geografice; celor politici: formei de guvernământ, nivelului de libertate politică; factorilor sociali: moravurilor, nivelului de trai, credinței religioase etc. în evoluția și devenirea legislației. Datorită analizei minuțioasă a factorilor ce determină apariția și funcționarea legilor în societate și grație detașării de concepția teologică, potrivit căreia legile sociale sunt de origine divină, Charles de Montesquieu este considerat precursor al sociologiei moderne.

Referindu-se la domeniul politic, Montesquieu distinge trei forme de guvernământ: republica, monarhia și despotismul. Filosoful

atribuie fiecărei forme de guvernământ câte un principiu fundamental care determină funcționarea întregului sistem. Republica are ca principiu de bază virtutea, deoarece deținând puterea suverană toți urmăresc prin acțiunile lor realizarea binelui comunitar. Monarhia se bazează pe tendința spre onoruri, orice principe urmărind obținerea slavei și a distincțiilor multiple. Despotismul, presupunând un principe care își impune voința și capriciile sale prin forță, se bazează pe frică. Analizând cele trei forme de guvernământ, simpatia lui Montesquieu se îndreaptă spre primele două (republica și monarhia). Deoarece republica, care a cunoscut în Antichitate epoca de glorie, este greu de realizat în țările mari, pentru Franța este salutară monarhia.

Montesquieu stăruie asupra deosebiriilor dintre monarhie și despotism. Monarhia se sprijină pe respectul absolut al legilor care stabilesc un sistem logic al ierarhiei sociale, ordinea și sistemul onorurilor și al demnității civice. Despotismul, întemeindu-se pe forță, cere ascultarea oarbă. Cel mai mare pericol pentru monarhie, pericol semnalat încă de Platon și Aristotel, constă în alunecarea treptată a lor spre despotism. Aceasta se întâmplă atunci când „un principe crede că el își arată mai bine puterea, schimbând ordinea lucrurilor decât respectând-o așa cum este; atunci când ia atribuțiile firești ale unora pentru a le da, în mod arbitrat altora și atunci când pune capriciile sale înaintea chibzuirii sale”².

În spiritul iluminismului francez, Montesquieu a visat la un monarh luminat, care ar fi instruit, generos și onest. Idealul politic râvnit de filosof este monarhia constituțională, în care regele nu ar deține toată puterea, împărțind-o cu alte organe ale statului. Această concepție, inspirată din Constituția engleză, cunoscută ca teoria diviziunii puterilor în stat, i-a adus lui Montesquieu celebritatea. Pentru a exclude abuzul de putere trebuie ca „puterea să fie înfrântă de putere”³, susține autorul, fiind convins de faptul că puterile în stat trebuie

²Ch. Montesquieu, *Despre spiritul legilor*, Vol. I, București, Ed. Științifică, 1964, p. 147.

³Ch. Montesquieu, *op. cit.*, p. 194.

să fie organizate astfel mod, încât să se poată înfrâna una pe alta.

Montesquieu distinge trei puteri în stat: legislativă, executivă și judecătorească. Aceste trei puteri trebuie să fie divizate, independente, fiind reprezentate de persoane diferite. În aceste condiții regele nu mai deține toată puterea, ci o împarte cu alți cetățeni care reprezintă puterea legislativă și judecătorească, monarhul păstrându-și numai puterea executivă.

Principiul diviziunii puterilor în stat a fost menționat anterior de Aristotel și J. Locke. Autorii au subliniat un adevăr: din cele trei puteri prin care se exprimă voința statului, legislativă, executivă și judecătorească, ultimele două trebuie să se subordoneze primei puteri, făcând posibilă funcționarea și aplicarea legilor, chiar în pofida eventualelor acte ilegite ale executivului (guvernului). Principiul diviziunii puterii postulează ca organul ce stabilește legea să nu îndeplinească și funcția de a o aplica și de a o impune, acest lucru reprezentând un mare pericol pentru libertatea cetățenilor.

Noțiunea de libertate este înțeleasă de Montesquieu ca dreptul pe care îl are fiecare de a se bucura de legalitate. Prin îngrădirea puterii de stat oricărui cetățean i se garantează drepturile legale. În acest context a devenit celebră formula autorului francez care susține că libertatea presupune ca „nimeni să nu fie constrâns să facă lucrurile la care legea nu-l obligă și să nu le facă pe cele pe care legea i le îngăduie”⁴.

Ca președinte al Parlamentului de la Bordeaux, parlament care reprezenta și suprema instanță juridică din provincia franceză, Montesquieu a fost preocupat și de analiza dreptului penal, prezentând în lucrarea sa principiile directorii ale acestuia. Primul principiu, reieșind din teoria separației puterilor în stat, susține că puterea judecătorească este chemată să aplice legea, nu s-o creeze. Al doilea principiu stipulează faptul că legile penale nu sunt eterne și absolute, ci relative, fiind limitate în exercițiul lor. Cel de-al treilea principiu al dreptului penal opinează

faptul că natura pedepsei trebuie să decurgă din natura infracțiunii. Al patrulea principiu care trebuie să determine legislația penală, fiind de ordin psihologico-moral, menționează faptul că legea nu trebuie să provoace frica, dar să fie înțeleasă de toți, chiar și de condamnat, ca un act de echitate socială.

Dreptul civil are menirea să apere proprietatea ca pe un drept sacru împotriva tuturor încălcărilor. În cazul în care interesul public impune o expropriere a bunurilor particulare, trebuie să propună despăgubiri echitabile, nimeni neavând dreptul să ia omului chiar și cea mai infimă parte a averii sale.

În domeniul dreptului internațional, opera lui Montesquieu este fără egal în literatura secolului său, punând bazele a ceea ce se numea dreptul ginților. Dreptul internațional trebuie să se sprijine pe principiul care susține că „diferitele popoare trebuie să-și facă unul altuia în timp de pace cât mai mult bine, iar în război cât mai puțin rău cu putință, fără a aduce știrbire adevăratelor interese”⁵.

Filosoful francez nu consideră războiul o necesitate naturală, condamnămnd aspru acest flagel social. Făcând distincția între războaiele juste, de apărare și războaiele injuste, de cotropire, Montesquieu, adept al relațiilor pașnice dintre țări, critică aspru războaiele de cotropire, inclusiv expedițiile coloniale în cursul cărora oamenii din ținuturile cucerite sunt supuși celor mai crunte nelegiuiri. Condamnămnd războaiele de cotropire și cele de jaf, filosoful se pronunță categoric împotriva oricărei agresiuni, a încălcării suveranității statelor și asupririi popoarelor mai slabe. Accentuând dreptul popoarelor la autodeterminare, Montesquieu menționează necesitatea întreținerii relațiilor comerciale pentru dezvoltarea armonioasă a comunităților naționale.

În sec. XXI au devenit profetice ideile expuse de Montesquieu cu privire la primejdia creării unor mijloace de nimicire a maselor. „Mi-e teamă întruna să nu se ajungă până la urmă la descoperirea unui secret care să procure o cale mai scurtă pentru a ucide oameni,

⁴Ch. Montesquieu, *op. cit.*, p. 194.

⁵Ch. Montesquieu, *op. cit.*, p. 16.

a distruge popoare și națiuni întregi”⁶. Izvorâtă din îngrijorarea filosofului pentru soarta civilizației, această afirmație dezvăluie caracterul umanist al operei iluministului francez.

Observator al omului și al societății, filosof al istoriei și al legislației, părinte al constituționalismului modern, Montesquieu a semănat idei epocale în toate domeniile abordate. Eruditul cercetător al realității sociale, politice și juridice a oferit o viziune nouă asupra istoriei, sociologiei și dreptului, viziune superioară concepției existente în epocă și care a contribuit la conceperea ulterioară a fenomenelor de orice gen ca supuse unor legi naturale și invariabile. Obișnuit să vadă esența lucrurilor dincolo de aparența lor Montesquieu a lansat teme prioritare de reflecție ale secolului al XVIII-lea francez, numit secol al „luminilor”.

Bibliografie:

1. Del Vecchio G., *Lecțiuni de filosofie juridică*, București, Ed. Societății Române de Filosofie, 1943.
2. Gortopan N., *Doctrinile filosofice în evoluția lor*, Vol. I, Chișinău, Ed. ASEM, 1998.
3. *Iluminismul, antologie*, Vol. II, București, Ed. Albatros, 1971.
4. Iorga N., *Istoria literaturii românești*, Vol. II, București, Ed. Academiei, 1926.
5. *Istoria filosofiei moderne: de la Renaștere până la Kant*, București, Ed. Tess-Expres, 1996.
6. Lipatti V., *Montesquieu – gânditor iluminist*, București, Ed. de Stat pentru Literatură și Artă, 1965.
7. Montesquieu Ch., *Despre spiritul legilor*, București, Ed. Științifică, 1964.
8. Montesquieu Ch., *Scrisori persane*, București, Ed. de Stat pentru Literatură și Artă, 1957.
9. Montesquieu Ch., *Scrisori persane. Caiete*, Chișinău, Ed. Hyperion, 1993.

⁶ Ch. Montesquieu, *Scrisori persane*, ESPLA, București, 1957, p. 217.

Ludmila BUCIUȘCAN,

lector asistent al Catedrei științe socioumane
a Academiei MAI „Ștefan cel Mare”, master în drept

DETERMINAREA PROFILULUI DE PERSONALITATE AL INFRACTORULUI – PREMIȘĂ DE GARANTARE A SUCCESULUI INTERVENȚIEI ORGANELOR DE DREPT

Human reason has always considered as fundamental social values right to life, happiness and multilateral development of personality.

Functional analysis of various elements taken separately gives positive results only when we consider that the links are closely related of the whole indivisible. From a psychological “elements” as processes, functions and characteristics of mental, all - personality.

Importance of studying personality lies mainly in that both human progress and setbacks are determined by people souls.

„Pentru ce adică omul a trebuit să găsească în sufletul lui un fluid, care să-l scoată, vrând-nevrând, din beatitudinea și din pasivitatea primitivității lui, în care nu-și aveau loc nici idealurile și nici sumedenia de principii și de întreprinderi și de prefaceri sufletești și sociale de azi, care pe om îl costă atâtea neliniște, atâtea eforturi uriașe și mai ales atâtea riscuri, încât viața a început să i se pară, foarte de multe ori, o adevărată povară ?!”

P.S. Vartolomeu, *Primejduirea omenirii*

Rațiunea umană a considerat întotdeauna drept valori sociale fundamentale dreptul la viață, fericire și dezvoltare multilaterală a personalității.

Analiza funcțională a diferitor elemente luate separat oferă rezultate pozitive numai atunci când le considerăm ca verigi aflate în strânsă legătură ale unui întreg indivizibil. În plan psihologic, „elementele” ar fi procesele, funcțiile și însușirile psihice; întregul – personalitatea.

Importanța studierii personalității rezidă în principal în faptul că atât progresele omenirii, cât și regresele acesteia sunt determinate de oamenii înșiși. [7, p. 34]

De asemenea, importanța studierii personalității devine evidentă atunci când privim omul ca ființă socială prin excelență, deoarece indiferent de profesia, locul de muncă, organizarea familială, mediul și nivelul de trai, omul trăiește printre alți oameni. Prin urmare, înțe-

legerea naturii personalității umane devine un factor esențial atât în cunoașterea de sine, cât și în cunoașterea celorlalți. [5, p. 39]

Problema personalității ocupă azi un loc central atât în cercetările teoretice, cât și aplicative. Cu toate acestea, în afară de „inteligență”, nici un alt concept al psihologiei nu este atât de complex și nedeterminat ca cel de „personalitate”.

O problemă importantă căreia i s-a acordat un deosebit interes în procesul studierii factorilor și premiselor ce stau la baza formării personalității infractorului este cea a determinării profilului de personalitate.

Însăși determinarea profilului de personalitate al infractorului reprezintă o idee de bază ce ar asigura și ar garanta aplicarea unui proces judiciar echitabil în privința acestuia, evitându-se, astfel, eventualele abuzuri și greșeli în intervenția judiciară față de acesta. [1, p. 22]

În conținutul cercetării de față, urmărind drept scop reflectarea problemei determinării profilului de personalitate al infractorului, voi purcede, pentru început, la descrierea importanței studierii acestui subiect evidențiind, astfel, și unele opinii ale cercetătorilor domeniului respectiv privind definirea conceptului de personalitate.

Personalitatea e un termen larg răspândit al cărui sens este cunoscut limbajului comun. Majoritatea utilizează acest termen pen-

tru a se referi la un ansamblu de caracteristici care definesc modul în care o persoană vede și acționează în lume – ceva asemănător unor îmbinări ale proceselor de gândire și de comportament.

În psihologie, personalitatea ar putea fi definită ca fiind ansamblul trăsăturilor emoționale, cognitive și comportamentale unice ale unui individ, învățate și dezvoltate prin experiență și relativ consistente de-a lungul timpului.

Este puțin probabil să găsim între psihologi un consens cu privire la natura personalității. Nu există o perspectivă unică cu care toți cercetătorii să fie de acord. Este dificilă găsirea unui acord nu numai în ceea ce privește definirea personalității, dar mai cu seama privitor la caracteristicile acesteia. [2, p.11] Mai degrabă decât să caute o convergență, psihologii, aparținând diverselor școli, au avansat definiții și teorii ale personalității pe care le-au susținut și apărut cu pasiune și convingere demne de invidiat.

În 1931, G.W. Allport enumera peste 50 de definiții, iar astăzi McClelland găsește peste 100 de definiții ale termenului. Se apreciază că la ora actuală pot fi delimitate cu ușurință cel puțin 10-12 școli personologice. Printre cele mai cunoscute se numără: teoria psihanalitică (S. Freud, A. Adler, K. Jung, ș.a.); teoria factorială (G. Allport); teoria personalistă (C. Rogers); teoria organismică; teoria socioculturală ș.a. [6, p.75]

Fiecare dintre aceste teorii urmărește să găsească un cadru specific de referință și un început unic care să deducă întreaga construcție. Unii autori încearcă să exprime în definiție caracterul complex al structurii personalității, accentuând asupra ordinii și regulii de compunere a unor elemente calitativ distincte: biologice, fiziologice, psihologice și socioculturale.

Astfel Sheldon definește personalitatea ca ansamblu de caracteristici bio-fizio-psihologice care permite o adaptare la ambianță.

R.B. Cattell consideră personalitatea o construcție factorială dinamică, exprimată în modalitatea răspunsurilor la situații.

G. Allport derivă sensul noțiunii de personalitate în intersectarea structurilor bazale,

tipologice și individuale.

În ciuda deosebirii punctelor de plecare și a procedurilor de analiză, majoritatea autorilor contemporani relevă, în calitate de radical comun al definirii personalității, atributul unității, integralității, structuralității. Chestiunea care continuă să fie controversată este aceea a raportului dintre ponderea determinărilor interne (ereditare) și cea a condiționărilor externe în structurarea întregului personalității, dintre stabil și dinamic. [9, p. 46]

Toate acestea sunt probleme de cea mai mare importanță științifică și nu pot fi ocolite. Ele apar inevitabil în procesul cercetării, concretizându-se în fapte, fenomene care nu erau prevăzute inițial de ipoteza de lucru și care nici nu se subsumează ei.

O definiție clasică a personalității, prin gen proxim, probabil că nici nu este posibilă. Cel puțin la ora actuală nu putem avea pretenție la așa ceva; vom continua multă vreme să operăm cu definiții relative, parțiale, care delimitează diferite direcții concrete de investigație, diferite laturi ale personalității.

Întâlnim frecvent întrebări ca acestea:

Cât de multe date trebuie să avem despre cineva pentru a-i cunoaște personalitatea?

Pe ce aspecte trebuie să ne bazăm pentru a trece de la simpla inventariere a faptelor de conduită ale omului la explicarea cauzalității lor? etc.

La nici una dintre ele răspunsul nu poate fi formulat în termeni categorici.

La rândul ei, personalitatea se caracterizează prin două trăsături fundamentale:

prin stabilitate, ceea ce înseamnă o modalitate de exteriorizare și de trăire interioară relativ neschimbată în timp; și,

prin integrare, adică prin formarea unei unități și totalități psihice. [5, p. 47]

Stabilitatea prezintă anumite limite, purtând numele de plasticitate și reprezentând posibilitatea de reorganizare a personalității, pentru ca persoana să poată face față unor schimbări capitale ale condițiilor de viață și să se adapteze la ele. Privită ca formă de organizare cu o anumită funcționalitate, ca sursă a unei dinamici, personalitatea este în fond așa cum s-a anticipat, o structură.

În descrierea științifică a personalității, psihologia apelează la conceptele de structură și de proces. Structurile sunt aranjamente, organizări mai mult sau puțin stabile ale unor părți în cadrul sistemului; procesele sunt funcții ce se evidențiază prin intermediul părților. Personalitatea ne apare ca un ansamblu de structuri, structura fiind un ansamblu autoechilibrat și deci relativ invariant de relații. Schimbările care se produc în cadrul interacțiunii cu condițiile concrete de mediu alcătuiesc procesele sau dinamica actuală a personalității. Multe dintre structurile care alcătuiesc sistemul general al personalității nu sunt direct observabile sau măsurabile, ci se relevă prin eforturi teoretice, de abstractizare convențională, apărând astfel ca modele ipotetice.

În viața de zi cu zi, tindem să-i etichetăm pe cei din jur în funcție de tipul de persoană pe care îl reprezintă fiecare. Există tipul prietenos și sociabil, tipul agresiv, tipul liniștit și timid, tipul activ și ocupat, și așa mai departe. La baza acestor clasificări se află ideea că fiecare persoană are o anumită personalitate – un anumit fel de a reacționa și de a se comporta. Dacă știm cu ce fel de persoană avem de-a face, ne poate fi mai ușor să-i înțelegem comportamentul. De asemenea, putem să anticipăm reacțiile unei persoane într-o anumită situație.

De-a lungul timpului s-a încercat găsirea unei legături între personalitatea unui om și data nașterii sale (în astrologie), între personalitatea sa și umflăturile de pe craniul său (în frenologie), și între personalitate și liniile din palmă (în chiromanție), însă știința modernă nu acordă o importanță prea mare acestor tehnici. [8, p. 56]

Celebrul austriac Sigmund Freud considera că trăsăturile fundamentale ale personalității se conturează foarte devreme, probabil în primii cinci ani de viață. Acestea sunt influențate de experiențe, ca suptul la pieptul mamei, consumul alimentelor solide, deprinderea mersului la toaletă și impulsurile sexuale. Treptat, aceste experiențe se combină și se integrează, dar personalitatea se modifică și se dezvoltă de-a lungul copilăriei până în perioada adultă.

Concepțiile moderne referitoare la astfel de teorii insistă asupra modului în care copiii reacționează între ei și față de adulți, cum își fac prieteni sau dușmani și cum se integrează într-o anumită cultură sau societate.

Sigmund Freud a susținut că personalitatea se compune din trei elemente: ego, id și superego. Ego-ul corespunde cel mai bine cu eul pe care îl cunoaștem. Prin id el a cuprins instinctele primare, care stau de fapt la baza oricărui comportament uman. În concepția lui Freud, rolul superegoului era să controleze activitatea ego-ului și a id-ului. De exemplu, id-ul ne va îndemna să ne satisfacem foamea, ego-ul ne va spune în acest caz să mâncăm, iar superego-ul ne va controla comportamentul, și îl supune unui cod moral, astfel încât o persoană normală va mânca respectând o serie de standarde socialmente acceptate.

Dacă o persoană are un comportament manifestat prin fapte antisociale, societatea are obligația morală și legală de a aprecia gravitatea faptelor și de a lua măsuri punitive față de aceea persoană și preventive pe plan social.

În cazul în care persoana se dovedește a fi bolnavă psihic în măsura de a nu putea răspunde pentru faptele sale (iresponsabilitatea), măsurile au un caracter specific, iar stabilirea lor urmează un protocol interdisciplinar reunit sub genericul de expertiză medico-legală psihiatrică. [10, p. 93]

Principalul obiectiv al expertizei medico-legale psihiatrice îl constituie determinarea sănătății psihice a unei persoane. Efectuarea acestei expertize este necesară atât în cauze penale în care se ridică problema existenței discernământului și ca urmare a vinovăției persoanelor care săvârșesc acte antisociale, cât și în cauze civile: punerea sub interdicție, dreptul de exercitare a unor profesii sau activități, capacitate testamentară etc.

Fundamentul teoretic al expertizei medico-legale psihiatrice este legat de principalul obiectiv general al expertizei medico-legale psihiatrice, acesta fiind determinarea sănătății mintale a unei persoane.

Elaborarea unui diagnostic cât mai fidel pentru diversele categorii de delincvenți cu constituirea unui profil psihocomportamen-

tal al infractorilor pentru evidențierea cât mai exactă a cauzelor, comportamentul antisocial se constituie ca factor esențial pentru implementarea unor programe terapeutice și de recuperare în cadrul diverselor instituții de corecție.

Analiza complexă a fenomenului infracțional deschide perspective largi pentru explicația mecanismelor, precum și a factorilor care intervin, ceea ce permite adoptarea unor măsuri adecvate generale și speciale, orientate preponderent către prevenirea și combaterea manifestărilor antisociale.

Studiul complex al actului infracțional antrenează cercetări pluridisciplinare. Factorii psihologici principali implicați în actul infracțional constă în analiza modului în care structurile de personalitate (motivație activitate, potențial intelectual, creativitate etc.) se manifestă în etapele de comitere a infracțiunilor (pregătirea, trecerea la acțiune, atitudinea de regret, indiferență, lipsă de implicare sau satisfacție post sau antiinfracțională).

Personalitatea infractorului este fondul pe care trebuie să se încrucișeze, în cadrul duelului judiciar, funcțiile acuzării și apărării pentru că, în ultimă instanță, pedeapsa este impusă infractorului, iar efectele sale sunt condiționate de această personalitate. Elementele pozitive ale personalității vor putea conduce spre o pedeapsă mai ușoară, pe când cele negative vor trebui înfrânte printr-o pedeapsă mai aspră. Există și situații în care pedepsele sunt insuficiente, acestea generând, de obicei, fenomenul recidivei sau al obișnuinței infracționale, cărora societatea nu le-a găsit remedii adecvate.

Conceptul de personalitate este esențial pentru o justiție ce se fundamentează pe adevăr, știință și dreptate, în care primează ideea de recuperare socială a infractorului. De aceea justiția își racordează activitatea la serviciile psihologiei judiciare.

Factorii psihologici nu acționează direct, nemijlocit și univoc asupra individului, ci prin filtrul particularităților sale individuale, particularități ale căror rădăcini se află în mică măsură în elementele înnăscute ale personalității și în cea mai mare măsură în antece-

dentele sale, în istoria personală. Toate acestea îi determină un anumit tip de comportament disfuncțional, un anumit mod de acțiune și reacțiune în spațiul psihologic, în modul de a rezolva situațiile conflictuale care apar mereu în acest spațiu.

Infractorul se prezintă ca o personalitate deformată, ceea ce îi permite comiterea unor acțiuni atipice cu caracter antisocial sau disocial.

Totodată, infractorul apare și ca un individ cu o insuficientă maturizare socială, cu deficiențe de integrare socială, care intră în conflict cu cerințele sistemului valorico-normativ și cultural al societății în care trăiește. Pe această bază se încearcă să fie puse în evidență atât personalitatea infractorului, cât și mecanismele interne (mobiluri, motivații, scopuri) care declanșează trecerea la actul infracțional ca atare.

În lumina celor descrise în conținutul articolului respectiv, putem să menționăm cu certitudine că însăși determinarea profilului de personalitate al infractorului de către reprezentanții organelor de drept asigură succesul intervenției acestor organe, ferindu-i pe reprezentanții lor de abuzuri și de greșeli în intervenție, mai mult ca atât, asigurându-le reușita și succesul în acțiunile lor. [3, p. 34]

Marele psiholog și umanist român Mihai Ralea (1896-1964) considera că obiectivul final al oricărei cercetări a unui domeniu este întotdeauna înțelegerea omului integral. În timpurile noastre, în diverse mari centre universitare ale lumii, se constituie institute complexe consacrate studiului omului de către diverși specialiști, astfel încât să nu fie prezentată numai o fațetă a ființei umane, ci omul în plenitudinea tuturor însușirilor și dependențelor sale.

Personalitatea este întotdeauna unică și originală, aceasta întrucât fiecare pornește de la o zestre ereditară unică, singulară (cu excepția gemenilor univitelini care posedă eredități identice) și mai departe în câmpul existenței sociale, fiecare străbate un drum anume, încercând o serie de experiențe variate, intrând în anumite relații, toate având anumite efecte asupra cursului dezvoltării personalității. În realitate fiecare om are un mod propriu și concret de gândire și de simțire, totuși între

oameni nu sunt numai deosebiri, ci și asemănări. Se înțelege că asemănările nu sunt totale, iar tipurile nu reprezintă decât o schemă ce permite o grupare prin aproximație.

Personalitatea integrează în sine organismul individual, structurile psihice umane și, totodată, relațiile sociale în care omul este prins.

În fine, luând în considerare locul și rolul instituțiilor de drept în edificarea unui stat de drept, în promovarea supremației Legii întru asigurarea unei democrații constituționale, cunoașterea de către reprezentanții acestor instituții a aspectelor ce țin de determinarea profilului de personalitate al infractorului în cazul în care în privința acestuia urmează să fie pronunțată o sentință este de o importanță vitală pentru asigurarea unei conduite impecabile din partea acestora, și aceasta, datorită faptului că astăzi, mai mult ca oricând, pregătirea specialiștilor în diferite domenii, în spiritul atitudinii corecte față de cetățeni și de valorile promovate de societatea internațională în domeniul drepturilor omului reprezintă o necesitate de primă importanță.

Bibliografie:

1. Alexandrescu Ioan, *Personalitate și vocație*, Ed. Junimea, Iași, 1981.
2. Allport George, *Structura și dezvoltarea personalității*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1981.
3. Colectiv, *Teorie și tactică polițienească*, Ed. Ministerului Administrației și Internelor, București, 2002.
4. Golu Mihai și Dicu Aurel, *Introducere în psihologie*, Ed. Științifică, București, 1972.
5. Hălășan Georgeta, *Personalitatea umană*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1976.
6. Junga Constantin, *Despre formarea personalității*, Ed. Anima, București, 1994.
7. Pavelcu Petru, *Cunoașterea de sine și cunoașterea personalității*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1969.
8. Pitariu Haralambie, *Psihologia selecției și formării profesionale*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1983.
9. Popescu-Neveanu Paul, *Psihologie*, Ed.

- Didactică și Pedagogică, București, 1990.
10. Șchiopu Ursula și Verza Emil, *Psihologia vârștelor*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1981.

Victoria ROTARI,

lector asistent al catedrei științe socioumane
a Academiei "Ștefan cel Mare" a MAI

CUNOAȘTEREA DE SINE

One of the greatest adventure of our lives is self-knowledge. It is a tragedy that some people spend their whole life without a purpose, a targeted stuck into frustration, because I do not know anything about themselves or about how problems should address many of these being created even their environment.

The truth is in us, the way life is autodescoverirea say East and West cultures. In different times to all talked about self-knowledge and yet would have much to say. Exhausted the subject seems difficult, since even the essentials of being reached.

"Who am I?" Is one of the great questions of existence, which - although not too often given a clear answer and ultimately help us (we) look.

Una din cele mai mari aventuri ale vieții noastre este cunoașterea de sine. Este o adevărată tragedie faptul că unii oameni își petrec întreaga viață fără a avea un scop, o țintă precisă, împotmolindu-se în frustrări, pentru că nu știu nimic despre ei înșiși sau despre felul în care ar trebui să abordeze problemele, multe dintre acestea fiind create chiar de mediul în care trăiesc.

Adevărul este în noi, calea vieții este autodescoverirea, spun culturile orientale și occidentale. În diverse epoci s-a tot vorbit despre cunoașterea de sine și încă ar mai fi multe de spus. Subiectul pare greu de epuizat, întrucât atinge chiar punctele esențiale ale ființei.

"Cine sunt?" este una dintre marile întrebări ale existenței, care – chiar dacă nu primește prea des un răspuns clar și definitiv, ne ajută să (ne) căutăm. Cine sunt și ce caut – se dezvaluie treptat celui care își pune întrebarea constant, pe măsură ce trece timpul și odată cu el, amănunțele inutile. Următoarele rânduri sunt insuflate de dorința de a mai limpezi puțin apele.

De ce ar trebui să ne cunoaștem în primul rând pe noi?

Pentru că și cunoașterea Celuilalt și a lumii începe tot cu cunoașterea de sine. Deși indivizi, suntem interconectați cu alții ca și noi, parte dintr-o rețea vastă pe care o numim „lume”. Lumea exterioară, concretă este o reflecție a universului nostru interior. Ce

se petrece înăuntrul nostru se proiectează în exterior (de aceea „frumusețea este în ochii privitorului”): dacă în sufletul nostru e liniște, lumea de afară este minunată, dacă suntem tulburați, agitați, dezorientați – așa arata și lumea din jur.

Lumea alcătuită din Ceilalți este o oglinda imensă, ce ne returnează propria imagine. „Dacă ești iubitor, prietenos, săritor, lumea va fi iubitoare, prietenoasă și săritoare cu tine. Lumea este ce ești tu” (Thomas Dreier). În funcție de caracterul nostru, proiectăm trăsături pozitive sau negative asupra celor cu care interacționăm.

Așadar, din punct de vedere psihic și moral, cunoașterea de sine este primul pas în cunoașterea lumii în general.

Cum am putem exersa cunoașterea de sine?

Prin observație, cu o privire cât mai clară și mai neinfluențată de subiectivitate, avem șansa să devenim conștienți de propria persoană. Trăim după numeroase obișnuințe, influențați de tot felul de rutine care ne limitează trăirile și experiențele nemijlocite. Atunci când depistăm un tipar nesănătos, de care nu suntem în mod normal prea conștienți, este timpul să folosim liberul arbitru. Să alegem schimbarea, dacă o dorim. Prin conștiință ajungem la alegere, din alegeri decurge libertatea.

Un început este să înțelegi cum func-

ționează psihicul tău – totalitatea proceselor cognitive, afective și volitive. Dacă le înțelegi pe acestea, poți să înțelegi mai bine legătura dintre ce simți și ce gândești și, de asemenea, cum transpui toate acestea în comportamente concrete. Întrucât nu putem citi gândurile oamenilor (și presupunerile personale sunt tot o reflecție a propriului interior) putem să deducem din comportamente – mergând pe drumul invers – ce simte și ce gândește celălalt. Ce nu se poate deduce, ne ajută comunicarea (reală) să completăm.

Încercând să te analizezi cu obiectivitate, îți poți da seama cum trăiești, cum dorești să fii și cum ești cu adevărat. Poți afla și de la specialiști sau din teste de personalitate, dar dacă vrei cunoaștere autentică, este necesar să ascuți și vocea interioară, indiferent cum îi spui – intuiție, revelație, inspirație etc.

„De ce cunoaștere și nu recunoaștere?”

De ce nu amândouă? Odată ce te cunoști cât mai bine și mai obiectiv (cu calități și mai ales defecte), atunci poți să recunoști unde greșești. De asemenea, poți să te recunoști pe tine în ceilalți, să îi înțelegi și să te înțelegi mai bine. Iar dacă simți că nu ai obținut încă rezultatele dorite, nu-ți pierde răbdarea, s-ar putea să găsești adevărata încântare în căutarea propriu-zisă, nu neapărat în cunoașterea care rezultă.

Singurul proces real prin care omul poate ajunge la desăvârșire nu poate fi decât acela prin care își descoperă propriul univers interior. Oricâtă energie ar consuma omul în cercetarea lumii exterioare, nu va descoperi niciodată acel secret sau elixir care să îl conducă la transformarea într-o ființă completă, împăcată, desăvârșită. Singura metodă viabilă rămâne cercetarea propriului interior, acolo unde se află toate răspunsurile la întrebările lui, unde se află atât cauza supremă, cât și soluția la problemele pe care le are.

Astfel, pentru cei care doresc într-adevăr dezvoltarea spirituală calea este aceeași: cercetarea și descoperirea universului launtric. Pentru a realiza aceasta, condiția de bază este sinceritatea ta cu tine, sau măcar dorința de a fi sincer cu tine. Fără îndeplinirea acestei condiții, autocunoașterea este imposibilă, de-

oarece mecanismele de apărare ale psihicului uman vor păstra în permanență cunoașterea doar la un nivel de suprafață, superficial, care nu permite pătrunderea în profunzimile universului interior.

Odată îndeplinită această condiție, se poate demara procesul de autocunoaștere, care presupune analiza propriilor gânduri, sentimente, trăiri sau evenimente. Această analiză se va face diferit de modul în care suntem obișnuiți: nu raportăm interiorul nostru la lumea exterioară, ci analizăm complexul evenimentelor și manifestărilor externe în raport cu interiorul ființei. Păstrăm atenția către stimulii exteriori și analizăm reacția pe care fiecare o produce în interiorul (sufletul) nostru. Pornind de la stimulii externi și analiza reacției la aceștia, se va descoperi în timp propriul mecanism interior și propria metaforă personală, care ne vor dezvălui aspectele ce determină ca viața noastră personală sau socială să fie așa cum este în prezent.

Odată cunoscute mecanismele și metafora personală se pot modela schimbări astfel încât interiorul personal să modifice viața exterioară. De asemenea, pe parcursul autoanalizei personale se vor conștientiza propriile nevoi, adevăratele dorințe, se va determina gradul de fericire sau nefericire; se vor descoperi conflictele interne ce determină prin existența lor conflicte sau nemulțumiri în realitatea palpabilă.

Fără acest proces de autocunoaștere nu pot fi determinate conflictele interne, iar fără cunoașterea lor nu poate interveni împăcarea lor și automat schimbarea vieții în mai bine.

Dar fără îndoială, imaginea personală are o putere atât de mare încât impactul ei este coplesitor asupra destinului ca ființă umană, ea putând influența atât reușita, cât și eșecul.

Există unii oameni care își accentuează aspectele negative și nu reușesc niciodată să se împlinească, să-și pună în valoare calitățile de care dispun și să-și folosească întregul potențial uman.

Imaginea personală este reală, chiar dacă nu o putem atinge, simți sau vedea. Eșecul și succesul sunt la fel de reale.

Imaginea personală este propria noas-

tră părere despre ce fel de persoană suntem. Este rezultatul experiențelor trecute, reușitelor sau eșecurilor, umilințelor sau triumfurilor și poartă amprenta modului în care am fost tratați de ceilalți, mai ales în primii ani ai copilăriei. Această imagine odată formată, noi o credem corectă. Dar ea poate fi falsă – și în multe cazuri ea chiar este falsă – dar important este faptul ca noi ne comportăm ca și cum ar fi adevărat. Teoretic, ea este adevărată.

Asta înseamnă că imaginea de sine, cea a unei ființe pline de slăbiciune, a unei victime, căreia i se întâmplă tot felul de lucruri, este cea adevărată.

Viața noastră se desfășoară ca și cum imaginea ar fi adevărată. Dar, oare, este? Imaginea personală se poate schimba, este nevoie de o altă perspectivă.

Tot ea, imaginea personală, putem spune ceva, stă la temelia întregii noastre personalități, în raport cu ea, experiențele noastre tind să se adevărească și să întărească propria imagine, ducând astfel la un cerc vicios. Toate acțiunile și sentimentele noastre sunt în concordanță cu imaginea noastră personală. Ne vom comporta așa cum credem că suntem. Pur și simplu nu putem acționa astfel, indiferent de câtă voință am da dovadă.. Cel care se consideră un „ratat” va face în așa fel încât să rateze, oricât de mult s-ar strădui să cunoască succesul și oricâte șanse i-ar ieși în cale. Cel care se consideră „ghinionist” va face în așa fel încât să demonstreze că este într-adevăr victima „ghinionului”. De aceea cunoașterea de sine te poate ajuta să înțelegi că totul depinde de felul în care gândești. Dacă tu te crezi frumos, oamenii din jurul tău te vor vedea frumos, dacă tu te crezi deștept, asta vei răspândi.

Un agent de vânzări care se consideră un incapabil își va începe prezentarea cu atitudine descurajată. Aproape că-și va cere scuze, invitând pur și simplu să fie refuzat. El va trezi neîncrederea potențialului cumpărător și astfel va avea „dovada” că imaginea sa personală este cea corectă, este un tip antipatic, net inferior și un ratat.

O domnișoară care se consideră urâta și neatrăgătoare va găsi o cale să demonstreze că

imaginea sa personală este corectă. Dacă un băiat îi spune că este drăguță, ea se va gândi la alunița de pe față. Dacă i se va spune ca are ochi frumoși, automat își va zice în gând ca are nasul prea lung. Atitudinea sa defensivă îi va alunga, în cele din urma, pe toți potențialii admiratori, și astfel ea va avea confirmarea faptului că felul în care se percepe, ca fiind urâtă, reprezintă adevărul. Din cauza așa-zisului „adevăr obiectiv”, o persoană își dă seama rareori ca problema constă în evaluarea de sine.

Ne dăm seama că imaginea de sine poate fi dușmanul sau prietenul nostru, depinde dacă se hrănește din eșecurile din trecut pentru a ne submina în prezent, sau dacă se hrănește din succesele trecute pentru a ne da curaj să trăim în prezent și să progresăm.

Trebuie să descoperim secretul conviețuirii cu propria persoană și să nu ne temem de nimic. O imagine personală sănătoasă este cheia conviețuirii cu sine. Dacă ne percepem realist și ne acordăm respectul meritat, acumulând succesele și sentimentele, păstrându-ne încrederea în sine în ciuda eșecurilor și iertându-ne propriile greșeli, ajungem într-adevăr să trăim în armonie cu propria persoană. Trebuie să practicăm deprinderea de a ne accepta așa cum suntem, în loc să ne forțăm să devenim ceea ce nu suntem. Acceptarea de sine ne dă încredere, în timp ce încercarea de a ține pasul cu ceilalți duce la o stare de tensiune permanentă.

Pentru ca omul să fie adaptabil și eficient, el trebuie să fie format ca atare de timpuriu și ajutat să-și mențină disponibilitățile pe care le are la cote înalte de funcționare. Într-o lume a căutărilor și eforturilor spre mai bine, referirea la o personalitate cu adevărat eficientă încetează să mai fie o problema de conjunctură efemeră și perisabilă, devenind, dimpotrivă, una de interes maximal.

Este foarte important de știut, de asemenea, că omul care are o comportare demnă și de înaltă clasă atrage și păstrează lumea bună.

Dacă te porți frumos cu cei din jurul tău, ei la rândul lor se vor purta frumos cu tine. Dacă tu lași de la tine, persoana de lângă tine va fi nevoită să procedeze la fel.

Bunele maniere aparțin muncii inteligente. Manierele sunt cheia bunelor relații dintre oameni. Ele guvernează modul în care se poartă unii cu alții, indiferent dacă se află într-o mină sau într-un magazin de bijuterii. Când oamenii care lucrează în același loc aderă la regulile comportamentului social, locul de muncă devine eficient. Nu există confuzie și pierdere de timp. Când oamenii se tratează între ei cu respect, nu se bruschează unul pe altul, sunt reduse la minimum poticnirea, stângăcia, bâjbăiala în vorbe sau întrebările de genul: „Ce mai poți face mai departe”.

Odată ce omul realizează valoarea bunelor maniere, de obicei își dă seama de importanța unei vieți care se ghidează după o regulă de aur – când ești amabil cu ceilalți și ei sunt amabili cu tine. Omul care va înțelege că respectul față de ceilalți este principiul de bază al comportamentului social ideal.

Cunoașterea de sine te va ajuta să-ți alegi profesia cum se cuvine, deoarece nimeni mai bine ca tine nu știe ce ți se potrivește.

O imagine de sine pozitivă ne dă posibilitatea de a stabili o ștachetă mai înaltă pentru reușită în viață, ne poate transforma într-o persoană care rezolvă problemele și nu care le acumulează, ne poate controla stresul pentru ca acesta să nu se transforme în disperare, ne poate ajuta să obținem relaxarea necesară sănătății fizice, ne sprijină în afirmarea spiritului și a entuziasmului pentru viață, ne stimulează perseverența chiar și în împrejurări dificile, ne ajută să transformăm un moment de criză într-o șansă și nu într-o înfrângere, ne indică drumul de urmat spre o direcție pozitivă.

După cum spunea Maxwell Maltz, scopul fiecăruia dintre noi este să trăiască mai mult și mai bine indiferent care ar fi definiția fericirii ea nu poate fi trăită decât în măsura în care îți trăiești cu adevărat viața. Să-ți trăiești cu adevărat viața înseamnă, între multe alte lucruri, mai multe reușite, atingerea unor scopuri valoroase, mai multă dragoste primită și dăruită, mai multă sănătate și bucurie, mai multă fericire pentru noi și ceilalți. Nu trebuie să ne limităm viața, gândindu-ne că nu merităm sau că n-o merităm. Având încredere în propriile puteri, le vei transmite și celor din jur

faptul că ești o persoană de încredere și că se pot baza pe tine.

Imaginea personală este o „premisă”, o bază pe care se construiește întreaga personalitate, comportamentul și chiar o parte din întâmplări. Din această cauză, experiențele noastre par să verifice și deci să întărească imaginea noastră personală, ajungându-se la un cerc vicios din care cu greu se mai poate ieși. Astfel, o tânără care are o imagine de sine conform căreia nimeni n-o place, se va trezi evitată la reuniuni. Ea pur și simplu invită această reacție de respingere. Expresia ei jalnică, maniera sa veșnic abătută, nerăbdarea de a plăcea sau ostilitatea subconștientă față de cei pe care anticipează că o vor jigni – toate acestea fac să fie îndepărtați cei pe care i-ar fi putut atrage. (Bobbe Sommer).

Pe lângă toate efectele pozitive putem vedea și efecte negative. Atunci când suntem la o vârstă fragedă, putem face greșeli, crezând că suntem în stare de a lua decizii pe care apoi să le regretăm.

Nu întotdeauna când te porți frumos cu oamenii din jurul tău, ei se comportă la fel cu tine, de aceea este bine să cunoști și persoana de lângă tine.

Atunci când te crezi un ideal, dorești și de la persoanele de lângă tine să fie la fel, însă fiecare om este deosebit în felul său.

Atunci când i-ai o decizie trebuie să ceri și sfatul unei alte persoane, și să nu te bazezi numai pe cunoașterea de sine, nu degeaba se spune „Ascultă mai multe păreri, dar decizia ia-o singur”.

De îndată ce o idee sau o convingere despre noi intră în imagine, ea devine automat adevărată în ceea ce ne privește. Noi nu-i putem pune la îndoială validitatea, ci acționăm conform ei ca și cum ar fi fost reală. Odată construită, toate acțiunile noastre, sentimentele, comportamentul și capacitățile noastre sunt întotdeauna în concordanță cu imaginea personală. Vom acționa conform persoanei pe care o concepem. Pur și simplu nu putem acționa altfel, în ciuda tuturor eforturilor conștiente și a voinței, ceea ce este greșit.

Singurul proces real prin care omul poate ajunge la desăvârșire nu poate fi decât

acela prin care își descoperă propriul univers interior. Oricâtă energie ar consuma omul în cercetarea lumii exterioare, nu va descoperi niciodată acel secret sau elixir care să-l conducă la transformarea într-o ființă complexă, împăcată, desăvârșită. Singura metodă viabilă rămâne cercetarea propriului interior, acolo unde se află toate răspunsurile la întrebările lui, unde se află atât cauza supremă, cât și soluția la problemele pe care le are.

Astfel, pentru cei care doresc într-adevăr dezvoltarea spirituală calea este aceeași: cercetarea și descoperirea universului lăuntric. Pentru a realiza aceasta, condiția de bază este sinceritatea ta cu tine însuși, sau măcar dorința de a fi sincer cu tine. Fără îndeplinirea acestei condiții, autocunoașterea este imposibilă, deoarece mecanismele de apărare ale psihicului uman vor păstra în permanență cunoașterea doar la nivel de suprafață, superficial, care nu permite pătrunderea în profunzimile universului interior.

Odată îndeplinită această condiție, se poate demara procesul de autocunoaștere, care presupune analiza propriilor gânduri, sentimente, trăiri sau evenimente. Această analiză se va face diferit de modul în care suntem obișnuiți: nu raportăm interiorul nostru la lumea exterioară, ci analizăm complexul evenimentelor și manifestărilor externe în raport cu interiorul ființei. Păstrăm atenția către stimulii exteriori și analizăm reacția pe care fiecare o produce în sufletul nostru. Pornind de la stimulii externi și analiza reacției la aceștia, se va descoperi în timp propriul mecanism interior care ne va dezvălui aspectele ce determină ca viața noastră personală sau socială să fie așa cum este în prezent. Odată cunoscute mecanismele, se pot modela schimbări, astfel încât interiorul personal să modifice viața exterioară. De asemenea, pe parcursul autoanalizei personale se vor conștientiza propriile nevoi, adevăratele dorințe, se va determina gradul de fericire sau nefericire, se vor descoperi conflictele interne ce determină prin existența lor conflicte sau nemulțumiri în realitatea palpabilă.

În concluzie, pentru „a trăi” cu adevărat, adică pentru a găsi viața satisfăcătoare de

rezonabilă, este nevoie de o imagine personală adecvată și realistă pe care s-o acceptăm. Trebuie să ne acceptăm singuri. Trebuie să ne stimăm. Nivelul stimei de sine afectează puternic performanțele în toate activitățile, o joasă stimă de sine sporește riscul insucceselor, determinând astfel o viziune și mai sumbră asupra propriei persoane. Fără acest proces de autocunoaștere nu pot fi determinate conflictele interne, iar fără cunoașterea lor nu poate interveni împăcarea lor și automat schimbarea vieții în mai bine.

Bibliografie:

1. Venice Bloodworth, *Cheia către tine însuși*, Editura Leda, 2004.
2. Rampa Lobsang, *Cunoașterea de sine*, Editura: HERALD, 2009.
3. Constantin Enăchescu, *Experiența vieții interioare și cunoașterea de sine – de la Socrate la Freud*, Editura Paideia, 2009.
4. D. Popescu, *Arta de a comunica*, București, 1998.
5. Delia Steinberg Guzman, *Pentru o mai bună cunoaștere de sine*, Timișoara, 2010.
6. Osho Rajneesh, *Cunoașterea de sine*, Editura Le Voyage Interieur, 1990, Paris.
7. A. Pease, *Limbajul trupului*, București, 1993.

Victoria ROTARI,

lector asistent al catedrei științe socioumane
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

LOGICA CERCETĂRII PSIHOPEDAGOGICE

The pedagogical literature research problem is approached as a system of process actions, or reached a level of training means training to other areas of knowledge. Pedagogical research is distinguished by several features.

It is a special type of research that seeks knowledge, understanding, interpretation, analysis, description, pedagogical development and its problems through the existing call in various categories. It is a complex, coordinated and evaluated to identify facts, actions, relationships, effects of event variables in interpreting results and solutions prefiguring improvement.

Watch the acquisition of new knowledge, test solutions, to correct their dynamics and effects seen through. Pedagogical research in psycho-pedagogy specific capture the complexity of its characteristics as a system of actions with dominant formative objectives based on interpersonal relationships.

În literatura de specialitate problema cercetării psihopedagogice este abordată sub forma unui sistem de acțiuni proces, un nivel de formare atins sau un mijloc de perfecționare față de alte domenii de cunoaștere. Cercetarea psihopedagogică se distinge prin câteva trăsături specifice.

Este un tip special al cercetării științifice care urmărește cunoașterea, înțelegerea, interpretarea, analiza, descrierea, dezvoltarea psihopedagogică și a problemelor sale prin prisma apelului la diferite categorii existente. Este o acțiune complexă, coordonată și evaluată pentru a identifica fapte, acțiuni, relații, efecte ale manifestării variabilelor în vederea interpretării rezultatelor și prefigurării soluțiilor ameliorative.

Urmărește achiziția de noi cunoștințe, soluții de verificare, de corectare a lor văzute prin dinamica și efectele produse. Cercetarea psihopedagogică surprinde specificul psihopedagogiei în complexitatea caracteristicilor sale ca sistem de acțiuni, cu obiective dominant formative pe baza relațiilor interpersonale.

Cercetarea psihopedagogică este o acțiune proiectată, organizată pornind de la o ipoteză ori o problemă de clarificat sau rezolvat în contextul psihopedagogic. Totodată, cercetarea psihopedagogică face apel la abordarea interdisciplinară pentru a cunoaște, elucida fenomenul cercetat, a utiliza metode specifice acestora, a corela explicațiile pentru

a eficientiza înțelegerea și interpreta variabilele care intervin în aceste relații. Cercetarea psihopedagogică caută răspuns la principalele întrebări din Psihologie și Pedagogie prin acțiuni de sesizare, căutare, cunoaștere, explicare, elaborarea unui cadru conceptual al mijloacelor de intervenție întru transformarea personalității umane în dinamica proceselor.

În perspectiva psihopedagogiei moderne cercetarea psihopedagogică este o activitate de conducere managerială proiectată și organizată în mod special pentru reglarea și autoreglarea aspectelor psihopedagogice. Specificul cercetării psihopedagogice poate avea caracter:

- de constatare descriptivă și de interpretare a diferitor aspecte ale psihopedagogiei;
- de interpretare calitativă și cantitativă a datelor de formulare teoretică a relațiilor stabile.

În plan praxiologic cercetarea psihopedagogică permite formularea de ipoteze ameliorative pentru a interveni eficient și a obține transformări calitativ superioare. Cercetarea psihopedagogică propune modele, soluții privind posibilitatea evoluției și realizarea psihologică în perspectivă. Toate domeniile psihologice sunt supuse cercetării în diferite perspective. Prima acțiune a investigației este identificarea temei de cercetare care se impune a fi cercetată și trebuie să corespundă cerințelor:

1. Să se refere la aspecte, situații, procese

problematică care reprezintă o serie de dificultăți reale și sunt actuale în moment psihopedagogic.

2. Trebuie să fie relevante și semnificative de un interes mai general, astfel încât să poată interesa și alți cercetătorii în domeniul teoreticului și practicului.

3. Să fie originale, să conducă spre noi contribuții personale cu ale cercetătorului, să dispună de o explicație teoretic suficient de solidă și argumentată care să permită aspecte cu probleme mai ample, astfel încât orizontul cercetat să fie mai extins.

4. Formularea temei de cercetare reprezintă o atitudine care ține de spiritul științific, analitic, critic și talentul investigatorului, imaginație, creativitate, calități necesare cercetătorului. Tot formularea temei de cercetare presupune respingerea câmpului ocupațional pentru a ajunge la o problemă precis formulată, corect atât din punct de vedere gramatical fără greșeli, repetări, suprapuneri de termeni, metafore, cât și din punct de vedere științific cu claritate și reglare științifică care să poată fi înțeleasă în întregime.

În plan teoretic în fundamentarea statutului psihologiei ca știință, studiul rațional al teoriei educației și al teoriilor psihologice printr-o metodologie specific de cercetare joacă un rol similar celorlalte condiții de bază. Existența domeniului propriu de cercetare, alegerea manualelor adecvate și a unui limbaj științific. Motivarea acestuia se referă la mai multe aspecte, și anume:

- precizarea valorilor sale în cunoașterea, interpretarea domeniilor educației și psihologiei, precum și orientarea și optimizarea practicii sale;

- un alt aspect se referă la afirmarea nevoii de înțelegere, explicație, generalizare, conceptualizare a datelor realități concrete observate și analizate;

- de asemenea, facilitarea descoperirii, conturările de noi cunoștințe, formulări de noi idei, teorii pentru a îmbogăți baza conceptuală și practică a psihologiei și educației;

- împiedicarea exagerării unor valori, unor rezultate, acțiuni particulare, opinii fără raportarea la criterii de validare. În raport cu

gradul de variabilitate a situațiilor pedagogice și psihologice, la căutările în acel domeniu și complexitatea lor durată, la plasarea contexte multiple analizate;

- posibilitatea de popularizare pentru confruntarea cu alte posibilități, contribuții în acest domeniu pentru extinderea cercetărilor și alte condiții ale practicii;

- susținerea funcțiilor cercetării pentru dezvoltarea psihologiei și pedagogiei ca știință care ar putea fi explicativă, constatativă, praxiologică și sistematizatoare.

Aceste principale motive indică posibilitatea trecerii de la Psihopedagogia empirică la Psihopedagogia teoretică, care neagă cercetările în acest domeniu aparținând celui sociouman. Se consideră că Sociopsihologia este supusă deosebirilor subiective, variabilități unde domină mai mult simțul comun, sau experiența personală sau a unor generații nu are rigurozitate și rezultate precis demonstrabile în situații variabile.

Pentru Psihopedagogie, relația cercetare-realitate poate fi abordată din trei perspective:

1. De la cercetarea științifică la cea practică (pentru aplicarea și verificarea ei).

2. De inițiere și antrenare a psihologilor și pedagogilor în cercetarea ameliorativă (pentru perfecționarea propriei experiențe și a competențelor).

3. De cunoaștere, valorificare și generalizare a experienței acumulate (pentru construirea de noi idei, ipoteze și teorii).

Cerințele care se vor avea în vedere în stabilirea, formularea și evaluarea problemei care asigură relevanța psihopedagogică ar fi:

- să răspundă exigențelor funcționale ale cercetării;

- să fie formulate în maniere operaționale, clare și precise, semnificându-se fâșia în care se va realiza cercetarea;

- să nu prezinte o falsă problemă (pseudo-problemă);

- să nu se bazeze pe emitație și relatarea riguroasă de elemente aparținând altor cercetători fără contribuția și implicația personală a cercetătorului;

- să fie clară, verificabilă și nu în ultimul

rând cercetătorul să aibă posibilitatea de a investiga problema respectivă, să dispună de resursele și instrumentele necesare.

După cele sus-menționate putem preciza că o importanță majoră o are informarea și documentarea asupra problemei cercetate. Documentarea reprezintă un demers activ și critic de inventariere a datelor și rezultatelor referitoare la o problemă cercetată obținute și cunoscute până la momentul respectiv. Evaluarea stadiului atins de cercetare anterior în domeniul și problematica vizate în ceea ce privește conținutul științific implicat și metodologia cercetării, contactul investigatorului cu studiu și cercetări asemănătoare cu cercetarea pe care el și-o propune, îl familiarizează cu noi idei, date, rezultate, tendințe, orientări, ipoteze, interpretări, astfel cercetătorul își îmbogățește cunoștințele, vine în contact cu noi perspective științifice, evită repetări identice cu probleme neprevăzute.

Un prim instrument al investigatorului îl constituie conceptele științifice care generează importanța specială a activității de informare și documentare bibliografică. Aceasta presupune un demers și cercetări, culegere de date și informații din cele mai relevante surse bibliografice, cărți, monografii, dicționare, teze de doctorat referitoare la tema respectivă.

Orice demers investigativ pornește de la realizarea proiectului de cercetare, este rezultatul unui proces de cercetare de decizie rațional și argumentat care se fundamentează pe cunoașterea cât mai obiectivă a situațiilor care intervin, a resurselor materiale și umane implicate, procesul de cercetare este instrumentul de lucru scris, ghidul care orientează întreaga cercetare, între componentele sale se stabilesc relații reciproce dependente care corelează între ele și formează un sistem. Elementele sale componente pe care cercetătorul le gândește, le îmbină în funcție de scopul cercetării, valorificându-și gândirea creativă și imaginativă.

În concluzie, menționăm că în urma analizei, prelucrării și interpretării rezultatelor cercetării se stabilesc concluziile finale prin raportarea permanentă la ipoteza și obiectivele stabilite de la bun început. Și anume, prin res-

pectarea acestor aspecte contribuția personală a cercetătorului conține o analiză cantitativă și calitativă a rezultatelor obținute în cazul cercetării științifice.

Bibliografie:

1. C. Cucuș, *Istoria gândirii pedagogice*, Iași, Editura Universității „Al. Cuza”, 1997.
2. T. T. Cibotaru, *Istoria învățământului și gândirii pedagogice din Moldova*, Chișinău, Lumina, 1991.
3. S. Cristea, (2000), *Dicționar de pedagogie*, Grupul editorial Litera, Chișinău.
4. V. Guțu, (2002), *Curriculum universitar (programa). Metodologia cercetării în sistemul educațional*, Chișinău.
5. E. Stănilescu, (1997), *Teorii sociologice ale educației*, Editura Polirom, Iași.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Academia “Ștefan cel Mare” a Min. Afacerilor Interne al Rep. Moldova. Anale științifice ale Academiei “Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova : Ed. a 11-a / red.-șef Simion Carp ; col. de red.: Gh. Costachi, Gh. Gladchi, M. David [et al.] ; Acad. “Ștefan cel Mare” a Min. Afacerilor Interne al Rep. Moldova. - Ch. : Acad. “Ștefan cel Mare” a MAI al Rep. Moldova, 2011. - ISSN 1857-0976. Științe socioumane. - 2011. - 226 p. - Texte: lb. rom., rusa. - Rez.: lb. engl., franceză - Bibliogr. la sfârșitul art. și în notele de subsol. - 100 ex. – ISBN 978-9975-935-99-9.

082:378.6(478-25)=135.1

A 15

Redactor:

Gheorghe CHIRIȚĂ

Tehnoredactare și
procesare computerizată:

Svetlana COJUHARI

Concepție grafică și design:

Ruslan CONDRAT

Coperta:

Rodica BULAI